

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БУРКОВСЬКА ОЛЕНА БОГДАНІВНА

УДК 811.161.2'373.4:630*2(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЛІСІВНИЦТВА: СТАНОВЛЕННЯ,
РОЗВИТОК ТА СИСТЕМНО-СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ

10.02.01 – українська мова

035 – філологія

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О. Б. Бурковська

Науковий керівник

Мацюк Зоряна Омелянівна,
кандидат філологічних наук, доцент

Львів – 2018

АНОТАЦІЯ

Бурковська О. Б. Українська термінологія лісівництва: становлення, розвиток та системно-структурна організація. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 „Українська мова”. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2018. – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. – Дрогобич, 2018.

У дисертації обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження української термінології лісівництва (УТЛ); встановлено співвідношення термінології лісівництва з термінологіями інших лісівничих наук; досліджено становлення та історію розвитку УТЛ; виявлено системні зв'язки між термінами лісівництва на рівні термінного поля та родово-видової парадигми; описано явища синонімії, антонімії, полісемії та омонімії в системі українських термінів лісівництва; встановлено структурні типи українських термінів лісівництва; систематизовано матеріал до словника термінів лісівництва, його електронної версії та оновленого Державного стандарту України з лісівництва.

Результати опису історії розвитку УТЛ, семантичних особливостей та структурної організації термінів лісівництва поглиблюють відомості про формування та тенденції розвитку галузевих терміносистем, сприятимуть процесам уніфікації та кодифікації досліджуваної термінології, доповнять знання про термінологічну систему української мови в цілому, уточнять загальні питання українського термінознавства. Здійснений аналіз української термінології лісівництва слугуватиме зразком для опрацювання інших галузевих терміносистем української мови.

Матеріали дисертації стануть базою для укладання словника термінів лісівництва, його електронної версії, методичних посібників і навчальних підручників для студентів, які вивчають лісівництво, сприятимуть оновленню Державного стандарту України з лісівництва, уніфікації термінів лісівництва,

покращать якість навчального матеріалу лекційних та практичних занять з навчальної дисципліни „Українська мова за професійним спрямуванням” для студентів лісотехнічного напрямку навчання. Положення і висновки щодо системної та структурної організації термінології можна використати в працях з термінознавства.

У роботі з’ясовано склад української термінології лісівництва, яка включає назви понять *лісівництва* як науки, що досліджує процеси вирощування, формування і поновлення лісу; типи, складники та характеристики лісу, види деревостану; етапи використання, заготівлі й оброблення лісових ресурсів і продукції та процеси рубання лісу в теоретичному та практичному аспектах. Простежено тісний зв’язок *термінології лісівництва* з термінологіями інших лісівничих наук (*лісотехнічною термінологією, лісовою термінологією, термінологією лісового господарства*). Зроблено висновок, що ці назви найчастіше перебувають у гіперо-гіпонімних відношеннях, тому їх неможливо ототожнювати.

Встановлено, що історія розвитку УТЛ нерозривно пов’язана зі становленням лісівництва як науки, рівнем наукових знань про ліс та результатами практичного лісівництва, а також соціально-політичними умовами, термінотворчою та термінографічною діяльністю науковців в Україні та за її межами. На українську термінологію лісівництва безпосередньо впливають тенденції розвитку загальнонавчальної лексики, термінних систем інших галузей. Виокремлено три періоди розвитку УТЛ: 1) кінець XVIII ст. – 1920-ті рр. XX ст.; 2) 1920-ті рр. – 1991 р.; 3) 1991 р. – дотепер.

Сучасна українська термінологія лісівництва – це цілісна система, у межах якої терміни утворюють ядро і периферію термінного поля, пов’язані гіперо-гіпонімними відношеннями, характеризуються однозначністю, допускають явища синонімії, антонімії, полісемії, омонімії.

Визначено структуру термінного поля УТЛ, що складається з ядра та периферії. Більшість термінів належить до ядра термінного поля УТЛ. Вони утворюють шість тематичних груп термінів, що позначають: 1) родові, класифікаційні та загальні поняття лісівництва; 2) типи, складники та характеристики лісу; 3) види, властивості, характеристики деревини та деревостану; 4) процеси вирощування, формування та поновлення лісу; 5) етапи використання, заготівлі та оброблення лісових ресурсів та продукції лісу; 6) процеси рубання лісу. Периферія термінного поля УТЛ має дві зони – навколоядерну (її наповнюють терміни на позначення понять, що частково стосуються лісової галузі, та терміни наук чи галузей наук, які виокремилися з лісівництва, – лісового господарства, лісової пірології, мисливствознавства, географії, екології, біології, ботаніки) та віддалену від ядра периферійну зону (її формують терміни, які стосуються механіки та техніки, економіки, правової сфери, хімії, а також міжгалузевої та загальнонаукові терміни).

Гіперо-гіпонімні відношення є визначальними у формуванні системи термінів лісівництва та їхньої тематичної організації. Вони зумовлюють ієрархічність внутрішньої структури терміносистеми. Здійснений аналіз засвідчив, що гіперонімами найчастіше є терміни, які позначають родові поняття лісівництва, а також назви класифікаційних одиниць на позначення понять лісівництва, які в поєднанні з гіпонімами утворюють гіперо-гіпонімні групи термінів.

Синонімія та варіантність у системі УТЛ свідчать про неуніфікованість термінів лісівництва, невирішені проблеми адекватного позначення понять лісівництва. Вони порушують системність УТЛ, проте підтверджують закономірність розвитку термінології лісівництва відповідно до загальномовних законів, а також створюють можливість вибору найбільш вдалого терміна.

Виявом парадигматичних відношень між термінами лісівництва є антонімія. Терміни-антоніми є неоднорідними за структурою, складом та

ступенем лексико-семантичної протилежності. Антонімні відношення в системі УТЛ мають регламентований, модельований характер.

Полісемія підтверджує тісний зв'язок між термінами в межах терміносистеми УТЛ (внутрішньосистемна полісемія), а також з термінологією інших галузей знань (загальнонаукова полісемія). Основними чинниками розвитку багатозначності в системі термінів лісівництва є процеси метафоричного та метонімного перенесення, які ґрунтуються на подібності або суміжності. Поява нових значень терміна зумовлена також розвитком знань про ліс.

Омонімія в системі українських термінів лісівництва має міжсистемний, внутрішньосистемний та зовнішньосистемний характер. Явище омонімії в УТЛ представлене одиничними прикладами, що позитивно впливає на унормування термінів у межах однієї терміносистеми.

У дисертації описано структурні особливості українських термінів лісівництва – синтетичних та аналітичних.

Синтетичні терміни за будовою поділяються на прості та складні (терміни-композиції та терміни-юкстапозиції). Прості терміни лісівництва можуть бути непохідними та похідними. Непохідні терміни одночасно є елементами загальнонавчальної лексики і функціонують у терміносистемі лісівництва без зміни значення. Серед них є як питомі терміни, так і термінні запозичення з різних мов (латинської, грецької, німецької, тюркських мов). Окрему групу непохідних термінів складають терміни-інтернаціоналізми. Похідні прості терміни лісівництва з'явилися внаслідок різних способів творення – морфологічних (афіксація, складання та аббревіація) та неморфологічних (лексико-семантичний та морфолого-синтаксичний). Складні терміни лісівництва утворилися двома способами – основокладання (композиція) та словоскладання (юкстапозиція). Окреме місце серед українських термінів лісівництва займають аббревіатури, зокрема ініціального типу та комбіновані (змішані) аббревіатури. На сучасному етапі помітна тенденція до запозичення аббревіатур з англійської мови.

Аналітичні терміни значно переважають над синтетичними, що підтверджує ієрархічну організацію наукових знань у терміносистемі лісівництва. Відповідно до кількісного складу вони є двокомпонентними, трикомпонентними та багатоконпонентними. Кожному виду аналітичних термінів відповідає певна кількість структурних моделей, які відображають морфологічний склад терміносполучень та характер синтаксичного зв'язку між компонентами. Окремі терміни лісівництва співвіднесені з описовими конструкціями, які побудовані за моделлю простого або складного речення.

На сучасному етапі необхідність систематизації, уніфікації та кодифікації термінів лісівництва актуалізує потребу оновлення Державного стандарту України з лісівництва та укладання словника термінів лісівництва. Розвиток технологій уможливив створення електронного словника з лісівництва, який оптимізує пошук потрібної інформації, забезпечує можливості його безперервного поповнення термінами лісівництва та їх наукового редагування.

Ключові слова: термін, термінологія, терміносистема, українська термінологія лісівництва, термінне поле, тематична група, парадигматичні відношення, структурний тип, структурна модель.

SUMMARY

Burkovska O. B. Ukrainian Forestry Terminology: Formation, Development, and System Structural Organisation. – Qualifying Research Paper as a Manuscript.

A Dissertation for a Candidate Degree in Philology within the Specialty 10.02.01 “The Ukrainian Language”. – Ivan Franko National University in Lviv. – Lviv, 2018. – Ivan Franko State Pedagogical University in Drohobych. – Drohobych, 2018.

The dissertation substantiates the theoretical and methodological principles of researching Ukrainian forestry terminology (UFT) and reveals the correlation between forestry terminology and terminology pertaining to other forestry sciences. In addition, it yields new insights into UFT formation and development history and

traces systemic links between forestry terms at the level of term field and generic paradigm. The paper offers a comprehensive description of such phenomena as synonymy, antonymy, polysemy, and homonymy in the system of Ukrainian forestry terms. It clearly identifies the structural types of Ukrainian forestry terms and systematises the corpus for the dictionary of forestry terms, its electronic version and the updated State Forestry Standard of Ukraine.

The results of the description of UFT history development, semantic characteristics, and structural organization of forestry terms will provide profound insight into the formation and trends of industry term system development, promote the processes of unification and codification of the terminology under discussion, broaden the knowledge of the Ukrainian language terminology system as a whole, and specify general issues of Ukrainian terminology. The analysis of Ukrainian forestry terminology will serve as a model for processing other industry term systems of the Ukrainian language.

The corpus presented in the dissertation will be the basis for compiling a dictionary of forestry terms, its electronic version, methodical manuals, and textbooks for students majoring in forestry. It will promote the updating of the State Forestry Standard of Ukraine and the unification of forestry terms, as well as improve the quality of educational resources for lectures and workshops in “The Ukrainian Language for Professional Use” for students majoring in forestry. The provisions and conclusions regarding the systemic and structural organization of terminology may be used in terminology-related research papers.

The paper describes the composition of Ukrainian forestry terminology, which includes the names denoting the concepts of *forestry* as a branch of science that explores the processes of growing, forming, and renewal of forests, as well as types, components, and characteristics of forests, forest stand types, stages of use, harvesting, and processing of forest resources and products, and processes of wood cutting in the theoretical and practical aspects. The paper traces a close connection of *forestry terminology* with the terminology of other forestry sciences (*forestry studies terminology*, *forest sector terminology*, *forestry engineering terminology*,

forest terminology, forestry management terminology). It is concluded that these names most often have hypero-hyponymic relationships; thus, they cannot be entirely consistent.

It is established that the history of UFT development is inextricably linked with the formation of forestry as a branch of science, the level of scientific knowledge about the forest, and the results of practical forestry, as well as socio-political conditions, terminological and terminographical activities of scientists in Ukraine and abroad. The Ukrainian forestry terminology is directly influenced by development tendencies in general vocabulary and term systems of other branches. There are three periods of UFT development: 1) the end of the eighteenth century – the 1920s of the twentieth century; 2) the 1920s - 1991; 3) 1991 – present days.

Modern Ukrainian forestry terminology is an integral system within which the terms form the core and the periphery of term field. Being related by means of hypero-hyponymic relations, they are characterized by monosemy while allowing the phenomena of synonymy, antonymy, polysemy, and homonymy.

The dissertation determines the structure of UFT term field, which consists of the core and the periphery. Most terms belong to the core of UFT term field. They form six thematic groups of terms which designate: 1) generic, classifying, and general forestry concepts; 2) types, components, and characteristics of forests; 3) species, properties, and characteristics of wood and forest stand; 4) processes of growing, forming, and renewal of forests; 5) stages of use, harvesting, and processing of forest resources and forest products; 6) processes of forest cutting. The periphery of UFT term field has two zones – a near-core zone (it is filled with terms denoting the concepts that are partly related to forest industry, and the terms pertaining to sciences or branches of science that are distinguished from forestry studies, namely forestry management, forest pyrology, game management, geography, ecology, biology, and botany) and a peripheral zone, which is remote from the core (it is formed by terms related to mechanics and engineering, economics, law, chemistry, as well as interdisciplinary and general scientific terms).

Hypero-hyponymic relations are decisive in the formation of the system of forestry terms and their thematic organization. They determine the hierarchy of the internal structure of terminology system. The analysis demonstrates that hyperonyms are often the terms denoting the generic notions of forestry, as well as the names of classification units to denote forestry concepts, which, in combination with hyponyms, form hypero-hyponymic groups of terms.

Synonymy and variability in UFT system indicate that forestry terms have not been standardized and the problems of adequate denotation of forestry concepts have not been solved. Although they violate UFT systematic nature, they confirm the regularity of forestry terminology development in accordance with general linguistic rules and offer possibilities of choosing the most successful term.

Antonymy is an expression of paradigmatic relations between the terms of forestry. Antonymic terms are heterogeneous in relation to structure, composition, and degree of lexical-semantic opposition. Antonymic relations in the system of UFT have a regulated and patterned character.

Polysemy confirms close connection between the terms within the UFT term system (intra-system polysemy), as well as with the terminology of other branches of knowledge (general scientific polysemy). The major factors fostering the development of polysemy in the system of forestry terms include metaphorical and metonymic transfer processes based on similarity or adjacency. In addition, the emergence of new meanings of a term is conditioned by the development of knowledge about forests.

Homonymy in the system of Ukrainian forestry terms has an inter-systemic, intra-systemic, and external-system character. The phenomenon of homonymy in UFT is represented by individual examples, which exerts a positive impact on standardisation of terms within a single term system.

The dissertation describes the structural features of Ukrainian forestry terms, namely of synthetic and analytical ones.

As regards their structure, synthetic terms are divided into simple and complex ones (composite terms and juxtaposition terms). Simple forestry terms

may be non-derivative and derivative. Non-derivative terms are simultaneously the elements of general vocabulary and function in forestry term system without changing meanings. They include both indigenous terms and borrowings from different languages (Latin, Greek, German, and Turkic languages). International terms constitute a separate group of non-derivative terms. Simple derivative forestry terms emerged as a result of different ways of formation, namely morphological (affixation, composition, and abbreviation) and non-morphological (lexical-semantic and morphological-syntactic). Complex terms of forestry were formed in two ways: composition and juxtaposition. Abbreviations, in particular, their initial type and combined (mixed) type, hold a specific place among Ukrainian forestry terms. Presently, there is a marked tendency to borrow abbreviations from the English language.

Analytical terms far outweigh the synthetic ones, which confirms the hierarchical organization of scientific knowledge in forestry term system. Regarding their quantitative composition, they may be two-component, three-component, and multicomponent. For each type of analytical terms, there is a certain number of structural models, which reflect the morphological composition of term combinations and the nature of syntactic connection between the components. Particular forestry terms are correlated with descriptive constructions built according to the model of simple or complex sentences.

At the present stage, the necessity to systematize, unify, and codify the terms of forestry sector foregrounds the need to update the State Forestry Standard of Ukraine and to compile a dictionary of forestry terms. The development of technologies enabled the compilation of an electronic forestry dictionary, which can optimize the search for necessary information and provide opportunities for its continuous replenishment with forestry terms and their scientific editing.

Keywords: term, terminology, term system, Ukrainian forestry terminology, term field, thematic group, paradigmatic relations, structural type, structural model.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ СТАТЕЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях

1. Бурковська О. Б. Лексикографічні джерела як засіб унормування української термінології лісівництва. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Вип. 63. Львів, 2016. С. 307–316.

2. Бурковська О. Б. Роль Івана Верхратського та Миколи Мельника у формуванні української термінології лісівництва. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Випуск дев'ятий. Хмельницький, 2015. С. 17–22.

3. Бурковська О. Б. Роль Української господарської академії в Подєбрадах (Чехія) для розвитку української термінології лісівництва. *Вісник Національного університету „Львівська політехніка”*. Серія „Проблеми української термінології”. Львів, 2016. № 842. С. 40–44.

4. Бурковська О. Б. Системні явища в українській термінології лісівництва. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство*. Тернопіль, 2016. Вип. II (26). С. 24–30.

5. Бурковська О. Б. Стандартизація та кодифікація української термінології лісівництва. *Термінологічний вісник*. Київ, 2015. Вип. 3(2). С. 125–132.

6. Бурковська О. Б. Структурні типи аналітичних українських термінів лісівництва. *Слов'янський збірник*. Чернівці, 2017. Вип. 21. С. 57–66.

7. Бурковська О. Б. Термінологія та номенклатура лісівництва в курсі української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів, 2014. Вип. 10. С. 113–120.

8. Бурковська О. Б. Українська термінологія лісівництва як об'єкт вивчення на заняттях з української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів, 2015. Вип. 11. С. 97–104.

Публікації в іноземних виданнях

9. Burkovska O. Ukrainian Forestry Terminology in Terminological System of Forestry Sciences. *Spheres of Culture*. Lublin, 2016. Vol. XIV. P. 314–322.

Додаткові публікації

10. Бурковська О. Б. Синонімія та варіантність у системі української термінології лісівництва. *Вісник Національного університету „Львівська політехніка”*. Серія „Проблеми української термінології”. Львів, 2015. № 817. С. 47–54.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	15
ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ, ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЛІСІВНИЦТВА	23
1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження українських термінів лісівництва.....	23
1.2. Українська термінологія лісівництва в системі термінологій лісівничих наук.....	30
1.3. Періодизація історії розвитку української термінології лісівництва.....	39
1.3.1. Критерії періодизації історії розвитку української термінології лісівництва.....	39
1.3.2. Періоди історії розвитку української термінології лісівництва.....	40
Висновки до розділу 1.....	75
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМНА ОРГАНІЗАЦІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЛІСІВНИЦТВА	77
2.1. Термінне поле як ознака системності української термінології лісівництва...78	78
2.1.1. Ядро термінного поля української термінології лісівництва.....	79
2.1.2. Периферія термінного поля української термінології лісівництва...100	100
2.2. Парадигматичні відношення в системі української термінології лісівництва.....	103
2.2.1. Гіперо-гіпонімія в системі термінів лісівництва.....	104
2.2.2. Синонімія та варіантність у термінології лісівництва.....	116
2.2.3. Антонімія в українській термінології лісівництва.....	131
2.2.4. Полісемія та омонімія в системі українських термінів лісівництва...140	140
Висновки до розділу 2.....	153
РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМІНІВ ЛІСІВНИЦТВА	155
3.1. Структура синтетичних українських термінів лісівництва.....	155
3.1.1. Непохідні терміни лісівництва	156

3.1.2. Похідні терміни лісівництва	160
3.2. Структура аналітичних українських термінів лісівництва.....	177
3.2.1. Двокомпонентні терміни лісівництва.....	178
3.2.2. Трикомпонентні терміни лісівництва	181
3.2.3. Багатокомпонентні терміни лісівництва	186
3.2.4. Описові конструкції термінів лісівництва	197
Висновки до розділу 3.....	198
ВИСНОВКИ	199
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	207
ДОДАТКИ	238

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

англ. – англійська мова

грец. – грецька мова

іє. – індоєвропейська мова

лат. – латинська мова

нім. – німецька мова

пол. – польська мова

псл. – праслов'янська мова

тат. – татарська мова

тюрк. – тюркські мови

фр. – французька мова

ГТК – Головна термінологічна комісія

ІУНМ – Інститут української наукової мови ВУАН

НТШ – Наукове Товариство ім. Т. Шевченка

ТП – термінне поле

УГА – Українська господарська академія

УТЛ – українська термінологія лісівництва

БТБ – Ботанічний термінологічний бюлетень. Київ: Вид-во УАН, 1935.

23 с.

ДСТУ – ДСТУ 3404-96 Лісівництво. Терміни та визначення. [Чинний від 1997–08–01]. Вид. оф. Київ: Держстандарт України, 1997. 43 с.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: у 7 т. / редкол. О. Мельничук (головний ред.) та ін. – Київ: Наукова думка, 1982–2006. Т. I–V.

КТС – Короткий тлумачний словник-довідник понять і термінів лісівництва / укл. Р. Вінтонів, О. Гриджук. Львів: НЛТУ України, 2009. 87 с.

ЛСНУ – Лісотехнічний словник. Німецько-український / Лісова термінологічна комісія при Агрономічно-лісовому факультеті УГА в ЧСР та Спілки техніків с. г. в ЧСР ; укл. Є. Чикаленко та ін. Подєбради, 1928. 137 с.

ЛТС – Лісотехнічний термінологічний словник: український, російський, англійський / за ред. Ю. Туниці, В. Богуслаєва. Львів: Піраміда, 2014. 967 с.

ЛТС* – Лісівництво. Термінологічний словник / В. Бондаренко, С. Землинський, Л. Копій та ін. / за ред. Г. Криницького. Львів: Вид-во НЛТУ України, 2013. 70 с.

ММ – Миклаш Л., Магура Б. Англо-український словник лісотехнічних термінів. Львів: Каменяр, 2013. 124 с.

ПВЛ – Повість врем'яних літ: літопис (за Іпатським списком) / пер. з давньоруської, післяслово, комент. В. Яременка. URL: <http://litopys.org.ua/pvlyar/yar.htm> (дата звернення: 15.11.2014).

ПВМ – Поучення Володимира Мономаха: слов'янським шрифтом. *Ізборник*. URL: <http://litopys.org.ua/oldukr/pouch.htm> (дата звернення: 17.11.2014).

ПРУЛС – Горбач О. Перший рукописний українсько-латинський словник Арсенія Корецького-Сатановського та Єпіфанія Славинецького: Праці філос.-гуманіст. фак. Укр. катол. унів. ім. св. Климента Папи. Рим: Укр. катол. унів. ім. св. Климентія, 1968. Т. 3. 355 с.

РУС – Російсько-український словник термінів лісівництва / за ред. П. Погребняка, С. Стойка. – Київ: Наукова думка, 1980. 160 с.

РУСС – Російсько-український сільськогосподарський словник / Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР; уклад. А. Білоштан, М. Бойко, К. Дорошенко та ін. – Київ: Видавництво АН УРСР, 1963. 438 с.

СУМ – Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 1–11.

СІС, Мельничук – Словник іншомовних слів / за ред. О. Мельничука. Київ: Головна редакція УРЕ, 1974. 775 с.

УЕЛ – Українська енциклопедія лісівництва: у 2 т. / за ред. С. Генсірука. Львів: НВФ „Українські технології”, 1999. Т. 1. 464 с.; 2007. Т. 2. 470 с.

Adj – прикметник

Conj – сполучник

N – іменник

Part II – пасивний дієприкметник

Prep – прийменник

Sf - суфікс

Verb – дієслово

ВСТУП

Лісівництво як наука має цілісну термінну систему, що динамічно розвивається і тісно корелює з терміносистемами інших галузей та із загальноживаною лексикою.

Українська термінологія лісівництва (УТЛ) ще не була об'єктом всебічного і глибокого аналізу. Окремі терміни лісівництва проаналізовано в працях А. Бобка, В. Бондаренка, О. Дребот, Л. Марчук, А. Косовського, Л. Могильник, І. Ребезнюка, О. Фурдичка [8; 168; 153; 205; 204]. Об'єктом комплексного лінгвістичного дослідження стали терміносистеми дотичних до лісівництва наукових галузей, зокрема лісової і деревообробної промисловості [280], фітомеліорації [189]. На прикладних аспектах функціонування української лісотехнічної термінології зосереджували увагу О. Гриджук та М. Мазепа [50–54; 145]. Сучасний стан української лісотехнічної термінології вивчали Н. Библюк, Р. Рожанківський, В. Ридаш [6; 208]. Роль термінології у стандартизації назв лісоматеріалів окреслено в працях В. Дерев'янка [67]. Особливості термінології лісівництва та лісового господарства проаналізовано на матеріалі інших мов – німецької та англійської [228; 184; 159–162].

Актуальність дослідження зумовлена потребою розвитку теорії термінознавства та прикладного дослідження окремих терміносистем. В українському термінознавстві досі немає жодної праці, присвяченої комплексному аналізу термінології лісівництва. Детальне і всебічне вивчення УТЛ є необхідним для упорядкування та стандартизації терміносистеми лісівництва, укладання словника термінів лісівництва.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах наукової теми кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка „Комунікативно-прагматичні та лінгводидактичні аспекти дослідження української мови в діяхронії та синхронії на різних етапах розвитку” (номер державної реєстрації 0115U003719). Тему роботи затверджено на засіданні Вченої

ради філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (витяг із протоколу № 22/1 від 29 січня 2014 року та уточнено на засіданні наукової координаційної ради „Українська мова” в Інституті української мови Національної академії наук України (витяг із протоколу № 73 від 26 квітня 2016 року).

Мета роботи – дослідити становлення та розвиток української термінології лісівництва, вивчити її системну та структурну організацію.

Мета роботи передбачає розв’язання таких **завдань**:

- 1) обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження УТЛ;
- 2) дослідити становлення та історію розвитку УТЛ;
- 3) виявити системні зв’язки між термінами лісівництва на рівні термінного поля (груп, підгруп, мікрогруп);
- 4) описати парадигматичні відношення в системі українських термінів лісівництва;
- 5) окреслити структурні типи українських термінів лісівництва;
- 6) систематизувати матеріал до словника термінів лісівництва, його електронної версії та оновленого Державного стандарту України з лісівництва.

Об’єктом дослідження є українська терміносистема лісівництва.

Предмет дослідження – особливості становлення та розвитку УТЛ, системна і структурна організація українських термінів лісівництва.

Джерельна база. Матеріалом для аналізу слугували 2 602 терміни лісівництва, зібрані методом суцільного відбору із державних стандартів, спеціальних термінологічних словників, енциклопедій і довідників, наукової літератури з лісівництва [ДСТУ, УЕЛ, ЛТС, ЛТС*, КТС, ММ, РУС; 294, 295–298, 300, 310, ЛСНУ, РУС, ТБ та ін.].

Методи дослідження. Вивчення становлення та розвитку української термінології лісівництва, її системно-структурної організації забезпечують методи: *описовий метод*, який застосовано для характеристики періодів розвитку української термінології лісівництва, а також для опису тематичних груп термінів, гіперо-гіпонімних відношень між термінами, явищ синонімії, антонімії, полісемії

та омонімії в системі УТЛ, оцінки структурних особливостей терміноодиниць лісівництва; *структурний метод*, з допомогою якого вдалося виявити особливості словотвірної структури однокомпонентних термінів лісівництва, встановити структурні моделі багатоконпонентних термінів лісівництва. *Компонентний аналіз* дав змогу визначити елементи семантики термінів лісівництва, що послужило підставою для формування термінного поля УТЛ, виокремлення в ньому ядра та периферії, включення термінів лісівництва до певних тематичних груп, підгруп і мікрогруп. *Дистрибутивний аналіз* допоміг встановити сполучуваність термінів, виявити парадигматичні відношення між ними, розмежувати значення полісемних термінів лісівництва. *Методом суцільного відбору* сформовано корпус терміноодиниць лісівництва. *Прийом кількісних підрахунків* допоміг підтвердити висновки щодо багатства тематичних груп (підгруп, мікрогруп) термінів лісівництва, їхніх структурних типів.

Наукова новизна роботи. Вперше цілісно описано історію становлення та розвитку української термінології лісівництва; конкретизовано зміст поняття „лісівництво” та визначено місце УТЛ серед термінологій інших лісівничих наук; удосконалено тематичну класифікацію українських термінів лісівництва, показано їхню системну організацію на рівні термінного поля і родо-видової парадигми; встановлено структурні типи й моделі українських термінів лісівництва; систематизовано матеріал до словника українських термінів лісівництва та його електронної версії, запропоновано зміни та доповнення до Державного стандарту України з лісівництва.

Теоретичне значення дослідження. Результати опису історії розвитку УТЛ, семантичних особливостей і структурної організації термінів лісівництва розширяють відомості про історію формування, тенденції розвитку галузевих терміносистем і термінної системи української мови загалом; сприятимуть уніфікації та кодифікації досліджуваних термінів; уточнять загальні питання українського термінознавства; забезпечать можливість порівняти українську термінологію лісівництва з іншими галузевими терміносистемами української мови.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дисертації стануть базою для укладання словника термінів лісівництва, його електронної версії, методичних посібників і навчальних підручників для студентів, які вивчають лісівництво, сприятимуть оновленню Державного стандарту України з лісівництва, уніфікації термінів лісівництва, покращать якість навчального матеріалу лекційних та практичних занять з навчальної дисципліни „Українська мова за професійним спрямуванням” для студентів лісотехнічного напрямку навчання. Положення і висновки щодо системної та структурної організації термінології можна використати в працях з термінознавства.

Особистий внесок дисертанта. Усі результати та висновки дисертант отримав самостійно. Наукових праць, що стосуються теми дисертації, написаних у співавторстві, немає.

Апробація результатів дослідження. Усі положення й результати дисертації обговорено на засіданнях кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка (2013–2017). Теоретичні принципи та результати роботи викладено в наукових доповідях, апробовано на конференціях: Міжнародній науковій конференції „Теорія і практика викладання української мови як іноземної” (Львів, 2014; 2015; 2016), Міжнародній науковій конференції „Українська термінологія і сучасність” (Київ, 2015), III Міжнародній науковій конференції „Українська мова і культура: здобутки та перспективи” (Київ, 2016), звітній конференції викладачів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, 2016), Міжнародній науковій конференції „Наукова термінологія початку нового століття: теоретичні і прикладні виміри” (Рівне, 2016), XIV Міжнародній науковій конференції „Проблеми української термінології СловоСвіт 2016” (Львів, 2016), Міжнародній науково-практичній конференції „Сучасний стан та гармонізація назв культурних рослин у системі UPOV” (Київ, 2017).

Публікації. Основні положення і практичні результати дисертації викладено в 10 публікаціях, 8 із них опубліковано у фахових виданнях України, 1 стаття – у закордонному збірнику та 1 стаття у збірнику наукових праць.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (324 найменування), 5 додатків. У додатках подано список публікацій за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дослідження, реєстр термінів лісівництва, матеріали до словника термінів лісівництва та його електронної версії, матеріали до оновленого Державного стандарту України з лісівництва.

Повний обсяг роботи становить 392 сторінки, основний зміст роботи викладено на 189 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ, ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЛІСІВНИЦТВА

1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження українських термінів лісівництва

Вивчення закономірностей становлення та розвитку термінів лісівництва, їхньої системної та структурної організації передбачає визначення теоретичної понятійно-категоріальної основи, обґрунтування методів та прийомів проведення наукового дослідження.

У дисертації в основу аналізу українських термінів лісівництва покладено базові поняття термінознавства (термін, прототермін, термінологія, терміносистема), загальні теоретичні принципи та методи дослідження терміносистем.

Вихідним у роботі є поняття „**термін**”. Теорія терміна довгий час формувалася, тому в лінгвістиці існують різні визначення змісту цього поняття. Більшість українських науковців (С. Єрмоленко, Т. Панько, І. Кочан, Г. Мацюк, Л. Симоненко, Е. Скороходько та ін.) вважають, що *термін* – це слово чи словосполучення, що є номінативною одиницею та позначає спеціальне поняття певної галузі знань чи діяльності [77; 187; 223; 230].

Основними ознаками терміна як одиниці певної терміносистеми є системність, точність, лаконічність, відповідність поняттю, наявність дефініції, тенденція до моносемності в межах певної терміносистеми, стилістична нейтральність, незалежність від контексту, висока інформативність, фіксація пізнавальної діяльності людини (М. Вакуленко, Т. Канделакі, І. Квитко, Т. Кияк, Р. Кобрін, Д. Лотте, Т. Шетле та ін.).

Історично склались два основних підходи до вивчення терміна – нормативний та функціональний. Нормативний підхід пов'язаний з процесами упорядкування термінології та її стандартизації. Сутність його полягає в розумінні терміна як особливого слова чи словосполучення, що протиставляється

семантикою та структурою загальноновживаним лексемам, бо термін – це штучно створений знак. Прихильниками цього підходу є В. Даниленко, Е. Дрезен, Т. Канделакі, Т. Кияк, Д. Лотте, О. Реформатський та ін.

Інші дослідники (Г. Гак, В. Лейчик, Л. Симоненко, А. Суперанська та ін.) стоять на позиціях функціонального підходу і розглядають терміни як слова в особливій функції, тобто роль терміна може виконати практично будь-яке слово, або ж навпаки через детермінізацію термін може перейти до загальноновживаної лексики.

Деякі науковці (В. Іващенко, О. Кубрякова, Ю. Степанов та ін.) пропагують когнітивний підхід, який передбачає розуміння терміна як концепта – „організоване певним чином на основі ключового термінопоняття системотворче або текстотворче упорядкування (фрагментом якого в науковій картині світу обов’язково є ієрархія) взаємопов’язаних між собою інших наукових понять” [86, с. 126].

У дисертації **терміном** визнаємо слово чи словосполучення, що позначає поняття науки, має чітку дефініцію, в якій закладено основні ознаки поняття та засвідчено взаємозв’язок з іншими поняттями в межах термінної системи.

Вивчення історії розвитку української термінології лісівництва пов’язане з поняттями „лексема” та „прототермін”. **Лексема** – це слово як самостійна смислова одиниця. **Прототермін** – це спеціальна лексема, що виникла й вживалася перед виникненням науки і тому називає не поняття (яке формується разом з наукою), а спеціальне уявлення. Зі становленням науки спеціальні предметні уявлення теоретично осмислюються й перетворюються на систему наукових понять. Частина прототермінів, яка стійко закріпилась у спеціальному мовленні, залучається до наукової термінології, а решта функціонує у вигляді лексичних одиниць предметних галузей, у яких немає науково-теоретичної основи [55, с. 87].

У нашому дослідженні розрізняємо поняття „термінологія” і „терміносистема”. **Термінологія** – це сукупність термінів, що позначають поняття певної сфери знань чи діяльності [30; 42; 187; 290], а **терміносистема** є

впорядкованою сукупністю одиниць, які відображають систему спеціальних професійних понять [58; 167; 229].

Досліджуючи парадигматичні відношення між українськими термінами лісівництва, враховуємо **теорію опозицій**. Вперше обґрунтував опозитивні відношення в лексикології М. Нікітін, який вбачає сутність опозиції між лексемами в протилежності їхніх ознак [176; 177].

У мовознавстві розрізняють *опозицію включення (привативна опозиція)*, передумовою якої є загальна родова ознака, що складає основу видових ознак, *тотожності (нульова опозиція)*, виявом якої є денотативна синонімія, тобто одиниці з різним планом вираження мають спільний план змісту, *перетину (еквіполентна опозиція)* – лексичні значення частково накладаються, залишаючи при цьому відмінні семантичні компоненти, *диз'юнкції (диз'юнктивна опозиція)*, що проявляється як співвіднесення двох мовних одиниць – співгіпонімів (підпорядковані тому самому гіпероніму на основі логічних та семантичних зв'язків, проте між собою перебувають у рівноправних відношеннях супідрядності), а також як протиставлення лексичних одиниць (антонімія) [274, с. 4].

При аналізі УТЛ теорія опозицій допомагає визначити місце терміна в ієрархічній системі, виявити родові та видові ознаки в дефініціях термінів лісівництва, з'ясувати лексико-семантичні відношення між термінами через зіставлення.

У дослідженні структури термінів лісівництва спираємось на **теорію номінації**, без звернення до якої неможливий повний лінгвістичний опис термінів як елементів терміносистеми (Ж. Вардзелашвілі, К. Іваненко, Є. Кубрякова, Д. Шмельов). Вона пов'язана насамперед із з'ясуванням того, як співвідносяться між собою поняттєві форми мислення, яким чином створюються, закріплюються й розподіляються найменування за різними фрагментами навколишньої дійсності [26, с. 62–68]. Розуміння того, як термін з'являється в термінології певної галузі знань, є надзвичайно важливим для характеристики особливостей формування та розвитку терміносистеми.

Для обґрунтування способів творення похідних термінів лісівництва залучено правила термінного словотвору. Словотвір забезпечує переважну частину процесу термінної номінації і є одним з важливих засобів збагачення і поповнення термінології. У системі УТЛ є непохідні та похідні терміни. Непохідні терміни одночасно функціонують як елементи загальнонавчаної лексики, так і одиниці терміносистеми без зміни значення. Типовою рисою похідних термінів є мотивованість. У процесі творення термінів важливими є такі ознаки словотвору: похідний термін → вторинна одиниця, тобто творення номінативної одиниці з новою значеннєвою структурою відбувається на базі вже готових одиниць; у структурі нового найменування завжди повторюються знак або частини тих знаків, що були в структурі вихідної одиниці; нове найменування не повторює повністю формальних характеристик вихідної одиниці; творення нового найменування часто є результатом здійснення певної формальної операції (додавання афікса, додавання іншої основи або основ, усічення яких-небудь елементів тощо) [117, с. 67–69]. Поява нових терміноодиниць призводить до зрушень в системній організації термінології. Тому терміносистема, як і будь-яка лексична система, прагне до постійного впорядкування, і, коли „в одному місці цієї системи виникає певне порушення рівноваги, наприклад, функціональної, то починають діяти сили, завданням яких є відновлення такої рівноваги” [291, с. 305]. Такими чинниками, на думку Є. Карпіловської, є „активне творення в сучасній українській мові різноманітних нових системних лексичних об’єднань: парадигматичних (антонімічних, синонімічних, гіперо-гіпонімічних, партитивних), а також епідигматичних (власне словотвірних) з уже відомими номінаціями” [93, с. 93].

В основу методології дослідження взаємозв’язків термінів лісівництва покладено принцип **системності**, що полягає в розумінні сукупності термінів як взаємопов’язаних між собою елементів системи. Ознаками системності в УТЛ вважаємо термінне поле, родо-видову ієрархію термінів, однозначність термінів лісівництва, наявність антонімічних відношень, наявність певних структурних моделей термінів-словосполучень.

Комплексний аналіз термінів УТЛ забезпечують різні **методи дослідження**.

У науковій літературі є суттєві відмінності у визначенні змісту поняття „метод” та класифікації методів. Термін *метод* уживають у двох значеннях – „широкому (як спосіб, знаряддя й засіб пізнання) та вузькому (як сукупність прийомів дослідження)” [40, с. 6]. Науковий метод є одним з елементів, що допомагають виконувати в науці цілеспрямовані пізнавальні дії, а також утворюють специфічну систему, до якої включають науковий метод, наукову проблему, висування й розроблення гіпотез, вибір предмета дослідження, вихідні пізнавальні завдання [36, с. 33; 38, с. 86].

Методи дослідження поділяють на дві основні групи, які тісно корелюють між собою, – загальнонаукові та конкретно наукові, або лінгвістичні [158, с. 105; 183, с. 56–64; 213, с. 53–161; 235, с. 473; 265, с. 79; 271, с. 9–16 та ін.]. Загальнонаукова методологія ґрунтується на теоретичних концепціях. Вона включає методи, які використовують на теоретичному рівні дослідження (формалізація, аксіоматичний і гіпотетичний методи та ін.); методи, які використовують як на теоретичному, так і на емпіричному рівнях дослідження (абстрагування, аналіз і синтез, індукція, дедукція, моделювання, узагальнення, моделювання, формалізація та ін.); методи емпіричного дослідження (спостереження, експеримент, вимірювання, порівняння тощо) [213, с. 53–161, с. 227–232]. Науковці наголошують на тому, що названі загальнонаукові методи є „операційними елементами (операціями, прийомами чи процедурами); інтерпретація їх як методів є очевидним спрощенням” [38, с. 35]. Вони можуть входити до структури лінгвістичного методу, тобто становлять „вихідні прийоми наукового аналізу мовного матеріалу” (індукція, дедукція, аналіз, синтез та гіпотеза) [125, с. 209–211].

Лінгвістичні методи – це способи організації пізнавальної та дослідницької діяльності з метою вивчення явищ і закономірностей мови як об’єкта лінгвістики, а також система процедур аналізу мовних явищ та перевірки отриманих результатів [218, с. 339].

Вивчення становлення та розвитку української термінології лісівництва, її системно-структурної організації забезпечують методи (описовий, структурний та його елементи компонентний і дистрибутивний аналіз, метод суцільного відбору), а також прийом кількісних підрахунків.

Описовий метод передбачає інвентаризацію, класифікацію та інтерпретацію досліджуваних мовних одиниць та явищ. Цей метод у роботі застосовано для характеристики етапів становлення, формування та розвитку української термінології лісівництва, а також для опису тематичних груп термінів, гіперо-гіпонімних відношень між термінами, явищ синонімії, антонімії, полісемії та омонімії в УТЛ, оцінки структурних особливостей терміноодиниць лісівництва.

Структурний метод полягає в синхронному аналізі мовних явищ лише на основі зв'язків і відношень між мовними елементами [125, с. 372]. З допомогою структурного методу виявлено особливості словотвірної структури однокомпонентних термінів лісівництва, встановлено структурні моделі багатоконпонентних термінів лісівництва. Елементами структурного методу є *дистрибутивний і компонентний аналіз*. *Компонентний аналіз* – це система прийомів мовознавчого вивчення значень термінів, суть якої полягає в розщепленні дефініції терміна на складові компоненти [125, с. 385]. Він дав змогу встановити елементи семантики термінів лісівництва, що послужило підставою для формування термінного поля УТЛ, виокремлення ядра та периферії досліджуваної термінології, включення термінів лісівництва до певних тематичних груп, підгруп та мікрогруп. *Дистрибутивний аналіз* передбачає дослідження мови на основі оточення (дистрибуції, розподілу) окремих одиниць у тексті [125, с. 373]. Використовуючи цей метод, змогли виявити лексико-семантичні відношення (синонімні, антонімні, полісемні, омонімні) між термінами лісівництва.

Метод суцільного відбору пов'язаний з відбором досліджуваних номінацій. Науковець В. Левицький „вибіркою” вважає „сукупність елементів, отриманих унаслідок добору” [137, с. 45]. Досліджувані терміни лісівництва відібрані із Державного стандарту, спеціальних термінологічних словників,

енциклопедій і довідників, наукової літератури з лісівництва з урахуванням семантичних компонентів, пов'язаних з лісівництвом – теоретичним (лісознавство) та практичним (власне лісівництво). Метод суцільного відбору, який передбачає дефініційний або тезаурусний аналіз, застосовано для уточнення дефініцій термінів лісівництва. Результатом суцільного відбору є укладений тлумачний словник термінів, який відображає поняттєво-термінологічний апарат лісівництва, полегшує пошук наукової інформації.

Прийом кількісних підрахунків допоміг підтвердити висновки щодо багатства тематичних груп (підгруп, мікрогруп) термінів лісівництва, їхніх структурних типів та моделей, наповнення лексико-семантичних груп синонімів, антонімів, а також полісемних та омонімних термінів лісівництва.

У межах відібраних методів застосовано такі прийоми, як індукцію, дедукцію, аналогію, моделювання, класифікацію.

Індукція передбачає узагальнення часткових випадків використання термінів для встановлення закономірностей чи тенденцій розвитку терміносистем [23, с. 18]. У дисертації цей прийом допоміг узагальнити закономірності та тенденції розвитку терміносистеми лісівництва; визначити морфологічний склад структурних типів та моделей багатокомпонентних терміносполучень лісівництва.

Дедукція полягає в застосуванні загальних наукових положень для вивчення конкретних явищ і передбачає аналіз терміна і терміносистеми від загальних ознак до конкретних [23, с. 18]. Використано для з'ясування відмінностей термінології лісівництва від загальноживаної лексики та встановлення парадигматичних відношень між термінами лісівництва.

Аналогія допомагає в досягненні знання про предмети чи явища на основі їхньої подібності з іншими предметами чи явищами за суттєвими ознаками [96, с. 20]. У роботі з використанням прийому аналогії виявлено словотвірні типи однослівних термінів та структурні моделі термінних словосполучень, визначено явища синонімії, антонімії, полісемії та омонімії в межах УТЛ.

Моделювання дає змогу замінити об'єкт, що досліджується, його моделлю, за якою визначають або уточнюють характеристики оригіналу [158,

с. 104]. Широко використано для дослідження словотвірної структури однослівних термінів лісівництва та визначення структурних моделей багатослівних термінів лісівництва.

Класифікація виявляє ієрархію наукових понять і взаємовідношення об'єктів дослідження [243, с. 138]. Застосовано для поділу термінів лісівництва на тематичні групи, підгрупи та мікрогрупи; виокремлення різних видів гіперо-гіпонімних відношень, різновидів синонімів, антонімів, омонімів у системі термінів лісівництва; підтвердження системності термінів лісівництва.

Отже, дослідження українських термінів лісівництва спирається на теоретико-методологічну базу, яка допомагає впорядкувати терміносистему лісівництва, встановити системні зв'язки між термінами, з'ясувати процеси входження терміна в термінологію лісівництва та визначити його місце в системі УТЛ, забезпечує отримання максимально об'єктивної і точної інформації про історію становлення, формування та розвитку УТЛ, дає змогу виокремити та описати тематичні групи (підгрупи, мікрогрупи), визначити структуру термінного поля та встановити гіперо-гіпонімні відношення між термінами лісівництва, описати явища синонімії, антонімії, полісемії та омонімії в межах УТЛ, з'ясувати структурні особливості терміноодиниць лісівництва, закономірності та тенденції розвитку терміносистеми лісівництва.

1.2. Українська термінологія лісівництва в системі термінологій лісівничих наук

На сучасному етапі важко розділити галузі лісівничих наук і відповідно терміни, якими вони оперують. Аналіз спеціальних лексикографічних праць, монографій, підручників з лісівництва показав, що сьогодні не існує чіткої межі між лісівничими науками. З огляду на це значно ускладнюється проблема виокремлення вузькоспеціальної та міжгалузевої термінної лексики лісівництва, її ядра і периферії.

Місце лісівництва серед інших лісівничих наук визначено в підручниках з лісівництва [69; 146; 156; 157; 171; 181; 215; 248; 275; 276 та ін.], сучасних

лексикографічних джерелах [ЛТС, УЕЛ та ін.], науковій та довідковій літературі з лісівництва (статті, навчальні програми, монографії та ін.).

Конкретизація змісту поняття *лісівництво*. У науковій літературі з лісівництва неоднозначно трактують поняття *лісівництво*. Науковці звертають увагу на лісівництво як науку (теоретичний аспект) та окреслюють комплекс практичних завдань лісівництва (прикладний аспект). В „Українській енциклопедії лісівництва” (1999 р.) подано таке визначення змісту поняття *лісівництво*: „1) наука про життя і вирощування лісу; 2) галузь рослинництва, що займається вирощуванням лісу для одержання деревини, інших продуктів лісу та використання його з захисними, водорегулюючими, лікувально-оздоровчими, естетичними цілями” [УЕЛ, т. 1, с. 422].

У Державному стандарті України „Лісівництво: терміни та визначення” (1997 р.) термін *лісівництво* використовують для позначення теорії та практики „вирощування і невичерпного використання лісів для задоволення потреб народного господарства та населення в лісових ресурсах” [ДСТУ, с. 3].

У „Лісотехнічному термінологічному словнику” (2014 р.) термін *лісівництво* зафіксовано в значенні „наука про природу лісу, методи його вирощування, підвищення продуктивності, лісокористування” [ЛТС, с. 198].

Лісознавці В. Олійник та Р. Вітер термін *лісівництво* вживають для позначення комплексної науки, яка включає біологію і екологію лісу, питання його господарського використання як джерела деревини та інших ресурсів, наукові засади вирощування високопродуктивних насаджень оптимального породного складу [181, с. 11].

Професор, академік, віце-президент Лісівничої академії наук України М. Голубець підкреслює, що *лісівництво* – це наука про способи і технології відновлення, розведення, вирощування і використання лісу, передовсім на основі знань про структурно-функціональні особливості лісових екосистем та їхніх трофічних блоків, біотичні, екологічні і лісівничі (ценотичні) властивості деревних порід й інших живих компонентів лісу, а також про потенційні можливості лісорослинних умов [43, с. 23].

Лісознавець Є. Кременецька вважає, що на сучасному етапі розвитку суспільства „лісівництво слід розглядати як комплекс наукових, освітянських та виробничих надбань щодо формування та підтримання життєздатності лісів, а не лише з метою отримання деревної та недеревної продукції” [146, с. 33]. У глосарію, який дослідниця адаптувала для посібника Грегорі МакГі „Лісовий екосистемний менеджмент: Нова парадигма збереження лісового біорізноманіття” (2015 р.), вміщено термін *лісівництво* та визначено його зміст через переклад словникових статей закордонних лексикографічних джерел: „*Лісівництво – мистецтво та наука, яка контролює створення, зростання, склад, здоров’я та якість лісів і лісових земель з метою задоволення різних потреб і цінностей землевласників та суспільства на постійній основі (Vocabulary of Forest Management / IUFRO World Series Vol.1 / IUFRO Secretariat Vienna 1990 та Multilingual pocket glossary of forest term sand definitions. www.iufro.org)*” [146, с. 32–33]; „*Лісівництво – ряд методів, які використовують для створення і підтримки угруповань дерев та іншої рослинності з метою отримання користі від самих дерев або інших рослин, тваринного світу, водних ресурсів, пов’язаних з лісами (Nyland, R.D. 1996. Silviculture: concepts and applications. McGraw-Hill, Inc. New York, New York, USA)*” [146, с. 33].

Отже, *лісівництво* кваліфікують як науку, галузь рослинництва, теорію і навіть мистецтво чи ряд методів. Дослідники звертають увагу на різні аспекти лісівництва: лісовирощування, лісокористування, природа та екологія лісу, структурно-функціональні особливості лісових екосистем, задоволення в лісових ресурсах та ін.

Для визначення змісту поняття, позначеного терміном *лісівництво*, важливо уточнити об’єкт та предмет лісівництва як науки. Об’єктом лісівництва як науки є ліс, а предметом цієї науки є процеси вирощування, формування, поновлення лісу та процеси рубання лісу. Беручи до уваги численні визначення змісту поняття *лісівництво*, а також об’єкта та предмета лісівництва як науки на сучасному етапі, доходимо висновку, що *лісівництво – це наука, яка досліджує процеси вирощування, формування і поновлення лісу; типи, складники та*

характеристики лісу, види деревостану; етапи використання, заготівлі та оброблення лісових ресурсів і продукції та процеси рубання лісу в теоретичному та практичному аспектах [20, с. 318].

Лісівництво в системі лісівничих наук. У зв'язку з розвитком лісівництва як науки про ліс значно розширилися аспекти дослідження і зростає глибина пізнання лісу як природної системи.

Класик вчення про ліс професор Г. Морозов у праці „Учение о лесе” (1912 р.) відзначав, що „лісівництво складається із двох відділів: із вчення про ліс, з одного боку, і вчення про перетворення цього лісу; перше вчення знайомить нас з природою лісу, друге – з методами його перетворення” [171, с. 110]. Академік І. Мелехов також прихильник поділу лісівництва на дві частини: лісознавство (вчення про природу лісу) та практичне лісівництво, що опрацьовує наукові основи раціонального вирощування лісу в різних природно-виробничих умовах [156; 157].

Професор, академік НАН України М. Голубець вважає за недоцільне поділяти *загальне лісівництво* як цілісну, функціонально неподільну систему лісівничих знань на *власне лісівництво* і *спеціальне лісівництво* [43, с. 22]. У статті „Сучасні проблеми лісознавства, лісівництва та лісового господарства” науковець наголошує на необхідності „легітимації (узаконення) єдиної галузі знань про ліс”, якій можна дати назву **сильвалогія** (sylvalogia, sylva з лат. – ліс) і використовувати у значенні „наука про ліс, його природу і життя, про його антропогенні перетворення, способи вирощування, підтримання корисних функцій, захисту й охорони, чи іншими словами – весь обсяг знань про ліс” [43, с. 22]. *Сильвалогія*, на думку М. Голубця, складається з двох основних частин – *лісознавства* (drymologia) і *лісівництва* (silvicultura), які повинні існувати „як дві тісно пов'язані між собою, але не підпорядковані одна одній галузі знань” [43, с. 22].

Отже, більшість науковців поділяють лісівництво на лісознавство (екологія лісу та лісова типологія) та практичне лісівництво (або власне лісівництво, часткове лісівництво). Проте, як зазначають лісознавці В. Олійник та Р. Вітер,

сучасне *лісознавство* починає займати самостійне місце серед природничих наук. Дедалі більше воно спирається на досягнення загальних, насамперед біологічних наук, поступово перетворюючись у фундаментальну наукову дисципліну біолого-екологічного циклу наук про природу. Загальнонаукове значення лісознавства зросло і в зв'язку з необхідністю пізнати закони життя лісу в розрізі сучасних проблем, пов'язаних з біосферою та охороною навколишнього середовища [181, с. 12].

Як показує аналіз праць з лісівництва, лісознавство, з одного боку, є частиною лісівництва, а з іншого – лісознавство трактують як окрему науку серед природничих наук і вважають частиною сучасної біоекології [181, с. 12–13], фітоекології [182] чи силвалогії [43, с. 22].

У нашому дослідженні поділяємо думку тих науковців, які стверджують, що *лісознавство* – „теоретична база лісівництва” [43, с. 23], „теоретична основа лісівництва” [43, с. 25], тому терміни лісознавства вважаємо частиною термінології лісівництва.

Всеосяжність лісівничих знань і виникнення нових напрямів лісівничої практичної діяльності спонукали до поділу науки *лісівництво* на спеціальні дисципліни [275, с. 11], а саме: лісову типологію, лісові культури, лісову дендрологію, лісову ентомологію, фітопатологію, фітомеліорацію, лісомеліорацію, лісоексплуатацію (лісову технологію), деревинознавство, недеревні ресурси лісу, деревообробні технології, технології лісозаготівлі, економіку й організацію лісового господарства, економіку та менеджмент лісових і деревообробних підприємств, екологічну економіку, лісову пірологію, технологію побічних користувань лісом та ін.

Окремі дослідники виділяють допоміжні та спеціалізовані підрозділи лісівництва, зокрема „лісове насінництво, лісова селекція, лісові культури, агротехніка вирощування садивного матеріалу і лісових культур, полезахисне і ґрунтозахисне лісорозведення, захист лісу, лісовпорядкування, лісова таксація, лісова механізація, лісотипологічна оцінка і групування лісів” [43, с. 23].

Названі дисципліни та підрозділи виокремились у різний час у межах лісівництва, проте тісно взаємозв'язані, мають спільні групи термінів.

Назви лісівничих наук та склад галузевих термінологій. На сучасному етапі виявляємо невизначеність або сплутування в науковій та навчальній літературі термінів на позначення лісівництва як науки та суміжних з нею наук. У підручнику „Лісознавство: курс лекцій” (2011 р.) автори вказують на відмінність понять, що позначають терміни *лісівництво*, *лісове господарство*, *лісознавство*: „*Лісівництво* займається вивченням методів і прийомів вирощування лісів оптимального складу і високої продуктивності з метою максимально ефективного отримання деревної продукції поряд із збереженням та покращенням їх захисних, водорегулюючих, водоохоронних, рекреаційно-оздоровчих, естетичних та інших корисних функцій, опрацьовує методи підвищення продуктивності лісостанів, теоретичні і практичні засади рубок лісу, спрямовані не лише на використання деревних ресурсів, а й відновлення лісу. Проте, найважливіші проблеми *лісового господарства* – раціональне використання лісів, їх відтворення, оптимізація складу, підвищення продуктивності та біологічної стійкості, можуть успішно вирішуватись лише на основі комплексного пізнання законів функціонування, структури і тенденцій динаміки лісових угруповань, вивченням яких і займається *лісознавство*” [181, с. 11].

Встановити межі лісівництва як науки та окреслити склад термінології лісівництва можливо через порівняння змісту понять ***термінологія лісівництва*** та ***лісознавча термінологія, лісівнича термінологія, лісотехнічна термінологія, лісова термінологія, термінологія лісового господарства.***

Термінологія лісівництва охоплює терміни на позначення понять лісівництва. У Державному стандарті України „Лісівництво: терміни та визначення” (1997 р.) подано лише терміни лісівництва та виділено їхні основні тематичні групи: назви загальних понять лісівництва; назви видів деревостану; назви типів, складників та характеристик лісу; назви спеціального використання запасу деревини; назви процесу вирощування, формування та поновлення лісу; назви процесу рубання лісу, пов'язаного з веденням лісового господарства

[ДСТУ]. У нашому дослідженні запропоновано нову тематичну класифікацію термінів лісівництва (див. Додаток Д „Матеріали до Державного стандарту України „Лісівництво: терміни та визначення”), визначено терміни, які входять до ядра та периферії термінного поля УТЛ (див. Розділ 2.1. Термінне поле як ознака системності української термінології лісівництва).

Лісознавча термінологія – це сукупність термінів на позначення понять лісознавства як теоретичної основи лісівництва. Все багатство термінів на позначення основних понять сучасного лісознавства можна об’єднати в тематичні групи, які охоплюють назви: а) лісу як природного явища і природної системи; б) екології лісу; г) відновлення лісу; д) росту, формування та динаміки лісу; в) лісової типології [181, с. 13]. Лісознавча термінологія є частиною *термінології лісівництва*, а терміни *лісівництво* та *лісознавство* можна вважати такими, що перебувають у родо-видових відношеннях.

Термін *лісівнича термінологія* вживають у лексикографічних джерелах (В. Вітенко), лінгвістичних дослідженнях (Л. Миклаш, О. Гриджук та ін.) та в спеціальній літературі з лісівництва. Наприклад, у навчальному виданні „Довідник майстра лісу” (2011 р.) перший розділ має назву „Основи лісового господарства. Лісівнича термінологія”, де описано основні лісівничі терміни [69, с. 10].

На жаль, у науковій літературі немає розрізнення термінів *лісівнича термінологія* і *термінологія лісівництва*, як не існує кодифікованої назви, спільної для терміносистем усіх лісівничих наук. Щодо семантичного наповнення прикметника *лісівничий*, то в сучасній українській мові він перебуває у формально-семантичних зв’язках з іменником *лісівництво*, напр.: „Лісівничий Прикм. до лісівник і лісівництво” [СУМ, т. 4, с. 523].

На нашу думку, термін *лісівнича термінологія* доречно використовувати для позначення сукупності термінів, які входять у різні терміносистеми лісівничих наук (лісотехнічну, лісову, лісознавчу, лісового господарства, лісівництва та ін.).

Термін *лісотехнічна термінологія*, за спостереженнями Н. Библюка та В. Рожанківського, дуже „обсяжний”, бо залучає не лише „вузькоспеціальну термінологію лісового господарства, лісозаготівлі, деревооброблення, виробництва деревинної продукції тощо, але й термінологію транспорту й шляхів, машинобудування, приладобудування, засобів автоматизації та обчислювальної техніки, картографії, екології тощо й, звичайно, загальнотехнічну” [6, с. 13]. Таке змістове наповнення терміна частково вмотивоване семантикою прикметника *лісотехнічний* „Лісотехнічний Стос. до лісового господарства, лісової промисловості” [СУМ, т. 4, с. 526].

Назву *лісотехнічна термінологія* можна кваліфікувати як гіперонім до термінів-гіпонімів *термінологія лісового господарства, термінологія лісової та лісозаготівельної промисловості*.

Термін *лісова термінологія* охоплює ширше коло понять, ніж термін *термінологія лісівництва*. Дослідниця Н. Шило в кандидатській дисертації „Семантико-словотвірна структура лісової та деревообробної термінології” (1981 р.) використовує термін *лісова термінологія* стосовно понять, пов’язаних з лісозаготівлею, лісосплавом та лісохімією [280]. Терміни на позначення понять лісівництва, зокрема видів деревостану; типів, складників та характеристик лісу; процесів вирощування, формування та поновлення лісу; процесів рубання лісу, можна зарахувати до периферії *лісової термінології*.

Термінологія лісового господарства охоплює терміни на позначення організації, впорядкування і використання лісових ресурсів, а також відтворення, підвищення продуктивності лісу та охорони його від пошкоджень [ДСТУ, с. 3]. *Лісове господарство* кваліфікують як галузь матеріального виробництва, основні функції якої полягають у вивченні та обліку лісів, їх відновленні, охороні від пожеж, шкідників і хвороб, регулюванні лісокористування, контролі за використанням лісових ресурсів [182]. На основі теорії лісознавства і лісівництва лісове господарство „займається відновленням, розведенням, вирощуванням, користуванням, підвищенням стійкості та продуктивності лісів, їх оцінкою,

картуванням, охороною, захистом і впорядкуванням, раціоналізацією використання лісових ресурсів” [43, с. 23].

Отже, *лісове господарство* – це не галузь науки, а галузь виробництва, яка займається вирощуванням, відновленням і охороною лісів, підвищенням їх продуктивності і якості, забезпеченням раціонального використання земель лісового фонду, а також безперервного і невиснажливого лісокористування [УЕЛ, т. 2, с. 44]. Тобто, лісове господарство реалізує практичні завдання науки лісівництва. Тому поняття *термінологія лісівництва* та *термінологія лісового господарства* не можна ототожнювати.

Близькість назв термінологій лісівничих наук (*лісознавча термінологія, лісівнича термінологія, лісотехнічна термінологія, лісова термінологія, термінологія лісового господарства*) свідчать про тісний їхній зв'язок з понятійною базою *термінології лісівництва*, однак ототожнювати назви цих термінних систем не можна. Найчастіше вони перебувають у гіперо-гіпонімних зв'язках. Найбільш повно репрезентує основні поняття лісівництва *термінологія лісівництва*, яка охоплює назви понять науки, яка досліджує процеси вирощування, формування і поновлення лісу; типи, складники та характеристики лісу, види деревостану; етапи використання, заготівлі й оброблення лісових ресурсів і продукції та процеси рубання лісу в теоретичному та практичному аспектах.

1.3. Періодизація історії розвитку української термінології лісівництва

1.3.1. Критерії періодизації історії розвитку української термінології лісівництва

Виокремлення періодів у процесі упорядкування, уніфікації та стандартизації термінології дослідники пов'язують з різними критеріями, зокрема мовною політикою в державі, що спрямовує розвиток національних терміносистем, метою мовного планування в термінології, критеріями нормативності термінних одиниць, на які орієнтуються суб'єкти мовного планування [9, с. 27].

Функціональне та суспільне поле конкретної національної мови, виміри її державного застосування, тенденції загального розвитку національної мови, рівень розвитку певної галузі, соціальні та суспільно-політичні умови формують національну наукову термінологію [75, с. 153].

На розвиток терміносистем також впливають соціально-комунікативний (людський) та історично-політичний фактори. Не можна ігнорувати і внутрішньомовних критеріїв (зв'язок термінології із літературною мовою, системні зв'язки між термінами в межах певної терміносистеми та з одиницями інших мовних та термінних систем) [169].

Термінознавці Т. Панько та І. Кочан зазначають, що „історія термінології – це процес у його причинних зв'язках, в його зумовленості суспільною дійсністю” [185, с. 15]. У процесі творення й укладання нової української наукової термінології вони виділяють чотири періоди, виокремлення яких пов'язане з діяльністю наукових товариств та інституцій, створенням термінних перекладних словників [185, с. 16–19].

Мовознавець Л. Симоненко вважає, що „історія розвитку національної термінології була нерівномірною – хвилеподібною. Кожний наступний період доповнював попередній, привносив щось нове в теоретичному, і практичному плані” [224, с. 41].

На думку лінгвіста А. Циткіної, українська термінологія пройшла у своєму розвитку чотири етапи, виокремлення яких пов'язане з формуванням наукового стилю та відродженням українських терміносистем [267, с. 67–68].

В українському термінознавстві визначено та обґрунтовано критерії періодизації галузевих терміносистем, зокрема біологічної [222; 225], військової [252], музичної [11], екологічної [180] та ін.

Для виокремлення періодів історії розвитку термінології лісівництва та суміжних з нею галузей науковці насамперед враховують екстралінгвальні критерії, зокрема спосіб життя суспільства, політико-економічні відносини, розвиток знань про ліс, виокремлення лісівництва як науки. Наприклад, основними критеріями визначення трьох періодів розвитку англійської

терміносистеми лісового господарства визнано політико-економічні відносини, науковий рівень теоретичних досліджень та стан практичного лісівництва: *перший* – доіндустріальний (до середини XVIII ст.), *другий* – індустріальний (від середини XVIII ст. до 90-х років XX ст.) та *третій* – екологоімперативний, або екотехнічний (від 90-х років XX ст.) [161, с. 101–102]. Виділення трьох етапів розвитку термінології лісівництва на прикладі німецької фахової мови відбувається з урахуванням виокремлення науки лісівництва: *донауковий*, коли в мисленні люди користувалися уявленнями та називали їх загальноповживаними словами; *протонауковий* (ранній, примітивно-науковий), коли люди оперували спеціальними уявленнями, назви яких є прототермінами; та *власне науковий* етап використання понять і термінів [227, с. 52].

Становлення та розвиток УТЛ тісно пов'язані з тенденціями розвитку лісівництва як самостійної науки, діяльністю наукових товариств, об'єднань, установ, навчальних закладів, термінологічних комісій, окремих дослідників, а також процесами, що притаманні загальноповживаній лексиці, іншим термінним системам української мови.

1.3.2. Періоди історії розвитку української термінології лісівництва

Становлення української термінології лісівництва зумовлене зародженням у кінці XVIII ст. науки *лісівництво*. Однак терміни лісівництва формувалися на основі лексем та прототермінів, які позначали не поняття, а спеціальне уявлення і функціонували до виникнення науки про ліс.

За твердженням лісознавців, „лісівництво, бортництво, мисливство (у лісових угіддях) – з давніх-давен традиційне і престижне заняття українців. Власне через те формувалася самобутня фахова термінологія” [8, с. 60]. Наші предки поступово накопичували знання про лісову рослинність, її лікарське значення. У літописах часів Київської Русі є згадки про народних цілителів, які добре знали лікувальні властивості лісової рослинності. Люди навчились вирощувати біля житла сади, озеленювати села і дороги, щепити плодові породи дерев [25, с. 231]. Загалом літописні джерела виразно свідчать, що „головну ціну

лісові надавалося за побічні користування в ньому (трава, лісові овочі, гриби, дичина й інше)” [84, с. 4].

Знання про ліс, лісову рослинність, лісове право виразно відображають літописні та юридичні джерела. Літописи часів Київської Русі (XI ст. – XIV ст.) містять лексеми на позначення понять лісівництва, зокрема назви частин лісу, дерев та інструментів для рубання, напр.: „Також і ті словени, що прийшли і сіли по Дніпру, нареклися поляни, а другії – деревляни, оскільки сиділи в **лісах**”; „І був коло города **ліс** / **І бір** великий, / І були [вони] мисливці на звірів”, „Они же рѣша имъ: „в **лѣсѣ** на горахъ, надъ рѣкою Днѣпрською”, „І рече варяг: „Не боги то, а **дерево**. Сьогодні є, а завтра згнило. Не їдять-бо, не п'ють, не говорять, а зроблені руками з **дерева, сокирою і ножем**” [ПВЛ]; „Та посла мя Святославъ в Ляхы; ходивъ за Глоговы до Чесьскаго **лѣса**”, „[...] божиимъ повелѣньемъ, да наполнятся **лѣси** и **поля**, и сядет акы горлица на сушѣ **древе** желѣючи, а язъ утѣшюся о бозѣ”, „А се в Черниговѣ дѣяль єсмь: конь диких своима руками связаль єсмь въ **пуцах** 10 и 20 живых конь” [ПВМ].

У найвизначнішому збірнику руського права „Руська Правда” подано лексеми на позначення межі лісу, де не дозволено полювати, напр.: „аже **межю** перетнетъ **бортьную**”, „аже **борть** подотнетъ” [Цит. за: 84, с. 4].

Поодинокі лексеми, зафіксовані в літописах та збірниках XI – XIV ст., в майбутньому стали частиною української термінології лісівництва, пор.: **бір, дерево, ліс, поле, пуца**.

З XIV ст. до кінця XVIII – початку XIX ст. науки про ліс у сучасному розумінні ще не існувало. Лексика зі спеціалізованим значенням (прототерміни) почала поступово виникати паралельно із загальноновживаною лексикою, що свідчило про появу спеціальних уявлень, пов'язаних із формуванням професійних галузей діяльності [227, с. 45].

Прототерміни, що позначали спеціальні уявлення лісівництва, фіксують багатомовні словники, які є джерелом перших українських термінів лісівництва. Так, в одинадцятимовному словнику А. Калепіна (A. Calerpinus „*Dictionarium undecim linguarum*”, 1435–1510 pp.) польська частина містить близько десятка

українських назв, які стосуються лісівництва, напр.: *багун, багно, бур'ян, вільха, подорожник* та ін. [див.: 44, с. 151–157].

Литовський статут 1529 року має розділ IX „О ловли, о пуцы, о бортное дерево и озера, о бобровые гоны, о соколые гнѣзда и о хмелища”. У ньому йдеться про побічне користування лісом, зокрема про мисливство та бортництво, тому лексеми на позначення понять лісівництва є поодинокими, напр.: „*если бы стрельца поймано над зверем вбитым в пуцы, <...> маеть быти на смерть сказан*” [Цит. за: 84, с. 5].

Прототерміни лісівництва фіксує рукописний українсько-латинський словник Арсенія Корецького-Сатановського та Єпіфанія Славинецького (датований другою половиною XVII ст.) [див.: 303, с. 300], напр.: *борона, гай (дубрава, лѣсь), галвань древо, галвановый сок, глѣнь деревяный, дебрь, дернь* [ПРУЛС, с. 22, 44, 44, 44, 46, 53, 54], *древнѣю, древо, древа (изборное, скробаніе, сокъ), у древа (пупь), древь, древесь, древодѣтство, древодѣля, древца, древянь, древяный (древянный)* [ПРУЛС, с. 58], *дрова, дровняный, живица (сосновая), листвіи злачномь, зеліе, зелистый, зелный, кореніе, коренистый, корень, корнь, листь древянный, листвіе* [ПРУЛС, с. 59, 59, 65, 65, 74, 74, 74, 97, 97, 97, 97, 101, 101].

Характерними рисами виявлених у словнику прототермінів лісівництва є їхній випадковий характер, відсутність формально виражених системних відношень. Низка спільнокоренових слів має кілька варіантів номінації об'єктів, пор.: *древно, древа, древь, древесь, древца; древяный, древянный; живь, живица; зелистый, зелный; кореніе, корень, корнь* [ПРУЛС, с. 58–59, 65, 74, 97] та ін.

Зародження в кінці XVIII ст. лісівництва як науки позитивно позначилося на розвитку української наукової термінології лісівництва. З увагою на рівень наукових теоретичних досліджень, стан розвитку практичного лісівництва, вплив економічних та суспільно-політичних чинників, а також загальні тенденції розвитку загальноживаної лексики та галузевих термінних систем, динамічні процеси в межах терміносистеми лісівництва можна виокремити три періоди історії розвитку української термінології лісівництва:

- 1) кінець XVIII ст. – 1920-ті рр. XX ст.;
- 2) 1920-ті рр. – 1991 р.;
- 3) 1991 р. – дотепер.

Перший період (кінець XVIII ст. – 1920-ті рр. XX ст.) є часом становлення української термінології лісівництва. На думку професора, академіка С. Генсірука, лісівництво в Україні бере свій початок у XVIII ст. [35, с. 42]. На території України та поза її межами було видано словники, підручники з ботаніки, збірники праць науковців у галузі природознавства, які стали джерелами термінів лісівництва.

Одним із перших засобів фіксації термінів лісівництва є невеликий латинсько-німецько-український словник ботанічних назв І. Гавришкевича „Початок до уложення термінології ботанічної руської”, надрукований у газеті „Перемишлянинь” (1852 р.). На переконання автора, такі словники були необхідні і з погляду розширення мовних можливостей, і для вирішення завдань освітньої справи: „подаю <...> кожному, займаючому ся ботаникою, а особливо народолюбивимъ учителямъ исторіи народної на нашій землі” [300, с. 133–134]. У словнику вміщено народні ботанічні назви латинською, німецькою й руською (українською) мовами. Зафіксовано термінологію та номенклатуру лісівництва, напр.: *горы, Божи-деревь, дивдерево, ясень, сосна* [300, с. 135, 136, 139, 139, 142].

У 1898 році у м. Санкт-Петербурзі вийшла друком праця російською мовою „Опыт лесоводственного терминологического словаря” (укладач П. Вереха), у якій подано тлумачення деяких термінів лісівництва, поширених в українській мові, зокрема *гайок, верша* [Цит. за: 8, с. 62].

У передмові до словника П. Вереха окреслює групи термінів, які, на його думку, не потрібно описувати у словнику термінів лісівництва, зокрема загальні терміни, характерні для будь-якої галузі знань, а також назви усіх річкових та морських суден, крім тих, які призначені для перевезення тільки лісових матеріалів. Укладач словника розрізняє номенклатуру і термінологію лісівництва, вказуючи, що не бере до уваги місцевих назв деревних порід, оскільки вони подані в „Ботанічному словарі” Н. Анненкова: „Равнымъ образомъ мною не

поміщені різні місцеві назви деревних порід, тому, що цій цілі вповні досяг „Ботаничний словник” г. Анненкова” [294, с. 5]. П. Вереха вказує на практичну цінність словника, розуміє його необхідність, одночасно відзначає неусталеність термінів лісівництва та необізнаність працівників лісової галузі з цією термінологією.

На початку XIX ст. на території України відкриваються перші лісові школи і товариства, наукові інституції. Одним із центрів лісової науки в Середній Європі стає Львів. У 1845 році в Галичині було створено Галицьке господарське товариство. При товаристві почала діяти лісова секція, членами якої стали науковці, лісовласники та лісівники. Друкованим органом Галицького лісового товариства (з 1883 до 1913 року), а пізніше Малопольського лісового товариства (з 1918 до 1939 року) був часопис „Sylvan”, який є цінним джерелом термінології лісівництва цього часу. Статті в часописі друкували польською мовою, проте низка термінів лісівництва знайшла поширення в українській мові, напр.: *дерево ужиткове* (*drzewie użytkowe*), *дерево до будови* (*drzewie do budowy*), *дерево дубове* (*drzewie dębowe*), *дерево букове* (*drzewie bukowe*) [323, с. 4, 5, 6, 7], *лісівництво* (*leśnictwo*), *лісник* (*leśnik*) [324, с. 2] та ін.

Особливе місце в процесі унормування української національної термінології посідає Наукове товариство ім. Шевченка, яке активно діяло у Львові з 1873 до 1939 року. Члени НТШ виробляли теорію терміна і водночас своїми науковими працями розширювали функціональний статус української термінології. На кінець XIX ст. природописні дисципліни відчували гостру потребу в спеціальній термінології [188, с. 92]. Завдяки діяльності НТШ, зокрема таких його членів, як І. Верхратський, В. Левицький, І. Горбачевський, М. Мельник та інших, була вироблена „українська термінологія майже всіх природничих наук” [212, с. 2].

При НТШ працювала математично-природописно-лікарська секція, яка з 1897 року почала видавати „Збірник математично-природописно-лікарської секції НТШ”. У передмові до його першого тому редактори (І. Верхратський та В. Левицький) зазначали: „Мусить про те наш язык виробити собі одвітну

термінологію в різних вітах людського знання, мусить одвітно використати все багатство рідної словні, а заразом прямувати до потрібної прецизії, яку стрічаємо в других язиках, щастливіше розвигих. Без тих підвалин і думати годі про ширший розвиток науки в рідній бесіді” [80, с. 2].

Одним із перших, хто здійснив спробу унормувати наукову мову природознавчих наук, працював над створенням української термінології через використання наявних у мові слів, новотворів, запозичень, що не лише відповідало тогочасному стану науки, а й сприяло її розвиткові та розбудові, збагаченню арсеналу термінів української природознавчої терміносистеми, важливим елементом якої є термінологія лісівництва, був І. Верхратський [13, с. 17–19]. Як зазначав Г. Холодний, праці І. Верхратського „намітили основну дорогу, що нею треба було йти далі” [259, с. 9]. Цінність праць І. Верхратського з історико-пізнавального боку відзначає М. Худаш і вважає, що вони є одним з джерел для дослідження процесу формування української літературної мови та науково-природничої термінології [260, с. 65].

Шість випусків термінографічної праці І. Верхратського „Початки до уложення номенклатури й термінології природописної, народної” (1864–1879 pp.), за словами Л. Симоненко, як „спроби систематизації наявної термінології та створення нової <...> вважаються основоположними у справі систематизації української термінології” [224, с. 8]. Вони містять велику кількість ботанічних назв та природознавчих термінів, зокрема термінів лісівництва, напр.: *корінь прямий, корінь деревистий, корінь м'ясистий* та ін. [298, с. 37].

У 1908 році І. Верхратський публікує працю „Нові знадоби номенклатури і термінології природописної, народної, збирані між людом”, яка доповнює випуски попереднього словника новими термінами. На думку науковця, їх аналіз є „дуже важний і указує нам спосіб, як наш люд формує назви і як належить нам в науці нові творити вирази” [297, с. 4].

І. Верхратський переважно фіксує лише українські ботанічні терміни, напр.: *тардошинє або бандилинє. Бандилє* [297, с. 64]. Однак часто після терміна автор подає тлумачення, у якому функціонують терміни лісівництва, напр.:

„**Багач** (Радом.) смолове дерево для підпалу” [297, с. 61], „**Близиця** (Город.) дерево, з котрого пня в низу виростають два конарі, ніби окремішні пні” [297, с. 61], „**Варюга** (Стрв.) яма велика, глибока дебра” [297, с. 62], „**Вершідь** (РБ *genit.* вершеди) яруга поросла ожинником, малинником і всякими корчами” [297, с. 63], „**Зерничка** (Город. *plur.* зернички) дерево овочне, що виросло з насіння, не щіплене. Зернівка” [297, с. 63], „**Перебердиня** (Радом.) смільняки вибирані місями з тухлого дерева” [299, с. 65], „**Стреговиця** (Гл.) багно, де мож застрячи” [297, с. 68], „**Солотвина** (Опр.) мокре місце не висихат, таке багно солонаве” [297, с. 71], „**Спудзянка** (Вол.) рідка земля, порхка” [297, с. 83], „**Спурдзянка** (Опр.) земля не урожайна, рідка, пісковата” [297, с. 84] та ін.

Виробленню термінології лісівництва сприяли також праці І. Верхратського „Списъ важнѣйшихъ выразовъ з руской ботаничной термінольогії й номенклатури з оглядом на школьну науку в высшихъ клясахъ гімназій” (1892 р.), „Ботаніка на висші кляси шкіл середнихъ” (1896 р.), „Ботаніка на низші кляси шкіл середнихъ” (1905 р.). Описуючи рослини, І. Верхратський вживає терміни та номенклатурні назви лісівництва, напр.: „**Липа великолиста** <...> *єсть то величне дерево з короною листні густою* <...> *В нашихъ лісахъ лучає ся звичайно лише поєдинци* <...> **Листки** *має досить великі* <...> / **Липи** *ростуть швидко* <...> **Деревно** *мяжке і легке*” [296, с. 22]; „**Клен остролистий** <...> *єсть то хороше дерево, доростаюче звиш 20 м. Пень* *має простий, гладкою корою вкритий і корону листну оказну, густу.* / *Подібними суть: явір.* <...> *росте в гірських лісахъ*” [296, с. 26–27].

Терміни лісівництва, зафіксовані в аналізованих працях І. Верхратського, використовують на сучасному етапі, напр.: *високодеревний, живиця, розгалужена береза*. Деякі із них відрізняються фонетичним, структурним чи граматичним оформлення, пор.: *галузє – галуззя, дерево овочне – овочеве дерево, оболона – заболонь, деревно – деревина*.

І. Верхратський намагався розбудувати українську природознавчу термінологію, використовуючи загальноживану лексику чи наявні терміни, а також створюючи нові термінолексеми або вдаючись до запозичень. За оцінкою

сучасних українських термінологів, І. Верхратський „віддав перевагу структурним калькам з дотриманням характерних для української мови моделей словотворення. Він трактує також індивідуальне термінотворення і активно використовує запозичені слова-терміни, які проникли у національномовну систему і прижилися в ній” [188, с. 14]. У праці „Нові знадоби номенклатури і термінології природописної, народної, збирані між людом” (1908 р.) І. Верхратський після деяких термінів лісівництва показує, як саме вони утворені, напр.: **Живиця** (Город.) „смола, що тече з живого дерева” (*живь+ица*) [297, с. 64]; **Облуй** (Город.) „лід, що топить ся і обливає галузе на деревах. – *об+ли+ь*” [297, с. 68].

Оцінюючи термінологію І. Верхратського, природознавець М. Мельник писав: „<...> підношено не раз закиди, немов би то вона була штучна, незрозуміла і тяжка для вивчення. Не перечу, що в ній подибує ся багато штучних назв... Та помимо сього розсліджене всіх чисто народних термінів є дуже важне, бо вказує спосіб, як наш нарід творить назви, та якими повинні поступати при витворюваню нових термінів в науці. Сього правила придержував ся Верхратський і тому його наукова номенклатура ростин є найбільше зближена до народної” [310, с. 2].

Становленню української термінології сприяє наукова робота організації української інтелігенції „Стара Громада”, яка діяла в м. Києві з 1859 до 1876 року, займалася громадською, культурною та просвітницькою діяльністю. Членами цієї організації були В. Антонович, Т. Рильський, П. Житецький, М. Лисенко, М. Старицький, П. Чубинський, В. Страшкевич та ін. Було опубліковано низку важливих матеріалів, серед яких є термінні словники, зокрема „Опыт словаря народных названий растений Юго-Западной России, съ некоторыми поверіями и разсказами о нихъ” (1873–1874 рр.), „Списокъ растений с народными названиями и этнографическими примечаниями, представленными в Юго-Западное отделение Императорского Общества” (1871 р.) та ін. У цих працях зафіксовано деякі терміни лісівництва, напр.: *коріньчики, лѣс, травь, лугами, зілле, насіннємь, цвітомь, зілля, цвіте, листьа, садовые сорта, болотистыхъ мѣстахъ, молоде листтє, древесной золы, коріннємь* [314, с. 2, 4, 4, 5, 10, 11, 13, 16, 16, 20, 25, 27,

28, 28, 29]. На відміну від І. Верхратського, який орієнтувався на міжнародні та загальномовні тенденції, у зазначених словниках відчутно вплив місцевих говірок, напр.: „*Плодь називають збанокъ, а лисття капелюші, корень называється у Києві товстунъ*” [314, с. 21]. У них можна зауважити використання графічних та фонетичних варіантів термінів, напр.: *зілле – зілля – зілле, листья – лисття – листте* та ін.

Другий період (1920-ті рр. – 1991 р.) розвитку української термінології лісівництва є найбільш складним і тривалим. Він нерозривно пов’язаний з політичною ситуацією в Україні (частково поза її межами), яка впливала на термінологічну роботу науковців. У межах цього періоду виокремлюємо три етапи:

- 1) з 1920-х до 30-х рр.;
- 2) з 1930-х до 50-х рр.;
- 3) з кінця 1950-х рр. до 1991 р.

Перший етап розвитку термінології лісівництва, як більшості терміносистем інших наук в Україні, пов’язаний з політикою українізації. Попри те, що вона здійснювалася непослідовно і „таку політику більшовицького керівництва в Україні, вочевидь, слід розглядати насамперед як своєрідний тимчасовий „ідеологічний неп”, як вимушений тактичний відступ від політики „воєнного комунізму” та революційної „надзвичайщини” в національному питанні і перехід до реформістських ліберальних зовні методів” [263, с. 13], українську мову почали вживати майже в усіх сферах суспільно-політичного життя України, значно збільшилася кількість українських видань. За цих умов зросла потреба у розвиненій науковій термінології, що активізувало термінологічну роботу. Як зазначає Л. Боярова, „під час українізації сфера функціонування термінології та сфера фіксування взаємодоповнювали одна одну, і це було підґрунтям досить якісного програмування розвитку національних терміносистем” [10].

У 20-ті роки ХХ ст. при Інституті української наукової мови (ІУНМ), який було створено в 1921 році на базі Правописно-термінологічної комісії при

Історико-філологічному відділі Всеукраїнської Академії Наук (ВУАН) і Термінологічної комісії Українського наукового товариства у м. Києві, діяв цикл сільськогосподарських наук, куди входила лісова секція. Сільськогосподарський відділ спільно з науковим відділом Термінологічного бюро Сільськогосподарського наукового комітету України при Наркомземі УРСР на чолі з К. Осьмаком проводили значну роботу щодо збирання, створення та упорядкування сільськогосподарської термінології та номенклатури [190, с. 91]. Крім цього, бюро організувало роботу кореспондентів (близько 90 осіб), які фіксували терміни з уст народу, і виробило відповідні інструкції щодо збирання сільськогосподарської термінології, залучивши до роботи студентів та учнів сільськогосподарських шкіл [116, с. 4–5].

Робота сільськогосподарського відділу ІУНМ була зосереджена на створенні спеціальних словників, зокрема для потреб лісової галузі. Активно працювали над укладенням словника лісової термінології члени лісової секції (голова секції Т. Крамаренко). Про це вказано у „Звіті з діяльності Інституту української наукової мови УАН за 1926 р.”: „... по ветеринарно-зоотехнічному словникові підготовлено 7000 карток реєстрових. Проектів термінів складено 2500, по словникові лісової термінології відповідно – 2800 і 1100 термінів, по пасічницькому – 2200 і 700” [264, с. 25–26].

У 1927 році сільськогосподарський відділ організовує редакційну роботу над матеріалами до словника лісової термінології, до якої залучає укладачів, філологів і штатних редакторів. Робота відділу отримала схвалення як Інституту, так і ВУАН та Укрнауки [190, с. 93]. Основне завдання лісової секції за 1927 рік було підготувати словник, що мав містити близько 3500 термінів. Він повинен був охопити всі галузі лісівництва, лісового господарства та основну термінологію лісової технології. Його укладачі І. Біланівський та К. Осьмак систематизували та ухвалили реєстр російської частини майбутнього словника, який пройшов рецензію Редакторату ІУНМ. Крім того, на початку 1927 року секція закінчила редакцію книжки Г. Морозова „Наука про ліс” (1912 р.). Увесь необхідний

комплекс робіт зі створення лісового термінологічного словника секція повинна була закінчити в квітні 1927 року, але не встигла [81, с. 54–55].

Протягом 1929 року К. Осьмак провів значну роботу з укладання лісового словника. Він „підготував проектів для словника-карток 3 209; перевірів та зредагував картки 3 209; наготував для редакційних комісій 681 термінів; карток реєстрових написав 2 000; наготовив рукопис словника від слова „абапол” до „перегнойний” 3 564 термінів” [2, с. 78]. На п’яти засіданнях Редакційної комісії було ухвалено 1 649 термінів, які запропонував К. Осьмак. Крім нього, над словником працювали вчений-лісівник І. Біланівський, філолог Є. Рудницький та технічний робітник М. Юркевич.

Таким чином, Інститут української наукової мови ВУАН у 1920-х рр. став координаційною інституцією, яка не лише опрацювала та підготувала низку галузевих словників для потреб УРСР, але й зробила значний внесок в еволюцію світової наукової думки. Адже в цей час Міжнародний інститут агрокультури в Римі почав видавати „Словник сільськогосподарської термінології” 25 мовами. Українську частину до словника подав Інститут української наукової мови [190, с. 95].

Діяльність ІУНМ була цінна для розвитку термінології лісівництва з огляду на сформульовані основні засади творення української термінології, які були викладені в працях „Інструкція для укладання словників в ІУНМ” (1928 р.), „За яким принципом треба укладати українську природничу номенклатуру” (1928 р.), „За якими правилами укладає тепер ІУНМ українську природознавчу номенклатуру” (1928 р.), „Про принципи складання української технічної термінології” (1930 р.). Науковці Інституту української наукової мови наголошували, що термінологію, зокрема природознавчу, треба будувати на народній основі: „Усталювати та заводити в літературі з народних назв треба ті, що найпоширеніші та найвлучніші і в тій формі (простій чи бінарній), що в ній вони повстали в процесі творення живої народної мови, а поруч з цим, де це можливо, а найперше в школі – прищеплювати справді інтернаціональну – латинську номенклатуру” [287, с. 24]. Якщо в народній мові автори не знаходили

потрібного терміна, то його створювали з власномовних морфем і лише в разі непридатності новоствореної наукової назви запозичували її з мови-джерела. Було чітко визначено основні ознаки терміна: зрозумілість, точність, однозначність, придатність для творення похідних термінів, доброзвучність та економність [29, с. 9–10].

У Галичині формування термінології лісівництва у цей час пов'язане з науковою діяльністю М. Мельника. У 1922 році виходить його велика праця „Українська номенклатура висших рослин”, яка мала вагомий вплив на розвиток української термінології лісівництва [13]. М. Мельник задекларував свою чітку концепцію „виготовлення сталої номенклатури українських рослин”, сформовану на розумінні міжнародної термінології та особливих функцій народних назв [188, с. 138].

Узявши за основу наукові найменування рослин, впроваджені І. Верхратським та іншими дослідниками (М. Анненковим, А. Роговичем, В. Шухевичем, О. Янатою та ін.), М. Мельник доповнив реєстр номенклатурних назв, систематизував наукові найменування рослин. Найбільше термінів лісівництва містить частина словникової статті, в якій описано місцевість поширення рослини. Автор використовує терміни *ліс, гай, долина, гора, яр, зарісник, одноцільний зарісник, лісові луки, тінистий ліс, лісовий потік, зруб, бір, проріджений ліс, прорубаний ліс, вільшина, сосновий ліс, буковий ліс, дубовий ліс, березовий ліс, грабовий ліс, підгірський ліс, листяний ліс, бучина, буковина, лісове торфoviще, хаща* та інші, напр.: *„Росте поодинокі в лісах і гаях, на долинах і в низших горах”*; *„Росте в лісах і зарісниках”*; *„На лісових луках”*; *„В тінистих лісах дуже розповсюджена рослина”*; *„На тінистих, вохких місцях, над лісовими потоками, головні у вільшинах”*; *„На вохких місцях в лісах, садах і огородах”*; *„В лісах межі корчами, на горбах, сухих луках”*; *„На сухих луках, на зрубках, проріджених лісах”*; *„Дуже часто на степових подах (долинках)”*; *„В тінистих, головні четинних лісах, також на трясавинах”*; *„В тінистих, мокрих лісах”*; *„...в (березових) лісах і зарісниках”*; *„...в ярах серед лісів, головні коло пеньків дерев”*; *„На лісових торфoviщах”*; *„Росте часто громадні, творячи розляглі*

ліси, звані бучинами або буковинами. В Карпатах сягають букові ліси до висоти 1300 м над верхню моря. Росте також поодинокі в березових і грабових лісах"; „Росте зрідка в сухих і прорубаних соснових лісах і зарісниках”; „Росте в листяних лісах, хащах, ярах межі кущами”; „В четинних і листкових лісах”; „В соснових лісах, на вохких місцях в зарісниках” [310, с. 11, 11, 12, 14, 15, 15, 16, 20, 20, 24, 69, 80, 80, 93, 93, 108, 116, 148, 165, 168].

У цьому словнику зафіксовано важливі для термінної системи лісівництва назви лісу за домінантним деревостаном чи іншими ознаками лісу, напр.: *вільшина, сосновий ліс, лісовий лук, буковий ліс, мішаний ліс, березняки (березові гаї), березини (березові ліси), дубовий ліс, бучини, буковини, грабовий ліс; тінистий ліс, вохкий ліс, сухий ліс, мокрий ліс, розляглий ліс, листяний ліс, листковий ліс*; а також терміни, що позначають тип ґрунту, на якому росте рослина, напр.: *вапнистий ґрунт, піскуваті місця, степи, каменисті піски, солончаки, суглинковатий ґрунт, каменистий ґрунт, піскуватий ґрунт, піскуваті мокляки*.

Деякі терміни у словнику мають кілька варіантів, пор.: *листяний і листковий, бучина і буковина, розлогий і розляглий*.

Українська номенклатура рослин, укладена М. Мельником, була нормативною на території Західної України до 1939 року [105, с. 510]. Багато термінів лісівництва, які зафіксовано у словнику М. Мельника, активно функціонують сьогодні, напр.: *вільшина, ґрунт, зруб, лісова поляна, лісове болото, лісове торфовище, лісові потоки, лісові просіки, проріджені ліси, прорубані ліси, розгалужений, сосновий ліс, хаща* та ін.

У 20-х роках ХХ ст. розвиток української термінології лісівництва тісно пов'язаний з діяльністю української еміграції, зокрема Української господарської академії (УГА) в Подебрадах (Чехія) [14]. На думку Г. Величко, яка ґрунтовно дослідила здобутки Української господарської академії та її внесок у розвиток української науки, „питання щодо засад українського термінотворення, подолання варіантності мови та її очищення від чужорідних елементів, які було опрацьовано у словниках УГА, не втратили своєї актуальності і в наш час” [27].

При УГА діяла Головна термінологічна комісія (ГТК), члени якої (Є. Чикаленко, М. Левицький та ін.) виступали за подолання варіантності, унормування й уніфікацію української літературної мови, яка внаслідок специфічного історичного розвитку на територіях різних держав зазнала значного засмічення як росіянізмами, так і полонізмами. Головним завданням ГТК було „об'єднання нашої літературної мови й надання їй народнього, національного характеру” [270, с. 26], якого можна досягти, якщо „повикидати оті московські й польські слова, яких нема в наддніпрянській літературній мові, та позамінювати їх своїми; по змозі треба б було позамінювати й міжнародні – коли знайдуться тотожні слова в нашій мові, бо навряд чи є рація витворювати, чи викувувати всі свої, як це зробили Чехи і замість електрики писати громовина, а замість гальошів – мокроступи і т. д.” [270, с. 26].

Перший ректор УГА професор Б. Іваницький став автором першого підручника з лісівництва українською мовою. У передмові він формулює термінологічну проблему: „Не малим утрудненням у праці по складанню курсу були: з одного боку, відсутність належних літературних матеріалів щодо умов лісового господарства на Україні, а з другого – невиробленість української лісотехнічної термінології. Неудосконаленість і невдатність деяких термінів автор цього курсу дуже добре розумів і розуміє сам і деякі терміни примушений замінити на інші в процесі самої праці по викладу курсу” [85, с. 2].

Для вирішення проблем, пов'язаних з написанням підручників, створенням словників за умови відсутності усталених спеціальних термінів, влітку 1922 року на кожному факультеті УГА було створено спеціальні термінологічні комісії, які виявляли труднощі в термінології, знаходили оптимальний переклад іншомовних термінів українською мовою, унормовували фахову лексику.

УГА співпрацювала з Інститутом української наукової мови в Києві. У 1926 році до Української Політехніки в Подєбрадах звернувся ІУНМ із проханням долучитися як роботою, „так і матеріалами в працях Академії Наук по виробленню сільсько-господарської термінології та термінології по лісівництву” [175, с. 87]. З 1925 року роботу факультетських термінологічних комісій УГА

координувала Головна термінологічна комісія (ГТК). Вона, безперечно, відгукнулася на прохання ІУНМ. До складу ГТК входили представники кожного факультету та спеціально запрошені знавці української мови, які працювали в академії (В. О'Коннор-Вілінська, О. Вілінський, В. Королів-Старий, М. Левицький, Б. Лисянський, К. Безкровний, С. Русова, В. Біднов). Головою Термінологічної комісії став Є. Чикаленко, а її секретарем – асистент М. Єремійв.

Члени Головної термінологічної комісії при УГА багато зусиль доклали для створення термінологічних словників. Наслідком продуктивної роботи ГТК став „Лісотехнічний словник. Німецько-український” (Подебради, 1928 р.), який було передано на розгляд ІУНМ ВУАН, а його матеріали використано для укладання термінологічних тлумачних словників української мови [83, с. 14]. Проект словника склав Є. Чикаленко, його доповнила і редагувала Лісова Термінологічна комісія, яка працювала при агрономічно-лісовому факультеті Української Господарської Академії в Подебрадах у складі Є. Чикаленка і лісових інженерів Б. Іваницького, М. Косюри, С. Матвієнка, І. Островершенка, В. Проходи, К. Подоляка і М. Саєвича.

Ця серйозна лексикографічна праця подає український переклад майже 4 тисяч термінів та номенів, пов'язаних з лісівництвом і лісознавством, а також з лісовим господарством, лісокультурою справою, лісозахистом, обробленням деревини. Терміни, що позначають поняття лісівництва, належать до різних тематичних груп, зокрема:

1) **назви родових, класифікаційних та загальних понять лісівництва**, напр.: *ліс, лісівництво; лісознавство, наука про лісівництво; лісова академія; лісовий уряд; лісовий устав, статут; лісовлаштувальний звіт; лісосіка; зруб; деревостан; облік дерев в деревостані; плекання, догляд, викохування деревостану; догляд за культурами на зрубі; недоруб, рубанка, рубання; рід деревостану; бонітет; лісокористування; попереднє, передрубне, проміжне користування* [ЛСНУ, с. 119, 44, 44, 44, 55, 45, 59, 131, 74, 24, 25, 102, 77, 101, 24, 30, 45, 122] та ін.

2) **назви видів деревостану**, напр.: *старий поріст, -деревостан, -ліс; повний, густий поріст, -деревостан; злучений, суцільний поріст, -деревостан; головний, основний поріст, -деревостан; достиглий деревостан; головний, горішній поріст, -деревостан (пануючі дерева у деревостані); різнолітніх деревостанах Шпесарта; галявинуватий поріст, -деревостан, -ліс; мішаний поріст, -деревостан, -ліс; матерній поріст, -деревостан; другорядний, підлеглий поріст, -деревостан; пануючий (горішній) деревостан, -поріст; ялицевий деревостан, -поріст; повний, злучений деревостан, -поріст; попередній деревостан, -поріст (на цій же площі); охоронний деревостан, -поріст (на цій же площі); деревостан вказовий, -показальний; підлеглий, проміжний деревостан; розведення деревостану, -поросту (лісу); повнота, густина деревостану (лісу); участок деревостану; висота деревостану (пересічна висота деревостану); сумішка, мішанина порід в деревостані; прочистка деревостану; ступень густини деревостану; приділення деревостанів по періодах; рідколісся [ЛСНУ, с. 11, 81, 50, 51, 54, 54, 66, 66, 77, 78, 80, 82, 113, 122, 122, 122, 127, 137, 24, 24, 24, 25, 25, 25, 25, 36, 72];*

3) **назви типів, складників та характеристик лісу**, напр.: *ліс; захистна лісова порода; головна деревина (порода); підмішана деревна порода, -деревина; м'яко-деревна порода; ґрунтозахистна деревина, -лісова порода; світляна деревина, -лісова порода, -світлолюбна порода; штучний (ґрунтозахисний) підлісок; підріст; підлісок; самосів, природний за(об)сів; штучний за(об)сів; злученність деревостану (лісу) [ЛСНУ, с. 33, 25, 54, 77, 127, 28, 72, 118, 13, 13, 24, 25]. Словник містить значну кількість термінів на позначення лісу залежно від:*

1) природних чинників, наприклад: *високостовбурний ліс, високий (насінньовий) ліс; старий ліс; зрубаний ліс; ліс рубального віку; парост(к)овий ліс; дрібний ліс; загосподарений ліс, ліс, в якому ведеться правильне господарство; високий, високостовбурний ліс, високостовбурник; молодник, молодий ліс; сосновий ліс, сосник, бір; листовний ліс, -листястий; дубильне низьколісся; мішаний поріст, -деревостан, -ліс; середній ліс; низьколісся, низькостовбурний ліс, низькостовбурник, низький ліс; нормальний ліс; високолісне (на ліс насінньового*

походження) господарство; ліс високостовбурний (насіньового походження), високостовбурник; низькостовбурний ліс, -паростковий; паростковий ліс, молодник; паростковий ліс; сушник, сухоліс, сухостій; ліс двохповерховий [ЛСНУ, с. 11, 13, 14, 16, 17, 25, 44, 56, 60, 63, 71, 74, 77, 77, 81, 96, 97, 102, 105, 111, 116, 118]; 2) антропогенних впливів, наприклад: заказний, заборонений ліс, заказник, (що має захисне значіння); будівельний ліс; громадський ліс; кооперативний, товариський ліс; лісохлібно-загосподарений ліс; заказний заборонений ліс; ліс призначений на пастовень, випас; товариський ліс; удільні (коронні) ліси; учебний (шкільний) ліс; ліс спільний, -гуртовий, -громадський, місцевий ліс; вибірний ліс; приватний ліс; резервний ліс (на забезпечення сталого головного користування); коровий ліс, ліс на корування; корабельний ліс; пиляний ліс, -матеріал; ліс охоронний, -захистний, -заказ(а)ний; державний ліс; обіг господарства (в вибірнім лісі); загосподарений ліс (протилежність пралісові, паркові і т. у.) [ЛСНУ, с. 19, 20, 49, 49, 54, 55, 59, 67, 68, 72, 76, 83, 86, 87, 92, 99, 100, 105, 105, 108, 117, 131];

4) **назви спеціального використання запасу деревини**, напр.: суцільна рубанка, -зруб, -лісосіка; вибірна узлісна рубанка, вибірна окрайна зрубова рубанка (Вагнера); узлісно-вибірна рубанка; узлісно-вибірний спосіб рубанки; поступов(н)а рубанка, заслонна велико-площинна рубанка; послідовність, чергування з(ви)рубів, лісосік; напрям рубанки, порядок зрубів, -вирубів, лісосік; спосіб господарства [ЛСНУ, с. 60, 86, 98, 98, 101, 102, 102, 22];

5) **назви процесу вирощування, формування та поновлення лісу**, напр.: облік дерев в деревостані; розведення деревостану, -поросту (лісу); продукційність лісу, продукційна сила лісу; попереднє розведення (лісу); плекання лісу, догляд за лісом; вирубка, використання, експлуатація (лісу); натуральне відновлення лісу (підросту, деревостану), послідовно веденими зрубамі, вирубамі, лісосіками; лісокористування, експлуатація лісу; культура, розведення лісу, заліснення; відновлення лісу суцільними зрубамі; попереднє розведення (лісу); наступне (після рубанки) відновлення; штучне відновлення; природне відновлення;

рубанка відновлення [ЛСНУ, с. 24, 24, 87, 122, 123, 5, 6, 45, 57, 61, 122, 79, 79, 80, 120];

б) **назви процесів рубання лісу**, напр.: *остаточна рубанка, суспіль вся, рубанка в пень, очистна рубанка; рубанка суцільна, -в пень, -суспіль вся; суцільна, остаточна рубанка; обсівна рубанка; гніздова рубанка; консерваційна рубанка (з залишенням частини запасу для майбутніх рубанок); кулісова, черезсмугова рубанка; остаточна, очистна рубанка; світлова, ясна рубанка; проосвітлююча рубанка; рубанка простору; гніздова, круглякова рубанка; рубанка (с)пробної площі, (с)пробна рубанка; окрайова рубанка; рубанка остаточна, -очистна; рубанка в період руху соків (вегетативний період); рубанка обсівна, -темна; рубанка смугова, -скрайова, -узлісна; рубанка смугова, -скрайова, -узлісна; шахова рубанка; рубанка в шаховому порядку; поступов(н)а рубанка, заслонна великоплощинна рубанка; заслонно-клинувата рубанка (Ебергардова); заслонно-узлісна (окрайова) рубанка; заслонно-смугова рубанка; літня рубанка; рубанка черезсмугова, кулісна; обвідна рубанка, круговий обруб; рубанка відновлення; підготовча рубанка; переруб; рубанка черезсмугова, -кулісна; зимова рубанка* [ЛСНУ, с. 5, 9, 9, 24, 62, 66, 69, 72, 72, 73, 73, 73, 77, 89, 91, 96, 97, 98, 98, 98, 101, 101, 101, 101, 107, 108, 117, 120, 122, 122, 126, 130].

До окремих термінів лісівництва у словнику подано синоніми, напр.: *відпадки – паданина – збіранина – рештки – гамуз, хамло – хмиз; обезгилити – постинати – пообрубувати (гилля); плекання (дерева) – викохування (дерева) – деревництво; пелюска – квітолистик; гудз – гуля – наплинок на дереві; стиглий – доспілий до рубанки – рубний; куці – корчі – чагарник – чагарі; розколина – шпара від всихання деревна, деревини* [ЛСНУ, с. 9, 10, 22, 28, 65, 89, 102, 116] та ін. Найчастіше синонімний ряд утворюють запозичений термін та його український відповідник, напр.: *сервитут – право на будівельний ліс; деревоміряння – дендрометрія – наука таксації (міряння) окремих дерев; урочище – дістрікт (частина лісу певного топографічного характеру); деревна речовина – древина – деревно – лігнін; бічний – додатковий корінь – адвентивний; брость спочинкова – превентивна; приріст кількісний – масовий – квантитативний;*

стратифікувати – шарувати (складати шар насіння, -шар піску); *поторжка* – лінітація; *фактор* – коефіцієнт повнодеревности [ЛСНУ, с. 20, 21, 34, 58, 81, 87, 88, 100, 121, 122].

Укладачі німецько-українського лісотехнічного словника розрізняють терміни *рубанка* та *рубання* [ЛСНУ, с. 101], напр.: *кулісова, черезсмугова рубанка; остаточна, очистна рубанка; світлова, ясна рубанка; проосвітлююча рубанка; рубанка простору; гніздова, круглякова рубанка* [ЛСНУ, с. 69, 72, 72, 73, 73, 73], але *доспілість, достиглість (до рубання); рубання, валяння лісу; рубання модельних дерев* [ЛСНУ, с. 54, 58, 87].

Автори словника послідовно використовують літеру *г*, напр.: *дегенеруватись; гудз; абсолютний лісовий ґрунт; ґрунтове вкриття з гілок шпилькового дерева; гуля; ґрунтозахистна деревина; ґрати на воді для переймання сплавного дерева; татунок; літнін; лягер; дегенерат; ґрунтознавство; гонтове дерево, деревно, гонтьярка; підґрунт; вегетаційна верхівка* [ЛСНУ, с. 2, 2, 7, 14, 18, 28, 39, 48, 58, 70, 77, 84, 101, 118, 119].

Деякі німецькі терміни не мають українських відповідників, тому укладачі словника використовують описову конструкцію, пор.: „*Abklastern – міряти дерево на сажні*” [ЛСНУ, с. 4]; „*Vodenhold – рослина, що любить певний ґрунт; В. – atat – (рослина), що характеризує ґрунт*” [ЛСНУ, с. 28].

Позитивним для систематизації понять лісівництва є розкриття значення терміна у словнику, напр.: „*лисина, порожнє місце від загиблого сажанця*” [ЛСНУ, с. 40]; „*сапіна (гак на держаку до перекочування та тягання колод)*” [ЛСНУ, с. 68]; „*літнє-зелений (дерево з листям, що опадає з осені)*” [ЛСНУ, с. 107]; „*усмол (вершина сосни попсована)*” [ЛСНУ, с. 122]; „*молодник, що росте під старим лісом: з тої самої породи – підріст, з иншої – підлісок*” [ЛСНУ, с. 13].

Лексикографічне джерело „Лісотехнічний словник. Німецько-український” (1928 р.) містить номенклатурні назви лісової галузі. До кожного номена автори подають латинські відповідники, напр.: „*Augustnuss / Corylus Avellana L. / – ліщина, ліска, орішина, орішник*” [ЛСНУ, с. 15]; „*Buschanemone, f.- / Anemone nemorosa L. / – проліска біла*” [ЛСНУ, с. 31].

Зафіксовані у словнику терміни лісівництва активно використовують на сучасному етапі розвитку УТЛ, напр.: *бонітет, високостовбурний ліс, ґрунтознавство, деревна порода, деревостан, заліснення, зруб, лісознавство, лісокористування, наука таксації, недоруб, підлісок, рідколісся* та ін. Окремі з них зазнали адаптації до норм сучасної української літературної мови, напр.: *ступінь густини деревостану – ступінь густоти деревостану, валяння дерева з корінням – валяння дерева з корінням*.

Другий етап розвитку української термінології лісівництва тривав з 30-х до 50-х років ХХ ст. Через відомі політичні обставини термінологічну діяльність попередніх науковців визнали „шкідницькою”, а УТЛ штучно засмічували кальками з російської мови. Як зазначає П. Вакулюк, в 30-ті роки виникло питання: „Чи потрібно займатися лісівничою наукою, якщо вона з точки зору органів влади навіть шкідлива?” [25, с. 286–287].

До 1932 року в Україні було опубліковано понад 30 термінних словників, однак більшість з них, зокрема виданих Інститутом української наукової мови, було піддано гострій критиці [173, с. 119]. Попри складні політичні обставини науковці продовжували свою роботу. Протягом 1934–1936 рр. ІУНМ ВУАН видав п'ять термінологічних бюлетенів, зокрема ботанічний. У „Ботанічному термінологічному бюлетені” (1935 р.) виявлено терміни на позначення понять лісівництва, напр.: *аблакткування, аблакткування у виріз; асимілюючий (стебель, лист); асиміляційний; безвершинник, безверхе дерево; байдужий до місця зростання, до роду ґрунту; березняк, березник, березовий ліс, гай березовий; безнасінність; деревоподібний; зав'язь; листок примордіальний; корінь стрижневий; корінь мичкуватий, волокнистий; кореневище; коренеплід; чагарник, чагар, зарость кущова; лісосіка; безлистий; лука вічнозелена; міжлистковий; багатолітній, багаторічний; багатолітник, багаторічник, рослина багатолітня, рослина багаторічна; низькорослий, малорослий; омолодження; узлісся; очищення від гілля; підтравок; прикореневий (лист, розетка); різнотрав'я; скидання листу; система коренева мичкувата; досягання деревини; зрізати вершок; прискорювання росту; хвоїнка; ядро деревини* [БТБ, с. 5, 5, 5, 6, 6, 6, 6, 9,

10, 10, 11, 11, 11, 11, 12, 12, 12, 12, 13, 13, 13, 14, 15, 15, 15, 16, 17, 18, 19, 19, 20, 22, 22, 22, 24]. Низка цих термінів увійшла до сучасної терміносистеми лісівництва, напр.: *лісосіка, омолодження, узлісся, чагарник, ядро деревини* та ін.

Терміни на позначення понять лісівництва фіксують часописи „Лісова промисловість” (з 1941 р.), „Лісове господарство” (з 1948 р.), „Вісник сільськогосподарської науки” (з 1956 р.), „Лісовий журнал” (з 1958 р.), напр.: *лісорозведення, лісовідродження, площі лісових насаджень* [307, с. 15], *фітомеліорація, заліснення, ліси зелених зон* [307, с. 17], *рубки головного користування, суцільні рубки, лісонасіннева справа, лісовпровадження* [307, с. 19] та ін.

Третій етап розвитку української термінології лісівництва характеризується тим, що в Україні активно проводилася робота з укладання спеціальних галузевих російсько-українських словників, зокрема з лісівництва.

У 1957 році було організовано Словникову комісію, яка повинна була визначити основні принципи укладання термінологічних словників і створити авторські колективи для їх підготовки. Автори нових термінологічних праць несправедливо осуджували роботу ІУНМ, зазначаючи, що „всі словники, укладені в 20–30-х ХХ ст. Інститутом української наукової мови АН УРСР, надто застаріли. Переважна більшість їх побудована на помилкових методологічних засадах і скерована на відрив української мови від російської, на заміну багатьох спільних російських і українських слів, а також широковідомих інтернаціоналізмів „новотворами” або вузькими діалектизмами й архаїзмами” [РУСС, с. 9].

В Україні активно проводиться робота з укладання галузевих російсько-українських словників. Серед виданих у цей час перекладних словників терміни лісівництва фіксують лексикографічні праці: „Російсько-український сільськогосподарський словник” (1963 р.) та „Російсько-український словник ботанічної термінології та номенклатури” (1962 р.).

Терміни, що позначають поняття лісівництва, виявлено серед термінів суміжних з УТЛ термінологій, напр.: *аблактування, агролісомеліорація, агролісгосп (агрономічне лісове господарство), вітрозахисний ліс, руслозміцнювальний ліс, широколистяний ліс, лісистість, гідрофільна лука, закультивувати* [РУСС, с. 2, 5, 5, 187, 187, 187, 187, 193, 130]; *абсорбація, акумуляція, апетальний, безлистість, афілія* [317, с. 21, 22, 25, 29] та ін.

З часу створення при Президії Національної академії наук України Комітету наукової термінології (1978 р.) активізується робота щодо теоретичного обґрунтування принципів і наукової методики побудови галузевих терміносистем та впровадження їх у практику, розв'язання питання уніфікації наукової термінології, впровадження термінологічних норм у мовну практику [222, с. 29].

У 1980 році з'явився перший академічний словник з лісівництва „Російсько-український словник термінів лісівництва” (укладачі М. Галич, Л. Полюга, С. Постригань, С. Стойко та Н. Шило). Його поява стала можливою завдяки працям термінознавця Н. Шило [280–282]. Словник вмістив 8 тисяч термінів, пов'язаних з лісівництвом і лісознавством, а також з лісовим господарством, лісокультурою справою, лісозахистом, обробленням деревини. Виявлені в цьому словнику терміни лісівництва можна поділити на такі тематичні групи:

1) **назви на позначення видів і характеристик деревостану**, напр.: *деревостан вегетативний, деревостан молодий, деревостан простий, деревостан насінний, насінневий, деревостан складний, деревостан мішаний, деревостан чистий* [РУС, с. 33], *видова висота деревостану, жердняк (деревостан віком 15-30 років), повнота деревостану* [РУС, с. 21, 35, 73];

2) **назви на позначення типів, складників та характеристик лісу**, напр.: *тип лісорослинних умов, тип лісу* [РУС, с. 18], *авангардний ліс, ліс (дерево) без суків, ліс берегозахисний, ліс боровий, ліс буковий, бучина, ліс вітрозахисний, ліс водоохоронний, ліс водопоглинаючий (водовбирний), ліс водорегулюючий, ліс вибірковий, ліс високостовбурний, ліс горілий, ліс гірський, ліс міський, ліс державний, ліс незайманий, праліс, ліс діловий, ліс твердолистяний, ліс*

заповідний, ліс захисний, ліс кедровий, ліс колгоспний, ліс курортний, ліс зимовозелений, ліс літньозелений, ліс модриновий, ліс листяний, ліс лишайниковий, ліс дрібнолистий, ліс місцевого значення, ліс призначений на випас, ліс низькостовбурний, ліс нормальний, ліс яружний (балковий), ліс однарусний, ліс охоронний, ліс первісний (одновічний), ліс перестійний, ліс піскозміцнювальний, ліс ялицевий, ліс заплавний, ліс порослевий, ліс ґрунтозахисний, ліс придорожний (шляхозахисний), ліс приполонинський, ліс протиерозійний, ліс рекреаційний, ліс руслоукріпний, ліс насінний, ліс світлохвойний [РУС, с. 48], ліс складний, ліс мішаний, ліс радгоспний, ліс темнохвойний, ліс хвойний, ліс широколистяний, ліс ширококравний [РУС, 49], груд, порода головна деревна, порода другорядна деревна, памолодь, памолодок, підріст, підгін, підлісок, субір, суховерхість [РУС, с. 27, 74, 74, 72, 72, 72, 97, 97];

3) **назви на позначення спеціального використання запасу деревини**, напр.: рубка вибіркова, оборот рубки за технічною стиглістю, очистка (очищення) лісокультурної площі, огляд лісосік, рубок, ширина лісосіки [РУС, с. 85, 60, 66, 65, 108];

4) **назви на позначення процесів вирощування, формування та поновлення лісу**, напр.: куртина, лісопосадка, лісосадіння [РУС, с. 47, 50], поновлення додаткове, поновлення штучне, поновлення крайовими лісосіками, поновлення лісу, поновлення насадженнями, поновлення на суцільній лісосіці (на суцільній лісовій ділянці), поновлення послідовне, поновлення парослеве, поновлення попереднє, поновлення насінне (насінневе) лісу, поновлення супутнє лісу [РУС, с. 22], насадження різновікове, технологія лісова [РУС, с. 59, 99];

5) **назви на позначення процесів рубання**, напр.: рубка лісу, рубка поновлювальна, рубка в соку, рубка гніздова, рубка річна, рубка групово-вибіркова, рубка дворазова, рубка тривало-поступова, рубка зимова, рубка каймисто-лісосічна, рубка комплексна, рубка концентрована, рубка улоговинна, рубка кулісна, рубка літня, рубка засівна, рубка освітлювальна, рубка звільнювальна, рубка очищувальна, рубка очисна, рубка поступова, рубка пробна (спробна), рубка

промійна [РУС, с. 85], *проріджування, відмолоджування (омолоджування) підліска, коридор технологічний* [РУС, с. 78, 63, 45].

У „Російсько-українському словнику термінів лісівництва” (1980 р.) привертають увагу терміноодиниці, побудовані за моделлю українських дієприкметників активного стану теперішнього часу, напр.: *взаємовиключаючий, живородящий, всмоктуючий, денітрифікуючий* [РУС, с. 20, 35, 23, 29]. Відомо, що такі утворення не властиві українській мові, тому їх уникають у термінознавстві сьогодні або намагаються замінити віддієслівними прикметниками. На проблему функціонування активних дієприкметників теперішнього часу на сучасному етапі розвитку УТЛ вказує мовознавець О. Гриджук у праці „Вивчення структурно-словотвірних особливостей термінів лісівництва у курсі „Фахова термінологія” і радить замінити такі терміни прикметниками з суфіксами **-увальн-, -альн-, -івн-, -н-**, напр.: *водорегулююча роль лісу* → **водорегулювальна роль лісу**, *домінуюча деревна порода* → **домінувальна деревна порода**, *лісоутворююча порода* → **лісоутворювальна порода**, *пристигаючий деревостан* → **пристиглий деревостан** [50, с. 54].

До російських термінів у зазначеному словнику переважно подано українські відповідники, напр.: *браковка – бракування, б. леса – бракування лісу; бонитет – бонітет, -ту, б. лесонасаждения – бонітет лісонасадження* [РУС, с. 18, 18]. В українській частині є випадки використання термінів-синонімів, напр.: *рясність (плодів) – буяння, початок (ріки) – верхів'я, чинбар – дубильник, вирощення – виховання (лісу), деревина – колода, лісостан – деревостан, голка – шпилька – колючка – хвоїна* [РУС, с. 39, 40, 34, 23, 18, 30, 39].

На жаль, так званий „період відлиги” не став часом очищення від запозичень, українська терміносистема лісівництва продовжувала штучно засмічуватися російськими кальками.

У **третьому періоді** (1991 р. – дотепер) політичні умови сприяють термінографічній роботі, активізуються дослідження терміносистеми лісівництва в різних аспектах. Дослідники зосереджують увагу на описі сучасної української термінології лісівництва [15; 16; 18–21], який „дає непогане уявлення про те,

наскільки складна й різнорідна вона за джерелами формування, за часом появи окремих термінів й цілісних терміносистем, і, нарешті, за способами номінації” [253]. Предметом аналізу стають особливості розвитку термінології лісівництва в діяхронному та порівняльному плані [13; 14], а також проблеми стандартизації, кодифікації та уніфікації українських термінів лісівництва [12; 17], їхня структурно-семантична організація та функціонування в різних сферах комунікації [19; 21; 50; 52].

Потреба стандартизації термінології лісівництва стає найбільш актуальною. Відомо, що „підхід до стандартизації українських термінологічних систем передбачений усією історією термінологічної справи на Україні” [185, с. 15]. Важливим кроком на шляху стандартизації термінології лісівництва став створений Українським державним лісогосподарським науково-виробничим технологічним центром „УкрНВЦліс” Державний стандарт України „Лісівництво: терміни та визначення” (1997 р.). Його автори (А. Миронюк, О. Похітон, М. Задависвічка, М. Сукноваленко) уклали реєстр термінів галузі лісівництва та визначили зміст понять, які вони позначають – 125 основних термінів та 33 довідкових терміни [ДСТУ, с. 33]. Терміни, зафіксовані в Держстандарті, є „обов’язковими для використання в усіх видах нормативної документації, науково-технічній, довідковій та навчально-методичній літературі, що належить до лісівництва” [ДСТУ, с. 1].

Для позначення певного поняття Держстандарт подає один термін. Терміни-варіанти або синоніми, недозволені для використання, наведено в круглих дужках після стандартизованого терміна з позначкою „Нд.”, напр.: *природне зрідження деревостану* (Нд. *самозрідження*) [ДСТУ, с. 21].

Неодноразово після стандартизованого терміна курсивом наведено його варіант. Найчастіше це транслітерована назва або калька з російської мови, напр.: *р у б а н н я л і с у, рубка лісу; ч и с т и й д е р е в о с т а н, чистий деревостій* [ДСТУ, с. 6, 9]. Можна зауважити випадки подання українських термінів як довідкових, а кальковані з російської мови терміни рекомендовано для вживання як стандартизовані, напр.: *складний субір* (стандартизований термін) –

сугрудок (довідковий термін) – *сложная суборь* (російський термін); *прилягання лісосік* (стандартизований термін) – *суміжність лісосік* (довідковий термін) – *примыкание лесосек* (російський термін) [ДСТУ, с. 13, 19].

Терміни в Державному стандарті України розташовано за тематичним принципом. Терміни подано в межах тематичних груп (загальні поняття; види і характеристики деревостану; типи, складники та характеристики лісу; спеціальне використання запасу деревини; вирощування, формування та поновлення лісу; рубання, пов'язані з веденням лісового господарства) та підгруп без дотримання алфавітного принципу.

Безперечно, чинний Державний стандарт України сприяє стандартизації українських термінів лісівництва. Однак для Держстандарту „передбачене періодичне, не рідше одного разу на 10 років, оновлення” [ЛТС*, с. 7]. Минуло вже 20 років з часу прийняття Держстандарту, тому актуальним є створення нового сучасного документа, у якому було б ураховано праці, пов'язані з термінологією лісівництва, що з'явилися за останній час (див. Додаток Д „Матеріали до Державного стандарту України „Лісівництво: терміни та визначення”).

Сучасний етап розвитку термінології лісівництва позначений появою великої кількості спеціальних наукових праць, словників та енциклопедій з лісівництва [12]. З огляду на це значно розширилася джерельна база терміноодиниць лісівництва. Спеціальні словники вводять у науковий обіг термінолексику із найважливіших праць з лісівництва (наукової та навчальної літератури, спеціальних періодичних видань, наукових збірників, матеріалів конференцій тощо). Дослідження сучасних лексикографічних праць з лісівництва дають змогу отримати вичерпну інформацію про значення терміна, його походження, наявність синонімів, визначити місце терміна лісівництва в термінній системі лісівничих наук, вибрати найбільш точний термін на позначення понять лісівництва. Вивчення структури словникової статті в цих джерелах допомагає простежити зміну семантики терміна, з'ясувати його структурні особливості, виявити зв'язок з термінами інших наук та дослідити

процеси входження української термінології лісівництва в загальну систему лісівничих термінів, полегшує процес систематизації та уніфікації термінів лісівництва на сучасному етапі.

Конкретизації змісту понять лісівництва сприяють спеціальні енциклопедичні видання, зокрема „Українська енциклопедія лісівництва”, перший том якої було опубліковано в 1999 році за ухвалою Президії Національної академії наук України та Видавничої ради Наукового товариства імені Тараса Шевченка у Львові. У 2007 році видано другий том УЕЛ. Над цим виданням працював колектив науковців на чолі з академіком, лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки, доктором сільськогосподарських наук, професором С. Генсіруком. У передмові до енциклопедії наголошено на актуальності такого науково-довідкового видання, яка зумовлена необхідністю „узагальнити результати теоретичних і прикладних лісівничих досліджень в Україні, відобразити багатство і різноманітність природи, висвітлити ступінь антропогенного впливу, а також потребою розкрити раціоналізацію природокористування через здійснення масштабних природоохоронних заходів” [УЕЛ, т. 1, с. 7].

„Українська енциклопедія лісівництва” (1999–2007 рр.) містить більш ніж 4 тисячі термінів, які позначають поняття, що стосуються біологічних основ росту і функціонування лісів, раціонального використання та відновлення лісостанів, біологічні особливості головних лісотвірних порід, чагарників та трав’янистих рослин, а також поняття, які стосуються лісової типології, таксації та лісовпорядкування, генетики та селекції, лісового насінництва, лісових культур, захисного лісорозведення, механізації лісогосподарських і лісозаготівельних робіт, деревинознавства, економіки й організації лісового господарства.

Крім термінів лісівництва, УЕЛ містить терміни, які позначають поняття інших галузей знань (біології, географії, економіки та ін.), напр.: *атмосфера Землі, біологія, біосфера, бухгалтерська звітність, бухгалтерський облік, валовий прибуток, водорості, геодезія, дебет* [УЕЛ, т. 1, с. 35, 63, 66, 95, 99, 141, 155, 199]. Однак більшість словникових статей описують поняття лісівництва, а саме

лісознавства та практичного лісівництва, напр.: *ліс, лісівництво, лісознавство, лісорослинні умови, лісистість, лісові землі, лісові ресурси, лісова біржа, лісосічний фонд, лісосіка, зруб, деревостан, державний облік лісів, догляд за лісовими культурами* [УЕЛ, т. 1, с. 400, 423, 437, 445, 415, 429, 433, 423, 445, 445, 298, 211, 214, 224]; *недоруб, рубки лісу, тип деревостану, побічне користування* [УЕЛ, т. 2, с. 73, 223, 282, 144] та ін.

На жаль, УЕЛ не фіксує деяких важливих термінів, рекомендованих Державним стандартом України з лісівництва, напр.: *лісовий фонд, ліси першої групи, ліси другої групи, корисні властивості лісів, державний лісовий кадастр, багатоярусний деревостан, вік стиглості деревостану, бір, деревна порода, лісове насадження, довжина лісосіки, лісопоновлення, висіювання лісу, джерела засіювання, доглядове рубання* [ДСТУ, с. 4, 5, 5, 5, 8, 9, 11, 13, 14, 16, 18, 19, 21, 22, 22] та ін. Звичайно, автори вживають їх у словникових статтях, але не подають окремо як назву основних понять лісівництва.

В УЕЛ є статті, присвячені опису змісту номенклатурних назв, зокрема заповідників, заказників, дендропарків, ботанічних садів та інших географічних об'єктів, розташованих на території України чи при навчальних закладах, напр.: *Азовський лісовий масив, Березнівський лісовий коледж, Ботанічний сад Волинського університету, Великоанадольський ліс, „Веселі Боковеньки” дендропарк, Гермаківський дендропарк, Гірськокарпатський округ, Гірсьокримський округ, Гладинський заказник, Гомольшанський національний парк* [УЕЛ, т. 1, с. 21, 52, 81, 102, 108, 157, 169, 169, 171, 179] та ін.

В аналізованій енциклопедії привертають увагу терміни та номени лісівництва, до яких подано синоніми, напр.: *баланси (балансова деревина), вальдинен (слуква), в'язові ліси (в'язовики)* [УЕЛ, т. 1, с. 41, 99, 145].

Впливом російської мови, на нашу думку, позначені в енциклопедії терміни, компонентом яких є слово *рубка*, напр.: *вибіркові рубки, ландшафтні рубки* [УЕЛ, т. 1, с. 109, 385]. Автори енциклопедії подають це слово у формі множини *рубки*. Вважаємо за доцільне використовувати як гасло статті початкову форму слів: називний відмінок однини для іменників (за винятком множинних

іменників); називний відмінок однини чоловічого роду для прикметників та дієприкметників, зокрема субстантивованих, напр.: *лісовідновлювальна рубка, групово-вибіркова рубка, лісничий* [УЕЛ, т. 1, с. 428, 193, 423].

В УЕЛ не подано окремо термінів, які починаються літерами *z* та *ʒ*, напр.: *грунтозахисні лісові смуги, ґрунтомет, групи лісу* [УЕЛ, т. 1, с. 192–193]. Звичайно, потрібно розділяти такі терміни і подавати їх за алфавітом відповідно до правописних норм української мови, що сприятиме усталеному вживанню літери *ʒ* в системі наукової термінології.

Важливою лексикографічною працею в галузі термінології лісівництва є словник „Лісівництво. Термінологічний словник ” (2006 р.; 2013 р.). Його автори (В. Бондаренко, С. Землинський, Л. Копій, Г. Криницький, В. Лавний, В. Мазепа) вперше уклали словник „відповідно до сучасного стану та потреб лісогосподарського виробництва, лісівничої науки та освіти” [ЛТС*, с. 6]. У словнику подано часто вживані терміни лісівництва і відсутня номенклатура лісівництва. Зафіксовано близько 750 термінів лісівництва. На думку авторів словника, у ньому подано правильне вживання „запозичень, окремих визначень, діалектних словосполучень. Точність і однозначність термінів забезпечені лісознавчо-лісівничою інтерпретацією їх змісту” [ЛТС*, с. 7].

Словник подає переклад українських термінів англійською, німецькою та польською мовами, напр.: *групи лісів (forestgroups; Waldgruppen; grupylasow), деревина (wood; Holz; drzewno)* [ЛТС*, с. 25, 22]. Це дає змогу проводити порівняльні дослідження термінології лісівництва, допомагає виробити міжнародний стандарт у галузі лісового господарства.

Інколи до термінів лісівництва в аналізованому словнику подано синоніми, напр.: *лісовий настил (лісова підстилка), фактори лімітуючі (обмежуючі), угруповання рослинне (фітоценоз), поросль (парость), сугруд (сугрудок), чагарники (кущі), рослинність неморальна (дібровна)* [ЛТС*, с. 37, 42, 42, 46, 54, 58, 50].

Укладачі словника пропонують розрізняти терміни *рубка* і *рубання*, напр.: *групово-вибіркова рубка, технологія рубок догляду, процес рубання* [ЛТС*, с. 21, 55, 51].

Частина термінів, зафіксованих у словнику, функціонує в суміжних галузях знань, але їхній зміст трактовано в аспекті лісівництва, напр.: **арборициди** (*arboricides; Arboricide, arborycudy*) – „хімічні препарати, що використовуються для знищення в лісових культурах, розсадниках, придорожніх смугах небажаної деревної або чагарникової рослинності”; **боротьба за існування** (*straggle for existence; Existenzkampf, walkaoistnienie*) – „метафоричне поняття, що включає в себе всі внутривидові та міжвидові взаємовідносини організмів з середовищем. В результаті Б. за іс. виживають і розмножуються найбільш пристосовані особини. В лісових насадженнях Б. за іс. найгостріше відбувається в молодому віці (до 40–60 р.р.). Міжвидова Б. за іс. може призвести до зміни порід” [ЛТС*, с. 9, 13].

Окремі терміни, засвідчені у словнику, опосередковано стосуються лісівництва, напр.: **адаптація** – „приспособування організмів до умов навколишнього середовища”, **анаеробні організми** – „організми, життєдіяльність яких здійснюється у без кисневому середовищі”, **аномалія** – „будь-яке відхилення від норми або загальної закономірності”, **атрибут** – „невід’ємна властивість чи ознака предмета”, **генезис** – „походження, виникнення, процес утворення” [ЛТС*, с. 8, 9, 9, 10, 19].

У словнику опис того самого терміна може бути подано двічі, що свідчить про неусталеність позиції прикметника відносно іменника в терміносполученні (Adj + N // N + Adj), пор.: **групово-вибіркова рубка** – „один із способів системи поступових рубок головного користування, при якому в деревостані вирубують групи дерев у декілька прийомів в місцях, де є наявні куртини підросту” [ЛТС*, с. 21] та **рубка групово-вибіркова** – „рубка, при якій деревостан вирубується в кілька прийомів навколо груп підросту протягом двох класів віку” [ЛТС*, с. 57]. Як бачимо, визначення змісту понять, позначених однаковими термінами, відрізняються в межах одного лексикографічного джерела.

Засобом для унормування термінології лісівництва на сучасному етапі став „Короткий тлумачний словник-довідник понять і термінів лісівництва” (2009 р.). Словник-довідник налічує понад 500 термінів, що стосуються „лісових ресурсів, лісівництва, деревинознавства, лісової типології, захисту лісу, організації лісового господарства” [КТС, с. 4]. За свідченням укладачів Р. Вінтонів та О. Гриджук, до короткого словника-довідника ввійшла „найуживаніша термінологічна лексика, а тому невнесення до його реєстру певних термінів не є свідченням того, що вони неважливі. Адже в короткому словнику неможливо вичерпно подати усю лісівничу термінологію” [КТС, с. 5].

До реєстру словника-довідника включено також номенклатурні назви, напр.: *Зелена Книга України* [КТС, с. 35]; *відьмині мітли, дьоготь деревний, жолудь* [КТС, с. 15, 27, 31],

У словнику-довіднику відображено нормативне наголошування, що є важливим засобом стандартизації термінів лісівництва, напр.: *лáврові ліси, лісбóсіка, обáпол* [КТС, с. 41, 45, 50].

Терміни, зафіксовані у словнику, в основному відповідають Державному стандарту України з лісівництва, напр.: *рубання* (а не *рубка*), *деревостан* (а не *деревостій*) [КТС, с. 65, 24]. На жаль, така відповідність проявляється непослідовно, пор.: *ландшафтні рубання (рубки), лісовідновні рубки* [КТС, с. 41, 43].

У словнику-довіднику є поодинокі випадки подання синонімів до термінів та номенів, напр.: *кишенька смоляна (живчик), крень (рогівка)* [КТС, с. 37, 40].

Унормуванню УТЛ сприяють спеціальні перекладні словники, зокрема „Російсько-англо-український тлумачний лісотехнічний словник” (1995 р.), „Англо-український словник лісотехнічних термінів” (2013 р.), „Лісотехнічний термінологічний словник: український, російський, англійський” (2014 р.). Тлумачно-перекладні термінологічні словники лісової галузі передбачають розв’язання цілої низки теоретичних проблем: вироблення принципів дефініції термінів, передавання значень термінів однієї мови засобами іншої, створення та

доцільність використання термінів-словосполучень, уникнення помилок у перекладі термінів лісівництва тощо.

Перекладний термінний словник „Англо-український словник лісотехнічних термінів” (2013 р.) „охоплює найважливіші англomовні терміни та терміносполуки зі сфери лісового господарства, лісової механізації та лісозаготівлі, які поширені у світовій практиці галузі” [ММ, с. 3], а також деякі терміни, що стосуються суміжних галузей лісового господарства і є часто вживаними в науково-технічній літературі, напр.: *infected* – *заражений*, *sidedrain* – *канавка, водовідвід, водостік* [ММ, с. 35, 60].

Деякі англійські терміни не мають українських відповідників, тому автори пропонують описову конструкцію, пор.: *reaction wood (seetension wood / compression wood)* – „*деревина покручених стовбурів і гілок, що зазнала змін під впливом зовнішньої сили (впливу вітру, надлишку снігу, руху ґрунту); характеризується асиметричністю річних кілець*”, *restoration forestry* – „*система управлінських заходів та філософських підходів, спрямована на відновлення багатств лісів для майбутніх поколінь*” [ММ, с. 53, 54]. Відсутність українського відповідника (слова або словосполучення) до англійських термінів свідчить про потребу створення нових термінів на позначення понять лісівництва, що полегшить процес відтворення УТЛ засобами української мови.

Дослідження української частини словника показало, що автори надають перевагу термінам українського походження. Такий підхід до вибору варіантів термінів сприяє утвердженню в науковій мові власне українських лексем, які останніми роками повертаються у фахове мовлення і стають нормативними відповідно до сучасних тенденцій у терміновживанні [ММ, с. 3]. Автори словника вважають за доцільне відновлювати автентичні українські терміни у сфері лісової галузі, наповнювати їх змістом, який зумовлений науковим поступом [ММ, с. 3]. Саме тому вони пропонують, наприклад, терміни *линва, линвова устатковина* як варіанти термінів *канат* і *канатна установка* [ММ, с. 61]. Через вплив у радянський час російської мови на українську термінологію лісівництва в науковій літературі досі функціонують обидва терміни.

В „Англо-українському словнику лісотехнічних термінів” подано також номенклатурні назви лісівництва із зазначенням у дужках після номена його латинського відповідника, напр.: *oak (Quercus spp.)* – дуб [ММ, с. 45]. Повний перелік лісотехнічних номенів латинською, англійською та українською мовами містить Додаток 1 „Флора і фауна”, напр.: *Abieskoreana Wilson – Koreanfir* – ялиця корейська, *Viburnum L. – Viburnum* – калина [ММ, с. 78, 78]. У додатках наведено ілюстративний матеріал, який полегшує розуміння змісту спеціальних понять, викладених у словнику. Проте не подано покажчика українських лісотехнічних термінів, який допоміг би в пошуку потрібного терміна.

Беручи до уваги перекладний характер словника та прагнення авторів Л. Миклаш та Б. Магури відновлювати автентичні українські терміни у сфері лісової галузі, переконуємося, що словник сприяє усталенню українських моделей лісотехнічних термінів і стандартизації української термінології лісівничих наук.

Про неперервний розвиток термінології лісівництва на сучасному етапі свідчить „Лісотехнічний термінологічний словник” (2014 р.). Над його створенням упродовж багатьох років працював колектив авторів – науковці Національного лісотехнічного університету України (М. Адамовський, Б. Бакай, П. Бехта, Н. Библюк, В. Богуслаєв, В. Бондаренко, С. Гаврилюк та ін.). Видання цього словника зумовлене насамперед практичними завданнями – встановити міжнародні зв'язки в галузі лісового господарства. Ініціатива видання „Лісотехнічного термінологічного словника” належить президентові АТ „Мотор Січ” В. Богуслаєву. Підприємство розширило випуск товарів, які використовують у лісовому господарстві, лісозаготівлі та обробленні деревини і призначені для експорту, тому відчутною стала потреба подати лісотехнічні терміни українською, російською та англійською мовами. У передмові до словника зазначено, що це видання буде корисне „насамперед студентам, аспірантам, усім науковцям і, певна річ, не менш потрібне практикам” [ЛТС, с. 6].

Основне завдання словника автори вбачають у підвищенні рівня обізнаності технічної інтелігенції з найпоширенішим у лісовому секторі та суміжних галузях термінами, які є основою лісотехнічних знань, що

відображають досягнення вітчизняної й світової лісівничої, технічної, технологічної та економічної думки, а також найчастіше використовуються у виробничій та освітянській сферах [ЛТС, с. 5].

Матеріал для словника зібраний на основі аналізу наукової термінології підручників, довідкових видань, державних стандартів, а також спеціальних галузевих термінологічних видань [ЛТС, с. 6]. „Лісотехнічний термінологічний словник” містить близько 4 тисяч термінів із таких основних напрямів знань, як лісознавство, лісівництво, лісові культури, фітомеліорація, лісова таксація, лісовпорядкування, мисливствознавство, ландшафтна архітектура, садово-паркове господарство, деревинознавство, недеревні ресурси лісу, деревообробні технології, технології лісозаготівлі, економіка та менеджмент лісових і деревообробних підприємств, екологічна економіка. В словнику описано основні поняття лісівництва, напр.: *ліс, лісівництво, лісознавство, лісорослинні умови, лісистість, лісистість оптимальна, лісові землі, лісові ресурси, лісова асоціація, лісовий фонд, лісосічний фонд, лісосіка, зруб, тип зрубу, недоруб, деревостан, тип деревостану, користування лісом побічне, державний облік лісів, державний лісовий кадастр, догляд за лісовими культурами, догляд за лісостаном лісівничий* [ЛТС, с. 196–197, 198, 203, 204, 195, 198, 201, 201, 198, 201, 206, 205, 147, 370, 238, 100, 369, 179 101, 101, 109, 109] та ін.

Терміни у словнику подано українською, російською та англійською мовами з дотриманням гніздового принципу розташування українських слів, напр.: *ліси аридні, ліси високопродуктивні, ліси водорегулюючі, ліси експлуатаційні, ліси захисні, ліси зеленої зони міста, ліси протиерозійні* [ЛТС, с. 197–198]; *деревостан корінний, деревостан насінневого походження, деревостан паростевий, деревостан перестійний, деревостан стиглий* [ЛТС, с. 100–101], але: *болотні та заболочені ліси* [ЛТС, с. 37], *листяні ліси* [ЛТС, с. 195]; *мішаний деревостан* [ЛТС, с. 226], *перестійні деревостани* [ЛТС, с. 296]. Такий принцип розташування дає змогу простежити родо-видові відношення в УТЛ, полегшує процес вивчення, запам'ятовування та засвоєння термінів на

позначення понять лісівництва, увиразнює системні зв'язки в термінології лісівництва, допомагає конкретизувати значення термінів цієї терміносистеми.

У сучасному лексикографічному виданні спостерігаємо паралельне функціонування термінів лісівництва *рубка* та *рубання*. В окремих словникових статтях автори використовують термін *рубання*, наприклад, *огляд місця рубань* [ЛТС, с. 248], а в інших із певною перевагою функціонує термін *рубка*, напр.: *рубка суцільна, оборот рубки, очищення місця рубки* [ЛТС, с. 328, 245, 259].

Розвиток лісівництва як науки на сучасному етапі, оновлення наукової термінології, наявність синонімів, омонімів, полісемних термінів, кальок з російської мови, непослідовне вживання термінів у наукових працях, використання описових конструкцій в УТЛ зумовлює необхідність укладання тлумачного словника термінів лісівництва. Він сприятиме упорядкуванню системи термінів УТЛ та стане важливим кроком в унормуванні цієї терміносистеми. Такого типу словники відповідають потребам студентів вищих навчальних закладів, які вивчають різні дисципліни лісотехнічного напрямку навчання, та забезпечують професійну діяльність лісівників надійним джерелом наукової спеціальної інформації (див. Додаток В „Матеріали до словника українських термінів лісівництва”).

Новітні технології дають змогу створювати лексикографічні джерела, які ґрунтуються на специфічних прийомах оброблення мовного матеріалу з широким застосуванням електронного формату та залученням мультимедійних засобів презентації одержуваних продуктів праці лексикографа [269]. Порівняно з традиційним електронний словник має низку переваг, зокрема *гнучкість* (розширення можливостей користувача); *динамічність* (можливість постійного поповнення, корекції матеріалу, вилучення застарілих даних); *швидкість* (мінімальний час пошуку необхідної інформації в словнику); *інтегрованість* (пошук різномірної інформації у межах одного словника); *доступність* (спрощений доступ до словника) [149; 220; 242].

Електронний словник з лісівництва сьогодні є необхідним та актуальним. Він сприятиме унормуванню української термінології лісівництва, створить

можливості для редагування термінів та постійного їх поповнення. Такий словник допоможе уніфікувати терміни, дасть змогу уникнути неточностей у назвах понять лісівництва та дефініціях термінів, засвідчених у різних джерелах. Електронна версія „Словника українських термінів лісівництва” полегшить пошук потрібної інформації студентам вищих навчальних закладів, які слухають цикли дисциплін лісогосподарського напрямку, допоможе науковцям та викладачам, лісівникам у професійній діяльності, покращить їхню мовленнєву компетентність [320] (див. Додаток Г „Електронна версія „Словника українських термінів лісівництва”).

Висновки до розділу 1

1. Термінологія лісівництва охоплює назви понять лісівництва як науки, яка досліджує процеси вирощування, формування і поновлення лісу; типи, складники та характеристики лісу, види деревостану; етапи використання, заготівлі й оброблення лісових ресурсів і продукції та процеси рубання лісу в теоретичному та практичному аспектах.

2. Для вивчення УТЛ визначальною є теорія терміна, що тісно пов’язана з теорією опозицій та теорією номінацій. Методологічним підґрунтям дослідження історії розвитку української термінології лісівництва та її системно-структурної організації є наукові методи (*описовий, структурний та його елементи компонентний і дистрибутивний аналіз, метод суцільної вибірки, а також прийом кількісних підрахунків*) та прийоми (*індукція, дедукція, аналогія, моделювання, класифікація*).

Термінологія лісівництва тісно пов’язана з термінологіями інших лісівничих наук (лісознавчою, лісівничою, лісотехнічною, лісовою, лісового господарства), однак склад та обсяг змісту термінів, що їх наповнюють, не є тотожними. Попри всю різноманітність лісівничих наук, неоднозначність у визначенні змісту їхніх термінів на сучасному етапі необхідно диференціювати поняття *лісівництво, лісознавство та практичне лісівництво*.

3. Терміни лісівництва формувалися на основі лексем та прототермінів, які функціонували до виникнення науки про ліс і позначали не поняття, а спеціальне уявлення лісівництва. Їх фіксували літописні, літературні джерела XI ст. – XIV ст., словники та юридичні документи XIV ст. – кінця XVIII ст.

Становлення української терміносистеми лісівництва пов'язане із зародженням науки лісівництво (кінець XVIII ст.). Виокремлення трьох основних періодів в історії розвитку УТЛ (кінець XVIII ст. – 1920-ті рр. XX ст.; 1920-ті рр. – 1991 р.; 1991 р. – дотепер) зумовлене рівнем наукових знань про ліс, а також тенденціями загального розвитку національної мови, термінотворчою і термінографічною діяльністю наукових інституцій чи окремих дослідників. Вагомим був вплив соціальних та суспільно-політичних чинників на розбудову УТЛ.

Структура термінів лісівництва, їхні лексико-семантичні та словотвірні особливості склалися упродовж усього історичного розвитку. Унормування й стандартизація термінів лісівництва триває на сучасному етапі.

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМНА ОРГАНІЗАЦІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЛІСІВНИЦТВА

Системність науковці вважають однією з найважливіших умов існування терміна (В. Виноградов, Б. Головін, В. Даниленко, І. Квитко, Т. Кияк, І. Кочан, В. Лейчик, Г. Мацюк, Т. Панько, Т. Шетле та ін.). Кожен термін має своє місце в терміносистемі, і, „якщо відокремити термін від певної системи, де його „підтримують” інші терміни, які співвідносяться з ним, то він перестане функціонувати як термін і перетвориться у звичайне слово, наповнене значенням, залежним від контексту” [234, с. 272].

Системність у термінології зумовлена двома типами зв'язку – *логічним* та *мовним*. Логічний зв'язок увиразнює співвідношення між терміном як елементом певної термінної системи та конкретною галуззю науки, техніки, виробництва. Якщо між поняттями певної науки існують системні логічні зв'язки, то терміни, які позначають ці поняття, є теж системно пов'язані логічними зв'язками, а значення терміна визначає його місце в цій системі.

Терміни є одиницями мови, між ними встановлюються мовні зв'язки на рівні семантики, лексики, граматики, словотвору тощо. Мовні зв'язки термінологи поділяють на екстралінгвальні та інтралінгвальні. Екстралінгвальні зв'язки виявляються між термінами терміносистеми та загальноживаною лексикою чи елементами інших терміносистем [272]. Інтралінгвальні зв'язки відбуваються між термінами в межах терміносистеми. Вони можуть бути парадигматичними та синтагматичними. Парадигматичні зв'язки виявляються через наявність ієрархічних гіперо-гіпонімних відношень, синонімних рядів, антонімних пар, термінів-омонімів, полісемних термінів тощо. Синтагматичні зв'язки зумовлені лінійними відношеннями та сполучуваністю терміна. Оскільки терміни функціонують у мові не ізольовано, а в контексті, то їм притаманні валентність й дистрибуція, і, відповідно, виникають синтагматичні зв'язки.

Системність у термінознавстві здебільшого ототожнюють з поняттям термінного поля та взаємопов'язаних екстралінгвально та інтралінгвально елементів [120, с. 20].

2.1. Термінне поле як ознака системності української термінології лісівництва

Термінне поле (ТП) – це сфера існування терміна [79]. У межах ТП терміни поєднуються між собою певним чином, а їхнє значення обмежене специфікою кожного поля. З іншого боку, дослідники зауважують, що система є групуванням елементів за функціональним принципом, а поле є відображенням інваріантного принципу групування елементів і способом їхнього існування [38, с. 16].

ТП характеризують як „своєрідне середовище існування терміна. Тільки в межах цього поля він виявляє своє значення. Належність до певного поля є найістотнішою ознакою, що відрізняє термін-слово від звичайного слова. Поле для терміна – це система понять, до якої він належить” [118, с. 12].

ТП є строгою послідовною ієрархією зв'язків між термінами на основі їхніх обов'язкових наукових дефініцій, що є відображенням логіко-поняттєвих відношень у певній галузі знань [172, с. 224]. Виокремлюють специфічні ознаки організації ТП, що має певну автономність: спільну частину в тлумаченні, ядерно-периферійну структуру, існування зон семантичного переходу [65, с. 78].

До ядра, на думку дослідників, належать найважливіші терміни, які пов'язані між собою тісними семантичними відношеннями й здатні вибудувувати родо-видові групи, утворювати синонімні ряди, антонімні пари тощо. На периферії містяться терміни, які зазвичай належать ще до іншого термінного поля [284]. Термінознавець О. Тур зазначає, що для польової структури термінології характерна „концентрація полеутворювальних ознак у ядрі і неповний набір цих ознак за можливого послаблення їхньої інтенсивності на периферії” [250, с. 69]. Дослідниця вважає, що „елементи ядра найбільш спеціалізовані, виконують функцію поля більш однозначно, вони є обов'язковими для поля, та між ядром і

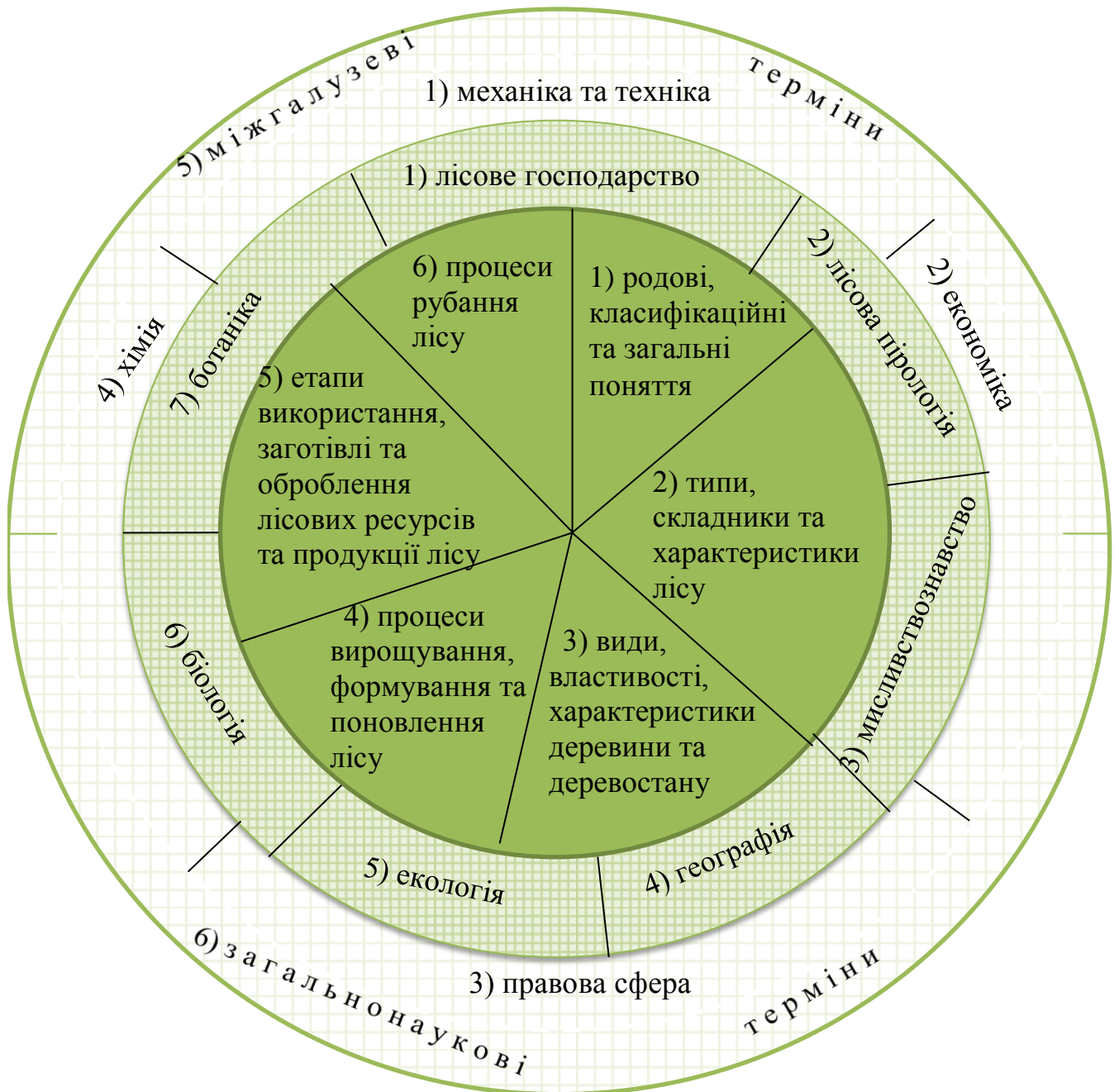
периферією здійснюється розподіл функцій, частина функцій властива ядру, частина – периферії” [250, с. 69]. Межа між ядром та периферією, як правило, є нечітка та розмита. Визначення внутрішніх меж термінного поля є складним завданням, оскільки ці межі з часом можуть зазнавати змін через появу нових одиниць чи втрату старих, а також переміщення термінів у межах самого поля [219, с. 52].

На основі аналізу семантичної структури термінів лісівництва та виявлення сем, пов’язаних із лісівництвом, вдалося окреслити ТП української термінології лісівництва, виокремити ядерну та периферійні зони (див. рис. 2.1).

2.1.1. Ядро термінного поля української термінології лісівництва

Ядро термінного поля УТЛ – це система терміноодиниць, у семантичній структурі яких центральною є сема ‘співвіднесеність із лісівництвом’, тобто терміни ядра називають лише поняття лісівництва.

Центр ядерної зони складають терміни на позначення родових понять лісівництва на зразок *деревостан* [ДСТУ, с. 7; ЛТС, с. 100; ЛТС*, с. 22; КТС, с. 24], *ліс* [ДСТУ, с. 2; ЛТС, с. 196; ЛТС*, с. 35; УЕЛ, т. 1, с. 400], *лісистість* [ДСТУ, с. 4; КТС, с. 42; ЛТС*, с. 36], *лісівництво* [ДСТУ, с. 3; ЛТС, с. 198; ЛТС*, с. 36; УЕЛ, т. 1, с. 422; КТС, с. 42], *лісовідновлення* [ЛТС, с. 201; ЛТС*, с. 37; КТС, с. 44], *лісові культури* [ЛТС, с. 186; УЕЛ, т. 1, с. 429], *лісознавство* [ДСТУ, с. 3; ЛТС, с. 203; ЛТС*, с. 38; УЕЛ, т. 1, с. 437; КТС, с. 45; ММ, с. 28], *лісокористування* [ЛТС*, с. 38], *лісосіка* [ДСТУ, с. 6; ЛТС, с. 204; ЛТС*, с. 38; УЕЛ, т. 1, с. 445; КТС, с. 45], *лісостан* [УЕЛ, т. 1, с. 446; КТС, с. 45], *рубання лісу* [ДСТУ, с. 5] та ін. Від них утворено велику кількість термінів, що є назвами видових понять, напр.: *ліс – аридний ліс, берегозахисний ліс, болотний ліс, буковий ліс, вербовий ліс, заболочений ліс, липовий ліс, листяний ліс, високопродуктивний ліс, водорегулюючий ліс* та ін.; *лісосіка – лісосіка за віком, лісосіка за приростом, лісосіка за станом, лісосіка за стиглістю, лісосіка нормальна, лісосіка раціональна, лісосіка розрахункова* та ін.

- Ядро УТЛ (2 168 термінів)** – терміни на позначення: 1) родових, класифікаційних та загальних понять лісівництва; 2) типів, складників та характеристик лісу; 3) видів, властивостей, характеристик деревини та деревостану; 4) процесів вирощування, формування та поновлення лісу; 5) етапів використання, заготівлі та оброблення лісових ресурсів та продукції лісу; 6) процесів рубання.
- Навколядерна зона (271 термін)** – терміни на позначення понять: 1) лісового господарства; 2) лісової пірології; 3) мисливствознавства; 4) географії; 5) екології; 6) біології; 7) ботаніки.
- Віддалена від ядра периферійна зона (163 терміни)** – терміни: 1) механіки та техніки; 2) економіки; 3) правової сфери; 4) хімії; 5) міжгалузеві терміни; 6) загальнонаукові терміни.

Рис. 2.1. Структура термінного поля УТЛ

Елементи ядра термінового поля української термінології лісівництва часто мають структуру терміносполучень, яким притаманна велика концентрація специфічних, уточнених, конкретизованих значень, напр.: *категорії лісів* [ЛТС, с. 161; ЛТС*, с. 31], *технологічна карта підсоочки* [ЛТС, с. 368], *карта розроблення лісосіки технологічна* [ЛТС, с. 160], *кадастр лісових ресурсів* [ЛТС, с. 156], *державний лісовий кадастр* [ЛТС, с. 101], *клас бонітету* [ЛТС, с. 38], *клас віку деревостану* [ЛТС, с. 165], *лісова асоціація* [ЛТС, с. 198] та ін. Функцію стрижневих у таких терміносполученнях часто виконує загальнонауковий термін на зразок *категорія, карта, кадастр, клас, асоціація*, який у поєднанні з уточнювальними словами утворює спеціальний термін лісівництва, напр.: *категорія дерев, карта пробної площі, лісовий кадастр, категорія захисності лісів, клас бонітету, лісова асоціація*.

Класифікація термінів ядра за *семантичним* та *логічним* принципами дає змогу визначити тематичні групи, підгрупи, мікрогрупи термінів. *Логічний принцип* полягає у виявленні зв'язків терміна з поняттям, яке він позначає. *Семантичний принцип* ґрунтується на врахуванні дефініції як класифікаційної категорії, що містить слово-ідентифікатор, яке вказує на родову належність до власне терміна, а відтак і групу слів, які увиразнюють певну тематичну групу серед інших груп (підгруп) [115].

Тематична група – це ряд слів, які об'єднуються спільністю родових значень, тобто слова, які називають різновиди того самого ряду предметів [33, с. 55].

У термінології лісівництва виокремлюють різні тематичні групи термінів. Наприклад, на основі німецької мови визначено тематичні групи термінів, що позначають лісозаготівлю, лісосплав, лісове господарство, лісовий транспорт, прилади, технологічні процеси, продукцію та професії [228, с. 53]. В англійській термінології лісового господарства виділяють тематичні групи термінів, які є назвами дерев, морфології дерев, хвороб та шкідників дерев, лісового товариства,

структури, процесів, операцій догляду за лісом, стадій розвитку дерева, перероблення деревини, екології лісу [184].

Основні тематичні групи термінів української термінології лісівництва подано в Державному стандарті України „Лісівництво: терміни та визначення” (1997 р.): 1) загальні поняття; 2) види і характеристики деревостану; 3) типи, складники та характеристики лісу; 4) спеціальне використання запасу деревини; 5) вирощування, формування та поновлення лісу; 6) рубання (рубки), пов’язані з веденням лісового господарства [ДСТУ].

Більшість досліджуваних термінів лісівництва (2 168 термінів) належать до ядра термінного поля УТЛ. Їх можна поділити на шість тематичних груп, які мають різне кількісне наповнення (див. рис. 2.2):

1. Назви родових, класифікаційних та загальних понять лісівництва (206 термінів).
2. Назви на позначення типів, складників та характеристик лісу (504 терміни).
3. Назви видів, властивостей, характеристик деревини та деревостану (473 терміни).
4. Назви на позначення процесів вирощування, формування та поновлення лісу (408 термінів).
5. Назви етапів використання, заготівлі та оброблення лісових ресурсів та продукції лісу (402 терміни).
6. Назви процесів рубання лісу (175 термінів).

Тематична група термінів „Назви родових, класифікаційних та загальних понять лісівництва”. Ця група є невеликою (206 термінів $\approx 9\%$), однак дуже важливою, оскільки охоплює терміни на позначення основних понять лісівництва. З огляду на потребу розмежування родових та видових найменувань цю тематичну групу подано першою.

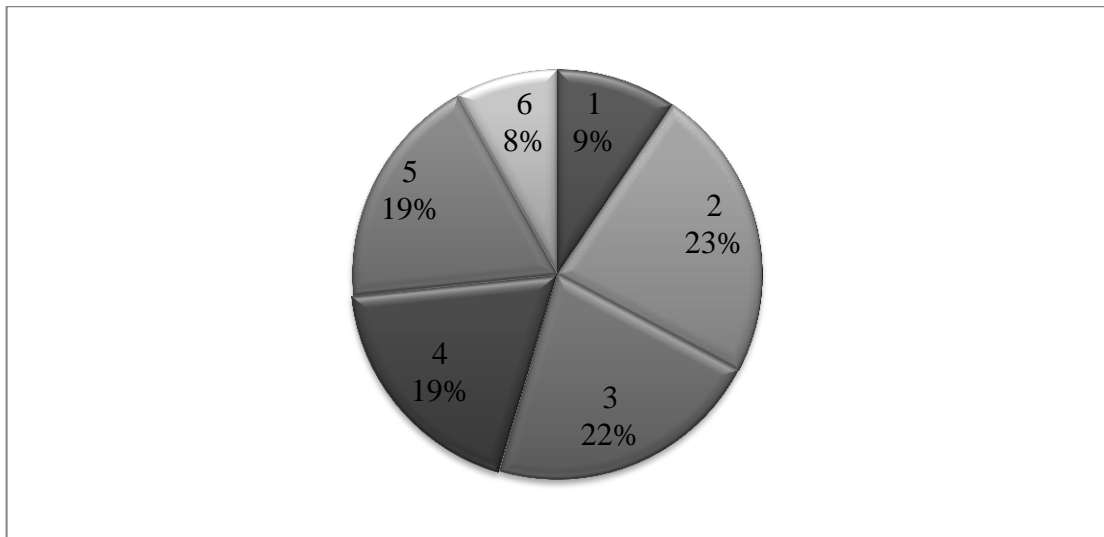

Рис. 2.2. Відсоткове співвідношення термінів тематичних груп ядра ТП УТЛ

У межах цієї тематичної групи можна виокремити підгрупи та мікрогрупи термінів, які позначають:

1) родові та класифікаційні поняття лісівництва:

а) родові поняття лісівництва, напр.: *деревостан* [ДСТУ, с. 7; ЛТС, с. 100; ЛТС*, с. 22; КТС, с. 24], *ліс* [ДСТУ, с. 2; ЛТС, с. 196; ЛТС*, с. 35; УЕЛ, т. 1, с. 400], *лісистість* [ДСТУ, с. 4; КТС, с. 42; ЛТС*, с. 36], *лісівництво* [ДСТУ, с. 3; ЛТС, с. 198; ЛТС*, с. 36; УЕЛ, т. 1, с. 422; КТС, с. 42], *лісокористування* [ЛТС*, с. 38], *лісорослинні умови* [ДСТУ, с. 3], *лісосіка* [ДСТУ, с. 6; КТС, с. 45], *лісостан* [УЕЛ, т. 1, с. 446; КТС, с. 45], *рубання лісу* [ДСТУ, с. 5] та ін.;

б) класифікаційні поняття лісівництва, напр.: *вид лісових культур* [ЛТС, с. 52], *група лісу* [КТС, с. 21–22; УЕЛ, т. 1, с. 193], *елемент лісу* [КТС, с. 29], *категорії лісів* [ЛТС, с. 161; ЛТС*, с. 31], *клас бонітету* [КТС, с. 38], *клас віку деревостану* [ЛТС, с. 165], *класифікація лісотипологічна* [ЛТС, с. 166; ЛТС*, с. 32], *класифікація рубок* [ЛТС, с. 167; ЛТС*, с. 32; УЕЛ, т. 1, с. 348], *лісорослинне районування* [ЛТС*, с. 38], *порода лісова* [ЛТС, с. 288], *поясність лісів* [УЕЛ, т. 2, с. 156], *родина типів лісу* [ДСТУ, с. 39], *сортиментація лісу* [ЛТС, с. 349], *тип деревостану* [ДСТУ, с. 7; ЛТС, с. 369; ЛТС*, с. 55; УЕЛ, т. 2, с. 282], *шкала рясності* [ЛТС, с. 400; ЛТС*, с. 59], *ярусність лісостану* [ЛТС, с. 407; ЛТС*, с. 59] та ін.

Терміни на позначення класифікаційних одиниць лісівництва об'єднані стрижневими словами *вид, група, елемент, категорія, класифікація, родина, тип, шкала*, напр.: **категорія** – *категорії дерев, категорії змін порід, категорії лісів, категорія захисності лісів, категорія лісокультурних площ, категорія таксономічна*, **тип** – *тип виду, тип деревостану, тип зрубу, тип лісових культур, тип лісової ділянки, тип лісорослинних умов, тип лісу, тип роду, тип рослинності, тип умов зростання* та ін.

2) установи, підрозділи, угруповання, які стосуються лісівництва, напр.: *державна лісова інспекція* [УЕЛ, т. 1, с. 213; ЛТС, с. 101], *державна лісова охорона* [УЕЛ, т. 1, с. 213; ЛТС, с. 101], *держлісгосп (державне лісове господарство)* [УЕЛ, т. 1, с. 214], *заповідно-лісомисливські господарства* [УЕЛ, т. 1, с. 274], *лісництво* [ЛТС, с. 19; УЕЛ, т. 1, с. 423], *лісова асоціація* [ЛТС, с. 198], *міжнародні лісові конгреси* [УЕЛ, т. 2, с. 33] та ін.

3) території та їхні частин, які стосуються лісівництва, напр.: *виділ таксаційний* [УЕЛ, т. 1, с. 112], *державний лісовий фонд* [ЛТС, с. 101; ЛТС*, с. 23], *землі лісового фонду* [ДСТУ, 4; УЕЛ, т. 1, с. 285; ЛТС, с. 142], *зруб* [ДСТУ, с. 8], *лісовий (лісовиробничий) комплекс* [УЕЛ, т. 1, с. 486], *лісовий кордон* [УЕЛ, т. 1, с. 426], *лісові землі* [ДСТУ, с. 4; УЕЛ, т. 1, с. 428; ЛТС, с. 201; ЛТС*, с. 37], *нелісові землі* [ДСТУ, с. 4] та ін.

4) нормативні акти, правові документи, інформаційні довідкові видання (елементи) в галузі лісівництва, напр.: *абрис таксаційний* [УЕЛ, т. 1, с. 14], *акти лісові* [УЕЛ, т. 1, с. 22], *державний лісовий кадастр* [ДСТУ, с. 8; ЛТС, с. 101; ЛТС*, с. 23], *журнали лісові* [УЕЛ, т. 1, с. 262], *кадастр лісових ресурсів* [ЛТС, с. 156], *карта розроблення лісосіки технологічна* [ЛТС, с. 160], *матеріально-грошове оцінювання лісосіки* [ЛТС, с. 214], *план лісового розсадника організаційно-господарський* [ЛТС, с. 276], *план рубань* [ЛТС, с. 55], *планшет (документ лісоексплуатаційний)* [УЕЛ, т. 2, с. 140; ЛТС, с. 278], *проект лісових культур* [ЛТС, с. 299] та ін.

Тематична група термінів „Назви типів, складників та характеристик лісу”. Ця тематична група є найчисельнішою (504 терміни $\approx 23\%$). У межах цієї

тематичної групи можна виокремити такі підгрупи та мікрогрупи термінів, які позначають:

1) типи лісу:

а) за доміантною деревною породою, напр.: *букові ліси (бучняки)* [ЛТС, с. 42], *вербові ліси* [ЛТС, с. 46], *вільхові ліси* [ЛТС, с. 66], *в'язові ліси* [ЛТС, с. 75], *грабові ліси* [ЛТС, с. 88], *липові ліси* [ЛТС, с. 194; ЛТС*, с. 35; УЕЛ, т. 1, с. 389] та ін.;

б) за типом ґрунту, напр.: *болотні ліси* [ЛТС, с. 37; УЕЛ, т. 1, с. 72], *заплавні ліси* [ЛТС, с. 135; ЛТС*, с. 28; УЕЛ, т. 1, с. 103; УЕЛ, т. 1, с. 271] та ін.;

в) за густотою насаджень, напр.: *рідколісся* [ЛТС, с. 316], *проріджений ліс* [ММ, с. 46], *пуща* [УЕЛ, т. 2, с. 187] та ін.;

г) за функціями лісу, напр.: *берегозахисні ліси* [ЛТС, с. 30], *водоохоронні ліси* [ЛТС, с. 69], *протиерозійні ліси* [ЛТС, с. 198], *рекреаційні ліси* [ЛТС, с. 198] та ін.;

г) за належністю до території чи об'єкта, напр.: *ліси зеленої зони міста* [ЛТС, с. 197], *ліси округів санітарної охорони курортів* [УЕЛ, т. 1, с. 410];

д) за місцем розташування та кліматичними умовами, напр.: *балкові (байрачні) ліси* [ЛТС, с. 30; УЕЛ, т. 1, с. 43], *ліси острівні* [ЛТС, с. 197], *тропічний ліс* [ММ, с. 52] та ін.;

е) за іншими ознаками, напр.: *високостовбурний ліс* [ЛТС, с. 58], *вічнозелений ліс* [УЕЛ, т. 1, с. 133], *галерейний ліс* [КТС, с. 19], *дрібнолистяний ліс* [ДСТУ, с. 12; УЕЛ, т. 1, с. 229], *криволісся* [ЛТС, с. 182] та ін.

Часто терміни, що позначають типи лісу, фіксують декілька характерних ознак. Наприклад, термін *діброва свіжа грабова* [УЕЛ, т. 1, с. 192] вказує на густоту насадження, тип ґрунту та доміантну деревну породу; термін *буковий груд* [КТС, с. 20] увиразнює доміантну деревну породу та тип ґрунту; термін *темнохвойна тайга* [КТС, с. 71] вказує на доміантну породу, кліматичні умови та місце розташування лісів цього типу; термін *урман* [КТС, с. 76] указує на густоту насаджень, доміантну деревну породу та місце розташування лісу.

2) складники, компоненти та ознаки лісу:

а) компоненти лісостану, напр.: *компоненти лісостану (деревостан, підгін, підріст, підлісок, живий надґрунтовий покрив, лісова підстилка, лісова фауна, позаярусна рослинність, мікроорганізми в ґрунті)* [УЕЛ, т. 1, с. 360];

б) складники та ознаки лісосіки, напр.: *безпосереднє прилягання лісосік* [ЛТС, с. 32, 294; ЛТС*, с. 11], *лісосіка розрахункова* [ЛТС, с. 205; ЛТС*, с. 38], *напрямок лісосіки* [ЛТС, с. 235; ЛТС*, с. 40], *пасіка (частина лісосіки, з якої звалені дерева або стовбури трелюють по одному трелювальному волоку)* [ЛТС, с. 266; КТС, с. 53], *улоговина* [ЛТС, с. 377; ЛТС*, с. 56], *форма лісосіки* [УЕЛ, т. 2, с. 313], *ширина лісосіки* [ДСТУ, с. 19; ЛТС, с. 399; ЛТС*, с. 59] та ін.;

в) складники, ознаки та процеси лісового та лісосічного фонду, напр.: *виділ таксаційний* [КТС, с. 13; ЛТС*, с. 15], *експлуатаційний лісовий фонд* [ЛТС, с. 122; ЛТС*, с. 25], *землі лісогосподарського призначення* [ЛТС, с. 142], *інвентаризація лісового фонду* [УЕЛ, т. 1, с. 303], *нелісові площі спеціального (службового) призначення* [УЕЛ, т. 1, с. 286], *покриті лісом землі непродуктивні* [УЕЛ, т. 1, с. 285], *сіножаті лісові меліоративного фонду* [ЛТС, с. 341], *сортиментний склад лісосічного фонду* [ЛТС, с. 349] та ін.

3) характерні ознаки та функції лісу:

а) характерні ознаки лісу, напр.: *багатоплановість* [ЛТС, с. 27], *бонітет лісу* [УЕЛ, т. 1, с. 73], *валова продуктивність угідь* [ЛТС, с. 298], *водний режим лісу* [КТС, с. 17; ЛТС, с. 69; ЛТС*, с. 17], *гірська поясність лісів* [УЕЛ, т. 1, с. 164], *глибина лісу* [ЛТС, с. 86; УЕЛ, т. 1, с. 173; ЛТС*, с. 20], *деградація лісів* [ЛТС, с. 94; ЛТС*, с. 22], *зональність лісів* [ЛТС, с. 146; ЛТС*, с. 29; УЕЛ, т. 1, с. 295], *лісистість оптимальна* [ЛТС, с. 198; ЛТС*, с. 36], *продуктивність лісів* [УЕЛ, т. 2, с. 131, 177], *санітарно-гігієнічні властивості лісу* [УЕЛ, т. 2, с. 231] та ін.;

б) функції лісу, напр.: *водоохоронна роль лісу* [ЛТС, с. 69; ЛТС*, с. 18; УЕЛ, т. 1, с. 139], *водорегулюючі функції лісу* [УЕЛ, т. 1, с. 168], *захисні функції лісу* [УЕЛ, т. 2, с. 178], *лісова партіненція* [КТС, с. 42], *протиерозійні функції лісу* [УЕЛ, т. 1, с. 168], *функція лісу культурна* [ЛТС, с. 289], *функція лісу підтримувальна* [ЛТС, с. 289] та ін.

4) поняття лісової таксації, напр.: *абсолютний збіг* [ЛТС, с. 10], *аналіз деревного стовбура* [ЛТС, с. 19], *вимірювання опосередковані* [ЛТС, с. 55], *висота деревостану середня* [ЛТС, с. 58], *вік лісових культур* [ЛТС, с. 65], *діаметр дерева* [ЛТС, с. 106], *коефіцієнт повнодеревності стосу дров* [ЛТС, с. 170], *перелікова таксація лісу* [УЕЛ, т. 2, с. 122], *розряд лісових такс* [ЛТС, с. 323], *таксація лісосік* [ЛТС, с. 364; КТС, с. 71; УЕЛ, т. 2, с. 274], *таксація лісу за ходовими лініями* [ЛТС, с. 364], *формація* [ЛТС, с. 387] та ін.

Основним завданням науки *лісова таксація* є вимірювання, дослідження деревини та деревостану загалом. Близькість понятійної бази споріднює терміни цієї підгрупи з назвами типів, складників та характерних ознак лісу, які безпосередньо стосуються таксаційної характеристики дерев (діаметр, висота (довжина), форма стовбурів, об'єм, вік тощо) та таксаційної характеристики деревостану (особливості будови лісу, його господарська та екологічна цінність) [ЛТС, с. 363]. Тому терміни цієї підгрупи включено до тематичної групи „Назви типів, складників та характеристик лісу”, хоча Державний стандарт України „Лісівництво: терміни та визначення” не подає її.

Тематична група термінів „Назви видів, властивостей, характеристик деревини та деревостану”. Ця тематична група об'єднує 473 терміни ($\approx 22\%$), які утворюють такі підгрупи та мікрогрупи термінів, що позначають:

1) види дерев, деревини та деревних порід:

а) види дерев, напр.: *аварійне дерево* [ЛТС, с. 11], *високоякісне дерево* [КТС, с. 14], *всохле (сухостійне) дерево без листя* [ММ, с. 62], *дерево* [ДСТУ, с. 39; ЛТС, с. 99; КТС, с. 24], *дерево товарне* [ММ, с. 42], *дерево, яке не має експлуатаційної цінності* [ММ, с. 72], *ділове дерево* [КТС, с. 26], *куртина* [ДСТУ, с. 20], *модельне дерево* [ЛТС, с. 227; УЕЛ, т. 2, с. 37], *насінневі дерева* [ДСТУ, с. 16], *плюсове дерево* [КТС, с. 56], *сухостій* [ДСТУ, с. 40; УЕЛ, т. 2, с. 270; ЛТС, с. 359; ЛТС*, с. 54], *цільове дерево* [ДСТУ, с. 25];

б) види деревини, напр.: *абсолютно суха деревина* [ММ, с. 46], *весняна (рання) деревина річного шару* [ММ, с. 21], *вторинна ксилема* [КТС, с. 17], *декоративна деревина* [КТС, с. 23; ЛТС, с. 95], *деревина кімнатно-суха* [УЕЛ,

т. 1, с. 141], *деревина листяних порід* [ММ, с. 11], *деревина механічного модифікування* [ЛТС, с. 97], *деревина модифікована радіаційно-хімічним способом* [УЕЛ, т. 1, с. 205], *деревина свіжозрубана* [ЛТС, с. 98; УЕЛ, т. 1, с. 141], *деревина тонкомірна* [ЛТС, с. 98], *контрольована FSC деревина* [ЛТС, с. 177], *маломірна деревина* [ЛТС, с. 211; УЕЛ, т. 2, с. 12], *неліквідна деревина* [ММ, с. 15] та ін.;

в) види деревних порід, напр.: *аборигенні (автохтонні) деревні породи* [ЛТС, с. 10], *ацидофіли* [УЕЛ, т. 2, с. 339], *багатовікові деревні породи* [УЕЛ, т. 2, с. 144], *вибагливі деревні породи (мегатрофи)* [УЕЛ, т. 2, с. 339], *гігрофіти (вологолюбви)* [УЕЛ, т. 2, с. 340], *головна деревна порода* [ДСТУ, с. 14; УЕЛ, т. 1, с. 178], *груди* [УЕЛ, т. 1, с. 189], *деревна порода другорядна* [ЛТС, с. 99; ЛТС*, с. 22], *ксеромезофіти* [ЛТС*, с. 34; УЕЛ, т. 2, с. 340], *ксерофіти* [УЕЛ, т. 1, с. 141; ЛТС*, с. 34; УЕЛ, т. 2, с. 340], *підгін* [ДСТУ, с. 16; ЛТС, с. 272; ЛТС*, с. 44; УЕЛ, т. 2, с. 132; КТС, с. 55], *підлісок* [ДСТУ, с. 16; ЛТС, с. 273; ЛТС*, с. 44; УЕЛ, т. 1, с. 133], *підріст* [ЛТС, с. 274; ЛТС*, с. 44; КТС, с. 55], *середньостійкі деревні породи* [УЕЛ, т. 2, с. 339] та ін.

У спеціалізованих виданнях з лісівництва розрізняють терміни *дерево*, *деревина* та *деревна порода*, які позначають споріднені поняття. Термін *дерево* виражає „життєву форму рослин, має чітко виражений стовбур, крону та добре розвинену кореневу систему” [УТЛ, I, с. 209], а термін *деревина* функціонує в значенні „складна провідна структура, частина провідного пучка, що забезпечує транспорт води і розчинених у ній мінеральних речовин знизу вгору (від коренів до листків), а також виконує механічну функцію” [ЛТС, с. 97]. Часто в науковій літературі замість терміна *деревина* використовують іншомовний відповідник *ксилема*. Термін *деревна порода* вживають у значенні „різновид деревних рослин, що відрізняються певними ознаками від рослин того самого виду” [ДСТУ, с. 14].

2) властивості, ознаки та вади деревини, її частини:

а) властивості деревини, напр.: *акустичні властивості деревини* [ЛТС, с. 17; УЕЛ, т. 1, с. 23; КТС, с. 9], *анізотропія деревини* [ЛТС, с. 20; УЕЛ, т. 1, с. 28], *блиск деревини* [ЛТС, с. 37; КТС, с. 12], *вологість деревини* [УЕЛ, т. 1,

с. 141; КТС, с. 17; ЛТС, с. 71; УЕЛ, т. 1, с. 279], *вологопоглинання деревини*; *гігроскопічність деревини* [ЛТС, с. 72], *лісівничі властивості деревних порід* [ЛТС, с. 198; ЛТС*, с. 36], *міцність деревини* [ЛТС, с. 220, 226; УЕЛ, т. 2, с. 36; КТС, с. 48], *просочуваність деревини* [ЛТС, с. 301; КТС, с. 61], *твердість деревини* [ЛТС, с. 220; ЛТС, с. 365; КТС, с. 72], *температуропровідність деревини* [ЛТС, с. 366], *теплові властивості деревини* [УЕЛ, т. 1, с. 278; КТС, с. 73], *фізичні властивості деревини* [ЛТС, с. 384], *щільність деревини* [ЛТС, с. 404; УЕЛ, т. 1, с. 141] та ін.

Терміни, що позначають властивості деревини, займають важливе місце в термінній системі лісівництва. Високою є частота їх використання в спеціальній літературі з лісівництва та значний кількісний показник (96 терміноодиниць). Анатомію та фізико-механічні властивості деревини, а також методи їх дослідження вивчає наука *деревинознавство* [ЛТС, с. 99], а механічні властивості деревини та зміни цих властивостей є об'єктом науки *реології* [ЛТС, с. 313];

б) особливості та характеристики дерев, деревини та деревних порід, напр.: *біологія деревних порід* [ЛТС*, с. 12], *зміна головних лісоутворюючих порід* [ЛТС*, с. 29], *кап* [ЛТС, с. 159], *козирок* [ЛТС, с. 171], *рівень якості деревини* [ЛТС, с. 315], *суховерхість* [ДСТУ, с. 16; ЛТС, с. 359], *фітонцидність деревно-чагарникових порід* [УЕЛ, т. 2, с. 310], *шкала вибагливості до ґрунту деревних порід* [УЕЛ, т. 2, с. 339], *якість деревини* [ЛТС, с. 406] та ін.;

в) вади деревини, напр.: *вади деревини* [ЛТС, с. 44; УТЛ, I, с. 97–98], *вади деревини біологічного походження* [УТЛ, т. 1, с. 97–98], *вади деревини штучного походження* [УТЛ, I, 97–98], *відкол стовбура* [ЛТС, с. 61], *гнилизна* [КТС, с. 20], *дефект виправний* [ЛТС, с. 102], *деформація деревини* [ЛТС, с. 103], *заріст* [КТС, с. 34], *збіжистість стовбура* [УТЛ, т. 1, с. 97–98], *морозобійна тріщина* [ЛТС, с. 230; ЛТС*, с. 40], *сучки* [УТЛ, т. 1, с. 97–98], *тріщина в деревині* [КТС, с. 75], *тягова деревина* [КТС, с. 76], *хвилястість* [ЛТС, с. 390] та ін.

Терміни цієї мікрогрупи є важливою частиною термінної системи лісівництва, оскільки пов'язані з називанням якості деревини, від якої залежить її сортиментація, напр.: *сучки*, *тріщини*, *вади форми стовбура*, *вади будови*

деревини, хімічні забарвлення, грибні ураження, біологічні uszkodження, сторонні включення, механічні uszkodження й вади обробки, короблення [72]. Вади деревини можуть суттєво впливати на визначення сорту лісової продукції, тому важливо правильно і точно їх називати;

г) частини дерев та деревини, напр.: *верхня частина стовбура* [ММ, с. 71], *заболонь* [ЛТС*, с. 27; УЕЛ, т. 1, с. 263; КТС, с. 31], *кара* [КТС, с. 37], *лісова ламань* [ЛТС, с. 199; ЛТС*, с. 36], *недопил* [ЛТС, с. 238; УЕЛ, т. 2, с. 73], *пагін* [ДСТУ, с. 40], *паростки* [ДСТУ, с. 40], *серцевина* [КТС, с. 66], *сучок відкритий* [КТС, с. 70], *сучок торцевий* [КТС, с. 70], *ядро деревини* [ЛТС, с. 406] та ін.

Інколи той самий термін через специфіку значення, поданого в різних джерелах, належить до різних мікрогруп. Наприклад, в УЕЛ термін *сучок* позначає вади деревини [УЕЛ, т. 2, с. 73], а в КТС цей термін називає „частину гілки, яка розташована в деревині стовбура” [КТС, с. 70]. Таким чином, термін *сучок* належить до двох мікрогруп термінів – назви вад деревини та назви частин деревини;

3) види деревостану, напр.: *багатоярусний деревостан* [ДСТУ, с. 9; ММ, с. 64], *деревостан вегетативного походження* [ДСТУ, с. 8; ЛТС, с. 100; ЛТС*, с. 22], *деревостан насінного походження* [ЛТС, с. 100; ЛТС*, с. 22], *деревостан паростевий* [ЛТС, с. 100; ЛТС*, с. 22], *деревостан перестійний* [ЛТС, с. 100; ЛТС*, с. 22], *деревостан похідний* [ЛТС, с. 100; ЛТС*, с. 22], *корінний деревостан* [ДСТУ, с. 8; ЛТС, с. 179; ЛТС*, с. 34; УЕЛ, т. 1, с. 367], *мішаний деревостан* [ДСТУ, с. 9; ЛТС, с. 226], *одновіковий деревостан* [ЛТС, с. 248; УЕЛ, т. 2, с. 87], *простий деревостан* [ДСТУ, с. 9; ЛТС, с. 302; УЕЛ, т. 2, с. 180], *середньовіковий деревостан* [ДСТУ, с. 10; УЕЛ, т. 2, с. 233; КТС, с. 66; ЛТС*, с. 52], *стиглий деревостан* [ДСТУ, с. 9; КТС, с. 69; ЛТС*, с. 53; ММ, с. 42], *чистий деревостан* [ДСТУ, с. 9; ММ, с. 64] та ін.;

4) характеристики деревостану, напр.: *бонітет деревостану* [ДСТУ, с. 11; ЛТС, с. 38; УЕЛ, т. 1, с. 73; ЛТС*, с. 13], *вік деревостану* [ЛТС, с. 65; ЛТС*, с. 16], *вік стиглості деревостану* [ДСТУ, с. 10; ЛТС, с. 65; ЛТС*, с. 16], *густина деревостану* [ДСТУ, с. 11; ЛТС, с. 90; ЛТС*, с. 21; УЕЛ, т. 1, с. 195], *зімкнутість*

намету деревостану [ДСТУ, с. 10], повнота деревостану [ДСТУ, с. 11; ЛТС, с. 44; УЕЛ, т. 2, с. 146; КТС, с. 57], походження деревостану [ЛТС, с. 291; ЛТС*, с. 46], продуктивність деревостану [ДСТУ, с. 11; ЛТС, с. 298; ЛТС*, с. 47], склад деревостану [ДСТУ, с. 9; ЛТС, с. 344; ЛТС*, с. 52; КТС, с. 67; ММ, с. 14, 63], ярус деревостану [ДСТУ, с. 10] та ін.*

Тематична група термінів „Назви властивостей і процесів вирощування, формування та відновлення лісу”. До цієї тематичної групи належить 408 термінів ($\approx 19\%$), які поділено на підгрупи та мікрогрупи термінів, що позначають:

1) властивості та процеси вирощування лісу:

а) процеси висівання та садіння лісу, напр.: *аеровисівання лісу, аеросівба [ЛТС, с. 14], вирощування безсучкової деревини [ЛТС*, с. 15], висівання (сівба) з технологічною колією в лісовому розсаднику [ЛТС, с. 57], посів лісу, сівба [УЕЛ, т. 2, с. 153], висівання (сівба) лісового насіння [ЛТС, с. 57], висівання широкорядкове стрічкове (сівба широкорядкова стрічкова) в лісовому розсаднику [ЛТС, с. 57], залісення [ЛТС*, с. 27], лісорозведення захисне [ЛТС, с. 204], лісорозведення; заліснення [ЛТС, с. 204], приріст живих дерев [УЕЛ, т. 2, с. 322] та ін.; садіння лісу [ЛТС, с. 333; ЛТС*, с. 52], крок садіння лісових культур [ЛТС, с. 183], пікірування сходів рослин [ЛТС, с. 275], садіння рослин лісових порід [ЛТС, с. 333] та ін.;*

б) властивості насіння, напр.: *врожайність лісового насіння [ЛТС, с. 73], доброякісність насіння [УЕЛ, т. 1, с. 223] та ін.;*

в) властивості, процеси садивного матеріалу, напр.: *викопування та сортування садивного матеріалу [УЕЛ, т. 1, с. 115], матеріал лісовий садивний з відкритою кореневою системою [ЛТС, с. 213], саджанець живцевий [ЛТС, с. 332], самосів [КТС, с. 66; ЛТС*, с. 52] та ін.;*

г) властивості, процеси лісового розсадника, його частини, напр.: *розсадник лісовий [ЛТС, с. 323], відділення лісового розсадника маточне [ЛТС, с. 61], організація території лісового розсадника [ЛТС, с. 255], частина*

постійного лісового розсадника допоміжна (господарська, службова) [ЛТС, с. 395], школа плодкових саджанців лісового розсадника [ЛТС, с. 400] та ін.;

2) властивості та процеси формування лісу, напр.: *агролісомеліорація [ЛТС, с. 9; УЕЛ, т. 1, с. 17], агротехнічні заходи [УЕЛ, т. 1, с. 224], біологічна меліорація лісів [УЕЛ, т. 2, с. 60], букетні посадки [ЛТС, с. 42], догляд за лісовими культурами [ЛТС, с. 109], догляд за лісостаном лісівничий [ЛТС, с. 109; ЛТС*, с. 23], дощування крон [ЛТС, с. 111], дренаж [ЛТС, с. 111], зрізування сучків у деревостані [ЛТС, с. 146], окультурення [ЛТС, с. 250], омолоджування чагарників [ЛТС, с. 251], осушення лісових земель [ЛТС, с. 256], підрізування коренів лісових сіянців [ЛТС, с. 274] та ін.;*

3) властивості, процеси поновлення та відновлення лісу:

а) поновлення лісу, напр.: *вегетативне поновлення [ЛТС, с. 45; ЛТС*, с. 14], лісопоновлення [ДСТУ, с. 19], насіннєве поновлення лісу (деревостану) [УЕЛ, т. 2, с. 55], поновлення лісу насіннєве [ЛТС*, с. 45], попереднє поновлення лісу [ДСТУ, с. 20], природне поновлення лісу [ДСТУ, с. 19; ЛТС, с. 296] та ін.;*

б) відновлення лісу, напр.: *вегетативне відновлення лісу [ЛТС, с. 12], відновлення лісу [ЛТС, с. 61; ЛТС*, с. 16; УЕЛ, т. 1, с. 123], відновлення лісу природне вегетативне [УЕЛ, т. 1, с. 123], лісовідновлення [ЛТС, с. 201; ЛТС*, с. 37; ЛТС, с. 44], природне відновлення корінних лісостанів [УЕЛ, т. 2, с. 163], природне насіннєве відновлення бука під наметом лісостанів [УЕЛ, т. 2, с. 164] та ін.*

Часто в науковій літературі та спеціалізованих словниках немає розрізнення термінів *поновлення лісу* та *відновлення лісу*, напр.: *вегетативне поновлення [ЛТС, с. 45; ЛТС*, с. 14], вегетативне відновлення лісу [ЛТС, с. 12], природне поновлення лісу [ДСТУ, с. 19; ЛТС, с. 296], відновлення лісу природне вегетативне [УЕЛ, т. 1, с. 123] та ін.* (Детальніше про розрізнення термінів *лісопоновлення* та *лісовідновлення* див. у підрозділі 2.2.2. „Синонімія та варіантність у термінології лісівництва”).

в) лісові культури, напр.: *культури лісові чисті [ЛТС, с. 187], лісові культури змішані [УЕЛ, т. 1, с. 283], лісові культури під наметом лісу [УЕЛ, т. 1,*

с. 430], *лісові культури складні (багатоярусні)* [УЕЛ, т. 1, с. 283], *технічне приймання лісових культур* [УЕЛ, т. 1, с. 280], *технологія створення лісових культур* [ЛТС, с. 369] та ін.

Терміни, пов'язані з лісовими культурами, входять до підгрупи термінів на позначення процесів поновлення та відновлення лісу. У спеціалізованих працях з лісівництва штучне лісовідновлення називають *лісовими культурами* „штучні лісові насадження, створені висаджуванням сіянців, саджанців, живців дерев та кущів чи висіванням їхнього насіння” [ЛТС, с. 186], *штучне лісовідновлення (лісові культури)* [УЕЛ, т. 2, с. 343].

4) види та властивості ґрунту, напр.: *багатство ґрунту* [ЛТС, с. 27; ЛТС*, с. 10], *гірські ґрунти* [ЛТС, с. 85; ЛТС*, с. 20], *ґрунт постійного лісового розсадника закритий* [ЛТС, с. 92], *ґрунтовтома* [ЛТС, с. 92; ЛТС*, с. 21], *дефляція* [ЛТС, с. 103], *ізотрофність* [УЕЛ, т. 1, с. 302; ЛТС, с. 148; ЛТС*, с. 30], *реградовані ґрунти* [УЕЛ, т. 2, с. 192], *родючість ґрунту ефективна (справжня)* [ЛТС, с. 318], *фітопедотурбація* [ЛТС, с. 384], *чинники ґрунтоутворення* [УЕЛ, т. 2, с. 333] та ін.

Про важливість термінів цієї підгрупи для ядра термінного поля УТЛ свідчать дослідження лісознавців. Наприклад, у сучасному посібнику Грегорі МакГі „Лісовий екосистемний менеджмент: Нова парадигма збереження лісового біорізноманіття” (2015 р.), який висвітлює найновіші напрями та завдання лісівництва, зазначено: „Лісівництво можна охарактеризувати трьома складовими: відтворення лісонасаджень, рубки догляду і ґрунт (підкресл. – О. Б.). Усі три діють разом, що забезпечує отримання лісоматеріалів найвищої якості у найбільшій кількості і, відповідно, досягнення максимальних фінансових доходів...” [Цит. за: 147, с. 4–5]. Велику кількість термінів (94 терміни) цієї підгрупи зафіксовано також у різних працях з лісівництва [ДСТУ, УТЛ, ЛТС, ЛТС*, КТС та ін.].

Тематична група термінів „Назви етапів використання, заготівлі та оброблення лісових ресурсів і продукції”. До цієї групи належить 402 терміни (≈ 19 %). Хоча Державний стандарт України „Лісівництво: терміни та

визначення” (1997 р.) цієї групи не виокремлює, аналіз лексикографічних, наукових праць з лісівництва засвідчує її багатство та важливість для терміної системи лісівництва.

У межах цієї тематичної групи можна виокремити кілька підгруп та мікрогруп термінів, що позначають:

1) властивості та процеси лісовпорядкування та лісокористування:

а) властивості та процеси лісовпорядкування, напр.: *безперервне лісовпорядкування* [ЛТС, с. 32], *неперервне лісовпорядкування* [УЕЛ, т. 2, с. 74], *нормативи точності лісовпорядкування* [ЛТС, с. 242; УЕЛ, т. 2, с. 81], *планування лісовпорядкування* [ЛТС, с. 277; УЕЛ, т. 2, с. 139] та ін.;

б) властивості та процеси лісокористування, напр.: *багатоцільове лісокористування* [ЛТС, с. 27], *безперервне невиснажливе лісокористування* [ЛТС, с. 32; ЛТС*, с. 11; УЕЛ, т. 1, с. 48], *головне користування лісом* [ЛТС, с. 21], *лісокористування, лісоексплуатація* [ММ, с. 28], *лісокористувачі на умовах довгострокового користування* [ЛТС, с. 203], *підсочка лісу* [ЛТС, с. 274], *побічне користування лісом* [ЛТС, с. 282; УЕЛ, т. 1, с. 178; УЕЛ, т. 1, с. 41], *проміжне користування лісом* [УЕЛ, т. 1, с. 178; ЛТС, с. 60], *рекреаційне лісокористування* [ЛТС, с. 311; УЕЛ, т. 1, с. 195] та ін.;

в) властивості використання запасу деревини, напр.: *використання деревини комплексне* [ЛТС, с. 54, 174], *використання деревини раціональне* [ЛТС, с. 54, 308], *максимальне використання деревини* [ММ, с. 36] та ін.

Терміни *лісовпорядкування* та *лісокористування* позначають етапи використання лісових ресурсів. Термін *лісовпорядкування* означає „комплекс знімальних, лісоінвентаризаційних та проектних робіт, спрямованих на забезпечення раціонального використання продукції лісу, підвищення комплексної продуктивності деревостану, відтворення лісових ресурсів, охорону лісів та їх захист, а також підвищення культури ведення лісового господарства, що фіксується в проекті організації й розвитку лісогосподарського підприємства на ревізійний період” [ЛТС, с. 202], а терміном *лісокористування* позначають „регламентований законом (насамперед Лісовим кодексом України) порядок

користування лісами, що забезпечує найповніше використання лісових ресурсів для задоволення потреб економіки держави і потреб населення” [ЛТС, с. 203]. *Лісокористування* буває *головне* (заготівля деревини від рубок головного користування), *проміжне* (заготівля деревини від рубок догляду та ін. рубок, пов’язаних з веденням лісового господарства) і *побічне* (збирання і заготівля дикорослих ягід, грибів, лікарських рослин, сінокосіння і т. ін.) [ЛТС*, с. 15].

Отже, терміни *лісовпорядкування*, *лісокористування*, *використання запасу деревини* стосуються ефективного використання лісових ресурсів та лісопродукції.

г) властивості лісових ресурсів, напр.: *біологічні ресурси в лісовому господарстві* [ЛТС*, с. 11], *екологічно доступні лісові ресурси* [ЛТС, с. 118], *лісові ресурси* [ЛТС, с. 201, 314; ЛТС*, с. 37; КТС, с. 44], *лікарські рослини* [УЕЛ, т. 1, с. 400], *лісозабезпеченість* [ЛТС*, с. 38], *продукція лісовирощування* [ЛТС, с. 298] та ін.

Мікрогрупа термінів на позначення властивостей *лісових ресурсів* – деревних, технічних, лікарських та інших продуктів лісу, що „використовуються або можуть бути використані для задоволення потреб суспільства у деревині й інших продуктах і корисних властивостях лісу” [ЛТС, с. 201], займає важливе місце в тематичній підгрупі термінів, що стосуються етапів використання продукції лісу, зокрема лісовпорядкування та лісокористування;

2) види лісопродукції:

а) деревна сировина, напр.: *сировина деревна вторинна* [ЛТС, с. 339], *сировина деревна тонкомірна* [ЛТС, с. 339], *сировина фанерна* [ЛТС, с. 340] та ін.;

б) лісоматеріали, напр.: *діловий лісоматеріал* [ММ, с. 68], *лісоматеріали* [ЛТС, с. 203; УЕЛ, т. 1, с. 440; КТС, с. 45], *пакет лісоматеріалів* [ЛТС, с. 260], *хлист* [ЛТС*, с. 57] та ін.; в) сортименти, напр.: *баланси, балансова деревина* [УЕЛ, т. 1, с. 40], *ділові сортименти* [ЛТС, с. 107], *жердина* [ЛТС, с. 128], *кряж* [ЛТС, с. 184; КТС, с. 41], *поліно* [УЕЛ, т. 2, с. 286], *сортимент великомірний* [ЛТС, с. 348], *сортимент короткомірний* [ЛТС, с. 348; УЕЛ, т. 2, с. 12], *сортимент тонкомірний (тонкомір)* [ЛТС, с. 348; УЕЛ, т. 2, с. 12], *сортименти*

ділові [ЛТС, с. 349], сортименти ділові для піролізу [ЛТС, с. 349], сортименти лісові необроблені (колода, жердина, руда стійка, баланси, дрова та ін.) [ЛТС, с. 107], чурбак, оцупок [ЛТС, с. 396]; колода [ЛТС, с. 172], колода щоглова [ЛТС, с. 172], обаніл дощатий [ЛТС, с. 243], обзел [ЛТС, с. 244; КТС, с. 50], пиловник [ЛТС, с. 271], постав оптимальний [ЛТС, с. 289] та ін.; г) пиломатеріали, напр.: лісопиляння [ЛТС, с. 204], обанол [КТС, с. 50], пиломатеріал [ЛТС, с. 271], пиломатеріал загального призначення [ЛТС, с. 271], пилопродукція [ЛТС, с. 272; УЕЛ, т. 2, с. 128], пилопродукція з тангентальним нахилом волокон [КТС, с. 55] та ін.; д) деревинні матеріали, напр.: маса деревинна [ЛТС, с. 211], матеріали деревинні композиційні [ЛТС, с. 213], мікрошпон [ЛТС, с. 225], шпон [ЛТС, с. 401; УЕЛ, т. 2, с. 343], шпон-розривина [ЛТС, с. 401], шпон струганий [ЛТС, с. 401; УЕЛ, т. 2, с. 343], деревні матеріали [УЕЛ, т. 1, с. 208], деревні матеріали плитоподібні [УЕЛ, т. 1, с. 208] та ін.; е) відходи деревини, напр.: відходи деревини [ЛТС, с. 63], відходи деревини вторинні [ЛТС, с. 63], відходи деревини ділові [ЛТС, с. 63], відходи деревини ліквідні [ЛТС, с. 63], відходи деревини лісосічні [ЛТС, с. 64], відходи лісозаготівель [ЛТС, с. 63], тріска технологічна [УЕЛ, т. 1, с. 206; КТС, с. 75], тирса деревна [УЕЛ, т. 1, с. 206] та ін.

Багатство мікрогруп цієї підгрупи термінів зумовлене семантикою терміна *лісопродукція*, який є родовим щодо видових термінів: *деревна сировина* – „круглі та колоті лісоматеріали, пнева та здрібнена сировина, відходи лісозаготівель, лісопиляння та деревооброблення”, *лісоматеріал* – „матеріал із деревини, який зберігають її природну фізичну структуру і хімічний склад, отриманий з повалених дерев або поздовжнього поділу (пиляння, розколювання, стругання, лущення, фрезерування й подрібнення)” [ЛТС, с. 348], *сортимент* – „лісоматеріал певного призначення, що відповідає вимогам стандартів чи технічним умовам” [ЛТС, с. 348], *пиломатеріал* – „пиляна продукція, одержана під час розкроювання колод, розсортована за розмірами та якістю і призначена для виготовлення із неї деталей і заготовок” [ЛТС, с. 271–272], *деревинний матеріал* – „матеріали, що одержують попереднім поділом деревини і наступним її склеюванням” [ЛТС, с. 213] та *відходи деревини* – „невикористані залишки сировини, матеріалів,

напівфабрикатів, бракованої продукції, амортизаційного лому, створені внаслідок основного виробництва або споживання продукції, й такі, що повністю або частково втратили вихідні споживчі властивості” [ЛТС, с. 63].

3) етапи лісозаготівлі, зберігання та транспортування деревини:

а) етап лісозаготівлі, напр.: *лісозаготівля* [ЛТС, с. 202; ММ, с. 32], *заготівля вторинної деревинної сировини* [ЛТС, с. 132], *заготівля деревини* [ЛТС, с. 132; ЛТС*, с. 27; КТС, с. 33] та ін.;

б) етап зберігання деревини та лісопродукції, напр.: *зберігання лісових відходів* [ЛТС, с. 138], *зберігання деревини* [ЛТС, с. 138], *зберігання круглих лісоматеріалів вологе* [ЛТС, с. 138] та ін.;

в) етап транспортування деревини, напр.: *вивезення деревини* [ЛТС, с. 51], *вивезення деревини пряме* [ЛТС, с. 51], *ланцюг постачання продукції* [ЛТС, с. 193], *лісосплав* [ЛТС, с. 206; ЛТС*, с. 38], *навантаження лісоматеріалів „з шапкою”* [ЛТС, с. 232], *підтрелювання* [ЛТС, с. 275], *трелювання* [ЛТС, с. 375; ЛТС*, с. 55], *трелювання лісоматеріалів* [УЕЛ, т. 2, с. 290] та ін.;

4) етапи оброблення, модифікування та перероблення деревини:

а) етап оброблення деревини, напр.: *вуглевипалювання (піроліз) деревини* [ЛТС, с. 73], *жолоблення деревини* [КТС, с. 31], *захист деревини* [ЛТС, с. 137], *калібрування деревини* [ЛТС, с. 157], *консервування деревини* [ЛТС, с. 176; КТС, с. 39], *корування* [ЛТС, с. 180], *металізація деревини* [ЛТС, с. 219], *наповнення деревини* [ЛТС, с. 235], *первинне оброблення деревини* [ММ, с. 51], *підновка; каропідновка* [ЛТС, с. 273], *пластифікування деревини* [ЛТС, с. 278], *розколювання деревини* [ЛТС, с. 319], *сушіння деревини* [ЛТС, с. 361; КТС, с. 70], *штампування деревини* [ЛТС, с. 403] та ін.;

б) етап модифікування та перероблення деревини, напр.: *вторинне перероблення, утилізація, рециклінг* [ММ, с. 53], *модифікування деревини радіаційно-хімічне* [ЛТС, с. 228], *модифікування деревини термічне* [ЛТС, с. 228], *модифікування деревини хіміко-механічне* [ЛТС, с. 228], *перероблення деревної сировини первинне* [ЛТС, с. 269], *подрібнення деревини* [ЛТС, с. 283] та ін.

Тематична група термінів на позначення етапів використання, заготівлі та оброблення лісових ресурсів і продукції лісу є важливою для термінної системи лісівництва. У найменуванні тематичної групи відображено процес лісозаготівлі, який відбувається після етапу використання лісових ресурсів і лісопродукції та охоплює етапи заготівлі „деревної сировини, що передбачає лісосічні заходи, вивезення деревини та роботи на лісопромисловому складі” [ЛТС, с. 202].

У чинному Державному стандарті України „Лісівництво: терміни та визначення” зафіксовано тематичну групу термінів на позначення спеціального використання запасу деревини. Зміст цього поняття автори трактують як „вирубування стиглих та перестиглих деревостанів з метою заготівлі деревини” [ДСТУ, с. 17]. Упорядники Держстандарту в цю групу включають такі терміни: *суцільне рубання, поступове рубання, вибіркове рубання, оборот рубання, оборот господарства, очищення місця рубання, огляд місця рубання, довжина лісосіки, ширина лісосіки, напрям лісосіки, прилягання лісосік, термін прилягання лісосік* [ДСТУ, с. 17–19] (див. Додаток Д „Матеріали до Державного стандарту України „Лісівництво: терміни та визначення”).

Тематична група термінів „Назви процесів рубання лісу”. Ця тематична група налічує 175 терміноодиниць ($\approx 8\%$).

Вона об’єднує підгрупи та мікрогрупи термінів, які стосуються:

1) характеристики рубання лісу, напр.: *вік рубання* [КТС, с. 15; ММ, с. 16], *напрямок рубань* [УЕЛ, т. 2, с. 52], *обіг рубки* [КТС, с. 50], *оберт рубання (період рубання)* [ММ, с. 36], *огляд місця рубання* [ДСТУ, с. 17], *очищення місця рубання* [ДСТУ, с. 17], *система рубок* [ЛТС, с. 341; ЛТС*, с. 52], *типологія рубок* [КТС, с. 73] та ін.;

2) видів, способів та процесів рубання головного користування:

а) суцільнолісосічні, суцільні рубання, напр.: *кулісні рубки* [ЛТС, с. 185; ЛТС*, с. 34], *рубка вузьколісосічна* [ЛТС, с. 327; ЛТС*, с. 50; УЕЛ, т. 2, с. 218], *рубка концентрована* [ЛТС, с. 328; ЛТС*, с. 51], *рубки Корнаковського* [УЕЛ, т. 2, с. 223], *суцільне рубання* [ДСТУ, с. 17], *суцільнолісосічна рубка* [ЛТС*, с. 54], *черезсмугові рубки з розрахунком на природне поновлення* [УЕЛ, т. 2, с. 223] та ін.;

б) вибіркові рубання, напр.: *вибіркове рубання* [ДСТУ, с. 17; КТС, с. 13], *вибіркові рубки пошукові (рубки спеціальних сортиментів)* [УЕЛ, т. 1, с. 109], *групово-вибіркові рубки* [ЛТС, с. 90; ЛТС*, с. 21], *добровільно-вибіркова рубка* [ЛТС, с. 108; ЛТС*, с. 23], *котловинні (улоговинні) рубки* [УЕЛ, т. 1, с. 370], *примусово (вимушено) вибіркова рубка* [УЕЛ, т. 2, с. 161], *рубка Дауервальд* [ЛТС, с. 327; ЛТС*, с. 50; УЕЛ, т. 2, с. 218], *рубки примусово-вибіркові* [УЕЛ, т. 1, с. 109] та ін.;

в) поступові рубання, напр.: *групово-поступові рубки* [ЛТС, с. 90; ЛТС*, с. 21], *рівномірно-поступова насіннево-лісосічна рубка* [УЕЛ, т. 2, с. 218], *насінно-лісосічна рубка* [УЕЛ, т. 2, с. 218], *поступово-клиновидні рубки* [УЕЛ, т. 2, с. 222], *вузькосмугові поступові рубки* [УЕЛ, т. 2, с. 223], *рубки ЛитНДЛГ двоциклові шестизаходові поступові рубки для листяно-смерекових лісів* [УЕЛ, т. 2, с. 223], *клиноподібні поступові рубки* [УЕЛ, т. 2, с. 224], *улоговинні рубання* [УЕЛ, т. 2, с. 302] та ін.;

г) комбіновані рубання, напр.: *вибірково-лісосічні рубки Ляйбундгута* [ЛТС, с. 50; ЛТС*, с. 14], *вибірково-поступові рубки Орлова* [ЛТС, с. 50; ЛТС*, с. 14], *вузькострічкова рубка Каутца* [ЛТС, с. 74; ЛТС*, с. 18], *комбінований метод рубок догляду* [ЛТС, с. 173], *комбіновані рубки* [ЛТС, с. 173; ЛТС*, с. 31; УЕЛ, т. 1, с. 356; КТС, с. 38], *клиноподібні рубки* [УЕЛ, т. 1, с. 351] та ін.;

2) характеристик, видів, способів та процесів доглядових рубань:

а) характеристика доглядових рубань, напр.: *біологічні основи рубок догляду* [ЛТС, с. 34; УЕЛ, т. 1, с. 62; ЛТС*, с. 8], *верховий метод рубок догляду* [ЛТС, с. 49; ЛТС*, с. 14], *інтенсивність рубок догляду* [ЛТС, с. 152; ЛТС*, с. 31; УЕЛ, т. 1, с. 322, 385], *комбінований метод рубок догляду* [ЛТС*, с. 32], *планування і розміщення доглядових рубань* [УЕЛ, т. 2, с. 139], *повторюваність доглядових рубань* [ДСТУ, с. 24], *техніко-організаційні показники доглядових рубань (метод рубання, зрідження, інтенсивність рубання, повторність рубання, черговість рубань, сезон рубання)* [УЕЛ, т. 2, с. 280], *черговість доглядових рубань* [ДСТУ, с. 24] та ін.;

б) способи, види доглядових рубань, напр.: *ландшафтне рубання* [ДСТУ, с. 23], *лісовідновне рубання* [ДСТУ, с. 24], *омолоджування підліску* [ДСТУ, с. 25], *освітлення* [ЛТС, с. 255, 329; УЕЛ, т. 2, с. 101], *проріджування* [ЛТС, с. 301, 329; УЕЛ, т. 2, с. 180], *прохідна рубка* [ЛТС, с. 329; УЕЛ, т. 2, с. 231], *прочищення* [ЛТС, с. 303, 329; ЛТС*, с. 48], *реконструктивне рубання* [ДСТУ, с. 24], *рубання для підготовки лісосіки*, *санітарне рубання* [ММ, с. 27], *рубка реконструктивна* [ЛТС, с. 328; ЛТС*, с. 51], *рубка санітарна суцільна* [ЛТС, с. 328], *рубки догляду в букових лісах* [УЕЛ, т. 2, с. 219], *рубки догляду за лісом (освітлення, очищення, проріджування, прохідні рубки, санітарні рубки)* [УЕЛ, т. 2, с. 218], *рубки реконструктивні санітарно-оздоровчі* [ЛТС, с. 310], *спосіб реконструкції коридорний* [ЛТС, с. 328] та ін.

Лісознавці виокремлюють два види рубань лісу: *рубання головного користування* та *доглядове рубання*. У науковій літературі з лісівництва (ДСТУ, УЕЛ, ЛТС, ЛТС*, ММ, КТС та ін.) для їх позначення найчастіше використовують терміни *рубки головного користування* [ЛТС, с. 341], *інколи – рубки (рубання) спеціального використання запасу деревини* [ДСТУ, с. 17] та *рубки догляду* [ЛТС, с. 152; ЛТС*, с. 32; УЕЛ, т. 1, с. 322, 385]. Деякі науковці термін *доглядове рубання* відокремлюють від найменувань *санітарні рубання* (суцільні, вибіркові), *спеціальні рубання* (реконструктивні, ландшафтні, полезахисні) та *інші рубання* (рубання кварталних просік, біотехнічні рубання та ін.) [УЕЛ, т. 1, с. 348].

У сучасних нормативно-правових документах, на відміну від словників та наукової літератури, використано інші назви на позначення процесів рубання лісу, пор.: *рубки формування і оздоровлення лісів, рубки переформування* [195].

2.1.2. Периферія термінного поля української термінології лісівництва

Периферія термінного поля УТЛ – це частина термінного поля, яку складають терміни, що позначають поняття суміжних з лісівництвом галузей або терміни інших галузей знань, які функціонують у системі термінології лісівництва. Терміни периферії пов'язані з поняттями лісівництва як науки на

рівні лише окремих компонентів семантичної структури, тобто диференційних сем (або семи).

У кількісному співвідношенні терміни периферії (434 термінів \approx 17 %) значно поступаються термінам ядра термінного поля УТЛ (2 168 термінів \approx 83 %) (див. рис. 2.3).

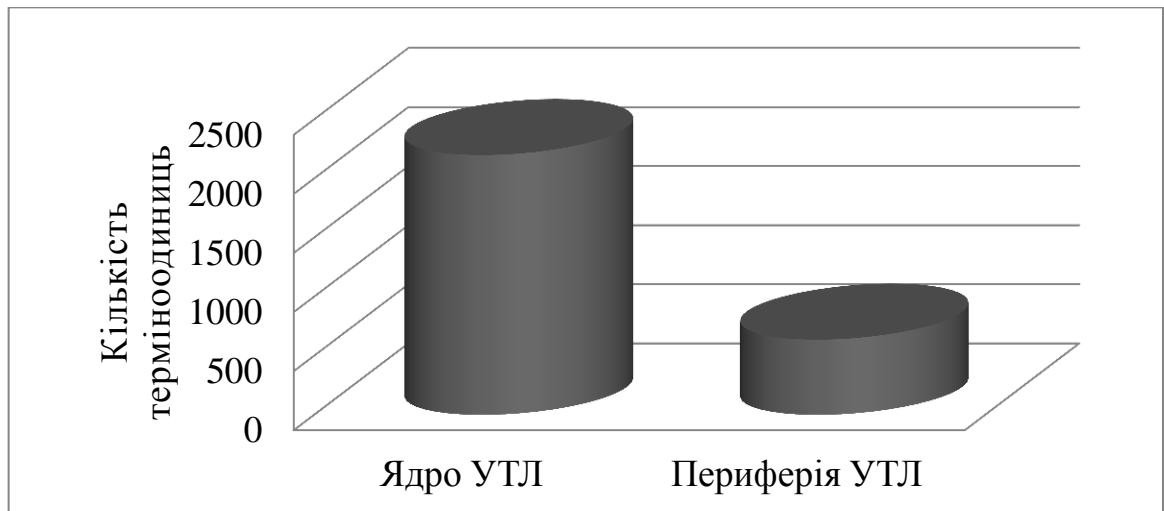

Рис. 2.3. Кількісне співвідношення термінів ядра та периферії термінного поля УТЛ

У межах периферії термінного поля УТЛ виокремлюємо дві зони: 1) навколоядерну зону, тобто близьку до ядра периферійну зону (271 термін \approx 10,6 %); 2) віддалену від ядра периферійну зону (163 терміни \approx 6,4 %).

У навколоядерній периферійній зоні містяться терміни на позначення понять, які стосуються лісової галузі, та терміни тих наук чи галузей наук, що виділилися з лісівництва, а саме терміни: 1) лісового господарства, напр.: *інтенсифікація лісового господарства* [ЛТС, с. 153], *лісова сертифікація* [ЛТС, с. 199], *безвершинне господарство* [УЕЛ, 48]; 2) лісової пірології, напр.: *аварійна охорона лісу* [ЛТС, с. 11], *вогнезахист деревини* [ЛТС, с. 68]; 3) мисливствознавства, напр.: *мисливське впорядкування* [ЛТС, с. 221], *мисливські угіддя* [ЛТС, с. 222]; 4) біології, напр.: *біоценоз* [ЛТС, с. 34], *біогрупа* [УЕЛ, 59]; 5) географії, напр.: *екологічні фактори* [ЛТС, с. 117], *мікроклімат* [ЛТС, с. 224]; 6) ботаніки, напр.: *анемохори* [ЛТС, с. 20], *відводок* [ЛТС, с. 61] та ін.

Віддалену від ядра периферійну зону формують терміни, які стосуються: 1) механіки та техніки, напр.: *мотокущоріз* [ЛТС, с. 230], *розпушувач лісовий*

[ЛТС, с. 321], *вологомір для деревини* [ЛТС, с. 71], *кромомір лісовий* [УЕЛ, т. 1, с. 374], *клин звалювальний гідравлічний* [ЛТС, с. 168], *ямокопач* [ЛТС, с. 406], *машини для догляду за лісом* [УЕЛ, т. 2, с. 16], *вагон-зчеп лісовозний* [ЛТС, с. 44]; 2) економіки, напр.: *лісова рента* [ЛТС, с. 199], *лісова система оподаткування* [ЛТС, с. 199], *лісовий дохід* [ЛТС, с. 200]; 3) правової сфери, напр.: *лісова політика* [ЛТС, с. 199], *лісове право* [ЛТС, с. 200], *лісопорушення* [ЛТС, с. 204]; 4) хімії, напр.: *барас* [ЛТС, с. 31], *дубильні речовини* [ЛТС, с. 112], *вар садовий* [ЛТС, с. 45], *засіб для деревини захисний* [ЛТС, с. 137], *арборициди* [ЛТС, с. 23], *інсектициди* [ЛТС, с. 152] та ін.

У віддаленій від ядра периферійній зоні термінного поля УТЛ функціонують міжгалузеві та загальнонаукові терміни.

Міжгалузеві терміни – це одиниці різних галузевих терміносистем, які, функціонуючи в системі УТЛ, практично не змінюють свого значення. Лише в складі термінних словосполучень, вказують дослідники, вони можуть звужувати й конкретизувати свою семантику, готуючи підґрунтя навіть для переходу з периферії до ядра термінного поля [250, с. 71]. Наприклад, термін *джерело* в терміносистемі географії має значення „потік води, що утворюється внаслідок виходу підземних вод на поверхню землі”, у науковій термінології цей термін реалізує значення „писемна пам’ятка, документ, на основі якого будується наукове дослідження” [СУМ, т. 2, с. 262]. В УТЛ цей науковий термін у складі словосполучення *джерела засіювання* розвиває термінне значення „дерева, їх групи чи стіна лісу, які виконують функції засіювання” [ДСТУ, с. 22]. Термін *вологість* у фізиці використовують зі значенням „наявність вологи в чому-небудь; ступінь насиченості вологою” [СУМ, т. 1, с. 728]. Терміносполучення *лісівництва вологість деревини* реалізує значення „вміст води деревини” [ЛТС, с. 71].

Із конкретизованим значенням ці терміни стають елементами ядра української термінології лісівництва.

Загальнонаукові терміни – це одиниці, сферою вживання яких є майже всі галузеві терміносистеми, напр.: *вид, категорія, клас, класифікація, коефіцієнт, метод, порода, район, рід, сорт, тип, фонд, шкала* та ін.

Часто ці терміни є компонентами терміносполучень, які вже належать до ядра термінного поля УТЛ, напр.: *категорії дерев* [ЛТС, с. 161], *категорії лісів* [ЛТС, с. 161], *категорія захисності лісів* [ЛТС, с. 162], *категорія лісокультурних площ* [ЛТС, с. 162], *категорія підсочки* [ЛТС, с. 162], *категорія таксономічна* [ЛТС, с. 162], *квартал* [ЛТС, с. 162], *клас віку деревостану* [ЛТС, с. 165], *клас товарності* [ЛТС, с. 165], *коефіцієнт введення молодняків у категорію насаджень* [ЛТС, с. 169], *коефіцієнт ефективності лісовідновлення* [ЛТС, с. 170], *коефіцієнт складу деревостану* [ЛТС, с. 171], *порода лісова* [ЛТС, с. 288], *порода лісокультурна* [ЛТС, с. 288], *порода підгінна* [ЛТС, с. 288], *порода супутня* [ЛТС, с. 288], *район лісонасінний* [ЛТС, с. 306], *тип деревостану* [ЛТС, с. 369], *тип зрубу* [ЛТС, с. 370], *тип лісових культур* [ЛТС, с. 370], *тип лісорослинних умов* [ЛТС, с. 370], *тип лісу* [ЛТС, с. 370], *тип рослинності* [ЛТС, с. 370], *фонд лісовий* [ЛТС, с. 386], *фонд лісокультурний* [ЛТС, с. 386], *фонд лісосічний* [ЛТС, с. 386], *шкала Крафта*, *шкала розподілу дерев за становищем у деревостані* [ЛТС, с. 386], *шкала рясності* [ЛТС, с. 400].

Таким чином, терміни лісівництва утворюють відкриту та динамічну підсистему мовної системи. Вони вступають у зв'язки між собою, що дає змогу виділити ядро та периферію термінного поля УТЛ і виокремити тематичні групи, підгрупи та мікрогрупи.

2.2. Парадигматичні відношення в системі української термінології лісівництва

Термінологія як частина лексичної системи мови розвивається за тими самими законами, які діють у загальнолітературній мові. Як зазначає Л. Симоненко, „термін належить до загальної лексичної системи мови і як представник цієї системи він, з одного боку, характеризується однозначним співвіднесенням: одне поняття – один термін, з другого, – будучи знаком загальномовного словника, зазнає впливу лексико-семантичних процесів, характерних для мови загалом” [226, с. 41].

Питання про загальномовний характер парадигматичних відношень у термінології в сучасному термінознавстві є дискусійним. Одні термінологи констатують, що уникнути в термінології лексико-семантичних процесів, властивих загальноживаній лексиці, неможливо [113; 188], а інші стверджують, що такі лексико-семантичні процеси, як синонімія, полісемія та омонімія негативно впливають на систематизацію термінології [129; 243], оскільки порушують основні вимоги, які ставлять до термінів, зокрема „моносемічність, чітко фіксований зміст терміна, зрозумілий кожному поза контекстом” [243, с. 55].

Дослідження лексико-семантичних відношень між термінами лісівництва підтверджують висновки мовознавців про належність терміна до загальної лексичної системи української мови та їхню здатність підпадати під дію лексико-семантичних процесів, які діють у мові. Терміни лісівництва можуть вступати в парадигматичні відношення, що є позитивним для організації терміносистеми [16]. У межах УТЛ знаходять вираження явища гіперо-гіпонімії, синонімії, антонімії, полісемії та омонімії.

2.2.1. Гіперо-гіпонімія в системі термінів лісівництва

Найбільш фундаментальні парадигматичні відношення, за допомогою яких структурується словниковий склад мови, – це гіпонімія [125, с. 269].

Логіко-семантичне підпорядкування видового поняття родовому породжує привативну опозицію гіперонім – гіпонім, у якій гіпероніми називають родові поняття, а гіпоніми позначають видові поняття. Видові поняття розкривають зміст родового і протиставляються одне одному через диференційні семи. Як зазначає Л. Новиков, „значення слів-гіпонімів (видових ознак) багатше ознаками, ніж значення гіперонімів” [178, с. 138]. У гіпонімному ряді семантичні гіпоніми перебувають у рівноправних відношеннях супідрядності, їх називають когіпонімами (співгіпонімами), або однорідними гіпонімами [178, с. 241]. Співгіпоніми підпорядковані тому самому гіпероніму на основі логічних та семантичних зв'язків. Оскільки гіпоніми протиставлені одне одному за змістом

видової ознаки, між ними утворюються еквіполентні опозиції, тобто семантично вони рівноправні. М. Нікітін запропонував називати *гіпонімами* імена видових понять лише стосовно їхнього спільного гіпероніма, а стосовно один до одного на тому самому рівні узагальнення – *еквонімами* [176, с. 450].

У термінології гіперо-гіпонімні відношення – це системні зв'язки між спеціальними поняттями, які ґрунтуються на відношеннях підпорядкування (видового родовому), включення (видового у родові) і співпідпорядкування (гіперонім має два й більше співпідпорядкованих гіпоніми) [164, с. 59]. *Гіперонім* – термін чи терміносполучення, що позначає родові, більш узагальнені значення стосовно термінів або терміносполучень видового, менш узагальненого значення. *Гіпонім* – термін чи терміносполучення видового, більш конкретизованого значення відносно терміна чи терміносполучення родового, більш узагальненого значення [177, с. 163].

Терміни повинні „чітко виявляти градацію понять: де родові поняття, а де видові” [278, с. 57]. Науковці переконливо доводять, що родо-видові відношення є основними в лексико-семантичній системі термінології і присвячують цьому питанню значну увагу (Б. Головін, Т. Канделакі, Р. Кобрін, Д. Лотте, Т. Панько, І. Кочан, Г. Мацюк та ін.).

У гіперо-гіпонімні ієрархічні відношення вступають терміни лісівництва, які виражають ту саму семантичну ознаку з різним ступенем конкретизації.

Гіперонімами найчастіше є терміни, які позначають родові поняття лісівництва (*деревостан, ліс, лісистість, лісівництво, лісокористування, лісосіка, лісостан, рубання лісу* та інші), а також назви класифікаційних понять лісівництва (*вид лісових культур, елемент лісу, категорії дерев, класифікація лісової продукції, класифікація рубань, сортиментация лісу, тип лісу, ярусність лісостану* та ін.).

Гіпероніми та гіпоніми створюють відкриті гіперо-гіпонімні групи, кожна із яких має один гіперонім, що позначає найбільш узагальнене поняття, та один або більше гіпонімів, які підпорядковуються цьому гіпероніму. Наприклад, термін-гіперонім *лісові культури* позначає „штучні лісові насадження, створені

висаджуванням сіянців, саджанців, живців дерев та кущів чи висіванням їхнього насіння” [ЛТС, с. 186]. Його понятійне поле вміщує велику кількість гіпонімів: *культури лісові географічні, культури лісові ландшафтні, культури лісові мішані, культури лісові наступні, культури лісові піднаметові, культури лісові плантаційні, культури лісові попередні, культури лісові суцільні, культури лісові часткові, культури лісові чисті, лісові культури прості (одноярусні), лісові культури складні (багатоярусні), лісові культури цільового призначення, монокультури лісові* та ін.

Термін-гіперонім *поновлення лісу*, або *лісопоновлення*, зі значенням „активна форма природного, штучного і комбінованого поновлення лісу на територіях, де раніше був ліс” [ДСТУ, с. 19] є родовим до видових термінів: *вегетативне поновлення лісу, насіннєве поновлення лісу, паростеве (порослеве) поновлення, подальше поновлення лісу, поновлення лісу паросткове, поновлення лісу попереднє, поновлення лісу природне, поновлення лісу супутнє, супутнє поновлення лісу* та ін.

Терміни, які виражають видові поняття, містять комплекс ознак, що характеризують значення терміна, – назви родового поняття, плюс деякі додаткові значеннєві ознаки, які звужують обсяг їхніх значень [188, с. 191–192]. Наприклад, у семантиці гіпонімів *функція лісу забезпечувальна, функція лісу регулівна, функція лісу культурна, функція лісу підтримувальна* є розрізнявальні компоненти щодо ‘призначення’, яких у семантиці гіпероніма *функція лісу* немає.

Що багатший ряд термінів-гіпонімів, які конкретизують значення родового поняття, то ширшим є значення гіпероніма. Наприклад, гіперонім *властивість деревини* охоплює понад 70 гіпонімів, серед яких: *акустичні властивості деревини, біологічна стійкість деревини, водопоглинання деревини, вологість деревини, в'язкість деревини, гідроліз деревини, діалектичні властивості деревини, механічні властивості деревини, міцність деревини, просочуваність деревини, твердість деревини, теплотворна здатність деревини, фізичні властивості деревини, щільність деревини* та ін.

Гіпоніми можуть бути гіперонімами для подальших конкретизаторів їхнього значення. Так, гіпоніми *акустичні властивості деревини, діелектричні властивості деревини, механічні властивості деревини, фізичні властивості деревини* є гіперонімами до термінів, які уточнюють, конкретизують їхнє значення. Наприклад, у гіпонімній групі на позначення *механічних властивостей деревини* співгіпонімами є такі терміни: *міцність деревини, твердість деревини, в'язкість деревини, модулі потужності деревини* та ін.

Аналіз лексико-семантичних відношень складників гіперо-гіпонімної групи гіпероніма *рубання* дає змогу наочно простежити різні ступені конкретизації тієї самої ознаки.

Термін *рубання* має два гіпоніми *рубання головного користування* та *доглядове рубання*, які уточнюють його семантику компонентом значення 'призначення рубання'. Вони утворюють перший ступінь конкретизації значення терміна *рубання* (див. схема 2.1).

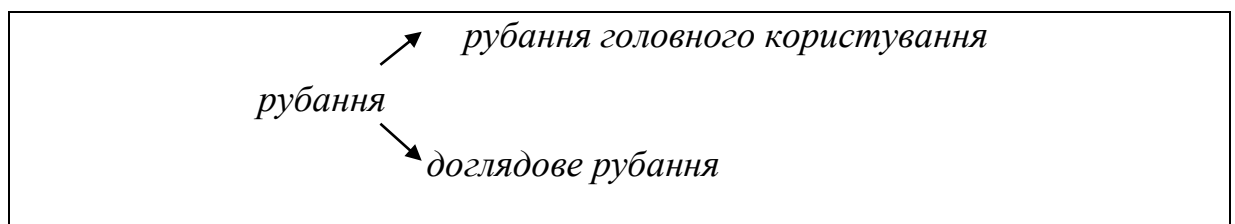

Схема 2.1. Перший ступінь конкретизації значення терміна *рубання*

Відповідно гіпонім *рубання головного користування* є гіперонімом для цілого ряду слів-співгіпонімів, які уточнюють його значення компонентом 'спосіб рубання' та перебувають на другому ступені конкретизації: *рубання головного користування суцільне – рубання головного користування вибіркове – рубання головного користування поступове – рубання головного користування комбіноване*.

Семантично рівноправними до вказаних співгіпонімів, які конкретизують гіперонім *рубання головного користування* семантичним компонентом 'рубання в лісах різних груп', є співгіпоніми: *рубання головного користування в лісах першої групи – рубання головного користування в лісах другої групи* (див. схема 2.2).

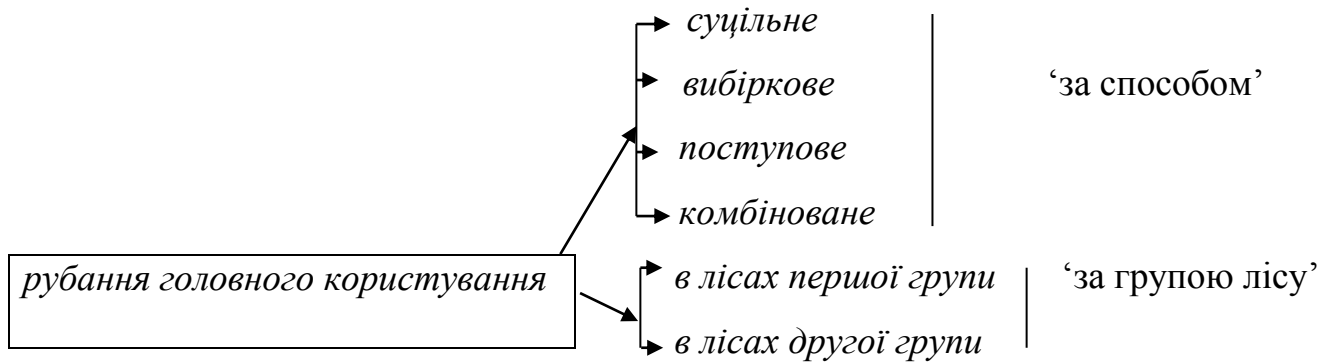

Схема 2.2. Другий ступінь конкретизації значення терміна *рубання*

На третьому ступені конкретизації в гіперо-гіпонімній групі з гіперонімом *рубання головного користування суцільного* розташовані два ряди когіпонімів: 1) із розрізнявальною уточнювальною семою ‘ширина лісосіки’: *рубання головного користування суцільне вузьколісосічне* – *рубання головного користування суцільне середньолісосічне* – *рубання головного користування суцільне концентроване* та 2) із розрізнявальною уточнювальною семантичною ознакою ‘залишок дерев на лісосіці’: *рубання головного користування умовно-суцільне* (див. схема 2.3).

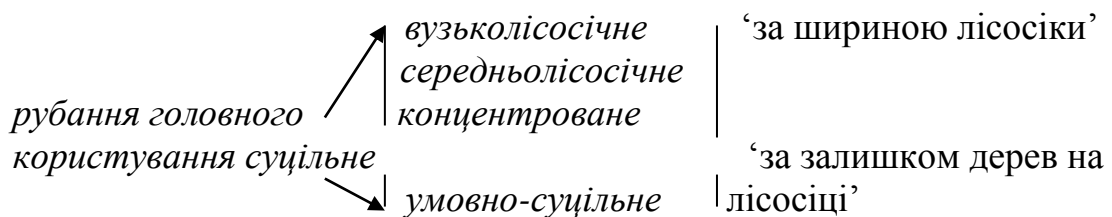

Схема 2.3. Третій ступінь конкретизації значення терміна *рубання*

Як бачимо, терміни гіперо-гіпонімних груп можуть утворювати вертикальні та горизонтальні ряди (див. рис. 2.4). Відношення між термінами вертикального ряду – це ієрархічні відношення (*рубання* → *рубання головного користування* → *рубання головного користування суцільне* → *рубання головного користування суцільне вузьколісосічне*), а відношення між термінами

горизонтального ряду семантично рівноправні (*рубання головного користування – доглядове рубання*).

Рис. 2.4. Гіперо-гіпонімні групи гіперонімів *рубання, рубання головного користування, рубання головного рубання суцільне*

Залежно від кількості ознак, за якими відбувається конкретизація родового найменування, термінолог Н. Яценко розрізняє гіперо-гіпонімні групи з паралельними, послідовними та комбінованими структурами. Дослідниця вважає, що в гіперо-гіпонімних групах із паралельними структурами одному гіпероніму підпорядковуються кілька гіпонімних підгруп, об'єднаних за різними ознаками, тоді як у послідовних структурах простежується послідовне підпорядкування ступенів конкретизації, за якого терміни попереднього рівня є родовими для термінів наступного. У комбінованих структурах підгрупи видових назв поєднуються паралельними та послідовними зв'язками [288, с. 40–41].

У системі термінів лісівництва можна виокремити гіперо-гіпонімні групи з паралельними, послідовними та комбінованими структурами.

У гіперо-гіпонімних групах з паралельними структурами один гіперонім об'єднує кілька гіпонімних підгруп за різними ознаками. Наприклад, гіпероніму *вид деревостану* підпорядковуються гіпонімні підгрупи, диференційовані за семантичними ознаками: 1) кількість порід у деревостані, напр.: *чистий деревостан, мішаний деревостан*; 2) кількість ярусів деревних порід у деревостані, напр.: *складний деревостан (багатоярусний деревостан), простий*

*деревостан (однорядний деревостан); 3) вік деревостану, напр.: абсолютно
одновіковий деревостан, умовно одновіковий деревостан, різновіковий
деревостан, середньовіковий деревостан, жердняк; 4) спосіб утворення
деревостану, напр.: природний деревостан, штучний деревостан (лісові
культури); 5) походження деревостану, напр.: насіннєвий деревостан (деревостан
насінного походження), порослевий деревостан, деревостан вегетативного
походження); 6) стиглість деревостану, напр.: стиглий деревостан, пристигаючий
деревостан, перестійний деревостан; 7) склад деревостану, напр.: корінний
деревостан, похідний деревостан (див. схема 2.4).*

Деревостан

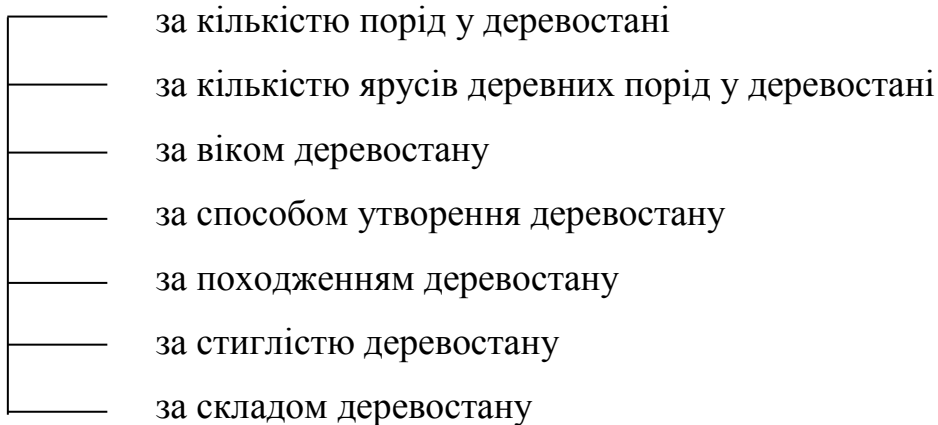

Схема 2.4. Семантичні ознаки гіпонімних підгруп гіпероніма *деревостан*

Між видовими поняттями, протиставленими одне одному за змістом видової ознаки, утворюються еквіполентні опозиції, напр.: *чистий деревостан – складний деревостан – різновіковий деревостан – природний деревостан – порослевий деревостан – стиглий деревостан – корінний деревостан* та ін.

У гіперо-гіпонімних групах термінів лісівництва з послідовними структурами спостерігаємо послідовне підпорядкування ступенів конкретизації: терміни попереднього рівня є родовими для термінів наступного, напр.: *висівання → висівання лісового насіння → висівання лісового насіння в лісовому розсаднику → висівання лісового насіння в лісовому розсаднику вузькорядкове → висівання лісового насіння в лісовому розсаднику вузькорядкове стрічкове.*

У таких структурах кількість ознак, необхідних для диференціації поняття, обернено пропорційна ступеневі ієрархії, тобто на кожному наступному рівні семантична структура терміна ускладнюється щонайменше одним додатковим семантичним компонентом. Родове та видові поняття об'єднані не в одне велике родо-видове утворення, а в декілька гіпонімних рядів на основі диференційних ознак, кожна з яких є підставою, з одного боку, для поділу родового поняття на видові, а з іншого – слугує об'єднувальним чинником групи.

Найчастіше в системі УТЛ фіксуємо гіперо-гіпонімні парадигми з комбінованими структурами, у яких простежуємо поєднання паралельних та послідовних структур.

Такі парадигми притаманні основним тематичним групам, підгрупам та мікрогрупам УТЛ. Наприклад, терміни мікрогрупи „Види деревини” утворюють гіперо-гіпонімні парадигми з комбінованими структурами, напр.: *деревина (ксилема) – деревина абсолютно-суха, деревина вітряно-суха, деревина гнотоклеєна, деревина ділова, деревина дров'яна, деревина кімнатно-суха, деревина клеєна шарувата, деревина листяних порід, деревина металізована, деревина механічного модифікування, деревина модифікована (деревина модифікована важкозаймиста, деревина модифікована самозмазувальна, деревина модифікована хімічним способом (деревина модифікована радіаційно-хімічним способом, деревина модифікована термохімічним способом, деревина модифікована хімічно-механічним способом)), деревина низькоякісна, деревина пізня (літня), деревина пнева, деревина подрібнена, деревина пресована (деревина пресована металізована, деревина пресована модифікована, деревина пресована самозмазувальна), деревина свіжозрубана, деревина стовбурова, деревина термічного модифікування (деревина термомеханічного модифікування, деревина термохімічного модифікування), деревина тонкомірна, деревина тягова та ін.*

Як бачимо, у гіперо-гіпонімних групах комбінованої структури є парадигми з паралельними структурами, напр.: *деревина гнотоклеєна – деревина ділова – деревина дров'яна – деревина листяних порід, деревина металізована – деревина низькоякісна – деревина пізня (літня) – деревина пнева – деревина*

подрібнена, та послідовними структурами, напр.: деревина модифікована → деревина модифікована хімічним способом → деревина модифікована радіаційно-хімічним способом, деревина пресована → деревина пресована металізована, деревина термічного модифікування → деревина термомеханічного модифікування та ін.

У гіпонімних парадигмах можна визначити кілька рівнів родо-видової організації термінів. Найчастіше це терміни-гіпоніми з трьома рівнями членування, рідше з чотирма й більше рівнями членування. Наприклад, у гіперо-гіпонімній групі термінів, де гіперонімом є термін *розсадник*, виокремлюємо:

а) терміни-гіпоніми з трьома рівнями членування: (1) *розсадник* → (2) *лісовий розсадник* → (3) *лісовий розсадник індивідуальний, лісовий розсадник піднаметовий, лісовий розсадник постійний, лісовий розсадник тимчасовий*;

б) терміни-гіпоніми з чотирма й більше рівнями членування: (1) *розсадник* → (2) *лісовий розсадник* → (3) *відділення лісового розсадника* → (4) *відділення лісового розсадника маточне, відділення лісового розсадника посівне, відділення лісового розсадника шкільне*; (1) *розсадник* → (2) *лісовий розсадник* → (3) *площа лісового розсадника* → (4) *площа лісового розсадника продукувальна*; (1) *розсадник* → (2) *лісовий розсадник* → (3) *площа лісового розсадника* → (4) *площа постійного лісового розсадника* → (5) *площа постійного лісового розсадника загальна*; (1) *розсадник* → (2) *лісовий розсадник* → (3) *частина лісового розсадника* → (4) *частина постійного лісового розсадника* → (5) *частина постійного лісового розсадника допоміжна (господарська, службова), частина постійного лісового розсадника продукувальна (виробнича) тощо*.

За спостереженням науковців, поняття, пов'язані між собою родо-видовою залежністю, можуть створювати також групи у формі дериваційного дерева або у формі „ялинки”. У першому випадку кожен наступний елемент послідовно „розгалужує” свої відношення за певною спільною семою, а в другому формує родо-видові відношення з декількома ознаками одночасно [256, с. 91].

У системі УТЛ простежено такі типи родо-видових відношень. Наприклад, терміни *ліс – праліс, ліс – перелісок, бір – субір, груд – сугрудок* пов'язані між собою спільною семою у формі дериваційного дерева, тоді як терміни *оцінювання якості лісових культур і лісових насаджень, зрізування (обрубування, обламування) гілок і сучків* створюють родо-видові групи з декількома ознаками одночасно у формі „ялинки”.

Детальне вивчення гіперо-гіпонімних відношень між термінами лісівництва показало, що вони можуть відбуватися внаслідок розвитку синтагмозначень гіперонімів (формально-семантичний або експліцитний вид гіперо-гіпонімних відношень) та через актуалізацію парадигматичних значень (власне семантичний або імпліцитний вид гіперо-гіпонімних відношень).

В УТЛ відзначаємо різноманітність формальних засобів вираження гіперо-гіпонімних відношень, серед яких переважають складені номінації, де родові терміни виконують функцію стрижневих компонентів аналітичних термінів, а прикметники, дієприкметники та іменники з прийменниками (або без них) відіграють роль лексичних засобів вираження гіперо-гіпонімних відношень, бо є означеннями до опорних слів. Унаслідок уточнення значення гіпероніма відбувається звуження семантики в напрямі гіперонім → гіпонім, напр.: *ліс (тип лісу) → аридний ліс, берегозахисний ліс, болотний ліс, буковий ліс, вербовий ліс, заболочений ліс, липовий ліс, листяний ліс, високопродуктивний ліс, водорегулюючий ліс, ліс особливого призначення, праліс, протиерозійний ліс* та ін.

Отже, співгіпоніми мають не лише спільні семи, але й спільні терміноелементи – слова, корені або основи, словосполучення.

У системі УТЛ гіперо-гіпонімні відношення, утворені через актуалізацію парадигматичних значень, мають імпліцитний характер, тобто нові дані про родові поняття виражені іншою лексемою. Наприклад, співгіпоніми до гіпероніма *ліс* є різнокореневими термінами різної структури – прості і складні утворення: *ліс – груд, гущавина, діброва, зеленівльшаники, молодняк, сіровівльшаники, складний субір, сугрудок, чорновівльшаники* та ін.

Як бачимо, для гіпонімії характерна привативна опозиція, тобто видові ознаки семантично багатші від родових, „саме тому на відміну від синонімії, яка допускає взаємозаміну, гіпонімія характеризується односторонньою заміною гіпоніма на гіперонім, але не навпаки” [125, с. 269].

У наукових працях з лісівництва фіксуємо вживання замість видового терміна *природне насіннєве відновлення бука* родового терміна *природне відновлення бука* „Природне насіннєве відновлення бука. <...> Дослідження природного поновлення бука проводилось нами в колишніх лісокомбінатах і держлісгоспах Закарпатської та Чернівецької областей у свіжих і вологих бучинах” [35, с. 279].

Встановити наявність родо-видових відношень між термінами найчастіше допомагає компонентний аналіз їхніх дефініцій, які подано у словниках, державних стандартах, підручниках та іншій науковій літературі. Від правильності побудови дефініції залежить упорядкування терміносистем, якості термінологічних стандартів і словників, а отже, і ступінь порозуміння фахівців [165, с. 99]. Дефініція „не просто пояснює значення терміна, а встановлює це значення” [1, с. 43].

У термінознавстві усталеною є думка, що родо-видове визначення є найбільш поширеним типом дефініцій, а іноді лише так можливо найбільш точно описати поняття. На думку С. Шелова, у родо-видових дефініціях завжди виділяють родові поняття та його видову ознаку, через що можна виокремити відповідне видові поняття й назвати його значенням означуваного терміна. Порівняно з іншими видами визначень воно має перевагу – задає послідовну родо-видову ієрархію наукових понять [277, с. 37–40].

Родо-видові дефініції є універсальними, що уможлиблює функціонування тлумачних термінологічних словників, які містять цей тип дефініцій. Окреслюючи видові поняття через найближче родові, дефініція розкриває не лише його зміст, а й взаємозв'язок з іншими поняттями терміносистеми. У наукових джерелах з лісівництва найчастіше гіпероніми є семантичним центром дефініції, довкола якого формуються додаткові семантичні компоненти, напр.:

прохідне рубання „доглядове рубання з метою створення сприятливих умов для збільшення радіального приросту кращих дерев і підвищення товарності деревостану” [ДСТУ, с. 23], *другорядна деревна порода* „деревна порода, яка має меншу господарську цінність, ніж головна деревна порода” [ДСТУ, с. 14], *вивезення лісу* „найважливіша операція в лісопостачанні, заготівлі деревини” [УЕЛ, т. 1, с. 110], *тип лісу* „лісівнича класифікаційна категорія, яку характеризують певний тип лісорослинних умов, природний склад деревостану, певна рослинність і фауна” [ДСТУ, с. 12], *бонітет деревостану* „показник продуктивності деревостану, що залежить від лісорослинних умов” [ДСТУ, с. 12].

Отже, дефіновані терміни є гіпонімами щодо термінів-гіперонімів, використаних у дефініціях.

Терміни лісівництва пов’язані між собою не лише гіперо-гіпонімними відношеннями, але й партитивними зв’язками (ціле – частина). Більшість українських термінознавців не визнають партитивних зв’язків як складників гіперо-гіпонімних відношень [164, с. 65]. Науковці вказують на суттєву різницю між гіперо-гіпонімією (рід – вид) та холо-партонімією (частина – ціле), оскільки перша вказує на подібність чи відмінність об’єктів, а друга – на їхню взаємодію чи залежність. Партитивні відношення – „імплікаційний аналог класифікаційної гіпонімії” [177, с. 89].

У складі УТЛ виявлено терміни, пов’язані холо-партонімними зв’язками, напр.: **складники лісу** – *лісова ділянка, зруб, лісосіка, лісова смуга, узлісся, куртина, лісовий фонд, лісові культури* та ін.; **компоненти лісостану** – *деревостан, підріст, підлісок, живий надґрунтовий покрив, лісова підстилка, позаярусна рослинність*; **частини деревини** – *лісова ламань, недопил, ядро деревини, окоренок відрізаний* та ін.

Гіпоніми, які підпорядковані тому самому гіпероніму, можуть перебувати в синонімних (*ліс – буковий груд – бучина; букові ліси – букняки – бучняки*), антонімних (*узлісся – завітрянні узлісся – навітрянні узлісся, закриті узлісся – напівзакриті узлісся*) зв’язках; бути полісемними (*діброва – лісова екосистема та діброва – тип лісу*, де термін *діброва* – гіпонім, а терміни *лісова екосистема* та

тип лісу – гіпероніми); вступати в омонімі (термін *пасіка* у лісівництві вживають у значенні „частина лісосіки, з якої звалені дерева або стовбури трелюють по одному трелювальному волоку” [ЛТС, с. 266], тоді як у бджільництві термін *пасіка* функціонує в значенні „виробничий підрозділ господарства з бджолиними сім’ями, спеціальними будівлями, земельною ділянкою, інвентарем та обладнанням” [ЛТС, с. 266]) відношення із загальноновживаними лексемами чи одиницями інших терміносистем.

Отже, родо-видові відношення охоплюють усю терміносистему лісівництва. Наявність гіперо-гіпонімних груп у складі УТЛ свідчить про системність понять лісівництва та термінів, що їх позначають.

2.2.2. Синонімія та варіантність у термінології лісівництва

Термінознавці неоднозначно оцінюють явище синонімії в термінології. Більшість науковців (А. Коваль, Т. Панько, І. Кочан, Г. Мацюк, О. Мартиняк, Т. Михайлова та ін.) наполягає на її усуненні, хоча водночас указує на неможливість повного вилучення синонімів із термінології. Як зазначає А. Коваль, „наявність синонімічних термінів у науковому стилі мови є, хоч і небажаним, але неминучим наслідком бурхливого розвитку науки і техніки” [113, с. 159].

Дослідники вказують на різні чинники поширення синонімії в термінології. Функціонування синонімних термінів у термінних системах зумовлене постійним розвитком наук, що супроводжується появою нових понять та бажанням дати кожному поняттю найточнішу номінацію; неуніфікованістю деяких термінних систем; наявністю застарілих назв, які функціонують паралельно з новими; паралельним вживанням запозиченого і автохтонного термінів; наданням переваги коротким формам, зручним для спілкування та веденням документації, що породжує синонімію різних структурних рівнів [188, с. 186].

Терміни-синоніми можуть стосуватися того самого денотата, проте мати відмінності в поняттєвому плані, відрізнятися ступенем сучасності та

особливостями використання, бути структурно неоднорідними (однослови, композити, словосполучення) та гомо- і гетерогенними (власне українські або створені на іншомовній основі) [187, с. 8].

Дослідниця Т. Михайлова виокремлює три типи синонімів: абсолютні синоніми (терміни-дублети); відносні (відрізняються відмінною семою) та комплексні синоніми (синонімний ряд складається з абсолютних та відносних синонімів) [166, с. 11].

Деякі науковці переконують, що „немає термінів, близьких за значенням, є термінологічні дублети” [92, с. 78]. Термін має свою дефініцію і саме через неї співвідноситься з поняттям, у своїй словесній формі він містить певну заздалегідь задану кількість суттєвих ознак цього поняття. Поки зміст поняття не зміниться, будь-яка нова словесна форма буде дублетом до попередньої, тобто одиницею з тією самою дефініцією [113, с. 158]. Дослідник Б. Головін вважає, що „існування абсолютних синонімів, тобто слів, які повністю збігаються за значенням та вживанням, у загальнолітературній мові викликає сумніви. Але термінологіям властива саме абсолютна синонімія, що дає підстави називати це явище термінологічною дублетністю” [42, с. 73]. Таким чином, абсолютні терміни-синоніми, або терміни-дублети, – це „синоніми, які співвідносяться з тим самим об’єктом, явищем і не мають семантичних відмінностей, виявляють повний збіг змісту, який передають” [123, с. 32].

Немає єдиного погляду щодо явищ синонімії та варіантності в термінології [15]. Одні науковці вважають, що синонімія – це різновид варіантності (В. Лейчик, Л. Малевич, Т. Пристайко), інші, навпаки, стверджують, що варіантність – один із виявів синонімії в термінній лексиці (Т. Панько, І. Кочан, Г. Мацюк). Є думки, що синонімія та варіантність у термінології – це різні явища, які варто розмежовувати (В. Даниленко, Т. Михайлова, В. Молодець, О. Радченко, С. Худолєєва). Розрізняє поняття варіантності та синонімії в термінології професор І. Кочан. За визначенням науковця, варіанти терміноодиниць – це „паралельні форми існування мовної одиниці, що мають певні відмінності на рівні наголосу, фонем, морфем тощо”, тоді як синоніми –

„терміни зі спільним денотатом, але різною формою вираження, що мають тотожні або майже тотожні значення” [119, с. 15].

Подібну диференціацію термінів-варіантів та термінів-синонімів проводить О. Радченко в дисертаційному дослідженні „Мовна норма і варіантність в українській науковій термінології”, зазначаючи, що варіантність – структурне явище, синонімія – семантичне [203]. Варіантність передбачає зовнішню (формальну) видозміну терміна без зміни його значення.

Виокремлюють зовнішні причини функціонування варіантів, що зумовлені контактуванням з іншими мовами (запозичення тої самої мовної одиниці з різних мов, вплив мов-посередників) і впливом територіальних діалектів; та внутрішні, які проявляються через дію аналогії, множинність структурних можливостей мовної системи і її видозміну в процесі розвитку, невідповідність форми й змісту, тенденцію до економії тощо [45, с. 203].

Лінгвісти по-різному класифікують варіанти мовних одиниць. Наприклад, О. Ахманова виділяє фонетичні та морфологічні варіанти, розмежовуючи морфологічні варіанти одного терміна й різні терміни-синоніми [3, с. 214]. А. Смирницький виокремлює лексико-семантичні та фоно-морфологічні варіанти, останні з яких поділяє на морфологічні, фонетичні чи звукові варіанти [233, с. 42].

Аналіз лексикографічних, наукових праць з лісівництва засвідчив функціонування синонімів у системі українських термінів лісівництва. Найбільшу кількість термінів-синонімів зафіксовано в реєстровій частині словникових статей, напр.: *вершина (верхівка) дерева* [ЛТС, с. 49], *брахібласт; укорочений пагін* [ЛТС, с. 40], *комель (окоренок, відземок, прикорень)* [УТЛ, т. 1, с. 356]. Інколи синонімні терміни використовують у різних словникових статтях того самого джерела, напр.: *ландшафтні рубання (рубки), лісовідновні рубки* [КТС, с. 41, 43]. Зафіксовано також вживання термінів-синонімів у різних наукових джерелах, напр.: *поновлення лісу* [ДСТУ, с. 20] – *відновлення лісу* [ЛТС, с. 61; ЛТС*, с. 16; УЕЛ, т. 1, с. 123].

Терміни-синоніми в системі УТЛ відрізняються переважно специфікою семантики та особливостями словотвірної структури. Відповідно до цього їх можна поділити на лексичні (97 синонімних рядів) та словотвірні (76 термінів).

Лексичні терміни-синоніми – це терміноодиниці, різні за звучанням і написанням, але близькі (семантичні синоніми) або тотожні (терміни-дублети, абсолютні синоніми) за значенням.

У системі українських термінів лісівництва лексичні синоніми утворюють синонімні ряди, які налічують різну кількість членів, напр.:

1) двочленні, напр.: *балкові ліси – барачні ліси, висівання – сівба, лісові землі – землі лісового фонду, вологопоглинання деревини – гігроскопічність деревини* та ін.;

2) тричленні, напр.: *гай – лісок – байрак, допоміжна – господарська – службова (частина постійного лісового розсадника), вершина (дерева) – верхівка (дерева) – верховіття* та ін.

3) багаточленні, напр.: *родючість – крилатість – розлогість – гіллястість, ліс – лісове угрупування – лісостан – лісові ділянки, рубка головного користування – головне користування – головна рубка – спеціальне використання деревини – суцільнолісосічне рубання* та ін.

Членами синонімних рядів є як питомі, так і запозичені терміни. Зафіксовано 35 синонімних рядів, які складаються з питомих термінів лісівництва, напр.: *балка – суходіл – байрак* [УЕЛ, т. 1, с. 41], *балкові – барачні (ліси)* [УЕЛ, т. 1, с. 43], *гай – лісок – байрак* [УЕЛ, т. 1, с. 149], *деревостан – лісостан* [УЕЛ, т. 1, с. 211], *допоміжна – господарська – службова (частина постійного лісового розсадника)* [ЛТС, с. 395], *жіноча – маточкова (рослина)* [ЛТС, с. 325], *лісорозведення – заліснення* [ЛТС, с. 204], *насінневий – посівний (матеріал)* [УЕЛ, т. 2, с. 55], *неморальна – дібровна (рослинність)* [ЛТС, с. 326], *обаніл – горбиль* [ЛТС, с. 243], *комель – окоренок – відземок – прикорень* [УЕЛ, т. 2, с. 356], *панівна* [ДСТУ, с. 14; ЛТС, с. 261; УЕЛ, т. 2, с. 114] – *переважаюча (деревна порода)* [ЛТС*, с. 43], *підрум'янювання – обкорування* [УЕЛ, т. 2, с. 135], *прикочування – коткування (тунту)* [ЛТС, с. 294], *продукувальна – виробнича (частина*

постійного лісового розсадника) [ЛТС, с. 395], *просіка – лісосіка* [КТС, с. 26], *рясність (плодів) – буяння, початок (ріки) – верхів'я, вирощення – виховання (лісу), деревина – колода, лісостан – деревостан, голка – шпилька – колючка – хвоїна (у хвойних)* [РУС, с. 39; 40; 23; 18; 30; 39], *чурбак – оцупок* [ЛТС, с. 396], *щільність – густина (деревостану)* [ММ, с. 63], *ялиновий груд – рамень* [КТС, с. 20] та ін.

Деякі українські терміни лісівництва, які в наукових працях з лісівництва функціонують як синоніми, мають суттєву відмінність у поняттєвому плані, тому, на нашу думку, їх недоцільно вважати термінами, близькими або тотожними за значеннями. Наприклад, „Українська енциклопедія лісівництва” (1999–2007 рр.) подає як абсолютні синоніми терміни *деревостан* і *лісостан*, що реалізують значення „ділянка лісу, однорідна за переважаючою породою, віком та ін. таксаційними показниками і різко відмінна від сусідніх” [УЕЛ, т. 1, с. 211]. Державний стандарт України „Лісівництво: терміни та визначення” (1997 р.) описує лише поняття *деревостан* у значенні „сукупність дерев, що є основним складником лісу” [ДСТУ, с. 7], а термін *деревоствій* (калька з російської мови, яка поширилася в мовленні фахівців та науково-довідковій літературі після 30-х років ХХ ст.) наведено як довідковий. Розрізнення термінів *деревостан* і *лісостан* подає „Лісотехнічний термінологічний словник” (2014 р.), у якому термін *деревостан* має значення „сукупність дерев на певній ділянці лісу, яка є основним компонентом *лісостану*” [ЛТС, с. 100]. Як бачимо, термін *деревостан* має вужче значення, ніж термін *лісостан*, тобто вони перебувають у родо-видових, а не синонімних відношеннях.

У науковій літературі зафіксовано вживання іменника *фонд* з прикметниками *лісовий* та *лісосічний*, які функціонують у структурі термінів як синоніми, напр.: *експлуатаційний лісовий фонд* [ЛТС, с. 122; ЛТС*, с. 25] і *сортиментий склад лісосічного фонду* [ЛТС, с. 349]. Проте термін *лісосічний фонд* означає ‘запас деревини, який заготовлений на лісосіках’, а термін *лісовий фонд* виражає значення ‘запас деревини на всьому лісовому насадженні’. Отже,

термін *лісовий фонд* має ширше значення, ніж термін *лісосічний фонд*, що зумовлено семантикою твірних слів *ліс* → *лісовий* і *лісосіка* → *лісосічний*.

У лексикографічних джерелах подано як синоніми терміни *голка* – *шпилька* – *колючка* – *хвоїна* [РУС, с. 39], *хвоя* – *шпилька* [ЛТС*, с. 6]. Укладачі словника „Лісівництво. Термінологічний словник” (2013 р.) зазначають: „Синонімами вважаються терміни *хвоя* і *шпильки*, але в тлумачному словнику української мови приклади вживання слова *хвоя* – з джерел кінця ХХ ст., слово *шпильки* – з джерел давніших. *Шпилькові дерева* звучить, здається, краще, ніж *хвойні дерева*” [ЛТС*, с. 6]. Аналіз спеціальних праць з лісівництва підтвердив, що терміни *голка* – *шпилька* – *колючка* мають тотожне значення ‘загострене утворення у рослини’, а лексема *хвоїна* виражає вужче значення ‘загострене утворення у хвойних рослин’ [ЛТС, с. 391; ЛТС*, с. 6]. З огляду на таку особливість значення термін *хвоїна* не належить до синонімного ряду *голка* – *шпилька* – *колючка*.

У системі термінів лісівництва виокремлено 46 синонімних рядів, до складу яких входять запозичені та питомі українські терміни, напр.: *адвентивні* – *придаткові* (*бруньки*), *аксиллярні* – *пазушні* (*бруньки*), *вегетативні* – *листяні* (*бруньки*), *генеративні* – *квіткові* (*бруньки*), *термінальні* – *верхівкові* (*бруньки*), [ЛТС, с. 14], *акустичні* – *звукові* (*властивості деревини*) [УЕЛ, т. 1, с. 284], *апикальна* – *верхівкова* (*меристема*) [ЛТС, с. 219], *ауксібласт* – *видовжений пагін* [ЛТС, с. 26], *багатокомпонентне* – *складне* (*узлісся*) [ЛТС, с. 377], *брахібласт* – *укорочений пагін* [ЛТС, с. 40], *гігроскопічність* – *вологопоглинання* (*деревини*) [ЛТС, с. 72], *гігрофіт* – *вологолюб* [РУС, с. 83], *домінуюча* – *головна* (*деревна порода*) [ЛТС, с. 110; ЛТС*, с. 23], *евтрофний* – *грунтовий* (*екологічний ряд*) [ЛТС, с. 72], *елементарне* – *просте* (*узлісся*) [ЛТС, с. 377], *імпрегнація* – *просочування* (*деревини*), *індекс* – *показчик*, *інстинкт* – *самозбереження* [РУС, с. 78; 40; 40], *ксилема* – *деревина* [ЛТС, с. 97; РУС, с. 97], *латеральна* – *бічна* (*меристема*) [ЛТС, с. 219], *лігніфікація* – *здерева́ння* [ЛТС, с. 140], *лімітуючі* – *обмежуючі* (*фактори*), *фітоценоз* – *угруповання рослинне*, *біоморфа* – *форма життява*, *едатоп* – *тип лісової ділянки* [ЛТС*, с. 57; 56; 57; 55],

лісоексплуатація – лісокористування [ЛТС, с. 202], *мегатрофи – вибагливі деревні породи* [УЕЛ, т. 2, с. 339], *мезотрофи – середньовибагливі деревні породи* [УЕЛ, т. 2, с. 339], *оліготрофи – маловибагливі деревні породи* [УЕЛ, т. 2, с. 339], *оліготрофні – верхові (болота), евтрофні – низинні (болота), мезотрофні – перехідні (болота)* [ЛТС, с. 71], *перикарпій – оплодень* [ЛТС, с. 251], *піроліз – вуглевипалювання (деревини)* [ЛТС, с. 73], *терпентин – живиця* [УЕЛ, т. 1, с. 258], *харвардер – машина звалювально-гілкорізно-кряжувально-транспортувальна* [ЛТС, с. 215], *харвестер – машина звалювально-гілкорізно-кряжувально-пакетувальна* [ЛТС, с. 215] та ін.

Запозичені терміни та їхні українські відповідники є взаємозамінними, пор.: *гігрофіт – вологолюб, імпрегнація – просочування, ксилема – деревина* [РУС, с. 83; 78; 97]. Вони утворюють синонімні ряди лексичних синонімів, які мають тотожне значення, тобто є абсолютними синонімами, або термінами-дублетами.

Запозичені терміни-синоніми найчастіше походять з грецької мови, напр.: *біоморфа, едатоп, мезотрофи, перикарпій, піроліз, фітоценоз*; латинської мови, напр.: *імпрегнація, меристема*; рідше англійської мови, напр.: *харвардер, харвестер*.

У сучасних наукових працях з лісівництва посилюється тенденція до використання запозичених термінів-синонімів. Про це свідчить порівняльний аналіз сучасних праць з лісівництва з тими, які були опубліковані раніше. Наприклад, у „Російсько-українському словнику термінів лісівництва” (1980 р.) зафіксовано порівняно невелику кількість запозичених термінів-синонімів, напр.: *імпрегнація – просочування (деревини), індекс – показчик, інстинкт – самозбереження* [РУС, с. 78; 40; 40]. У сучасних спеціальних словниках з лісівництва їхня кількість значно більша, пор.: *фітоценоз – угруповання рослинне, біоморфа – форма життява, едатоп – тип лісової ділянки* [ЛТС*, с. 57; 56; 57; 55]; *ксилема – деревина* [ЛТС, с. 97] та ін.

Синонімними відношеннями можуть бути пов’язані як однокомпонентні лексичні терміни-синоніми, так і багатоконпонентні.

Більшість лексичних термінів-синонімів є однокомпонентними, напр.: *окоренок – відземок, оплодень – перикарпій, рясність (плодів) – буяння, деревина – колода, чурбак – оцупок* та ін. Вони можуть бути простими, напр.: *деревина – ксилема* [ЛТС, с. 97], *здерев'яніння – лігніфікація* [ЛТС, с. 140], та складними, напр.: *грунтозахисні – піскозакріплювальні (ліси), деревостан – лісостан, лісоексплуатація – лісокористування* та ін.

Багатокомпонентні терміни лісівництва вступають у синонімні відношення в результаті взаємозаміни найчастіше одного з компонентів, напр.: *продукувальна частина постійного лісового розсадника – виробнича частина постійного лісового розсадника* [ЛТС, с. 395], *рясність плодів – буяння плодів, поновлення лісу – відновлення лісу* та ін.; рідше всіх компонентів, напр.: *кільце річне – річний шар* [ЛТС, с. 164], *линвова устатковина – канатна установка* [ММ, с. 61], *штучне лісовідновлення – лісові культури* [УЕЛ, т. 1, с. 343] та ін.

Велика кількість синонімних рядів мають комбінований характер, тобто синонімними відношеннями пов'язані однослівні терміни та терміни-словосполучення, напр.: *ауксібласт – видовжений пагін* [ЛТС, с. 26], *брахібласт – укорочений пагін* [ЛТС, с. 40], *бучина – буковий груд* [ЛТС, с. 20], *букняки* [УЕЛ, т. 1, с. 93] – *букові ліси* [УЕЛ, т. 1, с. 93], *замшилий – покритий мохом* [РУС, с. 37], *рідколісся – рідкий ліс* [ММ, с. 46], *стовбурчитися – стелитися – іти в стовбур* [РУС, с. 39], *фітоценоз – угруповання рослинне, біоморфа – форма життява, едатоп – тип лісової ділянки* [ЛТС*, с. 56; 57; 55], *харвестер – машина звалювально-гілкорізно-кряжувально-пакетувальна* [ЛТС, с. 215], *харвардер – машина звалювально-гілкорізно-кряжувально-транспортувальна* [ЛТС, с. 215], *чорновільшаники – чорновільхові ліси, сіровільшальники – сіровільхові ліси, зеленівільшальники – зеленівільхові ліси; ялинники – ялинові ліси, яличники – ялицеві ліси, смеречини – смерекові ліси* [ЛТС, с. 358] та ін.

Часто однослівний термін є запозиченим, а терміносполучення є його українським відповідником, напр.: *брахібласт – укорочений пагін* [ЛТС, с. 40], *харвестер – машина звалювально-гілкорізно-кряжувально-пакетувальна* [ЛТС,

с. 215]. Такі приклади можуть свідчити про те, що термінологія, яка розвивається за законами мови, прагне до мовної економії, тому однослівні терміни-запозичення утверджуються в терміносистемі та функціонують паралельно з українськими термінами. Український відповідник сприяє кращому розумінню змісту іншомовного терміна.

За морфологічною природою в системі УТЛ найбільшою є кількість іменникових лексичних синонімів, напр.: *висівання – сівба, гай – лісок – байрак; вуглевипалювання – піроліз (деревини), живиця – терпентин, здерев'яніння – лігніфікація, лісорозведення – заліснення*. Також виявлено синонімні терміни, виражені прикметниками або дієприкметниками, напр.: *панівна (деревна порода) [ДСТУ, с. 14; ЛТС, с. 261; УЕЛ, т. 2, с. 114] – переважajúча (деревна порода) [ЛТС*, с. 43], продукувальна – виробнича (частина постійного лісового розсадника) [ЛТС, с. 395], верхові – оліготрофні (болота), низинні – евтрофні (болота), перехідні – мезотрофні (болота) [ЛТС, с. 71], евтрофний – ґрунтовий (екологічний ряд), оліготрофний – атмосферний (екологічний ряд) [ЛТС, с. 72]. Прикметники із близькою або тотожною семантикою не є самостійними термінами, а функціонують як компонент терміносполучень, напр.: **допоміжна частина постійного лісового розсадника – господарська частина постійного лісового розсадника – службова частина постійного лісового розсадника, жіноча рослина – маточкова рослина, головна деревна порода – домінуюча деревна порода, звукові властивості деревини – акустичні властивості деревини** та ін.*

Інколи терміни лісівництва вступають у синонімні відношення в контексті, зокрема у словникових дефініціях. Наприклад, для окреслення різних типів лісів автори „Лісотехнічного словника” (2014 р.) використовують терміни *ліс – лісове угруповання – лісостан – лісова ділянка*, які в дефініціях набувають тотожного значення, пор.: *ліси аридні – „лісові угруповання в умовах сухого і спекотного клімату...”, ліси високопродуктивні – „лісостани, що в однорідних умовах місцезростання вирізняються з-поміж інших лісостанів найвищим запасом і приростом деревини на одиницю площі...”, ліси водорегулюючі – „ліси, основним призначенням яких є регулювання надходження води у водойми та попередження*

замулювання водойм”, ліси експлуатаційні – „лісові ділянки, призначені для задоволення потреб національної економіки у деревині” [ЛТС, с. 197]. Зрозуміло, що поза цим контекстом терміни *ліс* – *лісове угруповання* – *лісостан* – *лісова ділянка* не є синонімами, а упорядники термінологічного словника їх вживають для уникнення тавтології, пор.: *ліс* – „елемент географічного ландшафту, який складається із сукупності землі, дерев, що займають панівне положення, чагарників, надґрунтового покриву, тварин і мікроорганізмів, що у своєму розвитку взаємопов’язані, впливають одне на одного і на довкілля” [ДСТУ, с. 2]; *лісостан* – „ділянка лісу, однорідна за переважаючою породою, віком та ін. таксаційними показниками і різко відмінна від сусідніх” [УЕЛ, т. 2, с. 211]; *лісове угруповання* – „сукупність деревних і недеревних рослин, об’єднаних спільністю розвитку на спільній території” [ЛТС, с. 200], *лісова ділянка* – „ділянка лісового фонду з визначеними межами, виокремлена для ведення лісового господарства та використання лісових ресурсів” [ЛТС, с. 107].

Питання словотвірної синонімії неодноразово ставало предметом уваги науковців (К. Городенська, В. Грещук, В. Даниленко, Л. Дідківська, І. Ковалик, І. Кузьма, О. Мартиняк, З. Мацюк, Л. Родіна та ін.). В українському мовознавстві словотвірні синоніми глибоко дослідив І. Ковалик. Він визначив словотвірні синоніми як деривати, що утворені з допомогою однофункційних словотворчих засобів, які додаються до спільної твірної основи [109, с. 21–22]. На думку Л. Дідківської та Л. Родіної, словотвірні синоніми – це ряди спільнокореневих дериватів, які належать до однієї частини мови й оформлені різнозвучними афіксами з однаковим, спільним словотвірним значенням [68, с. 5]. Науковці В. Даниленко [62], Є. Карпіловська [94] вважають їх словотвірними варіантами. Розрізняє словотвірну синонімію та словотвірну варіантність мовознавець І. Кузьма, наголошуючи, що „в межах системи словотвору синонімія – явище специфічне, двопланове – афіксемне та дериватемне” [133, с. 43], тому словотвірні синоніми – це „спільнофункційні афікси” та „спільнокореневі деривати зі спільним словотвірним та близьким лексичним значенням” [133, с. 44].

У нашому дослідженні **словотвірними синонімами** вважаємо спільнокореневі похідні терміни зі спільним словотвірним та близьким або тотожним лексичним значенням, але різнозвучними синонімними словотворчими формантами.

Більшість словотвірних термінів-синонімів лісівництва утворено від дієслівних основ з допомогою синонімних суфіксів: **-к(а)** та **-нн(я)**, напр.: *рубка* – *рубання*, *оранка* – *орання*, *окуліровка* – *окулірування*; **-к(а)**, **-нн(я)**, **-енн(я)** та **нульового** суфікса, напр.: *вирубка* – *вирубування* – *вируб*, *вивізка* – *вивезення* – *вивіз*; **-ник** та **-ач**, напр.: *вимірник* – *вимірювач*.

Дискусійним у лісознавстві залишається питання щодо використання термінів *рубання* та *рубка*. Державний стандарт України „Лісівництво: терміни та визначення” (1997 р.) подає як синоніми терміни *рубка* та *рубання* [ДСТУ, с. 6]. „Російсько-український словник термінів лісівництва” (1980 р.) фіксує лише термін *рубка* (лісу). Укладачі термінологічного словника „Лісівництво. Термінологічний словник” (2013 р.) розрізняють ці терміни, вказуючи, що термін *рубка* (лісу) має значення „рубання та видалення дерев з лісу”, а термін *рубання* – „дія за значенням рубати” [ЛТС*, с. 5]. Дослідники Н. Библюк та Р. Рожанківський радять змінити термін *рубка* на *рубання*, напр.: *рубка головного користування* → *суцільнолісосічне рубання*, *рубка догляду* → *доглядне рубання* [6, с. 15]. Науковці стверджують, що віддієслівні іменники на **-к(а)** „в українській мові практично не вживаються. Українською мовою нормативно називають дію (процес) іменниками на **-ння**, а вислід дії – переважно безсуфіксними іменниками” [6, с. 14].

Як словотвірні синоніми функціонують терміни, утворені з допомогою синонімних суфіксів **-нн(я)** та **-енн(я)** від основ дієслів доконаного і недоконаного виду, напр.: *вигублювання* і *вигублення*; *винищування* і *винищення*; *випаровування* і *випарування*; *знищування* і *знищення* [РУС, с. 40; 40; 24; 40].

Невелика кількість словотвірних термінів-синонімів утворена від структурно різних прикметникових основ з допомогою суфікса **-ість**, напр.:

трухлий → *трухлість* і *трухлявий* → *трухлявість*; *приживлюваний* → *приживлюваність* і *приживаний* → *приживаність* [РУС, с. 76].

Словотвірна синонімія в українській терміносистемі лісівництва зумовлена також творенням термінів від дієслівних основ, у структурі яких є синонімічні префікси, напр.: *огородити* → *огорожа* і *загородити* → *загорожа*; *висихати* → *висихання* і *усихати* → *усихання*; *дешифрувати* → *дешифрування* і *розшифрувати* → *розшифрування*; *поновити* → *поновлення* і *відновити* → *відновлення*; *вирубати* → *вирубка* і *зрубати* → *зруб*.

На сучасному етапі розвитку термінології посилюються тенденції творення термінів за українськими словотвірними моделями. Наприклад, із двох синонімічних термінів *дешифрування* і *розшифрування* перевагу надають термінові *розшифрування*, який містить питомий префікс *роз-*. На жаль, досі у фаховому мовленні вживають терміни лісівництва, побудовані за моделлю активних дієприкметників теперішнього часу, напр.: *деревозобарвлюючі гриби*, *лісоутворюючі породи* [УЕЛ, т. 1, с. 322, 447], *деревостан пристигаючий* [ЛТС*, с. 100, 201]. Їх доречно замінити словотвірними синонімами *деревозобарвні гриби*, *лісотвірна порода* та синтаксичною конструкцією *деревостан, що пристигає*.

Часто в науковій літературі та спеціальних словниках немає розрізнення термінів *лісопоновлення* (*поновлення лісу*) та *лісовідновлення* (*відновлення лісу*), пор.: *вегетативне поновлення* [ЛТС, с. 45; ЛТС*, с. 14], *вегетативне відновлення лісу* [КТС, с. 12], *природне поновлення лісу* [ДСТУ, с. 19; ЛТС, с. 296], *відновлення лісу природне вегетативне* [УЕЛ, т. 1, с. 123], *лісопоновлення* [ДСТУ, с. 20], *лісовідновлення* [ЛТС, с. 201; ЛТС*, с. 37; КТС, с. 44] та ін. У Державному стандарті України з лісівництва в Підрозділі 7 „Вирощування, формування та поновлення лісу” подано тільки терміни *поновлення лісу* та *лісопоновлення* в значенні „активна форма природного, штучного і комбінованого поновлення лісу на територіях, де раніше був ліс” [ДСТУ, с. 20], напр.: *лісопоновлення*, *природне поновлення лісу*, *попереднє поновлення лісу* [ДСТУ, с. 20, 20, 21] та ін. В УЕЛ, навпаки, описано лише терміни *відновлення лісу* та рідше *лісовідновлення* в значенні „процес утворення нового покоління лісу під наметом деревостану, на

зрубках, згарищах та ін. ділянках, де раніше він ріс. В. л. буває природне, штучне та комбіноване” [УЕЛ, т. 1, с. 123], напр.: *відновлення лісу, відновлення лісу природне насіннєве* [УЕЛ, т. 1, с. 123, 123], *чинники лісовідновлення* [УЕЛ, т. 2, с. 333] та ін.

З аналізу дефініції термінів робимо висновок, що упорядники Державного стандарту України „Лісівництво: терміни та визначення” (1997 р.) та „Української енциклопедії лісівництва” (1999–2007 рр.) використовують терміни *відновлення лісу* та *поновлення лісу* на позначення того самого поняття.

Обидва терміни фіксують „Лісотехнічний термінологічний словник” (2014 р.), „Лісівництво. Термінологічний словник” (2007 р.; 2013 р.) та „Англо-український словник лісотехнічних термінів” (2013 р.) з таким значенням: *поновлення лісу* „процес утворення нового покоління лісу під наметом деревостану, на зрубках, згарищах або інших площах, раніше зайнятих лісом” [ЛТС, с. 287; ЛТС*, с. 45] та *відновлення лісу* „процес відтворення в природний чи штучний спосіб лісу на землях, де він з певних причин втратив ценотичні позиції (зник унаслідок катастрофічних явищ або антропогенного впливу)” [ЛТС, с. 61; ЛТС*, с. 16], напр.: *вегетативне поновлення* [ЛТС, с. 45; ЛТС*, с. 14], *паростеве (порослеве) поновлення* [ММ, с. 53], *сприяння природному поновленню* [ЛТС, с. 353; ЛТС*, с. 53], *відновлення лісу* [ЛТС, с. 61; ЛТС*, с. 16], *лісовідновлення штучне* [ЛТС, с. 201; ЛТС*, с. 37]. Як бачимо, автори словників вживають терміни *поновлення лісу (лісопоновлення)* та *відновлення лісу (лісовідновлення)* як синоніми.

Попри те, що більшість спеціальних словників з лісівництва та тлумачні словники української мови подають лексеми *поновлення* та *відновлення* як синоніми, у термінології лісівництва потрібно розрізняти ці терміни і використовувати лише один з них відповідно до загальноприйнятого положення: одне поняття позначає один термін. На нашу думку, задля уніфікації УТЛ потрібно використовувати термін *лісовідновлення (відновлення)*, який фіксує „Лісотехнічний словник. Німецько-український” (Подебради, 1928 р.), напр.:

натуральне відновлення лісу, наступне (після рубанки) відновлення, рубанка відновлення, лісовідновлення та ін. [ЛСНУ, с. 6, 79, 120, 122].

Варіантність в українській терміносистемі лісівництва. У системі українських термінів лісівництва варіантність, порівняно із синонімією, представлена меншою кількістю терміноодиниць (42 ряди термінів-варіантів). Вони відрізняються окремими фонемами, місцем наголосу, морфологічною формою чи синтаксичною побудовою. Усі терміни-варіанти можна поділити на декілька видів: фонетико-фонематичні, акцентуаційні, морфологічні та синтаксичні. Окремим видом є міжзнакові варіанти, які належать до різних семіотичних систем.

Фонетико-фонематичні варіанти – це звукові різновиди терміна, що не порушують принципу тотожності його лексичного і граматичного значення, напр.: *огорожа – огорода, деревина анісова – деревина ганусова* [РУС, с. 30; 32]; *букняки* [УЕЛ, т. 1, с. 93] – *бучняки* [ЛТС, с. 42], *кальцефіли – кальцефіти* [ЛТС, с. 157].

Акцентуаційні варіанти – це різновиди терміна, які відрізняються місцем наголосу, проте мають ідентичне значення, напр.: *зака'зник – заказни'к* [РУС, с. 36].

Морфологічні варіанти – це різновиди терміна з тим самим лексичним значенням, але варіантними граматичними формами на рівні роду або числа, напр.: *спад – спади́на, похил – похилі́сть, закруток – закру́тка (дефект деревини), осокі́рник – осокори́на, висадки – висадо́к* [РУС, с. 73; 73; 36; 65; 24], *біотоп – біота* [ЛТС, с. 36], *епідерма – епідерміс* [УЕЛ, т. 1, с. 250] та ін.

Синтаксичні варіанти – це різновиди термінів-словосполучень, які відрізняються порядком розташування компонентів або видозміною їхніх граматичних форм, напр.: *групово-вибіркова рубка – рубка групово-вибіркова* [ЛТС*, с. 21; 57], *моніторинг лісів – лісовий моніторинг* [ЛТС, с. 229], *рубки формування ландшафту – ландшафтні рубки* [ЛТС, с. 328; 193; ЛТС, с. 328], *типологія лісу – лісова типологія* [ЛТС, с. 371] та ін.

Синтаксичні варіанти можуть бути виражені аббревіатурою та словосполученням, напр.: *агролісгосп* – *агронімічне лісове господарство*, *лісоохорона* – *лісова охорона*, *госпрозрахунок* – *господарський розрахунок* [РУС, с. 16; 50; 105], *аеросівба лісу* – *аеровисівання лісу* [ЛТС, с. 374], *лісотранспортер* – *транспортер (конвеєр) для лісоматеріалів* [ЛТС, с. 374], *біоіндикатори* – *біологічні індикатори* [ЛТС, с. 34], *ПЗФ* – *природно-заповідний фонд* [ЛТС, с. 296] та ін.

Особливим явищем в УТЛ є міжзнакова варіантність, яку пов'язують з використанням у терміносистемі умовних позначень та символів як варіантів до термінів. Терміни та їхні символічні позначення виражають те саме поняття, проте належать до різних семіотичних систем. Наприклад, у лісівничо-екологічній типології для класифікації типів лісорослинних умов за двома основними екологічними факторами – зволоженням і багатством ґрунтів – вживають такі позначення: *A* – *бори*, *B* – *субори*, *C* – *сугруди*, *D* – *груды*; *0* – *дуже сухі ґрунти*, *1* – *сухі ґрунти*, *2* – *свіжі ґрунти*, *3* – *вологі ґрунти*, *4* – *сирі ґрунти*, *5* – *мокрі ґрунти*. Через поєднання літер і цифр утворено назви на позначення типів лісу: *A₁* – *сухий бір*, *C₃* – *вологий сугруд* тощо [УЕЛ, т. 2, с. 283].

Літерні та цифрові коди мають певне значення лише в межах терміносистеми та визначеного мікрополя, на відміну від термінів, які можуть бути зрозумілими поза терміносистемою (хоча конкретного та остаточного значення набувають лише в цій системі).

Отже, синонімія в системі термінів лісівництва, з одного боку, негативно позначається на точності наукової мови, призводить до неуніфікованості терміносистеми лісівництва, свідчить про невирішені проблеми адекватного позначення понять лісівництва, шкодить процесові кодифікації та практичного використання терміноодиниць, порушує системність УТЛ, а з іншого – підтверджує те, що термінологія лісівництва розвивається за загальномовними законами, а також з'являється можливість вибору найбільш вдалого терміна.

2.2.3. Антонімія в українській термінології лісівництва

Антонімію в термінології, на відміну від синонімії, більшість мовознавців оцінює як позитивне явище, яке є „однією з найважливіших категорій системної організації термінології” [202, с. 293].

Антонімія є виявом парадигматичних відношень між словами на основі протилежності їхніх значень. В основі антонімії лежать істотні особливості дійсності, які відбивають протилежні поняття в логіці й антонімні значення в мові. Антоніми кваліфікують як „два слова зі спільною категоріальною інтегральною семою, що мають принаймні по одній диференційній семі та засвідчують діаметрально протилежну спрямованість, рівну віддаленість спільної семантичної властивості від середньої точки відліку” [74, с. 238]. За словами термінознавця Л. Симоненко, „антонімічність виступає як особлива характеристика лексичного значення слів, як специфічне мовне відображення відмінностей і протиріч в предметах і явищах об’єктивного світу. Осмислення такої протилежності допомагає точніше визначити значення слів, їх взаємозв’язки та місце в лексичній системі мови” [221, с. 29].

За характером протиставлення визначають декілька груп антонімних пар, зокрема, антоніми, які виражають: 1) контрарну протилежність; 2) доповнювальні, комплементарні відношення; 3) контрадикторну протилежність; 4) векторну протилежність [125, с. 124]. Зважаючи на характер відношень між антонімами, І. Ющук виокремлює антонімні пари двох видів: з проміжними ступенями вияву якостей, коли між двома антонімними поняттями розташовується одне чи більше понять із менш вираженою інтенсивністю, та без проміжних ступенів вияву якостей [286, с. 176–177].

За обсягом протиставлюваної семантики членів антонімних пар термінознавець Р. Дудок вказує на повні антоніми, у яких за спільних категоріальної та інтегральної сем усі диференційні семи двох слів є діаметрально протилежними і рівновіддаленими від точки відліку, та часткові антоніми, у яких не фіксують збіг частини диференційних сем [74, с. 239].

В основу розмежування антонімів мовознавці кладуть характер незалежності / залежності від контексту і відповідно поділяють їх на постійні (загальноновживані), які мають протилежне значення й поза контекстом, та контекстуальні, що набувають протилежного значення лише в контексті [136; 286]. Відповідно до морфологічної структури дослідники виокремлюють різнокореневі (лексичні) та однокореневі (граматичні) антоніми [178, с. 15; 193, с. 9].

Науковець О. Тараненко виокремлює такі класи антонімів: 1) із семантичного погляду за типом протиставлення: градуальні, комплементарні, векторні, координатні; 2) з формально-структурного боку: різно- та спільнокореневі; 3) зі стилістичного погляду: загальнономвні та контекстуальні [244, с. 27].

Явище антонімії в термінології зумовлене природою наукових понять, які позначають терміни. Поняття галузевих термінологій містять передумови для створення антонімної опозиції, тому не потрібно заперечувати можливості існування антонімних відношень у термінній лексиці: „Антонімія як семасіологічна категорія невід’ємна від термінологічних систем, що номінативно систематизують наукові поняття – складну мережу протиставлень, суттєво впорядковуючи тим самим термінологічну сферу” [188, с. 188].

Мовознавець Н. Цимбал переконує, що „антонімія ніскільки не ускладнює терміносистему, навпаки, може допомогти з’ясувати і розмежувати значення синонімічних, полісемічних чи паронімічних слів. <...> Виявлення антонімічних відношень у термінолексичній домагає систематизувати поняття, точніше визначити їх місце в терміносистемі, адже часто навіть пояснення через протилежне є ефективним способом доведення істини” [266, с. 192].

Лінгвіст В. Даниленко зауважує, що явище антонімії представлене в термінології навіть ширше, ніж у загальнолітературній мові, оскільки між науковими поняттями постійно виникають відношення протиставлення: „... саме тут, у термінології, антонімія стала засобом вираження необхідних і неминучих явищ науки” [59, с. 7]. Дослідниця вважає, що в мові науки антонімія є одним із

регулярних принципів найменування понять з протилежним змістом, реалізується в двох типах (лексичному і словотворчому), а творення антонімних відношень у термінній системі має цілеспрямований та обґрунтований характер, що значно відрізняє їх від загальномовної антонімії [60, с. 70].

У системі УТЛ антонімія представлена термінами, неоднорідними за структурою, складом та ступенем лексико-семантичної протилежності.

Українські терміни-антоніми лісівництва можна класифікувати за двома критеріями: 1) семантичним показником (контрадикторні, комплементарні, контрарні та векторні); 2) формально-структурною організацією (однокомпонентні / багатоконпонентні).

За семантичним критерієм у термінології лісівництва розрізняємо чотири типи антонімів:

1) контрадикторні терміни-антоніми, які взаємно передбачають та виключають один одного, напр.: *вкриті (лісом площі) – неvkриті (лісом площі)* [ЛТС, с. 238], *зрослий (сучок) – незрослий (сучок)* [КТС, с. 70], *зруб – недоруб*, *культивуація [ЛТС, с. 185] – рекультивуація [ЛТС, с. 312]*, *ліквідна (деревина) – неліквідна (деревина)* [ММ, с. 15], *ліквідні (відходи деревини) – неліквідні (відходи деревини)* [ЛТС, с. 63], *лісова (площа) – нелісова (площа)* [ЛТС, с. 239], *лісові (землі) – нелісові (землі)* [ДСТУ, с. 4], *ділова (деревина) – неділова (деревина)* [ЛТС, с. 97], *наскрізна (тріщина) – ненаскрізна (тріщина)* [КТС, с. 76], *обрізнний (пиломатеріал) – необрізнний (пиломатеріал)* [ЛТС, с. 271], *оброблені (сортименти лісові) – необроблені (сортименти лісові)* [ЛТС, с. 107], *продуктивні (покриті лісом землі) – непродуктивні (покриті лісом землі)* [УЕЛ, т. 1, с. 285], *стійкі (деревні породи) – нестійкі (деревні породи)* [УЕЛ, т. 2, с. 340] та ін.

Найчастіше антоніми з контрадикторною протилежністю представлені парами спільнокореневих термінів, які відрізняються словотворчим префіксом зі значенням відсутності або втрати того, що названо твірним словом, напр.: *угіддя – неугіддя* [ЛТС*, с. 41], *лісова – нелісова (площа)* [ЛТС, с. 239], *продуктивні –*

непродуктивні (покриті лісом землі) [УЕЛ, т. 1, с. 285], *стійкі – нестійкі (деревні породи)* [УЕЛ, т. 2, с. 340] та ін.;

2) комплементарні терміни-антоніми, які не виключають один одного, а зіставляються на основі контрасту, напр.: *абсолютна (повнота деревостану) – відносна (повнота деревостану)* [ЛТС, с. 283], *багатокомпонентне (складне) (узлісся) – елементарне (просте) (узлісся)* [ЛТС, с. 377], *біологічного походження (вади деревини) – штучного походження (вади деревини)* [УТЛ, т. 1, с. 97–98], *вологе (зберігання круглих лісоматеріалів) – сухе (зберігання круглих лісоматеріалів)* [ЛТС, с. 138], *головна (деревна порода)* [ДСТУ, с. 14; УЕЛ, т. 1, с. 178] – *другорядна (деревна порода)* [ЛТС, с. 99; ЛТС*, с. 22], *головне (користування лісом)* [ЛТС, с. 21] – *побічне (користування лісом)* [ЛТС, с. 282; УЕЛ, т. 1, с. 178; УЕЛ, т. 1, с. 41], *групове (кряжування стовбурів) – індивідуальне (кряжування стовбурів)* [ЛТС, с. 185], *одновіковий (деревостан)* [ЛТС, с. 248; УЕЛ, т. 2, с. 87] – *різновіковий (деревостан)* [ЛТС, с. 317], *зимовозелений (ліс) – літньоозелений (ліс)* [ЛТС, с. 46], *корінний (деревостан)* [ДСТУ, с. 8; ЛТС, с. 100, 179; ЛТС*, с. 22, 34; УЕЛ, т. 1, с. 367] – *похідний (деревостан)* [ЛТС, с. 100; ЛТС*, с. 22], *мішаний (деревостан)* [ДСТУ, с. 9; ЛТС, с. 226] – *чистий (деревостан)* [ЛТС, с. 396], *чисті (культури лісові)* [ЛТС, с. 187] – *мішані (культури лісові)* [ЛТС, с. 186], *основні (роботи лісосікові) – допоміжні (роботи лісосікові)* [ЛТС, с. 317], *постійний (розсадник) – тимчасовий (розсадник)* [ЛТС, с. 323], *постійні – тимчасові (лісокористувачі)* [ЛТС, с. 203], *постійні – тимчасові (сіножаті лісові)* [ЛТС, с. 341], *природне (походження деревостану) – штучне (походження деревостану)* [ЛТС, с. 291], *простий (деревостан)* [ДСТУ, с. 9; ЛТС, с. 302; УЕЛ, т. 2, с. 180] – *складний (деревостан)* [ЛТС, с. 345; УЕЛ, т. 2, с. 244], *прості (однорусні) – складні (багатоярусні) (лісові культури)* [УЕЛ, т. 1, с. 283], *суха (деревина) – мокра (деревина)* [УЕЛ, т. 1, с. 141], *суцільні (культури лісові) – часткові (культури лісові)* [ЛТС, с. 187] та ін.

Комплементарна пара також не може бути розширена з допомогою нейтрального члена, адже компліментарність в основному простежується у словосполученнях, які ґрунтуються на відношеннях роду і виду.

3) контрарні терміни-антоніми, у яких між контрарними видовими поняттями існують одне або декілька проміжних понять – мезонімів, напр.: *вужьколісосічна (рубка)* [ЛТС, с. 327; ЛТС*, с. 50; УЕЛ, т. 2, с. 218] – *середньолісосічна (рубка)* [УЕЛ, т. 2, с. 218] – *суцільнолісосічна (рубка)* [ЛТС, с. 359], *дуже сухі (грунти)* – *сухі (грунти)* – *свіжі (грунти)* – *вологі (грунти)* – *сирі (грунти)* – *мокрі (грунти)* [УЕЛ, т. 2, с. 283], *гнилий (сучок)* – *загнилий (сучок)* – *здоровий (сучок)* [ЛТС, с. 70], *мінусове (дерево)* – *нормальне (дерево)* – *плюсове (дерево)* [ЛТС, с. 99], *плюсове (насадження)* – *нормальне (насадження)* – *мінусове (насадження)* [ЛТС, с. 236], *надто сильна (категорія інтенсивності рубок догляду)* – *помірна (категорія інтенсивності рубок догляду)* – *сильна (категорія інтенсивності рубок догляду)* – *слабка (категорія інтенсивності рубок догляду)* [ЛТС, с. 152], *попереднє (поновлення лісу)* [ЛТС*, с. 45] – *супутнє (поновлення лісу)* [ЛТС*, с. 45] – *подаліше (поновлення лісу)* [ДСТУ, с. 20], *пристигаючий (деревостан)* [ЛТС, с. 100; ЛТС*, с. 22; ЛТС, с. 59] – *стиглий (деревостан)* [ДСТУ, с. 9; ЛТС, с. 101; ЛТС*, с. 23; ЛТС, с. 69; ЛТС*, с. 53; ММ, с. 42] – *пристиглий (деревостан)* [ДСТУ, с. 9; УЕЛ, т. 2, с. 171] – *перестиглий (деревостан)* [ДСТУ, с. 9; ЛТС, с. 59] та ін.

Контрарним термінам-антонімам властива така відмінна риса, як градуальність, тобто можливість градації певної ознаки. Тому лише крайні члени контрарного ряду виражають справжню антонімію, середні ж вказують на збільшення або зменшення якісної ознаки. Як зазначає Б. Михайлишин, „порівняння у вигляді ослаблених членів – одного чи декількох, що перебувають між двома контрарними членами, може бути виражене експліцитно чи імпліцитно, утворюючи при цьому антонімічні ряди з градуальним типом протилежності” [163, с. 5–6].

4) антоніми-конверсиви, які виражають векторну протилежність, що виявляється в протиставленні різноспрямованих, зворотних, парних дій, рухів, ознак, які не можливі окремо одна від одної, напр.: *висхідний (спосіб підсочки хвойних дерев)* – *низхідний (спосіб підсочки хвойних дерев)* [ЛТС, с. 352], *зрошення (лісових земель)* [ЛТС, с. 147] – *осушення (лісових земель)* [ЛТС, с. 256], *зрощений*

(заріст) – наскрізний (заріст) [КТС, с. 34], короткомірний (сортимент) [ЛТС, с. 348; УЕЛ, т. 2, с. 12] – довгомірний (сортимент) [ЛТС, с. 348], макроскопічна (будова деревини) [УЕЛ, т. 2, с. 11] – мікроскопічна (будова деревини) [УЕЛ, т. 2, с. 34], надземна (ярусність) – підземна (ярусність) [ЛТС, с. 407], високостовбурний (ліс) [ЛТС, с. 58; ЛТС*, с. 16] – низькостовбурний (ліс) [ЛТС, с. 240], м'яколистяні (породи) [УЕЛ, т. 2, с. 47] – твердолистяні (породи) [УЕЛ, т. 2, с. 277], відкритий (заріст) – закритий (заріст) [КТС, с. 34], попередні (культури лісові) [ЛТС, с. 187] – наступні (культури лісові) [ЛТС, с. 186], прямі (вимірювання) – опосередковані (вимірювання) [ЛТС, с. 55] та ін.

За формально-структурною організацією в українській термінології лісівництва терміни-антоніми можуть бути однокомпонентні та багатокомпонентні.

Зафіксовано п'ять антонімних пар, що складаються з однокомпонентних антонімів: *ауксібласт* [ЛТС, с. 26] – *брахібласт* [ЛТС, с. 40], *зруб* – *недоруб*, *культивація* [ЛТС, с. 185] – *рекультивація* [ЛТС, с. 312] *угіддя* – *неугіддя* [ЛТС*, с. 41], *пірени* – *антипірени* [ЛТС, с. 21].

Переважають багатокомпонентні терміни-антоніми, у яких протиставляється лише один компонент (63 антонімні пари), напр.: *суха* *деревина* – *мокра* *деревина* [УЕЛ, т. 1, с. 141], *абсолютна* *повнота* *деревостану* – *відносна* *повнота* *деревостану* [ЛТС, с. 283], *основні* *роботи* *лісосікові* – *допоміжні* *роботи* *лісосікові* [ЛТС, с. 317], *висхідний* *спосіб* *підсочки* *хвойних* *дерев* – *низхідний* *спосіб* *підсочки* *хвойних* *дерев* [ЛТС, с. 352] та ін.

За будовою однокомпонентні терміни-антоніми та протиставлювані компоненти в терміносполученнях можуть бути простими та складними. Найчастіше вони є простими, пор.: *угіддя* – *неугіддя* [ЛТС*, с. 41], *лісова* (*площа*) – *нелісова* (*площа*) [ЛТС, с. 239], *надземна* (*ярусність*) – *підземна* (*ярусність*) [ЛТС, с. 407] та ін.

Розрізняємо спільнокореневі та різнокореневі прості терміни-антоніми (див. рис. 2.5).

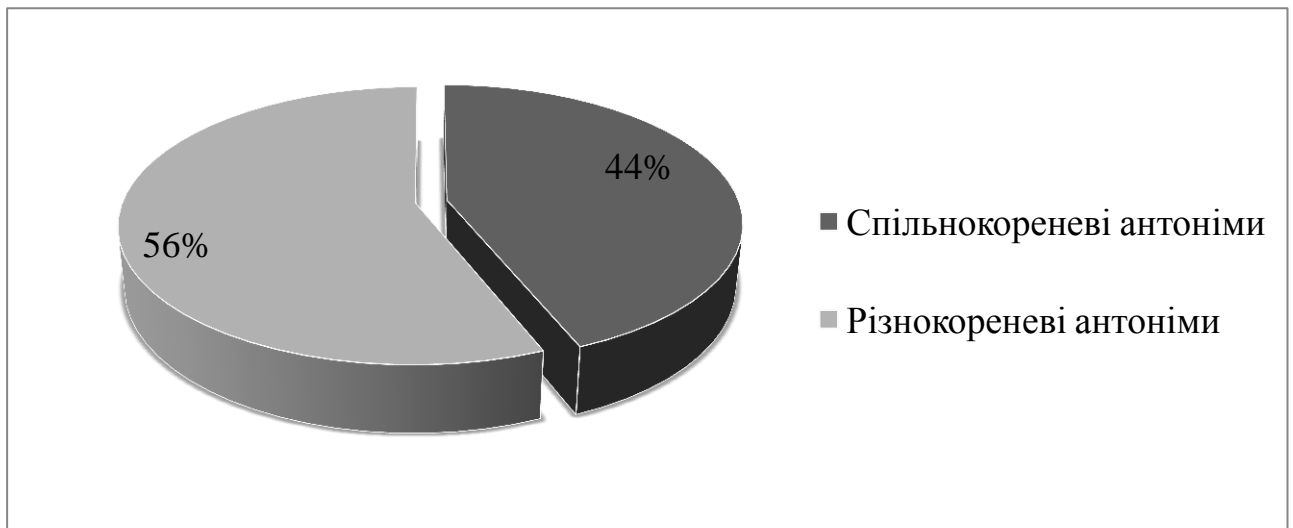

Рис. 2.5. Відсоткове співвідношення спільнокореневих та різнокореневих простих термінів-антонімів лісівництва

Спільнокореневі терміни-антоніми (25 пар) в антонімних парах відрізняються відсутністю / наявністю префікса з протиставлюваним значенням *не-, напів-, при-, пере-, ре-, анти-*, пор.: *вкриті (лісом площі) – неvkриті (лісом площі)* [ЛТС, с. 238], *ділова (деревина) – неділова (деревина)* [ЛТС, с. 97], *зрослий (сучок) – незрослий (сучок)* [КТС, с. 70], *зруб – недоруб*, *ліквідна (деревина) – неліквідна (деревина)* [ММ, с. 15], *ліквідні (відходи деревини) – неліквідні (відходи деревини)* [ЛТС, с. 63], *лісова (площа) – нелісова (площа)* [ЛТС, с. 239], *лісові (землі) – нелісові (землі)* [ДСТУ, 4], *наскрізна (тріщина) – ненаскрізна (тріщина)* [КТС, с. 76], *обрізний (пиломатеріал) – необрізний (пиломатеріал)* [ЛТС, с. 271], *оброблені (сортименти лісові) – необроблені (сортименти лісові)* [ЛТС, с. 107], *продуктивні (покриті лісом землі) – непродуктивні (покриті лісом землі)* [УЕЛ, т. 1, с. 285], *стійкі (деревні породи) – нестійкі (деревні породи)* [УЕЛ, т. 2, с. 340], *угіддя – неугіддя* [ЛТС*, с. 41]; *підвісне (трелювання) – напівпідвісне (трелювання)* [ЛТС, с. 375], *радіальний (шпон струганий) – напіврадіальний (шпон струганий)* [ЛТС, с. 401]; *стиглий (деревостан)* [ДСТУ, с. 9; ЛТС, с. 101; ЛТС*, с. 23; КТС, с. 69; ЛТС*, с. 53; ММ, с. 42] – *пристиглий (деревостан)* [ДСТУ, с. 9; УЕЛ, т. 2, с. 171] – *перестиглий (деревостан)* [ДСТУ, с. 9; КТС, с. 59]; *культивація* [ЛТС, с. 185] – *рекультивація (лісова)* [ЛТС, с. 312]; *пірени – антипірени* [ЛТС, с. 21].

Терміни-антоніми відрізняються префіксами чи префіксоїдами, що мають протилежне значення (*над-* // *під-*, *за-* // *на-*, *макро-* // *мікро-*), пор.: *надземна (ярусність) – підземна (ярусність)* [ЛТС, с. 407], *завітряні (узлісся) – навітряні (узлісся)* [ЛТС, с. 377], *макроскопічна (будова деревини) [УЕЛ, т. 2, с. 11] – мікроскопічна (будова деревини) [УЕЛ, т. 2, с. 34].*

У різнокорневих термінах-антонімах (32 пари) репрезентантами протилежного значення є відмінні корені, напр.: *абсолютна (повнота деревостану) – відносна (повнота деревостану)* [ЛТС, с. 283], *біологічного (походження вади деревини) – штучного (походження вади деревини)* [УТЛ, т. 1, с. 97–98], *відкритий (заріст) – закритий (заріст)* [КТС, с. 34], *відкритий (сучок) – зшивний (сучок)* [КТС, с. 70], *вільна (вологість деревини) – зв'язана (гігроскопічна) (вологість деревини)* [УЕЛ, т. 1, с. 141], *вологе (зберігання круглих лісоматеріалів) – сухе (зберігання круглих лісоматеріалів)* [ЛТС, с. 138], *головне (користування лісом) [КТС, с. 21] – побічне (користування лісом) [ЛТС, с. 282; УЕЛ, т. 1, с. 178; УЕЛ, т. 1, с. 41], групове (кряжування стовбурів) – індивідуальне (кряжування стовбурів) [ЛТС, с. 185], зрошення (лісових земель) [ЛТС, с. 147] – осушення (лісових земель) [ЛТС, с. 256], зрошений (заріст) – наскрізний (заріст) [КТС, с. 34], корінний (деревостан) [ДСТУ, с. 8; ЛТС, с. 100, 179; ЛТС*, с. 22, 34; УЕЛ, т. 1, с. 367] – похідний (деревостан) [ЛТС, с. 100; ЛТС*, с. 22], мінусове (дерево) – нормальне (дерево) – плюсове (дерево) [ЛТС, с. 99], мішаний (деревостан) [ДСТУ, с. 9; ЛТС, с. 226] – чистий (деревостан) [ЛТС, с. 396], основні (роботи лісосікові) – допоміжні (роботи лісосікові) [ЛТС, с. 317], плюсове (насадження) – нормальне (насадження) – мінусове (насадження) [ЛТС, с. 236], попереднє (поновлення лісу) [ЛТС*, с. 45] – супутнє (поновлення лісу) [ЛТС*, с. 45] – подальше (поновлення лісу) [ДСТУ, с. 20], попередні (культури лісові) [ЛТС, с. 187] – наступні (культури лісові) [ЛТС, с. 186], постійний (розсадник) – тимчасовий (розсадник) [ЛТС, с. 323], постійні (лісокористувачі) – тимчасові (лісокористувачі) [ЛТС, с. 203], постійні (сіножати лісові) – тимчасові (сіножати лісові) [ЛТС, с. 341], природне (походження деревостану) – штучне (походження деревостану) [ЛТС, с. 291], простий (деревостан) [ДСТУ,*

с. 9; ЛТС, с. 302; УЕЛ, т. 2, с. 180] – *складний (деревостан)* [ЛТС, с. 345; УЕЛ, т. 2, с. 244], *прості (лісові культури) – складні (лісові культури)* [УЕЛ, т. 1, с. 283], *світлий (заріст) – темний (заріст)* [КТС, с. 34], *суха (деревина) – мокра (деревина)* [УЕЛ, т. 1, с. 141], *суцільні (культури лісові) – часкові (культури лісові)* [ЛТС, с. 187], *чисті (культури лісові)* [ЛТС, с. 187] – *мішані (культури лісові)* [ЛТС, с. 186] та ін.

Серед складних термінів-антонімів є такі, у яких лише перша частина зумовлює протиставлення, напр.: *ауксібласт* [ЛТС, с. 26] – *брахібласт* [ЛТС, с. 40], *високостовбурний (ліс)* [ЛТС, с. 58; ЛТС*, с. 16] – *низькостовбурний (ліс)* [ЛТС, с. 240], *висхідний (спосіб підсочки хвойних дерев) – низхідний (спосіб підсочки хвойних дерев)* [ЛТС, с. 352], *м'яколистяні (породи)* [УЕЛ, т. 2, с. 47] – *твердолистяні (породи)* [УЕЛ, т. 2, с. 277], *одновіковий (деревостан)* [ЛТС, с. 248; УЕЛ, т. 2, с. 87] – *різновіковий (деревостан)* [ЛТС, с. 317], *короткомірний (сортимент)* [ЛТС, с. 348; УЕЛ, т. 2, с. 12] – *довгомірний (сортимент)* [ЛТС, с. 348], *вужьколісосічна (рубка)* [ЛТС, с. 327; ЛТС*, с. 50; УЕЛ, т. 2, с. 218] – *середньолісосічна (рубка)* [УЕЛ, т. 2, с. 218] – *суцільнолісосічна (рубка)* [ЛТС, с. 359] та ін.

Рідше антонімну пару утворюють простий та складний термін, останній з яких зумовлює протиставлюваність, напр.: *вибагливі (деревні породи) – маловибагливі (деревні породи)* [УЕЛ, т. 2, с. 339], *стійкі (деревні породи) – слабостійкі (деревні породи)* [УЕЛ, т. 2, с. 340], *чагарниковий (біогоризонт узлісся) – низькочагарниковий (біогоризонт узлісся)* [УЕЛ, т. 1, с. 297] та ін.

Антонімія в системі багатокомпонентних термінів-антонімів в термінології лісівництва значною мірою залежить від семантики головного іменника. Наприклад, багатокомпонентний термін *відкритий заріст* вступає в антонімні відношення з різними термінами залежно від зміни іменникового компонента, пор.: *відкритий заріст – закритий заріст* [КТС, с. 34], але *відкритий сучок – живий сучок* [КТС, с. 70]; *головна деревна порода* [ДСТУ, с. 14; УЕЛ, т. 1, с. 178] – *другорядна деревна порода* [ЛТС, с. 99; ЛТС*, с. 22], але *головне*

користування лісом [КТС, с. 21] – *побічне користування лісом* [ЛТС, с. 282; УЕЛ, т. 1, с. 178; УЕЛ, т. 1, с. 41].

Отже, антонімні відношення в системі УТЛ мають регламентований, модельований характер. Особливості антонімних протиставлень термінів лісівництва зумовлені специфікою їхньої семантики та формально-структурної організації.

2.2.4. Полісемія та омонімія в системі українських термінів лісівництва

Питання багатозначності термінів неодноразово ставало предметом уваги науковців. Одним із перших окреслив проблему полісемності терміна Д. Лотте, констатує, що „явище полісемії в термінології спричиняє неточність, тому особливу увагу треба звертати на усунення всіх багатозначних термінів або залишати біля терміна лише одне значення” [143, с. 13].

Аналізуючи співвіднесеність терміна з поняттям, мовознавець Л. Рогач доходить висновку, що термінна полісемія – це наявність у семантичній структурі терміна двох і більше значень, тобто співвіднесеність одного терміна більш ніж з одним поняттям [209, с. 8].

Аналіз праць термінознавців доводить, що проблема полісемії в термінології є дискусійною та остаточно не розв’язаною.

На думку багатьох дослідників, внутрішньосистемна полісемія породжує найбільше проблем у термінології, оскільки вона порушує одну з найважливіших вимог до терміна – однозначність у межах одного термінного поля [126, с. 634].

Мовознавець В. Толікіна стверджує, що відповідно до загальної семантичної закономірності в термінній системі „принципово усуваються відношення полісемії (один знак – одне поняття)” [249, с. 58]. Дослідниця А. Суперанська зазначає, що термін не може мати два або декілька смислів, тому що його денотат – наукове поняття, а значення терміна – концептуальне [243, с. 137].

Польський лінгвіст С. Гайда, однак, стверджує, що мова науки зберігає свій поліморфізм (багатозначність), оперуючи природними, штучними, а також системними та контекстними засобами, що це явище одночасно обмежують або усувають залежно від потреб та мовної кваліфікації автора [289, с. 71].

Чимало науковців вважає появу багатозначності в термінології закономірною, а явище полісемії визнає природним виявом законів розвитку мови та відображенням реальних процесів пізнання об'єктивної дійсності. Як стверджує В. Татаринів, „при номінації терміном іншого денотата (об'єкта, поняття) виникає нове значення у того ж самого терміна, тобто розвивається полісемія. Зміна меж семантики терміна, поява нових значень – закономірне явище в терміносистемі, що розвивається. Це явище відбиває процес пізнання об'єктивної дійсності, яка постійно змінюється...” [246, с. 8].

Термінознавець Р. Дудок називає полісемію мовною універсалією, яка ґрунтується на узагальнювальній діяльності мови й мислення, та універсальність якої виявлено в її смислотвірному потенціалі. Відповідно жодна терміносистема не може уникнути впливу загальномовних універсалій, зокрема й тих, що стосуються закону неізоморфності, тобто неспіввіднесеності знака та його значення, тому існування полісемії зумовлене розбіжністю між обмеженою кількістю мовних слів, з одного боку, та нескінченною кількістю предметів і явищ навколишнього світу, – з іншого [74, с. 226].

Дослідниця О. Селіванова обґрунтовує наявність в однієї термінолексми кількох значень (лексико-семантичних варіантів), які певним чином пов'язані одне з одним, проявом мовної парадигматики й асиметричного дуалізму мовного знака [218, с. 468].

Як зазначає М. Годована, з полісемією термінів „можна боротися, її можна обмежувати, але вона все одно буде проникати в термінологію як складову частину лексики загальнолітературної мови” [41]. Полісемним термінам властиві ознаки загальнолітературної лексики, тому ці терміни є закономірним явищем в галузевих терміносистемах.

Появу багатозначності в системі термінів дослідники пояснюють впливом різних чинників – екстралінгвальних та інтралінгвальних. Серед чинників появи полісемії мовознавець Р. Дудок виділяє безмежність зовнішнього світу як спільності предметів і явищ та обмеженість словникового запасу навіть найрозвиненішої мови (тому лексика повинна групуватись не лише кількісно, але й якісно); а також указує на принцип економії мовних явищ та взаємозв'язок предметів і явищ, відображених у свідомості людини у вигляді значень [74, с. 226].

Основою розвитку термінної багатозначності Л. Симоненко вважає зміну структури мовного знака, який набуває нового змісту через схожість (метафора), часову і просторову суміжність (метонімія, синекдоха) з іншими поняттями. На думку дослідниці, і в літературній мові, і в термінній системі не можна надовго зберегти моносемність, тому що людські знання про навколишній світ весь час поповнюються, у процесі пізнання виникають нові поняття, які потребують словесного вираження, тобто вони відбиваються в мові, у тому числі і в полісемії слова [226, с. 27].

Аналіз семантичної структури українських термінів лісівництва показав, що від загальної кількості досліджуваних термінів (2 602 терміни) 34 термінних одиниць є багатозначними ($\approx 1,5\%$), тобто мають два і більше значення. Серед багатозначних термінів лісівництва можна виділити дво-, три-, чотири-, п'яти-, шестизначні терміни (див. рис. 2.6).

Більшість термінів (19 найменувань) має два значення, напр.: *агролісомеліорація* [КТС, с. 13], *актуалізація лісового фонду* [ЛТС, с. 23], *відземок* [ЛТС, с. 61], *дернування* [ЛТС, с. 102], *експертиза екологічна* [ЛТС, с. 121], *культура біологічна* [ЛТС, с. 346], *ландшафт* [ЛТС, с. 190], *лісистість оптимальна* [ЛТС, с. 198], *лісозабезпеченість* [УЕЛ, т. 1, с. 437], *масив* [ЛТС, с. 212], *рекреація* [УЕЛ, т. 2, с. 197], *скорковіння* [ЛТС, с. 346] та ін.

Рис. 2.6. Кількісне співвіднесення багатозначних термінів лісівництва

Цей тип полісемії С. Ульман називає „бісемією” [254, с. 217]. Наприклад, терміни *агролісомеліорація* реалізує два значення: „1) система лісознавчих засобів, спрямована на покращення несприятливих для господарства природних умов території та підвищення продуктивності угідь; 2) навчальна дисципліна, що розробляє теоретичні засади розміщення та конструювання агролісомеліоративних насаджень, методи їх вирощування, техніку і технології лісомеліоративних робіт” [КТС, с. 13]; термін *актуалізація лісового фонду* зафіксовано у двох значеннях: „1) приведення даних лісового фонду різної давності до однієї дати; 2) один з порівняльно-історичних методів дослідження історії розвитку лісу (лісознавство) [ЛТС, с. 23]”; термін *лісистість оптимальна* функціонує у двох значеннях „1) ступінь заліснення території, за якої найбільш ефективно використовуються земельні ресурси, формується екологічно стабільне середовище та найбільш повно виявляється комплекс корисних властивостей лісу; 2) лісистість, що забезпечує природну екологічну рівновагу певної місцевості або

підтримує відносно незмінний стан одного із середовищетворних компонентів (напр., гідрологічного режиму)” [ЛТС, с. 198] та ін.

Менша кількість термінів (7 найменувань) має три значення, напр.: *демутація* [ЛТС, с. 96], *діброви* [УЕЛ, т. 1, с. 219], *лісовпорядкування* [ЛТС, с. 202], *судина* [УЕЛ, т. 2, с. 268], *урбанізація* [УЕЛ, т. 2, с. 302], *урочище* [УЕЛ, т. 2, с. 302] та ін. Наприклад, термін *демутація* виражає три значення: „1) антропогенна зміна рослинності, яка зумовлює закріплення у процесі її динаміки вузлових угруповань; 2) зміна рослинності й тваринного світу, що відбувається після їх порушення 3) форма сукцесії” [ЛТС, с. 96]; термін *урочище* зафіксовано в трьох значеннях: „1) одна із морфологічних частин географічного ландшафту; сполучена система ландшафтних фацій; 2) те, що становить природню межу (яр, гора, заплава); 3) порівняно велика ділянка лісу, яка відрізняється від інших окремими контурами, рельєфом, ґрунтово-гідрологічними умовами” [УЕЛ, т. 2, с. 302] та ін.

Обмежена кількість термінів (6 найменувань) виражає чотири значення: *вершина* [ЛТС, с. 13], *планшет* [УЕЛ, т. 2, с. 140], *ревізія* [УЕЛ, т. 2, с. 140], *солонець* [УЕЛ, т. 2, с. 249], *успадкування* [УЕЛ, т. 2, с. 303], *царство* [УЕЛ, т. 2, с. 326]. Наприклад, термін *планшет* реалізує чотири значення: „1) дошка з натягнутим на неї папером, на який наносять план місцевості; 2) плоска сумка з прозорим боком для карти; 3) підлога сцени в театрі, зроблена з окремих щитів, які можна міняти для зміни рельєфу сцени; 4) картографічний документ лісоінвентаризаційний, на якому в межах робочого поля (40x40 см) зображено частину (цілими лісовими кварталами) лісового фонду певного лісівництва в прийнятому масштабі (1:10000) з нанесенням квартальної і візирної сітки меж виділів та ін.” [УЕЛ, т. 2, с. 140]; термін *ревізія* має чотири значення: „1) перевірка правильності і законності діяльності підприємства, установи, організації або службової особи, зокрема комплексна ревізія лісівництва; 2) обстеження, огляд з метою перевірки стану або виявлення наявності кого-, чого-небудь, напр. весняна ревізія обходу; 3) перегляд вчення, теорії з внесенням змін, поправок, що порушують їхні основи; 4) ревізія лісовпорядкування – чергові

лісовпорядкувальні роботи з метою аналізу господарської діяльності ліс. підприємства за ревізійний період, виявлення змін у лісовому фонді та економіці, лісоінвентаризація і складання проекту організації та розвитку лісового господарства на наступний ревізійний період” [УЕЛ, т. 2, с. 140]; термін *солонець* реалізує чотири значення: „1) місце, де кладуть лизунець чи розсипають сіль для підгодівлі диких тварин; 2) біотехнічна споруда (у вигляді ящика, пенька, колоди, стовпа), в яку кладуть сіль; 3) певна площа поверхні ґрунту, насичена сіллю; 4) озеро або джерело з солоною водою” [УЕЛ, т. 2, с. 249] та ін.

Виявлено один термін із п’ятьма значеннями: *фація*: „1) найпростіша елементарна природно-територіальна одиниця, що є ділянкою земної поверхні, в межах якої зберігається однорідність місцеположення, літології підстилаючих порід, мікроклімату, режиму зволоження, ґрунтового покриву і корінного фітоценозу; 2) в геології – гірська порода, пласт, або свита пласту, що характеризується однаковим літологічним складом і викопними органічними залишками; 3) нижча ступінь синтаксономічної ієрархії у флористичному підході до класифікації рослинності; 4) типологічна одиниця в болотознавстві – відрізок географічного поясу з певними спектрами ґрунтових зон; 5) в ґрунтознавстві – відрізок географічного поясу з певними спектрами ґрунтових зон” [УЕЛ, т. 2, с. 307] та ін.

Зафіксовано термін *куртина*, який функціонує в системі термінів УТЛ із шістьма значеннями: „1) окрема ділянка лісу; 2) група дерев і кущів однієї породи в змішаному насадженні; 3) в регулярному парку – відкрита ділянка газона, обрамлена стриженевими чагарниками або деревами; 4) в пейзажному парку – вільно розміщена група дерев або чагарників; 5) ділянка, засаджена одним сортом винограду; 6) грядка для квіткових чи ін. рослин, обкладена дерниною” [УЕЛ, т. 1, с. 379].

Полісемні терміни за структурою можна поділити на терміни-слова та терміни-словосполучення. В УТЛ полісемія переважає серед однокомпонентних термінів, а складені терміни мають менше можливостей виявляти полісемію.

Серед однослівних термінів зафіксовано 30 полісемних терміноодиниць, напр.: *агролісомеліорація, вершина, відземок, демутація, деревина, дернування, діброви, куртина, лісівництво, лісовпорядкування, лісозабезпеченість, масив, піонери, планшет, порода, ревізія, рекреація, рубання, скорковіння, солонець, стіна судина, ураган, урбанізація, урочище, успадкування, фація, царство* та ін.

Ці полісемні терміни за будовою переважно є простими (*урбанізація, урочище, вершина, планшет, ревізія* та ін.), а рідше складними (*агролісомеліорація, лісозабезпеченість, лісовпорядкування* та ін.).

Полісемія властива двокомпонентним терміносполученням (*експертиза екологічна, культура біологічна, лісистість оптимальна*) та рідко виявляється серед трикомпонентних (*актуалізація лісового фонду*).

Полісемія характерна для термінів, вживання яких не обмежується системою УТЛ. Це загальнонаукові терміни, які активно функціонують в інших терміносистемах. Їх використання в системі термінів лісівництва зумовлене „семантичним звуженням загального значення терміна зі збереженням гіперсеми та формальної структури” [180]. Наприклад, термін лісівництва *солонець* є багатозначним: „1) місце, де кладуть лизунець чи розсипають сіль для підгодівлі диких тварин; 2) біотехнічна споруда (у вигляді ящика, пенька, колоди, стовпа), в яку кладуть сіль; 3) певна площа поверхні ґрунту, насичена сіллю; 4) озеро або джерело з солоною водою” [УЕЛ, т. 2, с. 249]. Однак він містить гіперсему ‘сіль’, яка є визначальною в найменуваннях певного поняття в інших науках (архітектури, географії, ґрунтознавства).

Внутрішньосистемна полісемія термінів лісівництва має різну природу. Вона спричинена розвитком науки про ліс. Наприклад, семантична структура терміна *діброва* розширювалася в результаті появи нових сем ‘лісова екосистема’, ‘тип лісу’, ‘деревостан’: „1) лісові екосистеми з пануванням в корінному деревостані одного з видів дуба (звичайного, скельного, австрійського, пухнастого тощо); 2) типи лісу, в яких головною лісоутворюючою породою є один із видів дубів: звичайний, скельний або пухнастий; 3) деревогани – насадження з переважанням у складі окремих видів дуба” [УЕЛ, т. 1, с. 219].

Термін *лісовпорядкування* має три значення: „1) спеціальна техніко-економічна дисципліна навчальних лісових закладів, яка вивчає закономірності та принципи організації лісового господарства, інвентаризації лісового фонду й довготермінового проектування виробництва в господарських одиницях; 2) державна служба організації лісового господарства і лісокористування; 3) комплекс знімальних, лісоінвентаризаційних та проектних робіт, спрямованих на забезпечення раціонального використання продукції лісу, підвищення комплексної продуктивності деревостанів, відтворення лісових ресурсів, охорону лісів та їх захист, а також підвищення культури ведення лісового господарства, що фіксується в проекті організації й розвитку лісогосподарського підприємства на ревізійний період” [ЛТС, с. 202]. Розширення значення цього терміна та приращення до основної семи ‘комплекс робіт’ нових сем ‘спеціальна дисципліна’ і ‘державна служба’ є результатом появи спеціальної дисципліни ‘Лісовпорядкування’ у вищих навчальних закладах та створення державної служби, яка займається питаннями лісовпорядкування.

У спеціальній літературі зафіксовано два значення терміна *рубання*: „1) дія за значенням рубати; 2) технологічний процес, який завершується видаленням дерев з лісу” [ЛТС*, с. 5]. На нашу думку, термін *рубання* повинен мати одне значення ‘дія за значенням рубати’, з яким він може функціонувати окремо або як компонент терміносполучень *метод рубання*, *рубання дерева* та ін. Однак його недоцільно використовувати для позначення технологічного процесу, який завершується видаленням дерев з лісу. Замість нього треба вживати термін *рубанка*, а не калькований російський термін *рубка*, який подано в усіх словниках з лісівництва після 1928 року [ТБ, РУС, ЛТС, УЕЛ та ін.], нормативно-правових документах [195], навчальній літературі [181; 275 та ін.].

Чітко розрізняють значення термінів *рубання* та *рубанка* автори праці ‘Лісотехнічний словник. Німецько-український’ (Подебради, 1928 р.), напр.: *рубання лісу*; *рубання модельних дерев* [ЛСНУ, с. 54, 58, 87]; *остаточна рубанка*; *рубанка суцільна*; *суцільна, остаточна рубанка*; *обсівна рубанка*; *гніздова рубанка*; *консерваційна рубанка*; *кулісова, черезсмугова рубанка*; *остаточна,*

очистна рубанка; світлова, ясна рубанка; проосвітлююча рубанка; рубанка простору; гніздова, круглякова рубанка; рубанка (с)пробної площі, (с)пробна рубанка; крайова рубанка; рубанка остаточна, очистна; рубанка в період руху соків та ін. [ЛСНУ, с. 5, 9, 9, 24, 62, 66, 69, 72, 72, 73, 73, 73, 77, 89, 91]. У словнику термін *рубання* є компонентом таких терміносполучень, як *рубання лісу; рубання модельних дерев* [ЛСНУ, с. 54, 58, 87] і виражає значення „дія за значенням рубати”, а термін *рубанка* послідовно вжито зі значенням „Технологічний процес, який завершується видаленням дерев з лісу” в терміносполученнях, компонентами яких є прикметники (дієприкметники), напр.: *кулісова, черезсмугова, остаточна, очистна, світлова, ясна, проосвітлююча, гніздова, круглякова (рубанка простору)* та ін. [ЛСНУ, с. 69, 72, 72, 73, 73, 73].

Одним із основних чинників розвитку багатозначності в системі термінів лісівництва є процеси метафоричного та метонічного перенесення, які ґрунтуються на подібності або суміжності (форми, розміру, функцій, якості, частини і цілого тощо).

Полісемія, що з’явилась в УТЛ через метафоричне перенесення на основі подібності виконуваних функцій, схожості зовнішніх ознак (форма, розмір, місце розміщення) чи внутрішніх властивостей, процесів чи дій тощо, властива термінам *вічко, кондиціонування, оцупок, хвилястість*. Наприклад, термін лісівництва *хвилястість* „Умовна вада деревини, яка виявляється у хвилястому або хаотичному розміщенні її волокон” [ЛТС, с. 391] виникає в результаті перенесення загальноживаної назви *хвилястість* „Якість за значенням хвилястий” [СУМ, т. 11, с. 41] на предмет, схожий за формою.

Терміни лісівництва набувають нових значень на основі суміжності:

- а) процесу або дії та місця дії, напр.: *вирубка* „1) процес вирубування лісу; 2) ділянка, де ліс рубають” [8, с. 62];
- б) об’єкта та місця, напр.: *культура біологічна* „1) група організмів для будь-яких наукових або освітніх цілей, отримана в експериментальних умовах; 2) посадка культурних рослин” [ЛТС, с. 346];
- в) дії – технологічного процесу, напр.: *рубання* „1) дія за значенням рубати; 2) технологічний процес, який завершується видаленням дерев з лісу”

[ЛТС*, с. 5]; г) об'єкта дослідження та навчальної дисципліни, напр.: *агролісомеліорація* „1) система лісознавчих засобів, спрямована на покращення несприятливих для господарства природних умов території та підвищення продуктивності угідь; 2) навчальна дисципліна, що розробляє теоретичні засади розміщення та конструювання агролісомеліоративних насаджень, методи їх вирощування, техніку і технології лісомеліоративних робіт” [КТС, с. 13] та ін.

Позбутися внутрішньосистемної полісемії термінів дуже важко. Більшість багатозначних термінів лісівництва називає основні поняття. Професор Д. Бондаренко зазначає, що навіть „термін *ліс* не є однозначним, означає ліс, як ліс і в той же час зрубані дерева, деревину” [8, с. 61]. На особливість семантики багатозначного терміна *ліс* звертає увагу лісознавець І. Ребезнюк. Досліджуючи тріаду термінів *ліс – дерево – деревина*, науковець зауважує, що термін *ліс* уживають на позначення всіх трьох понять: „1) велика кількість дерев, що ростуть на великій площі землі, що її позначають словом *ліс*; 2) багаторічна рослина з твердим стовбуром і гіллям, яку називають словом *дерево*; 3) тверда тканина дерева, що її називають *деревина* (напр., *листяний ліс, розпилювання лісу, транспортування лісу*)” [204, с. 66].

Однак, на нашу думку, полісемії в системі УТЛ можливо уникнути через доповнення однослівних термінів додатковими компонентами, внаслідок чого вони перетворюються на терміносполучення. Наприклад, термін *лісівництво* варто вживати в значенні „наука, яка досліджує процеси вирощування, формування і поновлення лісу; типи, складники та характеристики лісу, види деревостану; етапи використання, заготівлі й оброблення лісових ресурсів і продукції та процеси рубання лісу в теоретичному та практичному аспектах” [20, с. 318] або „наука про природу лісу, методи його вирощування, підвищення продуктивності, лісокористування” [ЛТС, с. 198]. Для найменування галузі рослинництва, яка займається „вирощуванням лісу для одержання деревини, інших продуктів лісу та використання його з захисними, водорегулюючими, лікувально-оздоровчими, естетичними цілями” [УЕЛ, т. 1, с. 422] доречно використовувати складений термін *галузеве лісівництво*.

Отже, полісемія підтверджує зв'язки термінів лісівництва у межах терміносистеми, а також з термінами інших галузей знань та загальноповживаною лексикою української мови, однак негативно позначається на точності терміна, тому її потрібно уникати.

Омонімія українських термінів лісівництва. Проблема розмежування омонімії та полісемії є складною і остаточно не розв'язаною в мовознавчій науці. Визнаючи існування омонімії, мовознавець О. Потебня заперечував полісемію, адже, „де два значення, там два слова” [196, с. 33]. Цієї думки дотримувався Л. Щерба, зазначаючи: „Неправильно думати, що слова мають кілька значень. Насправді ми маємо стільки слів, скільки певне фонетичне слово має значень” [285, с. 78].

Основним критерієм розмежування омонімії та полісемії науковці вважають семантичний аналіз лексичних значень слів, з допомогою якого визначають наявність / відсутність значенневого зв'язку між семами цих одиниць. Як стверджує Г. Муқан, щоб визначити межу між полісемією та омонімією, треба розглядати зовнішні й внутрішні ознаки в нерозривній єдності, брати до уваги наявність чи відсутність внутрішнього значенневого зв'язку між семантикою співзвучних слів, і лише при втраті мотивування спільної ознаки в семантичній структурі слів уважати їх омонімами [174, с. 35].

Більшість сучасних мовознавців поділяє саме такий підхід до оцінки явища полісемії та омонімії, зокрема в термінології. Мовознавець Ю. Степанов, беручи за основу вчення О. Потебні про найближчі і найдалші значення слів, дійшов висновку, що „в кожному епоху слово функціонує в загальній мові у своєму найближчому значенні і водночас у різних спеціальних сферах спілкування, головним чином у мові науки, а також у різних професійних колективах – у своїх найдалших значеннях. Найдалші значення, розвиваючись на основі найближчих значень, зрештою досягають такої відмінності від найближчих, що перетворюються в спеціальні терміни-омоніми до вихідного” [236, с. 16].

Науковці вказують на суттєву відмінність між значенням полісемного слова та значенням омонімів. Мовознавець Л. Симоненко переконує, що полісемія

упорядковує терміни всередині терміносистеми, тобто формує її ядро, а омонімія належить до тих процесів, які упорядковують номінативні одиниці цієї терміносистеми і цим зв'язують її з іншими науковими системами [222, с. 46].

На думку дослідників, причиною виникнення омонімії в термінології, як і в загальнолітературній мові, є дивергенція – розділення двох або більше значень багатозначного слова [74, с. 231]. Серед основних джерел омонімії називають також збіг двох чи більше українських термінів, власне українського та запозиченого, двох чи кількох запозичених термінів, збіг звукового складу термінів, що утворилися від різних основ [251, с. 206].

Таким чином, омонімія в термінології – це явище, у якому абсолютно різні предмети позамовної дійсності позначено термінами, які звучать і пишуться однаково, але мають чітко відмежовані одне від одного значення [148, с. 65].

Порівняно з полісемією явище омонімії в системі термінів лісівництва не є поширеним. Зафіксовано п'ять омонімних термінів: *балка* [ЛТС, с. 30], *пасіка* [ЛТС, с. 266], *реміза* [ЛТС, с. 313], *рідина* [ЛТС, с. 316], *розпилювач* [РУС, с. 82].

Серед них можна виокремити три типи омонімних термінів: міжсистемні, внутрішньосистемні та зовнішньосистемні.

Міжсистемні омоніми – це терміноодиниці, які паралельно функціонують у термінології лісівництва та в терміносистемах інших галузей знань. Наприклад, термін *пасіка*¹ вживають у лісівництві в значенні „частина лісосіки, з якої звалені дерева або стовбури трелюють по одному трелювальному волоку” [ЛТС, с. 266] та в бджільництві, де термін *пасіка*² функціонує в значенні „виробничий підрозділ господарства з бджолиними сім'ями, спеціальними будівлями, земельною ділянкою, інвентарем та обладнанням” [ЛТС, с. 266].

Термін *реміза*¹ використовують у лісівництві та мисливствознавстві в тому самому значенні „ділянка мисливського угіддя, засаджена деревно-чагарниковою або ін. рослинністю, де для птахів і звірів створені сприятливі захисні, гніздові, кормові та ін. умови” [ЛТС, с. 313], а в ткацькій промисловості термін *реміза*² функціонує в значенні „те саме, що ремізка” [СУМ, т. 8, с. 501], а *ремізка* означає

„Робочий орган ткацького верстата, який здійснює підняття та опускання ниток основи” [СУМ, т. 8, с. 501].

Термін *рідина*¹ в системі термінології лісівництва реалізує значення „лісова площа з деревостаном повнотою 0, 3 і менше (низькоповнотне насадження)” [ЛТС, с. 316], а в хімії, фізиці та інших суміжних науках, а також у загальноповживаній лексиці фіксуємо термін *рідина*² в значенні „один із станів речовини, проміжний між твердим і газуватим” [СУМ, т. 8, с. 556].

Внутрішньосистемні омоніми – це терміни-омоніми, що функціонують в межах певної системи. На сучасному етапі в системі УТЛ зафіксовано омонімію лише термінів *балка*¹ – „ерозійна форма рельєфу, що виникає внаслідок припинення розвитку яру; улоговина з пологими задернованими чи вкритими лісом схилами і плоским днищем” [ЛТС, с. 30] та *балка*² – „несучий конструкційний елемент, виготовлений з дощок, брусків та обкантираних колод в їх натуральному вигляді або ж складених за перерізом та довжиною” [ЛТС, с. 30]. Внутрішньосистемні омоніми виникають через фонетичний збіг питомого українського терміна *балка*¹ „від псл. ob-valiti «обвалити» через фонетично закономірну форму o-baliti” [ЕСУМ, т. 1, с. 127–128] та запозиченого терміна *балка*² „запозичено (частково через польське посередництво) з німецької мови; свн. balke (двн. balko, Bálken) «балка» походить від зах.-герм. *balkan- «тс.»” [ЕСУМ, т. 1, с. 128].

Зовнішньосистемна омонімія характерна для мовних одиниць, які паралельно функціонують у терміносистемі лісівництва та загальноповживаній лексиці.

Зовнішньосистемним омонімом до термінів лісівництва *балка*¹ та *балка*² є лексема *балка*³ в значенні „жарг. Базар для торгівлі контрабандними товарами (підпільний, чорний ринок)” [293, с. 58].

Отже, омонімні терміни не є поширеними в українській терміносистемі лісівництва. Лише один термін лісівництва *балка* вступає в омонімні зв'язки (внутрішньосистемна омонімія). Інші види омонімії зумовлені наявністю однозвучної лексеми в загальноповживаній лексиці (зовнішньосистемна омонімія)

або зв'язком термінів лісівництва з одиницями інших терміносистем (міжсистемна омонімія).

Висновки до розділу 2

1. Системна організація термінології є однією з основних умов існування терміна і визначає його місце в термінній системі. Вона зумовлена двома типами зв'язку (логічним і мовним), які забезпечують співвідношення між термінами та поняттями, між термінами в межах терміносистеми та загальноживаною лексикою.

Найважливішою ознакою системності УТЛ є термінне поле. Воно має усталену структуру, яка включає ядро та периферію. Більшість термінів належить до ядра термінного поля УТЛ. Вони складають шість тематичних груп, кожна з яких поділяється на підгрупи (мікрогрупи). Кількісно найбільшою є тематична група „Назви на позначення типів, складників та характеристик лісу” (504 терміни). Периферію термінного поля УТЛ, яка має дві зони (навколоядерну та віддалену від ядра периферійну зону), наповнюють терміни на позначення понять, що частково стосуються лісової галузі або тих наук чи галузей наук, які виділилися з лісівництва (лісового господарства, лісової пірології, мисливствознавства, географії, екології, біології, ботаніки), та терміни, які стосуються віддалених від лісівництва наук (механіки та техніки, економіки, правової сфери, хімії), а також міжгалузеві та загальнонаукові терміни.

2. Гіперо-гіпонімні відношення охоплюють усю терміносистему лісівництва і є визначальними у формуванні системи термінів лісівництва та їхньої тематичної організації. Вони зумовлюють ієрархічність внутрішньої структури терміносистеми (*висівання лісового насіння → висівання лісового насіння в лісовому розсаднику → висівання лісового насіння в лісовому розсаднику вузькорядкове*).

3. Синонімія та варіантність в системі УТЛ свідчать про неуніфікованість термінів лісівництва, невирішені проблеми адекватного позначення понять лісівництва. Ці явища порушують системність УТЛ, проте

підтверджують, що термінологія лісівництва розвивається за загальномовними законами та з'являється можливість вибору найбільш вдалого терміна.

4. Виявом парадигматичних відношень між термінами лісівництва є антонімія. Терміни-антоніми (контрадикторні, комплементарні, контрарні та векторні) мають різний обсяг протиставлюваної семантики і є формально та структурно неоднорідними.

5. Полісемні відношення підтверджують тісний зв'язок між термінами в межах терміносистеми УТЛ (внутрішньосистемна полісемія), а також з термінологією інших галузей знань (загальнонаукова полісемія).

Явище омонімії в системі УТЛ (внутрішньосистемні омонімні терміни) має обмежений вияв, що є позитивним для унормування термінів у межах однієї терміносистеми.

РОЗДІЛ 3

СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМІНІВ ЛІСІВНИЦТВА

Важливою умовою всебічного та детального дослідження термінних систем є аналіз структури термінів. Українська терміносистема лісівництва складається з термінних одиниць двох типів – синтетичних та аналітичних. Кількісно переважають аналітичні терміни (2 272 одиниць \approx 87 %). Синтетичних термінів у терміносистемі лісівництва значно менше (330 одиниць \approx 13 %) (див. рис. 3.1).

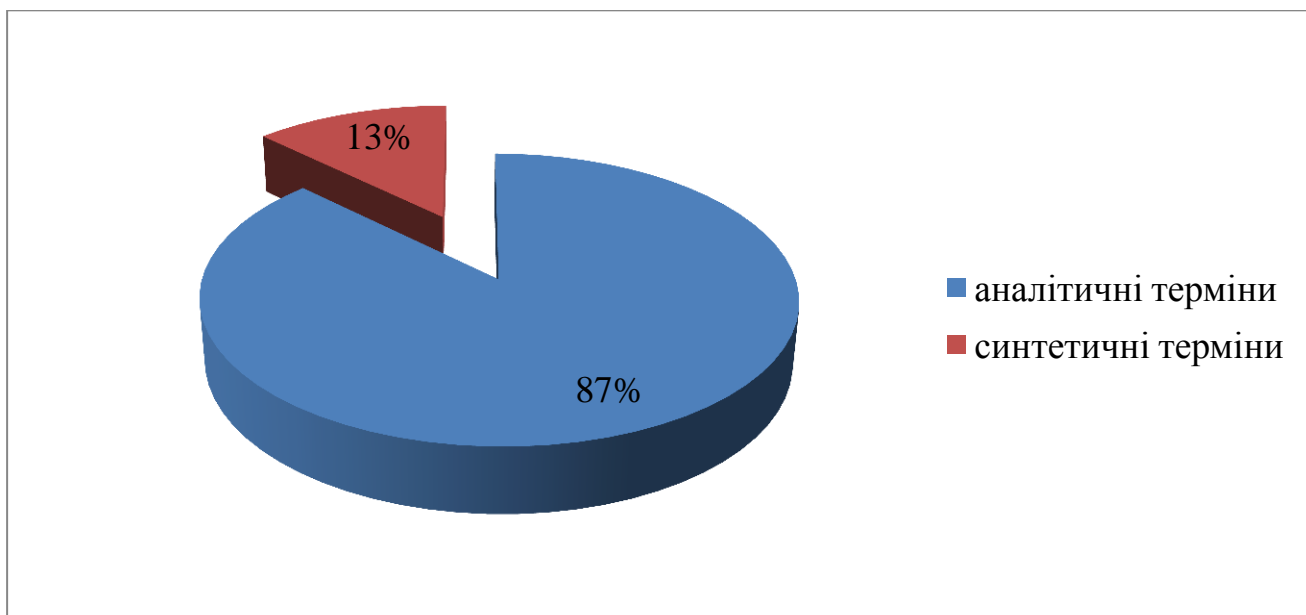

Рис. 3.1. Відсоткове співвідношення синтетичних і аналітичних термінів лісівництва

3.1. Структура синтетичних українських термінів лісівництва

Синтетичні терміни – це терміни, що складаються з одного слова. Вони становлять фундамент, на якому вибудовується терміносистема лісівництва. Синтетичні терміни, як правило, називають базові поняття лісівництва.

За будовою синтетичні терміни поділяються на прості та складні (терміні-композиції та терміни-юкстапозиції). Прості терміни лісівництва можуть бути непохідними та похідними (див. рис. 3.2).

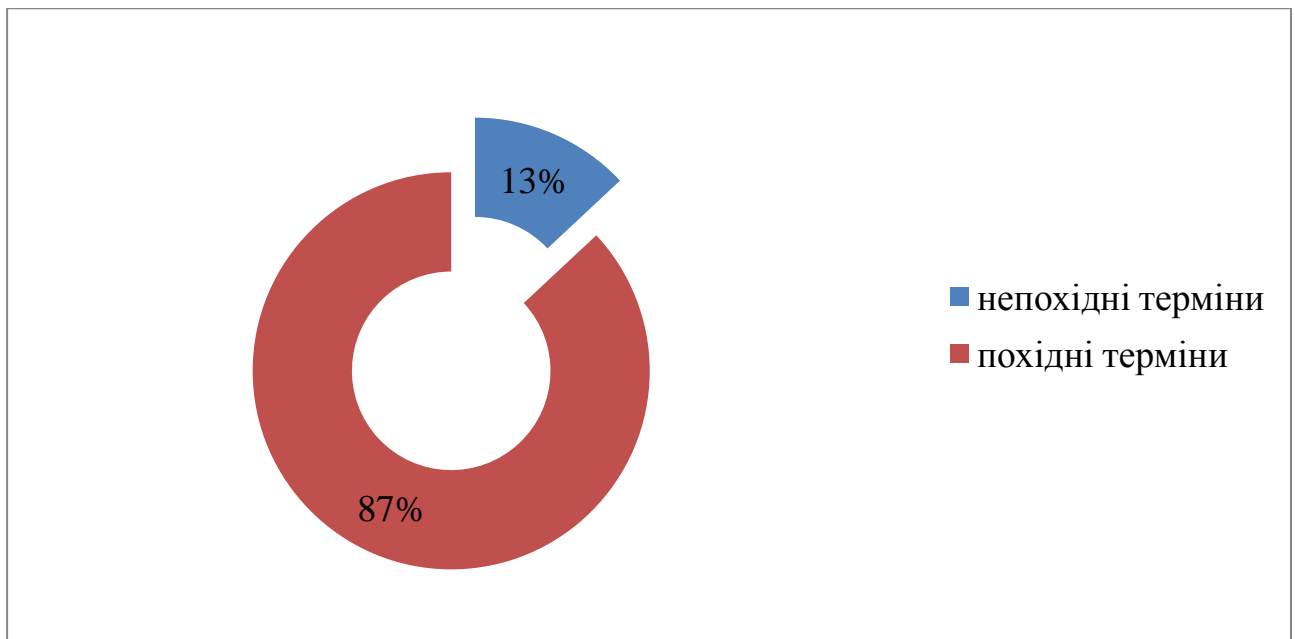

Рис. 3.2. Відсоткове співвідношення непохідних та похідних простих термінів лісівництва

3.1.1. Непохідні терміни лісівництва

Непохідні терміни – це терміни, які при синхронному аналізі не мають мотиваційних слів. У системі УТЛ ці мовні одиниці є одночасно елементами загальнонавживаної лексики і функціонують у терміносистемі без зміни значення.

Їхня частка в системі термінів лісівництва незначна (41 термін). Невелика кількість непохідних термінів зумовлена тим, що термінологія – це штучна система, тому терміни утворюють різними способами.

Мовна одиниця загальнонавживаної лексики стає терміном найчастіше через звуження первинного значення, уточнення його додатковими семами. Лише незначна кількість загальнонавживаних слів функціонує як термін у системі УТЛ, зберігаючи первинне значення.

Непохідні терміни лісівництва за походженням можна поділити на питомі і запозичені. Питомі терміни (13 термінів) здавна існують в українській мові. Вони переважно є назвами родових понять лісівництва: *балка*¹ – „«степовий яр, долина»; <...> від псл. *ob-valiti* «обвалити» через фонетично закономірну форму *o-baliti*” [ЕСУМ, т. 1, с. 127–128], *бір* – „«сосновий ліс» – псл. *boгъ* «сосна; сосновий ліс» від <...> кореня іє. **bher-/ bhor-*” [ЕСУМ, т. 1, с. 200], *гай* – „псл. **gajъ*” [ЕСУМ, т. 1, с. 451], *груд* – „псл. [*grōdъ*] «підвищення на землі»” [ЕСУМ,

т. 1, с. 603], *дерево* – „псл. *dervo; можливо, пов’язане з іє. *der «дерти»” [ЕСУМ, т. 2, с. 36–37], *кора* – „псл. skora, якнайближче пов’язане давнім паралелізмом початкових k- і sk- (з рухомим іє. s-)” [ЕСУМ, т. 3, с. 9], *кряж* – „псл. *kręž < *křengj- (*křengj-) «щось кругле»”; „кругляк, колода дерева” [ЕСУМ, т. 3, с. 115], *кущ* – „похідне утворення з суфіксом -jъ від др. кусть «кущ», укр. [куст] «тс.» (сх.-сл. *kustjъ); „низкоросла дерев’яниста рослина; скупчення рослин” [ЕСУМ, т. 3, с. 171], *лист* – „псл. listъ (< *leistu-); „орган рослини” [ЕСУМ, т. 3, 243], *ліс* – „псл. lěsъ «простір, порослий деревами, особливо листяними; дерева, особливо листяні; дерево як будівельний матеріал»” [ЕСУМ, т. 3, с. 265–266], *луг* – „псл. *lŏgъ «кривизна, зниження поверхні землі; низький ліс, прибережні зарості; болото»”; „поросла травною і кущами лука” [ЕСУМ, т. 3, с. 297–298], *пуща* – „псл. *rustja, похідне від rustъ «дикий, пустий»” [ЕСУМ, т. 4, с. 646], *хвоя* – „псл. хвоја «сосна, глиця, дрюк»” [ЕСУМ, т. 6, с. 170].

Часто питомі непохідні терміни стають твірною базою для похідних терміноодиниць лісівництва. Наприклад, 1 145 термінів ($\approx 44\%$ від усієї кількості українських термінів лісівництва) мають корінь *ліс-* або містять лексему *ліс*, напр.: *лісовпорядкування*, *лісозахист*, *лісонасадження*, *лісосіка*, *лісостан*, *підлісок* (синтетичні терміни); *тип лісу*, *високостовбурний ліс*, *вільхові ліси*, *вічнозелені ліси* (аналітичні терміни). Термін *дерево* служить основою для творення 302 синтетичних та аналітичних термінів лісівництва ($\approx 12\%$), напр.: *деревостан*, *деревина*, *високоякісне дерево*, *дерево плюсове* та ін.

Термінні запозичення є одним із джерел поповнення практично всіх терміносистем української мови. Термінознавці (І. Байбакова, О. Буракова, В. Задорожний, О. Іващишин, Т. Кияк, І. Кочан, Т. Панько, М. Прокопович, Т. Рибак, Л. Симоненко та ін.) по-різному трактують роль запозичень в українській термінології. Сучасні дослідники (І. Кочан, Л. Малевич, М. Прокопович, Л. Яремчук та ін.) переконують, що запозичення іншомовних термінних одиниць є важливим засобом збагачення термінофонду української мови. Міжнародна термінолексика не порушує структури мови, а забезпечує

контакти з іншими мовами світу й указує на високий рівень розвитку термінології [121, с. 17].

Інші мовознавці (О. Іващишин, Т. Кияк, Л. Симоненко та ін.) вважають, що до запозиченого терміна доцільно вдаватися лише тоді, коли він точніше відображає означуване поняття. Однак під час паралельного використання запозиченого й українського термінів, зауважує Т. Кияк, краще обирати останній. Не варто шукати іншомовного терміна, якщо в рідній мові вже функціонує звична та вмотивована лексична терміноодиниця [98, с. 232].

Процес запозичення термінів має свою специфіку, що полягає „у використанні переважно писемного шляху проникнення нових слів, а також можливості свідомого впливу на формування термінологічних систем” [142, с. 130]. Дослідники виокремлюють екстралінгвальні та інтралінгвальні причини появи запозичених елементів у термінології, а саме: позначення реалій чужого життя, використання однослівного терміна замість кількаслівного національного, „престижність” іншомовного слова, мода на нього, усталеність терміна у мові; потреба у поповненні або створенні якоїсь лексико-семантичної групи, яка була відсутньою чи недостатньо заповненою у певний час, та семантичне обмеження питомого слова, усунення його багатозначності [122].

У системі непохідних синтетичних термінів лісівництва фіксуємо запозичені терміни (27 терміноодиниць): *абрис*, *габітус*, *гумус*, *сорт*, *урман*, *флора*, *фонд*, *ценоз*, *шкала*, *шпон*, *яр*; *асоціація*, *гуміфікація*, *гутація*, *дефляція*, *дефоліація*, *імпрегнація*, *інвентаризація*, *інтенсифікація*, *культивуація*, *класифікація*, *лігніфікація*, *оптимізація*, *меліорація*, *паспортизація*, *сертифікація*, *утилізація*. Вони походять з різних мов, зокрема латинської: *габітус* (від лат. *habitus*) [СІС, Мельничук], *сорт* (лат. *sors*) [ЕСУМ, т. 5, с. 357], *флора* (лат. *Flora*) [СІС, Мельничук]; грецької: *ценоз* (від грец. *κοινός* – загальний) [СІС, Мельничук]; німецької: *абрис* (нім. *abriß* – план, кресленик) [СІС, Мельничук, с. 9], *шпон* (нім. *Span* – „тріска, скіпка, уламок”) [ЕСУМ, т. 6, с. 465]; тюркських мов: *урман* (тат. *urman* – „ліс”) [255], *яр* (тюрк. *jar* – „яр, яруга”) [ЕСУМ, т. 6, с. 548].

Запозичення термінів лісівництва відбувається двома способами – безпосередньо з мови-реципієнта та опосередковано. Результатом прямого запозичення є поява в системі УТЛ термінів *абрис, габітус, сорт, урман, флора, ценоз, шпон, яр*. До опосередкованих запозичень належать терміни, які увійшли до термінології лісівництва з мови-джерела через посередництво польської, російської, німецької, італійської, чеської та французької мов. Наприклад, термін *гумус* (лат. *humus* – „перегній, земля, ґрунт”) запозичено в українську мову „через посередництво російської і польської мов з латинської; лат. *humus* «перегній, земля, ґрунт»” [ЕСУМ, т. 1, с. 619]. Термін *ґрунт* (свн. *Grunt* „дно, земля; фундамент”) проник в українську мову, „можливо, через старочеське посередництво <...> з середньовісньонімецької мови; свн. *Grunt* «дно, земля; фундамент»” [ЕСУМ, т. 1, с. 606]. Термін *шкала* (лат. *scalae* – дробина [СІС, Мельничук]) проник в українську терміносистему, „очевидно, за німецьким посередництвом (н. *Scala, Scale* «шкала») з італійської мови; іт. *scala* «сходи, драбина; шкала» продовжує лат. *scāla*” [ЕСУМ, т. 6, с. 426]. Термін *фонд* (лат. *fundus* – „основа, дно”) запозичене „з французької мови, можливо, за посередництвом німецької (н. *Fonds* «фонд»); фр. *Fonds* походить від лат. *fundus* – «основа, дно»” [ЕСУМ, т. 6, с. 117].

Серед термінних запозичень окрему групу складають терміни-інтернаціоналізми. Наявність інтернаціонального елемента у слові чи його частині значно полегшує спілкування між носіями різних мов. Наукова термінологія кожної мови є явищем національним за своїми витоками, але часто інтернаціональним за сферою вживання [122]. Інтернаціоналізми переважно зберігають близьке або спільне значення і фонетико-морфологічну будову.

В УТЛ зафіксовано 16 термінів-інтернаціоналізмів із суфіксами *-аці(я) / -яці(я), -ізаці(я)*, що мають значення процесуальності, напр.: *асоціація, гуміфікація, гутація, дефляція, дефоціація, імпрегнація, інвентаризація, інтенсифікація, культивація, класифікація, лігніфікація, оптимізація, меліорація, паспортизація, сертифікація, утилізація*.

Найчастіше інтернаціоналізми є елементами віддаленої периферійної зони термінного поля УТЛ, напр.: *асоціація, інвентаризація, паспортизація, сертифікація*. У терміносистемі лісівництва вони можуть бути уточнені додатковими компонентами та входити до ядра чи навколоядерної зони термінного поля УТЛ, пор.: *асоціація рослинна, інвентаризація земель лісогосподарського призначення, паспортизація відходів деревини, лісова сертифікація*.

3.1.2. Похідні терміни лісівництва

Похідні терміни в системі синтетичних термінів лісівництва з'явилися внаслідок різних способів творення.

На галузеву термінологію як на підсистему загальнолітературної мови поширюються системні особливості словотвірної структури, що виражаються в принципах та способах творення загальномовних одиниць. З іншого боку, „процес термінотворення – це особливий різновид словотвірної процедури, який відрізняється від звичайного словотвору переважанням певних компонентів (терміноелементів) і / або композиційних моделей” [135, с. 118]. Термінолог Л. Симоненко зазначає, що „термінологічне словотворення на відміну від загальномовного має деякі особливості, пов'язані насамперед із самою специфікою терміна як лексичної одиниці обмеженої сфери вживання. При термінологічному словотворенні вільніше і простіше поєднуються запозичені та національні словотвірні елементи, спостерігається також зміна семантики загальномовних морфем” [222, с. 62].

Термінотворення є свідомим процесом. На думку В. Даниленка, „свідома участь у творенні термінів надає змогу штучно впроваджувати в галузеві термінології спеціалізовані за значенням словотворчі морфеми, які дозволяють пов'язати певну класифікаційну систему понять з певною системою мовних засобів вираження цих понять” [61, с. 76].

Процес збагачення галузевих термінологій підпорядковується законам української мови й відбиває загальні тенденції щодо творення терміносистем

різних галузей науки й техніки. Як зауважують термінознавці, українська науково-технічна термінологія характеризується чотирма основними критеріями: 1) використання старої, наявної у мові назви для позначення певного наукового поняття; 2) використання іншомовних слів для найменування нових понять; 3) використання наявних у мові словотворчих моделей для творення нових назв; 4) використання словосполук для найменування наукових понять [188, с. 160–161].

Похідні синтетичні терміни лісівництва є результатом морфологічних (афіксація, складання та аббревіація) та неморфологічних (лексико-семантичний та морфолого-синтаксичний) способів творення (див. таблиця 3.1).

Морфологічним способом утворені різні типи похідних термінів лісівництва: а) афіксальні деривати; б) терміни-композити; в) терміни-юкстапозити; г) терміни-аббревіатури.

Афіксація є найбільш продуктивним типом морфологічного словотворення в українській терміносистемі лісівництва. На думку дослідників, саме „в морфологічній структурі слова-терміна, утвореного шляхом афіксації, органічно закладені основи структурної систематизації, які мають першочергове значення для термінології” [186, с. 121].

Афіксальний спосіб творення УТЛ представлений такими різновидами: суфіксальний, префіксальний, префіксально-суфіксальний та нульова суфіксація.

Найпоширенішим є суфіксальний спосіб творення (173 терміни). У межах суфіксальних термінів-дериватів виокремлюємо словотвірні типи віддієслівних, відіменникових та відприкметникових похідних утворень іменникового морфологічного типу.

Віддієслівні суфіксальні похідні терміни лісівництва утворилися внаслідок приєднання до основи твірного дієслова суфіксів *-ни(я)*, *-енн(я)*, *-к(а)*, *-ець*, *-ник* / *-льник* / *-івник* / *-івельник*, *-ач*, *-ищ(е)* / *-овищ(е)* та нульового суфікса.

Таблиця 3.1

Способи творення похідних синтетичних термінів УТЛ

Способи творення похідних синтетичних термінів УТЛ	Приклади	Кількість термінів
1. Морфологічні		268
<i>Афіксація</i>		210
Суфіксальний (N + Sf; Verb + Sf; Adj + Sf)	<i>ялинник, розпушувач, молодняк</i>	173
Нульова суфіксація (Verb + ∅)	<i>відпад, заріст, заруб</i>	
Префіксальний (Pr + N)	<i>неугіддя, субір, рекультивація</i>	27
Префіксально-суфіксальний (Pr + N + Sf; Pr + Adj + Sf)	<i>міжряддя, опілля, сугрудок</i>	10
<i>Складання</i>		49
Композиція (N + o + N; N + o + N + Sf; Adj + o + N + Sf)	<i>грунтовтома,</i>	45
Юкстапозиція	<i>лісокористування, рідколісся</i>	
	<i>деревозвалювач-викорчовувач,</i>	4
	<i>рослини-індикатори, шпон-</i>	
	<i>розривина</i>	
<i>Абревіація</i>	<i>ПЗФ, ЛЕІС, ЛісГІС</i>	9
2. Неморфологічні		21
<i>Термінізація</i>	<i>стіна, успадкування, царство</i>	10
<i>Транстермінізація</i>	<i>дернування, урочище</i>	
<i>Вторинна номінація</i>		11
метафоризація	<i>освітлення, вічко</i>	5
метонімізація	<i>вирубка, кара</i>	6
		289

Найпоширенішими є терміни лісівництва з суфіксами **-нн(я)**, **-енн(я)**, напр.: *витоптування, дернування, здерев'яніння, корування, мульчування, орання, пиляння, підживлювання, підтрелювання, проріджування розкрязування, рубання, сколювання, скорковіння, спускання, трелювання, фрезерування, чокерування; зрошення, насадження, окультурення, освітлення, прорідження, прочищення та ін.*

Частина термінів лісівництва утворюється додаванням до основи дієслова суфікса **-к(а)** для називання деяких технологічних процесів, напр.: *оранка,*

окуліровка, прочистка, просіка, рубка. Сучасні науковці вважають, що віддієслівні іменники з суфіксом **-к(а)** можна вживати лише зі значенням „наслідок дії”, „об’єкт”, „місце”, „величина” тощо, наприклад, *ділянка, просіка*, але їх недоцільно вживати на позначення процесу [191, с. 83].

У системі УТЛ фіксуємо паралельне вживання термінів, утворених від дієслівних основ з допомогою суфіксів **-нн(я)** та **-к(а)**, напр.: *орання – оранка, окулірування – окуліровка, рубання – рубка*. Вони стають причиною виникнення небажаного явища словотвірної синонімії в термінології лісівництва. Однак такі похідні терміни не завжди є взаємозамінними, тобто вони відрізняються значенням. Наприклад, підтримуємо думку укладачів термінологічного словника „Лісівництво. Термінологічний словник” (2013 р.), які розрізняють терміни *рубання* та *рубка*. Автори вказують, що термін *рубка (лісу)* має значення „рубання та видалення дерев з лісу”, а термін *рубання* називає „дію за значенням рубати” [ЛТС*, с. 5].

В українській термінології лісівництва паралельно функціонують терміни-інтернаціоналізми із суфіксами **-аці(я) / -яці(я), -ізаці(я) / -изаці(я)**, які відносимо до непохідних синтетичних термінів, і власне українські терміни із суфіксом **-нн(я)**, пор.: *імпрегнація та просочування, утилізація та переробляння*. Через заміну запозичених термінів з непрозорою семантикою та нетиповим для української мови звучанням або словотвірною структурою питомими відповідниками можна уникнути небажаного накопичення найменувань того самого поняття.

Віддієприкметникові терміни лісівництва з суфіксом **-ець** є назвами рослин, напр.: *саджанець, сіянець*. Деривати цього типу розглядають як мотивовані неад’єктивованими дієприкметниками, тому їх вважають дієслівними [235, с. 109].

За допомогою суфікса **-ник / -льник / -івник / -івельник** в українській термінології лісівництва утворено іменники чоловічого роду зі значенням виконавця дії, названої твірним дієсловом, напр.: *бракувати → бракувальник*

(браківник), вимірювати → вимірник, заготовляти → заготівельник (заготівник), сіяти → сіяльник.

Суфікс **-ач** приєднується до дієслівних основ для творення термінів лісівництва на позначення пристроїв, приладів, механізмів, напр.: *розпушувати* → *розпушувач*, *розосереджувати* → *розосереджувач* тощо.

Терміни із суфіксом **-ищ(е) / -овищ(е)** утворені від інфінітивних основ для називання місця дії, напр.: *згарище*, *пасовище*. У процесі словотворення відбувається чергування голосних у корені, пор.: *згоріти* → *згарище*.

З допомогою **нульового** суфікса творяться переважно віддієслівні терміни зі значенням дії або її наслідку, напр.: *відпад*, *заріст*, *заруб*, *зруб*, *недопил*, *недоруб*, *обсмол*, *опад*, *підпил*, *постав* та ін.

Відіменникові суфіксальні похідні терміни лісівництва утворились поєднанням основи твірного іменника з суфіксами **-ник**, **-ин (а) / -овин(а)**, **-ін(а)**, **-няк**.

Суфікс **-ник** функціонує у структурі термінів, що є назвами сукупності предметів, напр.: *чагарник*, *ялиник*, *яличник* та ін.

Терміни із суфіксом **-ин(а) / -овин(а)** найчастіше виражають значення речовинності, напр.: *деревина*, *дернина*, *жердина*, *пластина*; *котовина*; а також називають місце у просторі або форму рельєфу, напр.: *вершина*, *долина*, *низина*; *низовина*.

Суфікси **-ин(а)**, **-ін(а)** у структурі термінів лісівництва є носієм значення одиничності, напр.: *насінина*, *хвоїна*; а також суфікс **-ин(а)** бере участь у творенні термінів на позначення типів лісу, напр.: *бучина*, *осичина*, *смеречина* та ін.

Суфікс **-няк** служить засобом для творення термінів лісівництва зі значенням збірності і приєднується до основ іменників, що називають ліс, гай, зарості певних дерев та кущів, а також самі ці дерева, кущі, напр.: *березняк*, *букняк*, *бучняк*, *вербняк*, *грабняк*, *дерезняк*, *дубняк*, *липняк*, *осичняк*.

Відприкметникові суфіксальні похідні терміни лісівництва утворились поєднанням основи твірного прикметника і суфіксів **-ість**, **-няк**, **-ищ(е)**.

Суфікс *-ість* є засобом творення термінів лісівництва від основ якісних та відносних прикметників, напр.: *витривалий* → *витривалість*, *вологопровідний* → *вологопровідність*, *гідрофобний* → *гідрофобність*, *збіжистий* → *збіжистість*, *ізотрофний* → *ізотрофність*, *конкурентоспроможний* → *конкурентоспроможність*, *лісистий* → *лісистість*, *мінливий* → *мінливість*, *міцний* → *міцність*, *морозостійкий* → *морозостійкість*, *рослинний* → *рослинність*, *рясний* → *рясність*, *суховерхий* → *суховерхість*, *температуропровідний* → *температуропровідність*, *теплоємний* → *теплоємність*, *трухлий* → *трухлість*, *трухлявий* → *трухлявість*, *ярусний* → *ярусність*.

Суфікс *-няк* служить для творення терміна *молодняк*. Спостерігаємо розходження формальної та семантичної мотивації: термін *молодняк* формально співвідноситься з прикметниковою твірною основою *молод-*, але семантично мотивований словосполученням *молодий ліс* → *молодняк*.

Суфікс *-ищ(е)* допомагає утворити термін *кореневище* із предметним значенням „частина дерева”. Формально цей термін утворено від прикметника *кореневий*, проте семантично співвідноситься із словосполученням *коренева частина* → *коренев-ищ(е)*.

В українській терміносистемі лісівництва нараховуємо 27 префіксальних термінів. Причиною нечастого використання префіксального способу творення термінів може бути слабка здатність префіксів утворювати слова з абсолютно новим лексичним значенням, оскільки вони виконують переважно мутаційну функцію.

Префіксальні терміни лісівництва утворилися в результаті приєднання до іменників префіксів як питомих, так і запозичених. Найбільш поширеними питомими префіксами є давній праслов'янський префікс *су-* зі значенням „неповний вияв того, що названо твірним словом”, напр.: *субір*, *субучина*, *сугруд*, *судіброва*; префікс *пра-*, який має значення „давність, споконвічність” і реалізує його в терміні *праліс*.

Продуктивними в терміносистемі лісівництва є іншомовні префікси *de-*, *in-*, *re-*, *ультра-*.

Префікс *de-* латинського походження та виражає значення заперечення, протилежності в термінах лісівництва *демутація*, *дефоліація*, *деформація*.

Префікс *in-* також походить з латинської мови та є складником терміна *інфільтрація*, що позначає „процес просочування опадів і поверхневих вод у гірські породи та ґрунт” [ЛТС, с. 153].

Префікс *re-* латинського походження вказує на повторюваність дії або явища і виконує роль словотворчого форманта в структурі терміна *рекультивація* „штучне відновлення родючості ґрунту та рослинного покриву після техногенного порушення природи” [ЛТС, с. 311].

Префікс *ультра-* латинського походження є компонентом терміна *ультраксерофіти* „крайні сухолюбви” [УЕЛ, т. 2, с. 340]. Особливістю семантики цього префікса є „здатність надавати мотивованим основам значення „крайній” [5, с. 32].

У системі термінів лісівництва фіксуємо використання префіксоїдів іншомовного походження *агро-*, *аеро-*, *архі-*, *мікро-*. Префіксоїди є близькими до кореневих за походженням морфем, але частково втратили зв'язок з однокореневою одиницею мови і функціонально зблизилися з префіксом. Префіксоїди близькі до префіксів позиційно (мають чітко визначену позицію у слові) та функціонально (виконують словотвірну функцію та становлять словотворчі ресурси мови), проте не тотожні за семантикою. Якщо префіксам властиве узагальнено-абстрактне значення, то ці компоненти називають предмети, явища, ознаку тощо [103]. Науковці по-різному визначають такі компоненти: афікси (В. Лотте), основи складних слів (Н. Клименко), префіксовані основи (М. Шанський), префіксоїди (К. Городенська).

Префіксоїд *агро-* грецького походження, означає „поле” [ЕСУМ, т. 1, с. 47], є компонентом термінів лісівництва *агромеліорація*, *агробіоценози*, *агрокультура* та ін.

Префіксоїд *аеро-* грецького походження, означає „повітря” [ЕСУМ, т. 1, с. 51] та функціонує у складі термінів лісівництва, що є назвами процесів та дій, напр.: *аеросівба, аеротаксація*.

Префіксоїд *архі-* є підсилювальним запозиченим формантом із грецької мови через старослов'янську, означає „старший, перший” [ЕСУМ, т. 1, с. 89]. У складі терміна *архібласт* вживається в значенні „первинний, початковий”.

Префіксоїд *мікро-* грецького походження, найчастіше означає „малий, короткий” [ЕСУМ, т. 3, с. 474]. З допомогою цього префіксоїда утворено терміни *мікроасоціація* „одиниця класифікації рослинних мікроугрупвань”, *мікрорельєф* „найдрібніші форми рельєфу місцевості”, *мікрофлора* „сукупність мікроорганізмів” [ЛТС, с. 224–225]. Крім зазначеного значення, префіксоїд *мікро-* також є носієм значення „тонкий” у структурі терміна *мікрошпон* „тонкий деревинний матеріал для облицювання поверхонь, фанерування меблів” [ЛТС, с. 225].

Префікси *не-, анти-, де-, ре-* служать засобом творення антонімних термінів лісівництва, напр.: *угіддя* → *неугіддя*, *пірени* → *антипірени*, *фоліація* → *дефоліація*, *дигресія* → *регресія*, *культивація* – *рекультивація*.

Префіксально-суфіксальним способом утворилося 10 термінів лісівництва: *міжряддя, опілля, супліддя, суцвіття, узлісся, відземок, окружок, перелісок, сугрудок, підтоварник*.

Творення термінів лісівництва відбувається з використанням іменникових основ та конфіксів, у структурі яких є префікси *між-, о-, су-, від-, пере-, уз-* та суфікси *-о, -ок, -ник*.

Найбільша кількість похідних термінів утворено з допомогою конфікса, складником якого є *нульовий* суфікс, напр.: *міжряддя, опілля, супліддя, суцвіття, узлісся*.

Меншою є кількість термінів з конфіксами, які містять суфікс *-ок* та префікси *від-, о-, пере-, су-*, напр.: *відземок, окружок, перелісок, сугрудок*.

Термін *підтоварник* утворений з допомогою конфікса *під- ~ -ник* від іменника *товар*, напр.: *товар* → *підтоварник*.

Складні терміни лісівництва утворилися в результаті основоскладання (композиція) та словоскладання (юкстапозиція). Вони функціонують у тісному зв'язку з системою словосполучень, характеризуються семантичною єдністю і вищим ступенем конкретизації, оскільки об'єднання в одному слові кількох основ дає можливість точно описати предмети, явища за кількома ознаками [222, с. 78].

Основоскладання є продуктивним способом творення термінів лісівництва (45 термінів). За характером поєднання основ терміни-композиції можна розподілити за певними словотвірними моделями:

а) складні терміни, що корелюють зі словосполученнями „іменник + іменник”. Вони утворені з допомогою інтерфікса **-о-** ($N + o + N \rightarrow N$), напр.: *грунтова*, *дерево*, *лісо*, *сплав*;

б) складні терміни, що корелюють зі словосполученнями „прикметник + іменник”, „дієприкметник + іменник”. Вони утворені за моделями $Adj + o + N \rightarrow N$, напр.: *живий*, *пліт* \rightarrow *живопліт*; *лісовий*, *матеріал* \rightarrow *лісоматеріал*; **Part II** + $o + N \rightarrow N$, напр., *пиляний*, *матеріал* \rightarrow *пиломатеріал*; *пиляна*, *продукція* \rightarrow *пилопродукція* та ін.;

в) складні терміни, що корелюють зі словосполученням „іменник + дієслово”. Основоскладання відбувається з допомогою інтерфікса **-о-** та суфікса **-енн(я)** за моделлю $N + o + Verb + Sf \rightarrow N$, напр.: *водопроникнення*, *грунтовиснаження*, *лісорозведення*, *смоловиділення*, *смолоутворення* та ін.;

г) складні терміни, що корелюють зі словосполученням „прикметник + іменник” та утворені за словотвірною моделлю $Adj + o + N + Sf \rightarrow N$, напр.: *кривий*, *ліс* \rightarrow *криволісся*; *рідкий*, *ліс* \rightarrow *рідколісся*; *зелена*, *вільха* \rightarrow *зеленовільшаник*; *сіра*, *вільха* \rightarrow *сіровільшаник*; *чорна*, *вільха* \rightarrow *чорновільшаник* та ін.

Утворення композита у результаті складання основи та форматизації, де афікс оформлює все складне слово, не належачи одному з компонентів, дериватологи називають парасинтезом [64, с. 6].

Способом словоскладання, тобто складанням двох або кількох твірних слів, утворюються терміни-юкстапозиції. У сучасному мовознавстві юкстапозиції

визначають по-різному. Одні мовознавці (Н. Клименко, Л. Рогозін) кваліфікують їх як складні слова, інші (О. Чумак) вважають їх словосполученнями. На думку М. Привалової, такі складні лексичні одиниці можна зарахувати до обох названих вище груп та визначити межу між ними на основі семантико-синтаксичних ознак [198, с. 53]. А. Бурячок відзначає схожість одиниць, утворених за моделлю прикладки, і складених номінацій [22].

В системі УТЛ юстапозиція представлена незначною кількістю терміноодиниць (4 терміни): *автомобіль-тягач, деревозвалювач-викорчовувач, рослини-індикатори, шпон-розривина*. У таких термінах друге слово конкретизує значення першого.

Серед структурних типів українських термінів лісівництва важливе місце займають **абревіатури**. Основною причиною виникнення абревіатур науковці вважають потребу точності, мовленнєвої і графічної економії [48; 99; 239; 240; 258 та ін]. Абревіація уможлиблює скоротити або згорнути довжину термінів, що робить їх оптимальними для сприйняття.

Залежно від того, як згортаються словосполучення в окремі слова та як при цьому скорочуються їхні компоненти, науковці розрізняють різні види абревіатур. В. Лейчик виокремлює чотири типи абревіатур: 1) літерні; 2) звукові; 3) складові; 4) комплексні [138, с. 77–84]. О. Волох визначає три типи абревіатур: 1) часткові; 2) ініціальні; 3) комбіновані [31, с. 192]. Автори „Словника скорочень в українській мові” абревіатури поділяють на ініціальні та графічні (умовні) [231, с. 6]. Мовознавець О. Стишов стверджує, що в українській мові є три основні групи абревіатур: часткові, ініціальні, комбіновані [241, с. 154]. Дослідниця О. Селіванова виокремлює чотири типи абревіатури: 1) ініціальна зі звуковим і літерним різновидами; 2) складова; 3) поєднання скороченого до складу слова першого слова й цілого слова; 4) мішана [217, с. 5–6].

У системі українських термінів лісівництва вдалося виділити такі типи абревіатур:

- 1) абревіатури ініціального типу (акроніми), зокрема:

– *літерні* – утворені складанням початкових букв твірних одиниць, що вимовляються за буквеним типом, напр.: *ПЗФ* ← *природно-заповідний фонд*, *ПЛНД* ← *постійна лісонасінна ділянка*, *КРНП* ← *клонова родинна насінна ділянка*;

– *звукові* – утворені з початкових звуків компонентів терміносполучення, напр.: *ГІС* ← *географічні інформаційні системи*, *ЛЕІС* ← *ландшафтно-екологічні лісові системи*.

Звукові ініціальні типи абревіатур мають у своєму складі голосні звуки. Своїм звуковим складом вони наближаються до простих мовних одиниць української мови.

2) комбіновані (мішані) абревіатури, що поєднують різні елементи (скорочені слова, літерні та звукові абревіатури), напр.: *ЛісГІС* ← *лісові географічні системи*, *Дзв* ← *дуб звичайний*.

У терміносистемі лісівництва абревіатури часто виникають для вирішення практичних завдань лісівництва. Наприклад, скорочені написи використовують на ділянкових стовпах для визначення виду рубання лісу на цій ділянці: *87-2 / ПРЖ-96 / 1-37*, де *87* – номер кварталу, *2* – номер виділу, *ПРЖ* – захід (проріджування), *96* – рік проведення заходу, *1* – номер ділянки, *37* – площа, га.

На сучасному етапі помітна тенденція до запозичення абревіатур з англійської мови, які часто навіть не транслітерують для позначення понять лісівництва. До них належать назви різноманітних міжнародних організацій або назви, що входять до міжнародних стандартів, однакових для всіх країн, напр.: *ГІС Topol*, *FSC (деревина)*. Наприклад, географічну інформаційну систему *Topol* створили в Чехії для потреб лісової галузі, але її використовують також в інших країнах і одночасно застосовують оригінальну назву [194, с. 285].

Серед неморфологічних способів творення термінів лісівництва виокремлюємо лексико-семантичний та морфолого-синтаксичний.

Лексико-семантичний спосіб творення нового терміна передбачає семантичне переосмислення наявних у мові одиниць без застосування спеціальних словотворчих засобів. Такий спосіб творення нових одиниць

тракують неоднозначно. З одного боку, використання лексико-семантичного способу призводить до розвитку полісемії в терміносистемі, проте, з іншого боку, він продовжує відігравати певну роль у творенні термінів, оскільки має „деякі переваги щодо інших способів, зокрема слова, утворені ним, короткі та легко запам'ятовуються” [152, с. 38].

Як зазначає Л. Полюга, „хоч наука прагне, щоб кожен термін був моносемантичним, але в умовах розвитку знань це, по суті, стає неможливим. Термінні одиниці як словесні знаки в різних суміжних науках „обрастають” новими семантичними відтінками. Ці термінолексеми з такими семантичними відтінками не стають окремими лексичними одиницями, а лише різними семантичними відгалуженнями, які реалізуються у відповідних ділянках науки чи виробництва” [192, с. 79].

За визначенням професора І. Ковалика, „лексико-семантичний спосіб – це навантаження новим лексичним значенням слова, яке існує у даній мові при одночасному збереженні здебільшого первісного значення слова” [107, с. 24]. Це означає, що лексико-семантичний (семантичний) спосіб словотвору полягає у виділенні з колишнього багатозначного слова омоніма, який втрачає семантичний зв'язок із значенням багатозначного слова і внаслідок додаткового навантаження отримує нове лексичне значення [107, с. 25].

Аналіз українських термінів лісівництва показав, що лексико-семантичний (семантичний) спосіб словотвору властивий термінам лісівництва та має декілька різновидів, зокрема *термінізацію*, *транстермінізацію* та *вторинну номінацію*.

Деякі науковці об'єднують термінізацію та транстермінізацію в одну групу, яку позначають терміном неосемантизація [104]. Варто зауважити, що процеси вторинної номінації та термінізації і транстермінізації взаємозумовлені. Лексична одиниця загальноживаної лексики чи термінна одиниця іншої терміносистеми через метафоричне чи метонімне переосмислення її значення потрапляє в систему термінів галузевої термінології та функціонує уже з новим конкретним термінним значенням.

Термінізація – це спеціалізація значення загальноновживаної мовної одиниці. Цей спосіб творення нових терміноодиниць полягає у звуженні семантики загальноновживаної мовної одиниці.

Процес термінізації мовознавці визначають по-різному. Одні розглядають звуження значення в терміносистемі як самостійний підвид лексико-семантичного способу термінотворення поряд з метафорою й метонімією [143, с. 38], інші ототожнюють його з метафорою та метонімією [78, с. 55–56].

В українській термінології лісівництва зафіксовано невелику кількість похідних термінів, які виникли внаслідок термінізації загальноновживаних слів (10 терміноодиниць). Звуження семантики загальноновживаної мовної одиниці репрезентують терміни *ареал*, *ландшафт*, *пакування*, *підрум'янювання*, *порода*, *район*, *стіна*, *успадкування*, *царство*, *ярус*.

Наприклад, термін *стіна* функціонує в системі УТЛ зі значенням „Відкрита до незаліснених ділянок частина лісових насаджень; границя лісу з відкритим простором (узлісся, зруби)” [УЕЛ, т. 2, с. 265]. Він виник через уточнення значення загальноновживаної лексеми *стіна* – „щільний ряд чи суцільна маса чого-небудь, що утворює перепону, перешкоду, завісу і т. ін.” [СУМ, т. 9, с. 715].

Термін *успадкування* в лісівництві вживають у значенні „частка загальної фенотипової мінливості, обумовлена різноманіттям особин” [УЕЛ, т. 2, с. 303]. Він є результатом конкретизації значення загальноновживаного слова *успадкування* – „дія за знач. успадковувати” [СУМ, т. 10, с. 493].

Термін *царство* в лісівництві має значення „один із найвищих таксономічних рангів в системі організації світу” [УЕЛ, т. 2, с. 326]. Це значення терміна з'явилося на основі значення загальноновживаної лексеми *царство* – „місце, сфера, галузь, де переважають, домінують ті або інші явища, засади і т. ін.”. Обидві лексичні одиниці мають спільну гіперсему ‘домінування’, яка в семантичній структурі терміна лісівництва конкретизується семою ‘таксономічні ранги’.

Транстермінізація – це використання термінів однієї галузі знань для позначення понять іншої. Терміни можуть переходити з однієї терміносистеми до іншої, у результаті чого вони зазнають змін, суть яких полягає в модифікації первісного значення терміна та звуженні його синтагматичних властивостей. Причинами транстермінізації дослідники вважають зміни поняттєвого наповнення, сфери вживання, семантичної структури слова (дефінітивного і сигніфікативного значення) [268, с. 55].

В українській терміносистемі лісівництва способом транстермінізації виникли терміни, перейняті із суміжних з лісівництвом наук (екології, біології, географії та ін.), напр.: *дернування, масив, урочище*.

При синхронному аналізі виникають труднощі у визначенні первинного значення. У цьому випадку може допомогти метод компонентного аналізу, який дає змогу виділити диференційні семи в значеннєвій структурі порівнюваних термінних одиниць. Конкретизоване, уточнене значення, яке містить більшу кількість сем, а отже, має вужчу семантику, вважатимемо похідним. Наприклад, термін *урочище* в лісівництві функціонує зі значенням „порівняно велика ділянка лісу, яка відрізняється від інших окремими контурами, рельєфом, ґрунтово-гідрологічними умовами” [УЕЛ, т. 2, с. 302]. Порівняно з географічним терміном *урочище* – „одна із морфологічних частин географічного ландшафту; сполучена система ландшафтних фацій” [УЕЛ, т. 2, с. 302] значення терміна лісівництва уточнено семою ‘ділянка лісу’, яка конкретизує семи ‘морфологічна частина географічного ландшафту’, ‘система ландшафтних фацій’. Таким чином, термін лісівництва *урочище* є похідним.

Термін *масив* у лісівництві використовують у значенні „ділянка парку площею понад 0, 5 га, яка складається з деревних та чагарникових насаджень у поєднанні з галявинами та луками, майданчиками та доріжково-стежковою мережею <...>” [ЛТС, с. 212]. У садово-парковому мистецтві лексема *масив* виражає значення „квітник значних розмірів регулярної чи пейзажної форми, у якому яскравий ефект забезпечується внаслідок одночасного цвітіння всіх рослин” [ЛТС, с. 212]. Значення терміна *масив* у терміносистемі лісівництва є

ширшим, а термін садово-паркового мистецтва уточнено семою ‘квітник значних розмірів’, який конкретизує такі семи значення лісівництва, як ‘ділянка парку’, ‘насадження’, ‘галявини та луки’.

Вторинна номінація – це зміна значення, що характеризується перенесенням назви з одного предмета на інший за подібністю (метафоризація) чи суміжністю (метонімізація) їхніх ознак або функцій. Як зазначає О. Тараненко, вторинна номінація – це процес „надання об’єктові ще однієї назви: з іншою мотивованістю і з певною спеціальною метою або як трансформацію попередньої назви об’єкта” [245, с. 418].

Метафоризація – це зміна значення початкового слова через включення до його семантики нових складників – термінологічних сем, які модифікують значення на основі подібності й проектують його на певну терміносистему [128, с. 24].

Метафоризацію вважають закономірним й природним мовним явищем (О. Богуш, Х. Дацишин, О. Кринець, С. Овсейчик, О. Степанова та ін.), яка допомагає утворити повноцінні мотивовані терміни, що дають змогу науковій думці, позначені цими термінами, поєднати із реальним життєвим досвідом.

Метафоричного переосмислення зазнають загальноживані слова в процесі творення термінів лісівництва (5 термінів), які називають нові поняття на основі подібності виконуваних функцій, схожості зовнішніх ознак (форма, розмір, місце розміщення) чи внутрішніх властивостей, процесів чи дій тощо, напр.: *вічко*, *кондиціонування*, *оцупок*, *рідина*, *хвилястість*.

Значення терміна лісівництва *вічко* – „сліди нерозвинених у пагін „сплячих” бруньок” [КТС, с. 16] з’являється в процесі метафоризації загальноживаного слова *вічко* в значенні „зменш.-пестл. до око” [СУМ, т. 1, с. 691], а *око* „загалі невеличкий отвір у чому-небудь” [СУМ, т. 1, с. 691]. Предмет, позначений терміном лісівництва *вічко*, має схожу форму із предметом, що позначає лексема *вічко*. Термін лісівництва має уточнювальні семи ‘брунька’, ‘щеплення’.

Термін *кондиціонування* в терміносистемі лісівництва функціонує зі значенням „витримування деревини під атмосферним тиском за постійно заданої температури та відносної вологості повітря до досягнення рівноважної вологості” [ЛТС, с. 175]. Він виник у процесі метафоризації загальноживаного слова *кондиціонування* – „дія за значенням кондиціонувати” [293, с. 564], а *кондиціонувати* означає „обробляти повітря за допомогою кондиціонера” [293, с. 564]. Лексема *кондиціонування* та термін лісівництва *кондиціонування* мають спільні семи ‘процес’ та ‘функція’, а термін лісівництва уточнений семою ‘витримування деревини’.

Значення терміна лісівництва *оцупок* „короткий круглий сортимент, довжина якого дає змогу обробляти його на деревообробних верстатах” [ЛТС, с. 397] розвинулось на основі лексичного значення загальноживаного слова *оцупок* „обрубаний або обламаний шматок чого-небудь” [СУМ, т. 5, с. 829]. Через схожість розмірів та властивостей предметів відбувся процес перенесення назви, її термінологізація і конкретизація семами ‘круглий сортимент’, ‘деревообробні верстати’.

Термін лісівництва *хвилястість* у значенні „умовна вада деревини, яка виявляється у хвилястому або хаотичному розміщенні її волокон” [ЛТС, с. 391] виникає у результаті перенесення загальноживаної назви *хвилястість* „якість за значенням хвилястий” [СУМ, т. 11, с. 41] на предмет, схожий за формою. Термін лісівництва уточнено семами ‘вада деревини’, ‘розміщення волокон’.

Метонімізація полягає у внутрішньому семантичному розвитку термінів лісівництва через вторинну наукову ідеалізацію об’єктів. Метонімне перенесення значення термінів відбувається за ознакою суміжності, тобто належності понять, які терміни позначають, до одного кола явищ, до понять одного порядку, пов’язаних просторовими, часовими, причинно-наслідковими та іншими відношеннями [268, с. 54]. Науковець Л. Приблуда відзначає, що метонімні процеси відображають певні моделі пізнання світу, тому є більш регулярними [197, с. 140].

Метонімії перенесення є способом творення шести термінів лісівництва: *агролісомеліорація, вирубка, кара, лісівництво, недоруб, рубання*.

Метонімізація термінів лісівництва є виявом внутрішньосистемних процесів термінотворення, тобто початковим у процесі семантичних змін є термін, який уже функціонує в системі УТЛ. Вона відбувається через суміжність:

а) процесу або дії та місця дії, напр.: *вирубка* „1) процес вирубування лісу; 2) ділянка, де ліс рубають” [9, с. 62];

б) дії та процесу, напр.: *рубання* „1) дія за значенням рубати; 2) технологічний процес, який завершується видаленням дерев з лісу” [ЛТС*, с. 5];

в) об’єкта та процесу, напр.: *кара* „1) підготована для підсочки ділянка поверхні стовбура, на частини якого нанесенні спеціальні зрізи для нанесення живиці; 2) пошкодження стовбура підновками під час підсочки, супроводжується засмоленням деревини” [КТС, с. 37]; *недоруб* „1) дерева або ділянка лісу, призначені для рубання, проте не вирубані в термін, визначений лісорубним квитком; 2) недоруб розрахункової лісосіки – недовикористання розрахункової лісосіки господарством” [КТС, с. 50];

д) науки та галузі виробництва, напр.: *лісівництво* „1) наука про життя і вирощування лісу; 2) галузь рослинництва, що займається вирощуванням лісу для одержання деревини, інших продуктів лісу та використання його з захисними, водорегулюючими, лікувально-оздоровчими, естетичними цілями” [УЕЛ, т. 1, с. 422].

г) системи засобів та навчальної дисципліни, напр.: *агролісомеліорація* „1) система лісознавчих засобів, спрямована на покращення несприятливих для господарства природних умов території та підвищення продуктивності угідь; 2) навчальна дисципліна, що розробляє теоретичні засади розміщення та конструювання агролісомеліоративних насаджень, методи їх вирощування, техніку і технології лісомеліоративних робіт” [КТС, с. 13] та ін.

Морфолого-синтаксичний спосіб словотвору називають ще **конверсією**, суть якої полягає в тому, що вживання слова в новій синтаксичній функції

супроводжується набуттям нового морфологічного значення і зміною засобів його вираження [49, с. 125]. Професор І. Ковалик зазначає, що в морфолого-синтаксичному способі словотворення шляхом спеціального переосмислення певної мовної одиниці відбувається її перехід з одного розряду одиниць мови в інший, тобто перехід мовної одиниці з розряду однієї частини мови в іншу [107, с. 20].

Зафіксовано поодинокі випадки творення номенів лісівництва морфолого-синтаксичним способом, напр.: *лісничий, гайовий*. Ці назви утворилися в результаті переходу прикметників в іменники, які позначають осіб за родом діяльності, пов'язаної з лісівництвом.

3.2. Структура аналітичних українських термінів лісівництва

Терміни-словосполучення є складеними найменуваннями наукового поняття, виконують номінативну та комунікативну функцію і є невід'ємною частиною термінологічної системи.

Терміносполучення в лінгвістиці трактують по-різному: одні мовознавці визначають їх як традиційні словосполучення, називаючи готовими одиницями мови (Л. Дубровіна); інші вважають їх особливим видом ідіом, термінологічність яких зумовлена потребою в номінації наукових об'єктів (А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько). А. Коваль наголошує, що складені терміни – це стійкі словосполучення, які „вносяться у текст в готовому вигляді, а не створюються заново (це одиниці мови, а не мовлення)” [112, с. 293].

Для аналітичних термінів характерним є те, що вони поєднують у собі властивості терміна та словосполучення. На цих ознаках складеної номінації наголошує термінознавець Л. Симоненко: „Як різновид терміна він (термін-словосполучення – *прим. О. Б.*) характеризується системністю, наявністю дефініції, тенденцією до моносемії в межах свого термінологічного поля. Як різновид словосполучення є певною синтаксичною конструкцією, що складається з двох або більше слів на основі підрядного граматичного зв'язку” [222, с. 88].

Для української термінології лісівництва властиве творення багатокомпонентних термінних словосполучень [18]. Відповідно до кількісного складу аналітичні терміни лісівництва можна поділити на двокомпонентні, трикомпонентні та багатокомпонентні.

3.2.1. Двокомпонентні терміни лісівництва

Двокомпонентних термінів-словосполучень у термінології лісівництва є найбільша кількість (1 258 термінів). Вони становлять 55 % від загального числа досліджуваних аналітичних термінів лісівництва (див. рис. 3.3).

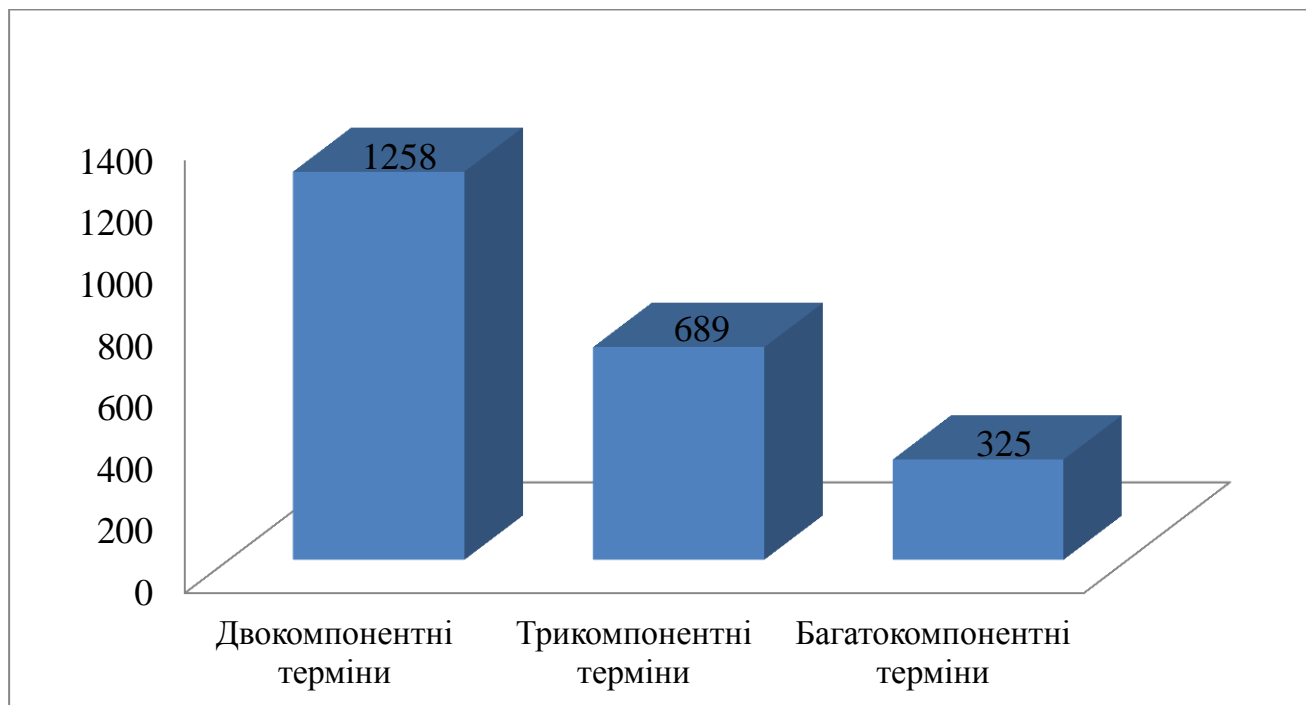

Рис. 3.3. Кількісне співвідношення аналітичних термінів лісівництва

Застосування комбінаторних методів вивчення термінології, зокрема моделювання, дає змогу встановити структурні моделі термінів-словосполучень, які увиразнюють морфологічний склад їхніх компонентів, а також розташування елементів у зазначеному терміні [97, с. 63].

Двокомпонентні терміни лісівництва творяться за кількома структурними моделями, а саме:

1. **Іменник + прикметник (N + Adj) // Прикметник + іменник (Adj + N).**

У таких словосполученнях головним словом є іменник, а ознаку поняття, ним названого, позначає прикметник. На думку Д. Лотте, у термінології „сполучення прикметника з іменником є зручнішим, ніж сполучення двох іменників” [143, с. 14].

Терміноодиниці, утворені поєднанням іменника та узгодженого з ним прикметника, незалежно від взаєморозташування компонентів, мають кількісну перевагу серед двокомпонентних термінів лісівництва (997 термінів).

Більшість терміносполучень (516 термінів) утворені за моделлю **іменник + прикметник (N + Adj)**, напр.: *акти лісові, база лісонасінна, база лісосировинна, деревина абсолютно-суха, деревина вітряно-суха, деревина гнукклесна, дерево елітне, дерево мінусове, дерево нормальне, інструкція лісовпорядкувальна, кадастр лісовий, ліси природні, ліси протиерозійні, ліси рекреаційні, меліорація лісова, тріщини усихання, тріщини усушкові, узлісся багатоконпонентне, ядро несправжнє, ярусність надземна* та ін.

За структурною моделлю **прикметник + іменник (Adj + N)** утворено 481 термін, напр.: *аварійне дерево, берегозахисні ліси, букетні посадки, буково-соснові ліси, вербові ліси, вибіркове рубання, високостовбурний ліс, ділова деревина, дрібнолистяний ліс, екстенсивно-вибіркове господарство, заповідно-лісомисливські господарства, захисні лісонасадження, кварталні просіки, концентровані рубки, корінний деревостан, липово-дубово-соснові ліси, лісові культури, лісоутворюючі породи, мішаний деревостан, незаконні рубання, неперервне лісовпорядкування, перестиглий деревостан, поступово-клиновидні рубки, розрахункова лісосіка, розсіяно-судинна порода, стиглодеревинна порода, широкосудинна деревина, ялиновий груд* та ін.

Нерідко в термінографічних працях з лісівництва виявлено ті самі терміни, але побудовані за різними структурними моделями: **іменник + прикметник** або **прикметник + іменник**. Такі структурні трансформації термінів спостерігаємо в межах тієї самої словникової статті, пор.: *деревостан пристигаючий* і

пристигаючий деревостан [ЛТС, с. 100]; або в різних словникових статтях того самого лексикографічного джерела, пор: *вибіркові рубки* [ЛТС, с. 50] і *рубки вибіркові* [ЛТС, с. 329]; або в різних лексикографічних працях, пор.: *культури лісові* [ЛТС, с. 186] і *лісові культури* [УЕЛ, т. 1, с. 429].

Невизначений порядок компонентів терміноодиниць не сприяє уніфікованості терміносистеми, руйнує її системну цілісність через порушення визначеного місця компонентів у структурі аналітичних термінів.

2. *Іменник + іменник (N + N)*.

За цією моделлю утворено 235 двокомпонентних термінів на основі підрядного синтаксичного зв'язку керування. Залежно від відмінкової форми іменників терміни мають різні модифікації структурної моделі:

а) опорний іменник має форму називного відмінка однини, а залежний – родового відмінка однини або множини, напр.: *аерація ґрунту, аеровисівання лісу, анізотропія деревини, багатство ґрунту, біомаса дерева, біомаса лісостану, біостійкість деревини, бонітет деревостану, вітростійкість лісостану, довжина лісосіки, елемент лісу, жолоблення деревини, інвентаризація лісу, калібрування деревини, коефіцієнт теплопровідності, люмінесценція деревини, напрям лісосіки, омолодження підліску, поясність лісів, рубання лісу, стратифікація насіння, технологія підсочки, ярусність деревостану тощо; варіанти едагонів, вимерзання сіянців, вихід пиломатеріалів, вологозабезпеченість рослин, диференціація дерев, дихання рослин, кантування колод, меліорація ґрунтів, продуктивність насаджень, штабелювання лісоматеріалів та ін.*

Окрім загальних назв, компонентами таких конструкцій можуть бути власні назви, напр.: *рубка Дауервальд, рубки Ебергарда, рубки Каутца, рубки Корнаковського, рубки Кравчинського, рубки Лейбундута, рубки Філіпа, шкала Крафта*.

б) опорний іменник має форму називного відмінка однини, а залежний – непрямого відмінка однини або множини з прийменниками *зі, про, на, за, в, для, від, проти*, напр.: *вставка зі шпону, вчення про ліс, деревостан на корені, ділянка*

для лісозаготівлі, догляд за лісом, догляд за насадженнями, дренаж в меліорації, колода для стовпів, ліси в голоцені, лісосіка за віком, лісосіка за приростом, лісосіка за станом, лісосіка за стиглістю, очищення від сучків, посадка на пень, стійкість проти стирання, тріщина в деревині та ін.

3.2.2. Трикомпонентні терміни лісівництва

Трикомпонентних терміносполучень є порівняно менше (689 термінів). Вони становлять 30 % від загальної кількості аналітичних термінів лісівництва.

Трикомпонентні терміни-словосполучення вирізняються структурною організацією і морфологічним вираженням компонентів. Серед них виокремлюємо структурні типи термінів, утворених за такими моделями:

1. Іменник + (прикметник + іменник) (N + (Adj + N)).

Трикомпонентних термінів, утворених за цією моделлю, є найбільша кількість (171 термін), напр.: *актуалізація лісового фонду, атестація лісових культур, біологія деревних порід, вирощування безсучкової деревини, врожайність лісового насіння, густина лісових культур, деревина термомеханічного модифікування, експлуатація лісових ресурсів, ефективність лісовпорядкувального проектування, землі лісогосподарського призначення, інструменти лісової політики, категорія лісокультурних площ, класифікація еродованих ґрунтів, ліси промислового значення, моніторинг зелених насаджень, осушення лісових земель, система лісомеліоративних насаджень, сортування лісового насіння, сприяння природному поновленню, ущільнення здрібненої деревини, фітонцидність деревно-чагарникових порід, щільність деревинної речовини та ін.*

Препозитивний іменник у таких терміносполученнях характеризується семантичною цілісністю, а прикметник узгоджується з постпозитивним іменником і становить двокомпонентне термінне сполучення, напр.: *густина + лісових культур, деревина + термомеханічного модифікування, експлуатація + лісових ресурсів* тощо.

Незначна частина трикомпонентних термінів-словосполучень цієї структурної моделі ускладнена прийменниками *за, в*, напр.: *догляд за лісовими культурами, трелювання в навантаженому положенні, трелювання в напівнавантаженому положенні*.

2. **Прикметник + (іменник + іменник) (Adj + (N + N)).**

За цією структурною моделлю утворено 137 трикомпонентних термінів, напр.: *абсолютна повнота деревостану, агротехнічна підготовка території, акустичні властивості деревини, базисна щільність деревини, біологічна меліорація лісів, біологічна стійкість деревини, вікова структура деревостану, гірська поясність лісів, державний облік лісів, еколого-економічна ефективність лісокористування, електрична міцність деревини, корисні властивості лісу, матеріально-грошове оцінювання лісосіки, паросткове поновлення лісу, побічне користування лісом, технологічна схема підсочки, черезсмугове прилягання лісосік та ін.*

У таких конструкціях прикметник позначає видову ознаку і конкретизує поняття, назване двокомпонентним іменниковим терміносполученням. Синтаксично прикметник узгоджується з головним словом терміносполучення, яке має форму називного відмінка.

Крім загальних назв, компонентами аналізованої структурної моделі можуть бути власні назви, напр.: *вибірково-поступові рубки Орлова, каймова рубка Ватнера, клиноподібна рубка Ебергарда*.

3. **(Іменник + іменник) + прикметник ((N + N) + Adj).**

Ця структурна модель є основою для творення 119 терміносполучень, напр.: *активність ґрунту біологічна, біогоризонт узлісся деревний, використання деревини комплексне, висота деревостану середня, відновлення лісу комбіноване, відходи деревини вторинні, вологість деревини вільна, зрідження деревостану природне, інвентаризація лісів селекційна, кряжування стовбурів групове, модифікування деревини хіміко-механічне, поновлення лісу паросткове, примикання лісосік безпосереднє, продуктивність лісів потенційна, просочування*

деревини наскрізне, розріз деревини тангенціальний, стиглість деревостану кількісна, фрезерування деревини конічне, функція лісу регулівна та ін.

У цій структурній моделі атрибутивний компонент стоїть у постпозиції, однак формально залежить від головного іменника терміносполучення. Таке розміщення прикметника ускладнює пошук терміна у словнику, утруднює процес словозміни та породжує двозначність, напр.: *вологість деревини вільна*, але *вологості деревини вільної*. У непрямих відмінках зміни зазнає лише головний іменник та залежний від нього прикметник, який можна трактувати як компонент сполучення *деревини вільної*.

Для ефективного функціонування та практичного використання всі багатоконпонентні терміносполучення, у структурі яких є прикметник, доцільно будувати за структурною моделлю, у якій прикметник розташований у препозиції до іменника, від якого залежить. Через неуніфікованість позиції прикметника щодо іменника в терміносполученнях лісівництва використовують на позначення того самого поняття різні структурні моделі термінів, пор.: *побічне користування лісом* [ЛТС, с. 282; УЕЛ, т. 1, с. 41, 178] і *користування лісом побічне* [ЛТС, с. 179; ЛТС*, с. 34].

4. **(Іменник + прикметник) + прикметник ((N + Adj) + Adj).**

За цією структурною моделлю утворено 98 термінів, напр.: *база лісонасінна постійна, волок трелювальний магістральний, волок трелювальний пасічний, гнилизна строкаста ситова, деревина клесна шарувата, деревина пресована металізована, діброва свіжа грабова, ділянка лісонасінна постійна, культури лісові чисті, лісові меліорації полезахисні, місце лісокультурне садивне, об'єкт лісовий селекційно-насінний, порода деревна панівна, потік лісопильний стрічково-пилковий, рубки реконструктивні санітарно-оздоровчі, сортименти лісові оброблені, фонд генетичний лісовий та ін.*

У таких конструкціях останній постпозитивний прикметник конкретизує поняття, назване двокомпонентним терміносполученням, яке виражене іменником та прикметником, напр.: *порода деревна + панівна, сортименти лісові + оброблені*.

5. **Прикметник + (прикметник + іменник) (Adj + (Adj + N)).**

За структурною моделлю утворена порівняно невелика кількість терміноодиниць лісівництва (63 терміни), напр.: *аборигенні деревні породи, багатовікові деревні породи, багатोцільове лісове господарство, вузькосмугові поступові рубки, державний лісовий фонд, довготривалі деревні породи, дрібнолистяний деревний вид, живий надґрунтовий покрив, лісовий насіннєвий матеріал, некомерційні лісові ділянки, рівномірно-поступова головна рубка, рівномірно-поступова насіннево-лісосічна рубка, стійкі деревні породи, хвойна деревна порода* та ін.

У цій моделі перший прикметник уточнює двокомпонентне терміносполучення, що складається з іменника та залежного від нього препозитивного прикметника, напр.: *стійкі + деревні породи, хвойна + деревна порода*.

6. **(Прикметник + іменник) + прикметник ((Adj + N) + Adj).**

З використанням аналізованої структурної моделі побудовано 25 термінів, напр.: *вибіркові рубки пошукові, горючий матеріал лісовий, господарська частина лісопаркова, деревна порода другорядна, деревні матеріали клеєні, лісові культури чисті, лісосировинна база споживча, соснові ліси чисті* та ін.

У таких конструкціях останній постпозитивний прикметник конкретизує поняття, назване двокомпонентним терміносполученням, яке виражене іменником та препозитивним прикметником, напр.: *деревні матеріали + клесні, лісові культури + чисті*.

7. **Іменник + (іменник + іменник) (N + (N + N)).**

Ця структурна модель є основною для творення 75 термінів, напр.: *варіанти заплавності місцезростань, види користування лісом, визначення об'єму лісоматеріалів, вік стиглості деревостану, глибина згортання насіння, зімкнутість намету деревостану, індекс типів лісу, інтенсивність рубок догляду, клас віку деревостану, ланцюг постачання продукції, методи обрахунку лісосік, нормативи точності лісовпорядкування, повторюваність рубок догляду,*

теплота згорання деревини, хід росту насадження, черговість рубок догляду та ін.

У таких конструкціях компоненти поєднуються зв'язком керування з послідовною підрядністю, напр.: *вік стиглості деревостану, інтенсивність рубок догляду, методи обрахунку лісосік та ін.*

Часто трикомпонентні терміносполучення цієї моделі ускладнені прийменниками *в / у, від, для, до, з, за, під, під час, про, проти, вздовж, впоперек*, напр.: *різання деревини в торець, кругообіг вологи в лісі, спектр освітлення в лісі, відбір дерев у рубання, зрізування сучків у деревостані, очищення дерев від сучків, охорона лісів від лісопорушень, лінія для сортування колод, рубання для підготовки лісосіки, сортименти ділові для піролізу, підготовка насіння до сівби, здатність деревини до розколювання, здатність до стирання деревини, деревостан з надмірною повнотою, дефект виробів з деревини, лісова продукція з стовбура, догляд за лісовими культурами, розподіл за класами віку, просочування деревини під тиском, термообробка деревини під час модифікування, вчення про зміну порід, стійкість деревини проти стирання, різання деревини вздовж волокон, фрезерування деревини вздовж волокон, різання деревини впоперек волокон та ін.*

У таких структурних моделях прийменник може бути в препозиції до другого компонента, напр.: *лінія для сортування колод, рубання для підготовки лісосіки, догляд за лісовими культурами*, або частіше до третього компонента терміносполучення, напр.: *дефект виробів з деревини, здатність деревини до розколювання, просочування деревини під тиском та ін.*

Виявлено поодинокі випадки модифікації аналізованої структурної моделі трикомпонентних термінів через використання сурядного зв'язку між другим і третім компонентами, який репрезентований сполучником *та*, напр.: *баланс деревини та відходів, зачищення гілок та сучків, пошкодження сіянців та саджанців.*

Поодинокі трикомпонентні терміни утворені з використанням *дієприкметників*, напр.: *переважаюча деревна порода або порода деревна*

переважаюча; або **інфінітивів**, напр.: *здатність деревини колотися*; або **прислівник**, напр.: *абсолютно суха деревина*; або **числівників** (позначені словом або цифрою), напр.: *ліси першої групи, ліси другої групи, перша вікова лісосіка, друга вікова лісосіка або I вікова лісосіка, II вікова лісосіка*.

Складники трикомпонентних аналітичних термінів лісівництва пов'язані різними видами зв'язку, зокрема послідовною підрядністю, напр.: *види користування лісом, визначення об'єму лісоматеріалів, вік стиглості деревостану, глибина згортання насіння, зімкнутість намету деревостану, індекс типів лісу, інтенсивність рубок догляду*; паралельним підпорядкуванням, напр.: *агротехнічна підготовка території, акустичні властивості деревини, акустичні властивості деревини, базисна щільність деревини, біологічна меліорація лісів, біологічна стійкість деревини, вибіркові рубки пошукові, горючий матеріал лісовий*.

3.2.3. Багатокомпонентні терміни лісівництва

В українській терміносистемі лісівництва зафіксовано значну кількість багатокомпонентних термінів, які утворено із чотирьох, п'яти, шести, семи, восьми та дев'яти слів. На думку науковців, багатокомпонентні терміни виникають внаслідок „використання кількох простіших термінів або словосполук для детальнішої конкретизації поняття” [141, с. 73].

Чотирикомпонентні терміни (186 термінів) відзначаються великою кількістю структурних моделей, а саме:

1. **(Іменник + іменник) + (прикметник + іменник) ((N + N) + (Adj + N))**.

За цією структурною моделлю утворена найбільша кількість чотирикомпонентних термінів (58 термінів), напр.: *вади деревини біологічного походження, густина сходів лісового насіння, крок висівання лісових культур, метод створення лісових культур, норма висівання лісового насіння, облік ресурсів чагарникових порід, просочування деревини бандажним способом, садіння рослин лісових порід, сезони проведення доглядових рубок, спосіб підсочки*

листяних дерев, технологія створення лісових культур, шкала вітростійкості деревних порід та ін.

Ці терміни виникли в результаті поєднання двох двокомпонентних термінів, які в системі УТЛ функціонують окремо, напр.: *просочування деревини, бандажний спосіб* → *просочування деревини бандажним способом; шкала вітростійкості, деревні породи* → *шкала вітростійкості деревних порід та ін.*

Складники двокомпонентних термінів, що служать базою для утворення чотирикомпонентного терміна, пов'язані різними видами підрядного зв'язку (керування або узгодження), напр.: *крок висівання (лісових культур), садіння рослин (лісових порід)* або *(крок висівання) лісових культур, (садіння рослин) лісових порід*. У процесі творення чотирикомпонентного терміна дві частини взаємно розташовуються і граматично корелюють так, що головним компонентом є двочленний термін зі зв'язком керування, а залежним – двочленний термін зі зв'язком узгодження, напр.: *крок висівання лісових культур, садіння рослин лісових порід*. Залежний двочлен чотирикомпонентного терміна має форму того відмінка, якого вимагає головне слово першого компонента.

Часто чотирикомпонентні терміни-словосполучення цієї структурної моделі ускладнені прийменниками *в / у, на, під*, напр.: *поле сівозміни в лісовому розсаднику, рубки догляду в букових лісах, змішування порід у лісових культурах, тип сівозмін у лісовому розсаднику, лісокористувачі на умовах довгострокового користування, обробіток ґрунту під лісові культури та ін.*

У таких структурних моделях прийменник може стояти в препозиції до другого компонента, напр.: *лісокористувачі на умовах довгострокового користування*; або частіше до третього компонента терміносполучення, напр.: *обробіток ґрунту під лісові культури, система сівозмін у лісовому розсаднику та ін.*

Виявлено поодинокі випадки функціонування структурних моделей чотирикомпонентних термінів із сурядним зв'язком між компонентами, який репрезентований сполучниками *та* або *і*, напр.: *викопування та сортування садивного матеріалу, планування і розміщення доглядових рубань.*

2. **(Прикметник + іменник) + (прикметник + іменник) ((Adj + N) + (Adj + N)).**

Ця структурна модель представлена 39 термінами, напр.: *біолого-лісівничі властивості деревних порід, болотні форми деревних порід, вибіркове рубання найцінніших дерев, економічне стимулювання сталого лісокористування, лісівничі властивості деревних порід, лісова продукція деревообробної промисловості, лісові культури цільового призначення, меліоративна роль лісових насаджень, природне відновлення корінних лісостанів, сортиментний склад лісосічного фонду, технічне приймання лісових культур* та ін.

Особливістю термінів цієї структурної моделі є те, що вони утворені поєднанням двох двокомпонентних термінів в одне смислове та структурне ціле, але друга частина має уточнювальний характер і приєднується до першої зв'язком керування між базовими іменниками, напр.: *природне відновлення + корінні лісостани* → *природне відновлення корінних лісостанів*. Двокомпонентні терміни, з яких складаються чотирикомпонентні терміносполучення, можуть функціонувати окремо як двокомпонентні терміни, які побудовані на основі підрядного зв'язку узгодження між компонентами, напр.: *лісівничі властивості, деревні породи* → *лісівничі властивості деревних порід*.

Рідко чотирикомпонентні терміносполучення цієї моделі ускладнені прийменниками **в, на**, напр.: *біологічні ресурси в лісовому господарстві, захисна зона в лісових культурах, лісові культури на осушених землях*.

3. **Іменник + (прикметник + іменник) + прикметник (N + (Adj + N) + Adj).**

Зафіксовано 30 термінів, утворених за цією структурною моделлю, напр.: *відділення лісового розсадника маточне, ділянка лісового розсадника дендрологічна, зберігання круглих лісоматеріалів вологе, землі лісового фонду лісові, перероблення деревної сировини первинне, план лісового розсадника організаційно-господарський, площа лісового розсадника продукувальна, придатність лісового насіння посівна, приймання лісових культур технічне, цінність лісового насіння лісівнича, якість лісового насіння посівна* та ін.

Таку конструкцію терміна можна розглядати як комбінацію двох двокомпонентних термінів у їхній модифікації **іменник + прикметник** та **прикметник + іменник**. Однак для чотирикомпонентних термінів цієї структурної моделі властива своєрідна постпозиція прикметника відносно стрижневого іменника. Своєрідність полягає в тому, що іменник та залежний від нього прикметник розриває двокомпонентне терміносполучення, пор.: *цінність лісівнича, лісове насіння* → **цінність лісового насіння лісівнича**.

При функціонуванні таких конструкцій у непрямих відмінках може бути сплутування щодо залежності останнього прикметника, оскільки в непрямих відмінках усі компоненти такого терміносполучення можуть мати однакове граматичне вираження, пор.: *план лісового розсадника організаційно-господарський*, але *плану лісового розсадника організаційно-господарського*. Для уникнення нагромодження однакових форм краще у таких конструкціях використовувати іншу послідовність розташування компонентів: **прикметник + іменник + прикметник + іменник**, напр.: *організаційно-господарський план лісового розсадника*.

4. **Іменник + (іменник + іменник) + прикметник (N + (N + N) + Adj)**.

За цією структурною моделлю побудовано 17 термінів, напр.: *визначення об'єму лісоматеріалів вагове, визначення об'єму лісоматеріалів геометричне, визначення об'єму лісоматеріалів групове, визначення об'єму лісоматеріалів фотографічне, індекси типів лісу цифрові, індекси типів лісу літерно-цифрові, карта розроблення лісосіки технологічна* та ін.

Подібно до чотирикомпонентних термінів попереднього типу іменник та залежний від нього прикметник розриває двокомпонентне терміносполучення, напр.: *карта технологічна, розроблення лісосіки* → *карта розроблення лісосіки технологічна*.

Постпозиційний прикметник узгоджується з іменником у роді, числі та відмінку, однак у процесі словозміни така граматична узгодженість стирається, що призводить до сплутування понять, пор.: *карта розроблення лісосіки технологічна*, але *карти розроблення лісосіки технологічної*.

Таким чином, доречно для творення термінів цього структурного типу використовувати модель **прикметник + іменник + іменник + іменник**, напр.: *технологічна карта розроблення лісосіки, вагове визначення об'єму лісоматеріалів, геометричне визначення об'єму лісоматеріалів.*

5. (**Прикметник + іменник**) + (**іменник + іменник**) ((**Adj + N**) + (**N + N**)).

Ця структурна модель представлена 14 термінами, напр.: *балансовий метод розрахунку лісокористування, біологічні основи рубок догляду, комбінований метод рубок догляду, лісогосподарські методи захисту лісу, спеціальне використання запасу деревини, техніко-організаційні показники доглядових рубань, технологічна карта розробки лісосіки та ін.*

В основу творення таких термінів покладено два двокомпонентні терміни, які побудовані за моделлю **прикметник + іменник** та **іменник + іменник**. Компоненти цих структурних моделей поєднуються між собою зв'язком узгодження та керування, напр.: *спеціальне використання, запас деревини* → *спеціальне використання запасу деревини*. Граматичну і смислову цілісність чотирикомпонентного терміна забезпечує підрядний зв'язок керування між стрижневими іменниковими компонентами термінів, пор.: *спеціальне використання запасу деревини, технологічна карта розробки лісосіки.*

6. (**Іменник + іменник**) + (**іменник + іменник**) ((**N + N**) + (**N + N**)).

Ця структурна модель представлена вісьмома термінами, напр.: *категорія інтенсивності рубок догляду, методи визначення запасу насаджень, просочування деревини способом вимочування, таблиці ходу росту деревостанів.*

Декілька термінів цієї структурної моделі включають прийменники **в, до, під, крізь**, напр.: *визначення типу лісу в природі, підготовка площі до відновлення лісу, просочування деревини під тиском крізь торець.*

У таких термінах поєднано кілька термінів різних тематичних груп. Однак у сукупності вони утворюють новий термін, набувають нового значення, тому інколи важко вичленувати менші готові терміни та показати їхнє поєднання в чотирикомпонентному терміні.

Формально компоненти аналізованої структурної моделі укладено так, що домінантою є перший іменник. Останнім у цій конструкції є іменник, який безпосередньо пов'язаний з попереднім іменником зв'язком керування. Синтаксичні відношення між іменниками можуть бути різними (атрибутивними, об'єктними), напр.: *просочування деревини способом вимочування, таблиці ходу росту деревостанів*. У цих терміносполученнях іменники *просочування, таблиці* керують граматичними формами залежних субстантивів, але тип відношень – різний, пор.: *просочування деревини* (об'єктний тип відношення), а *просочування способом вимочування* (атрибутивний тип відношення); *таблиці ходу росту* (атрибутивний тип відношення), а *росту деревостанів* (об'єктний тип відношення). При цьому словосполучення *спосіб вимочування* та *хід росту* можна вважати синтаксично нерозкладними, тобто вони функціонують у структурі термінів *просочування деревини способом вимочування, таблиці ходу росту деревостанів* єдиним блоком.

Проведений формально-семантичний аналіз терміносполучень підтверджує складність та різноманітність зв'язків та відношень між компонентами термінів досліджуваної моделі, що допомагає визначити структурні та семантичні особливості багатоконпонентного терміна лісівництва.

У поодиноких чотирикомпонентних термінах аналізованої структурної моделі між компонентами існує сурядний зв'язок, напр: *методи обліку самосіву та підросту, організація охорони і захисту лісів*.

7. (Іменник + прикметник + (прикметник + іменник) ((N + Adj + (Adj + N))).

Всього п'ять термінів побудовано відповідно до цієї структурної моделі, напр.: *заготівля вторинної деревинної сировини, зберігання лісового садивного матеріалу, інвентаризація лісового садивного матеріалу, сортування лісового садивного матеріалу*.

У таких структурних моделях головним компонентом є перший іменник, від якого залежить останній іменник, а два препозиційні прикметники з ним

узгоджуються, напр.: *заготівля вторинної деревинної сировини* ← *заготівля сировини, сировина вторинна, деревинна*.

8. **Іменник + (прикметник + іменник + іменник) (N + (Adj + N + N)).**

П'ять термінів побудовано за цією структурною моделлю, напр.: *критерії еколого-економічної ефективності лісокористування, ліси зеленої зони міста, метод безперервного впорядкування лісів, облік лікарських видів сировини, поліпшення санітарного стану лісів*.

Таку структурну модель можна подати як поєднання однокомпонентного та трикомпонентного термінів, які в УТЛ функціонують окремо, напр.: *ліс, зелена зона міста* → *ліси зеленої зони міста*.

Невелика кількість термінів цієї структурної моделі ускладнена прийменниками *у, з, до*, напр.: *баланс поживних речовин у ґрунті, пилопродукція з тангентальним нахилом волокон, підготування лісового насіння до висівання, підготування лісового насіння до сівби*.

Вибір прийменника та його місце в структурі терміна вмотивовані семантикою однокомпонентного терміна-іменника та характером синтаксичного зв'язку, пор.: *баланс поживних речовин у ґрунті* та *пилопродукція з тангентальним нахилом волокон*. Прийменник *у* функціонує в межах трикомпонентного терміна *поживні речовини у ґрунті* та служить засобом вираження відношень між його іменниковими компонентами, а прийменник *з* стосується відмінкової форми першого іменника трикомпонентного терміна, який граматично пов'язаний однокомпонентним терміном-іменником.

9. **(Прикметник + іменник) + прикметник) + прикметник ((Adj + N) + Adj) + Adj).**

Ця структурна модель представлена п'ятьма термінами, напр.: *лісові культури наступні суцільні, лісові культури наступні часткові, соснові ліси чисті вологі, соснові ліси чисті свіжі, соснові ліси чисті сухі*.

У цих термінах основним є іменник, який з препозитивним прикметником утворює двокомпонентний термін, а постпозитивні прикметники уточнюють, конкретизують зміст поняття, названого двокомпонентним терміном, напр.: *лісові*

культури + наступні, суцільні → *лісові культури наступні суцільні, соснові ліси + чисті, вологі* → *соснові ліси чисті вологі*.

10. **(Іменник + іменник) + прикметник) + прикметник ((N + N) + Adj) + Adj).**

За цією структурною моделлю утворено 3 терміни, напр.: *відновлення лісу природне вегетативне, відновлення лісу природне насінневе, вологоємність ґрунту максимальна молекулярна*.

У ній місце першого компонента займає головний іменник. Він керує залежним іменником, що позначає об'єкт, пор.: *відновлення лісу природне вегетативне*. Постпозитивні прикметники уточнюють значення іменного двокомпонентного терміносполучення: *відновлення лісу + природне* → *відновлення лісу природне + вегетативне* → *відновлення лісу природне вегетативне*.

11. **(Іменник + прикметник) + прикметник) + прикметник ((N + Adj) + Adj) + Adj).**

Терміни цієї структурної моделі (2 терміни) формально представлені поєднанням іменника із залежними від нього постпозитивними прикметниками: напр.: *матеріал лісовий садивний стандартний, матеріал лісовий садивний щеплений*.

У таких терміносполученнях прикметники семантично нерівноправні та по-різному наближені до іменника. Другий та третій постпозитивні прикметники послідовно уточнюють значення двокомпонентного та трикомпонентного терміносполучення, пор.: *матеріал лісовий + садивний* → *матеріал лісовий садивний + стандартний* → *матеріал лісовий садивний стандартний*.

Терміни лісівництва, які складаються із п'яти і більше компонентів, становлять 14 % від усіх досліджуваних аналітичних термінів.

П'ятикомпонентні терміни (98 термінів) утворюються за різними структурними моделями, а саме:

1. **Іменник + прикметник + прикметник + іменник + прикметник (N + Adj + Adj + N + Adj)**, напр.: *ґрунт постійного лісового розсадника закритий*,

площа постійного лісового розсадника загальна, спосіб підсочки хвойних дерев двоярусний, спосіб підсочки хвойних дерев низхідний, частина постійного лісового розсадника допоміжна, частина постійного лісового розсадника продукувальна.

2. Іменник + іменник + іменник + прикметник + іменник (N + N + N + Adj + N), напр.: *методи визначення світлолюбності деревних порід, хід росту насаджень модальних деревостанів, хід росту насаджень нормальних деревостанів.*

3. Іменник + прикменник + іменник + прикменник + іменник (N + Adj + N + Adj + N), напр.: *ліси лісопаркових частин зелених зон, маса деревинного волокна грубого помелу, рівень комплексного використання деревної сировини.*

4. Іменник + іменник + іменник + іменник + прикметник (N + N + N + N + Adj), напр.: *категорія інтенсивності рубок догляду помірна, категорія інтенсивності рубок догляду сильна, категорія інтенсивності рубок догляду слабка.*

5. Іменник + іменник + прикметник + іменник + іменник (N + N + Adj + N + N), напр.: *ліси округів санітарної охорони курортів, шкала оцінки природного поновлення лісу.*

6. Іменник + іменник + прикметник + прикметник + іменник (N + N + Adj + Adj + N), напр.: *технологія вирощування лісового садивного матеріалу.*

7. Іменник + іменник + прикметник + іменник + прикметник (N + N + Adj + N + Adj): *спосіб підсочки хвойних дерев висхідний.*

8. Прикметник + іменник + іменник + прикметник + іменник (Adj + N + N + Adj + N): *технологічні схеми створення лісових культур.*

П'ятикомпонентні терміносполучення можуть бути ускладнені прийменниками *в / у, до, для, з, на*, які стосуються різних компонентів-іменників терміносполучення, напр.: *рубки догляду в насадженнях м'яколистяних порід, спосіб змішування рослин у лісових культурах, схема змішування рослин у лісових культурах, шкала вибагливості до ґрунту деревних порід; лісокористувачі тимчасові на умовах короткострокового користування, сортименти ділові для виробництва деревних плит, сортименти ділові для виробництва дубильних*

екстрактів; висівання з технологічною колією в лісовому розсаднику; переведення лісових культур у лісовкрити площу; коефіцієнт введення молодняків у категорію насаджень, черезсмугові рубки з розрахунком на природне поновлення; шкала розподілу дерев за становищем у деревостані; а також сполучником та: проект організації та розвитку лісового господарства; лісівничі та екологічні властивості деревних порід.

Шестикомпонентні терміни (15 термінів) побудовані за двома структурними моделями:

1. *Прикметник + іменник + прикметник + іменник + прикметник + іменник (Adj + N + Adj + N + Adj + N), напр.: затратна концепція економічної оцінки лісових ресурсів.*

2. *Іменник + іменник + іменник + іменник + прислівник + прикметник (N + N + N + N + Adv + Adj), напр.: категорія інтенсивності рубок догляду надто сильна.*

Більшість шестикомпонентних терміносполучень є прийменниковими, напр.: *матеріал лісовий садивний з відкритою кореневою системою, матеріал лісовий садивний із закритою кореневою системою; природне насіннєве відновлення бука під наметом лісостанів, природне насіннєве відновлення дуба під наметом лісостанів, природне насіннєве відновлення смереки під наметом лісостанів; спосіб змішування рослин у лісових культурах кулісами, спосіб змішування рослин у лісових культурах рядками; спосіб змішування рослин у лісових культурах шаховий.*

Структурні моделі шестикомпонентних термінів можуть містити сурядний сполучник *і*, напр.: *оцінювання якості лісових культур і лісових насаджень.*

Компоненти деяких шестикомпонентних термінів об'єднуються з допомогою *і* прийменників, *і* сполучників, напр.: *природне відновлення деревостану і роль підросту у ньому; технологія механізованих освітлень та прочисток в дубових молодняках.*

Семикомпонентних термінів у системі УТЛ виявлено невелику кількість (3 терміни). Усі вони ускладнені прийменником *у / в*, напр.: *переведення лісових*

культур у вкриті лісовою рослинністю ділянки, спосіб змішування рослин у лісових культурах ланками в рядку, спосіб змішування рослин у лісових культурах почергово в рядку [ЛТС, с. 352].

Восьмикомпонентних термінів є лише два. Вони ускладнені прийменниками *без, в, на* та сполучниками *й, або*, напр.: *таблиці класів віку, бонітету, повноти, товарності й запасу насаджень; спосіб лісозаготівлі без утворення тимчасових запасів в лісі або на відвантажувальних майданчиках.*

Дев'ятикомпонентним є один термін *концепція економічної оцінки лісових ресурсів на основі чистого доходу споживача*. Цей термін має декілька рівнів членування через те, що утворений у результаті поєднання дво- (*лісові ресурси, дохід споживача, економічна оцінка*) та трикомпонентних (*чистий дохід споживача, концепція лісових ресурсів*) термінів, на основі яких створюються відповідно чотири- (*основа чистого доходу споживача*) та п'ятикомпонентні (*концепція економічної оцінки лісових ресурсів*) терміни лісівництва, що об'єднуються у дев'ятикомпонентний термін (див. рис. 3.4).

Рис. 3.4. Структура дев'ятикомпонентного терміна *концепція економічної оцінки лісових ресурсів на основі чистого доходу споживача*

Складником багатоконпонентних термінів лісівництва можуть бути аббревіатури. Їх використання в структурі терміна зумовлене потребою забезпечити оптимальну довжину багатоконпонентного терміна та його функціональну мобільність, напр.: *механізовані котловинні (улоговинні) рубки*

ЛЛТІ (Львівського лісотехнічного інституту), рубки ЛитНДЛІГ двоциклові шестизаходові поступові рубки для листяно-смерекових лісів.

3.2.4. Описові конструкції термінів лісівництва

У системі УТЛ виявлено шість термінів, які структурно оформлені як описові конструкції, напр.: *ліси, ті, що ростуть по вододілах* [УЕЛ, т. 1, с. 103], *дерево, яке не має експлуатаційної цінності* [ММ, с. 72], *деревина, яку використовують для отримання теплової або інших видів енергії* [ММ, с. 22], *деревина, оброблена консервантами під тиском* [ММ, с. 51], *горючий матеріал лісовий, що затримує поширення горіння* [УЕЛ, т. 1, с. 183], *лісова продукція, отримана з дерев* [ЛТС, с. 166].

Найбільше таких термінів виявлено в перекладному „Англо-українському словнику лісотехнічних термінів” (2013 р.). Їхня поява вмотивована відсутністю українського відповідника до англійських термінів. Цей факт свідчить про потребу творення нових термінів лісівництва для позначення понять, що виникли в науці *лісівництво* недавно або через її розвиток потребують точнішого найменування.

Описові конструкції побудовані за схемою складнопідрядного речення з підрядним означальним, частини якого поєднуються сполучними словами **який**, **що**, напр.: *деревина, яку використовують для отримання теплової або інших видів енергії* [ММ, с. 22]; *горючий матеріал лісовий, що затримує поширення горіння* [УЕЛ, т. 1, с. 183]. Перша частина таких конструкцій – це синтетичний чи аналітичний термін лісівництва, а підрядна частина конкретизує цей термін.

Два терміни оформлено як конструкції з дієприкметниковим зворотом, який виконує функцію конкретизатора значення поняття, напр.: *деревина, оброблена консервантами під тиском* [ММ, с. 51]; *лісова продукція, отримана з дерев* [ЛТС, с. 166].

Отже, аналітичні терміни лісівництва є синтаксичними конструкціями, утвореними поєднанням двох і більше повнозначних слів на основі підрядного

або сурядного зв'язку. Невелика кількість термінів лісівництва має структуру описових конструкції, які засвідчують потребу творення нових термінів.

Висновки до розділу 3

1. Українські терміни лісівництва за структурою є двох типів – синтетичні та аналітичні.

2. Синтетичні терміни за будовою поділяються на прості та складні (терміни-композиції та терміни-юкстапозиції).

Прості терміни лісівництва можуть бути непохідними та похідними. Непохідні терміни одночасно є елементами загальноживаної лексики і функціонують у терміносистемі лісівництва без зміни значення. Серед них є як питомі терміни, так і термінні запозичення з різних мов (латинської, грецької, німецької, тюркських мов). Окрему групу непохідних термінів складають терміни-інтернаціоналізми. Похідні терміни лісівництва з'явилися внаслідок різних способів творення – морфологічних (афіксація, складання та аббревіація) та неморфологічних (лексико-семантичний та морфолого-синтаксичний).

Складні терміни лісівництва утворилися двома способами – основоскладання (композиція) та словоскладання (юкстапозиція).

Окреме місце серед синтетичних українських термінів лісівництва займають аббревіатури, зокрема ініціального типу та комбіновані (змішані) аббревіатури. На сучасному етапі помітна тенденція до запозичення аббревіатур з англійської мови.

3. Аналітичні терміни значно переважають над синтетичними, що підтверджує ієрархічну організацію наукових знань у терміносистемі лісівництва. Відповідно до кількісного складу вони є двокомпонентними, трикомпонентними та багатокомпонентними. Кожному виду аналітичних термінів відповідає певна кількість структурних моделей, які відображають морфологічний склад терміносполучень та характер синтаксичного зв'язку між компонентами. Окремі терміни лісівництва оформлені як описові конструкції.

ВИСНОВКИ

1. Українська термінологія лісівництва є невід'ємною частиною лексичної системи української мови. Комплексне дослідження процесів становлення, формування та розвитку УТЛ, її системної та структурної організації сприяє поглибленню теорії українського термінознавства та розв'язанню прикладних проблем уніфікації та стандартизації в межах окремих терміносистем.

Фундаментальними для вивчення українських термінів лісівництва є теорія терміна, теорія опозицій та теорія номінацій. Їх використання дало змогу упорядкувати терміносистему лісівництва, встановити зв'язки між термінами, з'ясувати процеси входження терміна в систему УТЛ та визначити його місце в термінній системі.

За допомогою наукових методів (*описового, структурного та його елементів компонентного і дистрибутивного аналізу, методу суцільного відбору, а також прийому кількісних підрахунків*) отримано об'єктивну, точну інформацію про історію становлення, формування та розвитку УТЛ, виокремлено та описано тематичні групи, підгрупи та мікрогрупи термінів лісівництва, встановлено гіперо-гіпонімні відношення між ними, досліджено явища синонімії, антонімії, полісемії та омонімії в межах УТЛ, з'ясовано структурні особливості термінів лісівництва, визначено закономірності та тенденції розвитку терміносистеми лісівництва.

Термінологія лісівництва охоплює назви понять *лісівництва* як науки, яка досліджує процеси вирощування, формування і поновлення лісу; типи, складники та характеристики лісу, види деревостану; етапи використання, заготівлі й оброблення лісових ресурсів і продукції та процеси рубання лісу в теоретичному та практичному аспектах.

Термінологія лісівництва тісно пов'язана з термінологіями інших лісівничих наук (*лісознавчою термінологією, лісівничою термінологією, лісотехнічною термінологією, лісовою термінологією, термінологією лісового*

господарства). Зроблено висновок, що ці назви найчастіше перебувають у гіперогіпонімічних відношеннях, тому їх неможливо ототожнювати.

2. Історія розвитку УТЛ нерозривно пов'язана зі становленням лісівництва як самостійної науки, рівнем наукових знань про ліс та результатами практичного лісівництва, а також соціально-політичними умовами, які сприяли розвитку лісівництва або ускладнювали його. На термінології лісівництва позначилися тенденції розвитку загальноживаної лексики, термінних систем інших галузей, активність термінотворчої та термінографічної діяльності науковців в Україні та за її межами.

Процес розвитку УТЛ охоплює три періоди: 1) кінець XVIII ст. – 1920-ті рр. XX ст.; 2) 1920-ті рр. – 1991 р.; 3) 1991 р. – дотепер.

Перший період позначений появою українських термінів лісівництва в наукових працях І. Гавришкевича, П. Верехи, І. Верхратського, а також в часописі „Sylwan”, збірниках Наукового товариства ім. Шевченка, напр.: *живиця, розгалужена береза, оболона, галузе, деревно*.

Другий період найбільш складний і тривалий в історії української термінології лісівництва. Він нерозривно пов'язаний зі змінами політичної ситуації в Україні (частково поза її межами).

У межах цього періоду встановлено три етапи розвитку термінології лісівництва: 1) з 1920-х до 30-х рр.; 2) з 1930-х до 50-х рр.; 3) з кінця 1950-х рр. до 1991 р. *Перший етап* пов'язаний з політикою українізації, діяльністю Інституту української наукової мови ВУАН та роботою Термінологічної комісії при Українській господарській академії (УГА) в Подебрадах (Чехія). У Галичині на розвиток термінології лісівництва вплинула наукова діяльність М. Мельника. *Другий етап* позначений сповільненням діяльності науковців у термінологічній справі. Упродовж 1934–1936 рр. термінологи Інституту мовознавства ВУАН видали п'ять термінологічних бюлетенів, зокрема ботанічний (1935 р.), який містив терміни на позначення понять лісівництва (*безвершинник, безверхе дерево; березняк, березник, березовий ліс, гай березовий; узлісся*). Терміни лісівництва фіксують окремі спеціальні часописи: „Лісова промисловість” (з 1941 р.), „Лісове

господарство” (з 1948 р.), „Вісник сільськогосподарської науки” (з 1956 р.), „Лісовий журнал” (з 1958 р.) та ін. На *третьому етапі* помітно поживалася робота з укладання спеціальних галузевих російсько-українських словників, зокрема з лісівництва. З’явився перший академічний словник з лісівництва „Російсько-український словник термінів лісівництва” (1980 р.). На жаль, так званий „період відлиги” не став часом очищення від запозичень, українська терміносистема лісівництва продовжувала штучно засмічуватися російськими кальками (*живородящий, всмоктующий, денітрифікуючий, пристигающий*).

Третій період пов’язаний зі здобуттям Україною незалежності та активізацією досліджень термінології лісівництва в різних аспектах. Велику увагу термінологи приділяють проблемам стандартизації УТЛ. Важливим кроком у цьому напрямі стало створення Державного стандарту України „Лісівництво: терміни та визначення” (1997 р.). Для конкретизації змісту понять лісівництва розпочалася робота над укладанням енциклопедичних словників. Першим таким виданням є „Українська енциклопедія лісівництва” у 2 томах (1999–2007 рр.). Процесу унормування термінології лісівництва сприяли спеціальні лексикографічні праці „Лісівництво. Термінологічний словник” (2006 р.; 2013 р.), „Короткий тлумачний словник-довідник понять і термінів лісівництва” (2009 р.), „Короткий словник дендрологічної і лісівничої термінології” (2008 р.), а також перекладні словники, зокрема „Російсько-англо-український тлумачний лісотехнічний словник” (1995 р.), „Англо-український словник лісотехнічних термінів” (2013 р.), „Лісотехнічний термінологічний словник: український, російський, англійський” (2014 р.).

3. Упродовж усієї історії розвитку УТЛ склалася як цілісна система, важливою ознакою якої є термінне поле.

Термінне поле УТЛ має типову структуру, що складається з ядра та периферії. До ядра термінного поля лісівництва належать терміноодиниці, у семантичній структурі яких сема ‘співвіднесеність із лісівництвом’ є центральною (*деревостан, ліс, лісистість, лісівництво, лісовідновлення, лісові культури, лісокористування, лісосіка, лісостан* та ін.). Терміни ядра термінного поля УТЛ

об'єднуються в шість тематичних груп, що позначають родові, класифікаційні та загальні поняття лісівництва; типи, складники та характеристики лісу; види, властивості, характеристики деревини та деревостану; процеси вирощування, формування та поновлення лісу; етапи використання, заготівлі та оброблення лісових ресурсів та продукції лісу; процеси рубання лісу. На периферії термінного поля лісівництва містяться терміни, пов'язані з лісівництвом лише на рівні окремих компонентів семантичної структури. Вони належать двом периферійним зонам – навколоядерній (*інтенсифікація лісового господарства, вогнезахист деревини, мисливське впорядкування, абіотичні фактори, мікроклімат, екологічні фактори, відводок, суцвіття*) та віддаленій від ядра (*розпушувач лісовий, лісова рента, лісове право, лісопорушення, засіб для деревини захисний, джерело, фонд, шкала*).

4. Гіперо-гіпонімні відношення між термінами лісівництва є визначальними для їхньої тематичної класифікації. Вони можуть розгортатися вертикально (*рубання → рубання головного користування → рубання головного рубання суцільне → рубання головного користування суцільне вузьколісосічне*) та горизонтально (*рубання головного користування – доглядове рубання*). Терміни лісівництва пов'язані також партитивними зв'язками (*частини деревини – лісова ламань, недопил, ядро деревини, окоренок відрізаний*).

У системі термінів лісівництва знаходять свій вияв явища синонімії, антонімії, полісемії та омонімії.

Синонімія в системі УТЛ є асистемним явищем, проте засвідчує, що термінологія лісівництва розвивається за загальнономовними законами. Терміни-синоніми лісівництва відрізняються переважно специфікою семантики (синонімні ряди лексичних термінів) та особливостями словотвірної структури (словотвірні терміни-синоніми). Лексичні терміни-синоніми переважно є однокомпонентними іменниковими терміноодиницями (*окоренок – відземок, оплодень – перикарпій, рясність (плодів) – буяння, деревина – колода, чурбак – оцупок*). Синонімні ряди об'єднують як питомі, так і запозичені терміни (*ауксібласт – видовжений пагін, брахібласт – укорочений пагін; гігрофіт – вологолюб, ксилема – деревина,*

імпрегнація – просочування). Як своєрідна парадигматична єдність словотвірні ряди можуть бути двочленими (*вологопоглинання деревини – гігроскопічність деревини*), тричленими (*гай – лісок – байрак*), багаточленими (*родючість – крилатість – розлогість – гіллястість*). Синонімія багатокomпонентних термінів виражається через взаємозаміну одного або усіх компонентів терміносполучення (*продукувальна частина постійного лісового розсадника – виробнича частина постійного лісового розсадника; штучне лісовідновлення – лісові культури*). Синонімними відношеннями можуть бути пов'язані однослівні терміни та терміни-словосполучення (*бучина – буковий груд*).

Словотвірні терміни-синоніми утворені з допомогою однофункційних словотворчих засобів (суфіксів, префіксів) від спільної мотиваційної бази (*рубка – рубання; вирубка – вирубування – вируб; вивізка – вивезення – вивіз; висихання – усихання; дешифрування – розшифрування; поновлення – відновлення*) чи синонімних прикметникових основ (*трухлість – трухлявість*).

Варіантність українських термінів лісівництва передбачає відмінності на рівні фонетико-фонематичних ознак (*анісова деревина – ганусова деривина*); місця наголосу (*заказник – заказнік*); словотворчих морфем (*лісозаготівельник – лісозаготівник*); морфологічної форми (*закруток деревини – закрутка деревини*); синтаксичної конструкції (*типологія лісу – лісова типологія*); знаків різних семіотичних систем (*A – бори; 0 – дуже сухі ґрунти; C₃ – вологий сугруд*).

Антонімія між термінами лісівництва виникає на основі протилежності їхніх значень і є свідченням системності УТЛ. За обсягом протиставлюваної семантики терміни-антоніми є контрадикторні (*культивація – рекультивація*), комплементарні (*постійний розсадник – тимчасовий розсадник*), контрарні (*дуже сухі ґрунти – сухі ґрунти – свіжі ґрунти – вологі ґрунти – сирі ґрунти – мокрі ґрунти*) та векторні (*високостовбурний ліс – низькостовбурний ліс*).

Терміни-антоніми лісівництва залежно від формально-структурної організації є однокомпонентними (*угіддя – неугіддя*) та багатокomпонентними, у яких протиставляється один компонент (*суха деревина – мокра деревина, абсолютна повнота деревостану – відносна повнота деревостану*).

Багатозначність у системі УТЛ є наслідком зв'язку між термінами в межах терміносистеми УТЛ, а також з термінами інших галузей знань. Багатозначні терміни лісівництва реалізують два (*агролісомеліорація*), три (*діброви*), чотири (*солонець*), п'ять (*фація*), шість (*куртина*) значень. Багатозначність термінів лісівництва виявляється як в системі УТЛ (внутрішньосистемна полісемія), так і на міжсистемному рівні (загальнонаукова полісемія).

За структурним складом багатозначні терміни є переважно однокомпонентними (*агролісомеліорація, відземок, деревина, дернування, лісівництво, лісобезпеченість*), рідко багатокомпонентними (*експертиза екологічна, культура біологічна, актуалізація лісового фонду*).

Явище омонімії в системі українських термінів лісівництва обмежене п'ятьма омонімними терміноодинацями (*балка, пасіка, реміза, рідина, розпилувач*). Їх виникнення зумовлене складними процесами в лексико-семантичній організації мови (дивергенція), фонетичним збігом питомого українського терміна та запозиченого терміна (внутрішньосистемна омонімія), наявністю однозвучної лексеми в загальнонавчній лексиці (зовнішньосистемна омонімія), а також зв'язком терміносистеми лісівництва з іншими термінними системами (міжсистемна омонімія).

5. Українські терміни лісівництва є двох структурних типів – синтетичні та аналітичні.

Синтетичні терміни (330 термінів) називають базові поняття лісівництва і поділяються на прості та складні (терміни-композиції та терміни-юкстапозиції). Прості терміни лісівництва переважно є похідними (87 %) і значно рідше непохідними (13 %). Усі непохідні терміни лісівництва (питомі чи запозичені) одночасно є елементами загальнонавчаної лексики і функціонують у терміносистемі лісівництва без зміни лексичного значення (*бір, гай, груд, дерево, кора, кряж, кущ, лист, ліс, луг, пуца, хвоя; габітус, сорт, флора, ценоз, абрис, шпон, урман, яр*). Похідні терміни лісівництва утворено різними способами – морфологічними (афіксація, складання та аббревіація) та неморфологічними (лексико-семантичний та морфолого-синтаксичний). Афіксація є найбільш

продуктивною серед морфологічних способів і представлена такими різновидами: суфіксальний (*насінник, деревина, смеречина, дубняк, трелювання, прочистка; відпад, заріст*), префіксальний (*субір, праліс, демутація, інфільтрація, рекультивація*), префіксально-суфіксальний (*міжряддя, опілля, сугрудок*). Складні терміни утворилися в результаті основоскладання (*грунтовтома, деревостан, лісорозведення, лісоматеріал, криволісся*) та словоскладання (*рослини-індикатори, шпон-розривина*). Окреме місце серед структурних типів українських термінів лісівництва займають аббревіатури – ініціальні (*ПЗФ, ПЛНД, ЛЕІС, ГІС*) та комбіновані (*ЛісГІС, Дзв*). На сучасному етапі помітна тенденція до запозичення аббревіатур з англійської мови (*Topol, FSC*). Неморфологічні способи в системі термінів лісівництва мають невисокий ступінь продуктивності. Виокремлено декілька різновидів лексико-семантичного способу: термінізація (*стіна, порода, успадкування, царство*); транстермінізація (*дернування, масив, урочище*); вторинна номінація – метафоризація (*кондиціонування, вічко, оцупок, хвилястість*) та метонімізація (*вирубка, кара, недоруб*). Поодинокі терміноодиниці лісівництва утворені морфолого-синтаксичним способом (*лісничий, гайовий*).

Аналітичні терміни (2 272 найменування) кількісно переважають над синтетичними, що свідчить про ієрархічну організацію наукових понять у системі УТЛ. Відповідно до кількісного складу терміносполучення поділяються на двокомпонентні (*акти лісові, берегозахисні ліси*), трикомпонентні (*актуалізація лісового фонду, біологічна меліорація лісів*) та багатоконпонентні (*вади деревини біологічного походження, категорія інтенсивності рубок догляду сильна, спосіб змішування рослин у лісових культурах ланками в рядку, спосіб лісозаготівлі без утворення тимчасових запасів в лісі або на відвантажувальних майданчиках, концепція економічної оцінки лісових ресурсів на основі чистого доходу споживача*). Шість термінів мають структуру описових конструкцій (*горючий матеріал лісовий, що затримує поширення горіння; деревина, яку використовують для отримання теплової або інших видів енергії; деревина, оброблена консервантами під тиском*).

Структуру аналітичних термінів, їхній морфологічний склад та характер синтаксичного зв'язку між компонентами увиразнюють структурні моделі. Складниками багатокomпонентних термінів лісівництва найчастіше є іменники та прикметники, які поєднані різними видами синтаксичного зв'язку (узгодження та керування).

6. На сучасному етапі УТЛ продовжує розвиватися. З'являються нові поняття лісівництва, які потребують позначення, відбуваються складні лексико-семантичні процеси в системі термінів лісівництва, зміни в їхньому структурному складі. Необхідність систематизації, уніфікації та кодифікації термінів лісівництва актуалізує потребу оновлення Державного стандарту України з лісівництва та словника термінів лісівництва. Розвиток технологій сприяє створенню лексикографічних джерел нового покоління, зокрема електронних словників. Електронний словник з лісівництва оптимізує пошук потрібної інформації, забезпечить можливості безперервного поповнення та редагування термінів лісівництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнова Н. Синтаксические функции метафоры. *Известия АН СССР. Серия литературы и языка*. Москва, 1978. Т. 37. № 3. С. 40–45.
2. Архів Президії НАН. Ф. р–251: Протоколи засідання Ради Академії та матеріали до них. Оп. 1. Спр. 31: Річний звіт Інституту української наукової мови ВУАН за 1928–1929 опер. рік. Арк. 61–86.
3. Ахманова О. Очерки по общей и русской лексикологии. Москва: Учпедгиз, 1957. 295 с.
4. Байбакова І., Буракова О., Задорожний В. Англійські запозичення у сучасному українському термінотворенні. *Проблеми української науково-технічної термінології*: тези III Міжнародної наукової конференції. Львів, 1994. С. 44–45.
5. Безпояско О. Іншомовні префікси в українській мові. *Українська мова та література в школі*. 1979. № 7. С. 28–32.
6. Библиук Н., Рожанківський Р. Про сучасний стан української термінології (на прикладі лісотехнічної). *Вісник Держ. ун-ту „Львівська політехніка”*. Серія „Проблеми української термінології”: матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції СловоСвіт 2000. 2000. № 402. С. 13–19.
7. Богущ О. Метафора й метонімія в українській астрономічній термінології першої третини ХХ століття. *Типологія та функції мовних одиниць*: наук. журн. / редкол.: Н. Костусяк (гол. ред.) та ін.; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2014. № 1. С. 5–13.
8. Бондаренко В. Про чужомовні та неточні лексико-стильові конструкції в українській лісівничій термінології. *Науковий вісник*: зб. наук.-техн. праць Українського державного лісотехнічного університету / М-во освіти України, УкрДЛТУ. Львів, 2004. Вип. 14.5: Стан і тенденції розвитку лісівничої освіти, науки та лісового господарства в Україні. С. 60–64.

9. Боярова Л. Мовне планування й термінологія. *Вісник: Проблеми української термінології*. Львів: Національний університет „Львівська політехніка”. 2004. № 503. С. 27–29.
10. Боярова Л. Українська термінологія як об’єкт мовного планування. Wien, 2006. URL: http://www-philology.univer.kharkov.ua/katedras/prof_sites/boyarova/ukr_term_mov_plan.pdf (дата звернення: 23.09.2015).
11. Булик-Верхола С. Формування і розвиток української музичної термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01. Львів, 2003. 20 с.
12. Бурковська О. Лексикографічні джерела як засіб унормування української термінології лісівництва. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Вип. 63. Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2016. С. 307–316.
13. Бурковська О. Роль Івана Верхратського та Миколи Мельника у формуванні української термінології лісівництва. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Хмельницький, 2015. Вип. 9. С. 17–22.
14. Бурковська О. Роль Української господарської академії в Подєбрадах (Чехія) для розвитку української термінології лісівництва. *Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”. Серія „Проблеми української термінології”*. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2016. № 842. С. 40–44.
15. Бурковська О. Синонімія та варіантність у системі української термінології лісівництва. *Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”. Серія „Проблеми української термінології”*. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2015. № 817. С. 47–54.
16. Бурковська О. Системні явища в українській термінології лісівництва. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, 2016. С. 24–30.

17. Бурковська О. Стандартизація та кодифікація української термінології лісівництва. *Термінологічний вісник*. Київ, 2015. Вип. 3(2). С. 125–132.
18. Бурковська О. Структурні типи аналітичних українських термінів лісівництва. *Слов'янський збірник*. Чернівці, 2017. Вип. 21. С. 57–66.
19. Бурковська О. Термінологія та номенклатура лісівництва в курсі української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2014. Вип. 10. С. 113–120.
20. Бурковська О. Українська термінологія лісівництва в системі термінів лісівничих наук. *Spheres of Culture / ed. by Ihor Nabytovych*. Lublin: Maria Curie-Sklodovska University in Lublin, 2016. Vol. XIV. 513 s. S. 314–322.
21. Бурковська О. Українська термінологія лісівництва як об'єкт вивчення на заняттях з української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2015. Вип. 11. С. 97–104.
22. Бурячок А. Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов. Київ: Наукова думка, 1983. 248 с.
23. Вакуленко М. Методологічні засади вивчення наукової термінології. *Термінологічний вісник*. Київ, 2013. Вип. 2(2). С. 16–21.
24. Вакуленко М. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 361 с.
25. Вакулюк П. Нариси з історії лісів України. Фастів: Поліфаст, 2000. 624 с.
26. Вардзелашвили Ж. К вопросу о толковании термина „номинация” в лингвистических исследованиях. *Славистика в Грузии*. Вып. 1. Тбилиси, 2000. С. 62–68.
27. Величко Г. Діяльність української еміграції в Подєбрадах (перша половина ХХ ст.): дипломна робота, Прага. 2015. URL: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjTq_j-zITKAhXE_3IKHfc3Aq8QFggaMAA&url=https%3A%2F

%2Fis.cuni.cz%2Fwebapps%2Fzpzp%2Fdownload%2F120187465%2F%3Flang%3Dcs&usg=AFQjCNHslXm7unDfcqaBvBblzffOybapmw&bvm=bv.110151844,d.bGQ (дата звернення: 12.02.2015).

28. Виноградов С. Термин как средство и объект описания (на материале русской лингвистической терминологии). Нижний Новгород: Изд-во Нижегород. ун-та, 2005. 229 с.

29. Вознюк Г., Булик-Верхола С., Гнатюк М., Голубінка Н., Дрівко Н., Куньч З. Термінологічна лексика в системі професійного мовлення: методичні вказівки. Львів: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2010. 92 с.

30. Володина М. Теория терминологической номинации. Москва: МГУ, 1997. 180 с.

31. Волох О. Сучасна українська літературна мова. Вид. 2-ге, перероблене і доповнене. К.: Вища школа, 1986. 199 с.

32. Гак В., Лейчик В. Субституция терминов в синтагматическом аспекте. *Терминология и культура речи*. Москва: Наука, 1981. С. 47–57.

33. Ганич Д., Олійник І. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.

34. Гапонова Л. Роль метафори у формуванні української криміналістичної термінології. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького національного університету*. Кривий Ріг, 2013. Т. 9. С. 97–103.

35. Генсірук С. Ліси України. Львів: Наукове товариство імені Т. Шевченка, УкрДЛТУ, 2002. 496 с.

36. Герасимов И. Структура научного исследования: философский анализ познавательной деятельности в науке. Москва: Мысль, 1985. 215 с.

37. Главацька Ю. Термінологічне поле vs терміносистема: принципи наповнення та структуризації термінологічного поля в мові. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія „Лінгвістика”*. Херсон, 2014. Вип. 21. С. 15–17.

38. Глущенко В. Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство*. Київ, 2010. № 6. С. 32–44.
39. Глущенко В. Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. XIX ст. 20-і рр. XX ст.): монографія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О.Потебні; відп. ред. О. Ткаченко. Донецьк, 1998. 222 с.
40. Глущенко В. Структура лінгвістичного методу: гомогенні й гетерогенні концепції. *Studia philologica*. Київ, 2014. Вип. 3. С. 5–10.
41. Годована М. Спостереження над семантичними особливостями термінологічної лексики / Відділ наукової термінології Інституту української мови НАН України. URL: <http://www.odigest.org/index>. (дата звернення: 09.11.2015).
42. Головин Б., Кобрин Р. Лингвистические основы учения о терминах. Москва: Высшая школа, 1987. 104 с.
43. Голубець М. Сучасні проблеми лісознавства, лісівництва та лісового господарства. *Лісівнича академія наук України: наукові праці*. Львів, 2005. Вип. 2. С. 20–26.
44. Горбач О. Українські глоси в поліглотних словниках А. Калепіна і Г. Мегісера (1603). *Наукові записки українського вільного університету*. Мюнхен, 1962. Ч. 4–5. С. 151–157.
45. Горбачевич К. Вариантность слова и языковая норма. Львів: Наука, 1978. 238 с.
46. Городенська К. Префікси і префіксоїди в українській мові. *Мовознавство*. Київ, 1986. №1. С. 37–41.
47. Городенська К. Словотвірна варіантність і процеси унормування сучасної української термінології. *Українська термінологія і сучасність*. Київ, 2003. С. 3–6.
48. Горохова Т. Пути образования и функционирования аббревиатур в авиационной терминологии URL: <http://fixed.ru/prikling/conf/stilsist1/putionnuetso.html>. (дата звернення: 15.01.2016)

49. Горпинич В. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. Київ: Вища школа, 1999. 208 с.
50. Гриджук О. Вивчення структурно-словотвірних особливостей термінів лісівництва у курсі „Фахова термінологія”. *Наукові записки Бердянського держ. пед. ун-ту. Педагогічні науки*. Бердянськ, 2015. Вип. 2. С. 47–56.
51. Гриджук О. Культура мовлення у фаховій підготовці студентів лісотехнічного вуз. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2013. № 1. С. 115–122.
52. Гриджук О. Лінгвістичне підґрунтя навчання студентами фахової термінології (на матеріалі термінів-словосполучень лісівництва та деревообробки). *Наукові записки Національного університету „Острозька академія”. Серія: Психологія і педагогіка*. Острог, 2014. Вип. 26. С. 43–47.
53. Гриджук О. Найважливіші аспекти мовної підготовки студентів лісотехнічного напрямку навчання. *Педагогіка вищої та середньої школи*. Кривий Ріг, 2014. Вип. 42. С. 29–33.
54. Гриджук О. Термінологічний словник як джерело засвоєння фахової лексики. *Педагогіка і психологія професійної освіти: науково-методичний журнал*. Львів, 2014. № 1. С. 47–57.
55. Гринев-Гриневиц С., Сорокина Э., Скопук Т. Основы антропологистики (к лексическим основаниям эволюции мышления человека): учеб. пособие. Москва: Компания Спутник, 2005. 114 с.
56. Грещук В., Грещук В. Лісорозробна лексика у словнику „Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові”. *Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія: Мовознавство*. Тернопіль, 2017. Вип. 1 (27). С. 112–117.
57. Грещук В. Український відприкметниковий словотвір: монографія / М-во освіти України, Ін-т систем. дослідж. освіти України, Прикарпат. ун-т імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ: Плай, 1995. 206 с.

58. Д'яков А., Кияк Т, Куделько З. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ: Вид. дім „KM Academia”, 2000. 218 с.
59. Даниленко В. Лексико-семантические и грамматические особенности слов-терминов. *Исследования по русской терминологии*. Москва, 1971. С. 7–67.
60. Даниленко В. О месте научной терминологии в лексической системе языка. *Вопросы языкознания*. 1976. № 4. С. 64–71.
61. Даниленко В. О терминологическом словообразовании. *Вопросы языкознания*. 1973. №4. С. 76–85.
62. Даниленко В. Терминообразование. *Научно-техническая терминология (РЖ)*. 1983. № 2. 198 с.
63. Дацишин Х. Метафора в українському політичному дискурсі (за матеріалами сучасної періодики): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.08. Львів, 2005. 18 с.
64. Дембовська Л. Пряма і непряма композитна номінація в англійській мові: соціодискурсивний аспект: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Харків, 2012. 20 с.
65. Денисова С. Типологія категорій лексичної семантики. Київ: Вид-во Київського держ. лінгвістичного ун-ту, 1996. 294 с.
66. Дерді Е. Словотвірні та структурно-семантичні характеристики англійських юридичних термінів: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Київ, 2003. 284 с.
67. Дерев'янку В. Роль термінології у стандартизації лісоматеріалів. URL: <http://fixed.ru/prikling/conf/stilsist1/putionnuetso.html> (дата звернення: 17.08.2014).
68. Дідківська Л. Словотвір, синонімія, стилістика / відп. ред. Л. Паламарчук. Київ: Наукова думка, 1982. 173 с.
69. Довідник майстра лісу / уп. О. Ковбенко, Ю. Ковбенко. Харків, 2011. 280 с.

70. Дребот О. Економіка природокористування у лісівництві та лісопромисловій галузі України. *Економіка України*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2016_11_7 (дата звернення: 16.11.2017).

71. Дрезен Э. Научно-технические термины и обозначения и их стандартизация. *История отечественного терминоведения. Классики терминоведения. Очерк и хрестоматия*. Москва: Московский лицей, 1994. С. 104–165.

72. ДСТУ 2152-93 Вади деревини та дефекти обробки. Терміни та визначення. [Чинний від 1993–07–01]. Вид. оф. Київ: Держстандарт України, 1993. 48 с.

73. Дубровина Л. Синонимия единиц медицинской лексики и проблема их унификации. *Проблемы упорядочения медицинской терминологии: тезисы докладов Всесоюзной научной конференции по проблемам упорядочения и стандартизации медицинской терминологии* / под. ред. Д. Саркисова. Москва, 1989. 337 с.

74. Дудок Р. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках: монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. 358 с.

75. Думанська Л. З історії походження української архітектурної термінології. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 208. С. 153–155.

76. Емпіричні методи наукового дослідження. URL: <http://lib.lntu.info/book/fb/pesp/2012/12-31/page8.html> (дата звернення: 15.10.2015).

77. Єрмоленко С., Бибик С., Тодор О. Українська мова. Тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 224 с.

78. Журавлев А. Технические возможности русского языка в области предметной номинации. *Способы номинации в современном русском языке*. Москва: Наука, 1982. С. 45–109.

79. Захарчук Е. Особенности формирования современной русской терминологии предпринимательства: дис. ... канд. филолог. наук: спец. 10.02.02. Киев, 2002. 203 с.
80. Збірник математично-природописно-лікарської секції НТШ. Т. 1 / ред. І. Верхратський. Львів, 1897. С. 1–6.
81. Звіт за роботу Інституту української наукової мови УАН за 1927 рік. 89 с.
82. Іваненко К. Проблема теорії номінації у лінгвістиці. URL: <http://studiamethodologica.com.ua/%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA-36-2014/> (дата звернення: 03.11.2015).
83. Іванис В. Національно-політичне значення Української Господарської Академії. *Українська господарська академія в Ч.С.Р., Подєбради, 1922–1935 і Український технічно-господарський інститут, Подєбради, Ретенсбург, Мюнхен, 1932–1972*: в 50-ліття заснування УГА і 40-ліття УТПІ / голов. ред. О. Козловський. Т. 3. Нью-Йорк: Видання абсолювентів Української господарської академії і Українського технічно-господарського інституту, 1972. 278 с.
84. Іваницький Б. Головні стадії розвитку лісового господарства на Україні. Відбитка з журналу „Український Агрономічний Вістник”. Львів, 1934. Кн. 2. 14 с.
85. Іваницький Б. Курс лісівництва. III. Лісовирощення. Подєбради: Видавниче Товариство при УГА в Ч.С.Р., 1923. 380 с.
86. Іващенко В. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології): монографія. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. 328 с.
87. Іващенко В. Лінгвоконцептологія і термінознавство (аналітичний огляд). *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ, 2009. Вип. 26. Ч. 1. С. 382–388.

88. Іващенко В. Термінологічний дискурс як фрагмент репрезентації спеціального знання. *Наукові праці Кам'янець-Подільського держ. пед. ун-ту. Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський, 2003. Вип. 7. С. 10–14.
89. Іващишин О. Проблема доцільності використання запозичень та інтернаціоналізмів у науково-технічній термінології. *Проблеми української науково-технічної термінології: тези I Міжнародної наукової конференції*. Львів, 1992. С. 114–116.
90. Канделаки Т. Значения терминов и системы значений научно-технических терминологий. *Проблемы языка науки и техники. Логические, лингвистические и историко-научные аспекты терминологии*. Москва: Наука, 1970. С. 3–40.
91. Канделаки Т. Семантика и мотивированность терминов. Москва: Наука, 1977. 167 с.
92. Капанадзе В. Развитие лексики современного русского языка. Москва: Наука, 1965. 204 с.
93. Карпіловська Є. Нова Україна у словотвірній номінації: зміни в мовному „кресленні” світу. *Відображення історії та культури народу в словотворенні*. Київ, 2010. С. 91–109.
94. Карпіловська Є. Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови: будова та реалізація: монографія. Київ: Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 1999. 297 с.
95. Квитко И. Термин в научном документе. Львов: Вища школа, 1976. 125 с.
96. Кислий В. Методологія та організація наукових досліджень. Суми: Вид-во СумДУ, 2009. 113 с.
97. Кияк Т. Лингвистические аспекты терминоведения: учеб. пособ. Київ: УМК ВО, 1989. 104 с.
98. Кияк Т. Стан, проблеми, перспективи української термінології. *Другий міжнародний конгрес українців: доповіді і повідомлення. Мовознавство*. Львів, 1993. С. 227–232.

99. Клименко Н. Аббревіатура. *Українська мова: енциклопедія*. 2-ге вид., виправ. і доп. Київ: Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2004. 824 с.
100. Клименко Н. Основи морфеміки сучасної української мови: навчальний посібник. Київ: ІЗМН, 1998. 182 с.
101. Клименко Н. Словоскладання. *Українська мова: енциклопедія*. 2-ге вид., виправлене і доповнене. Київ: Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2004. 824 с.
102. Клименко Н. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. Київ: Наукова думка, 1984. 252 с.
103. Климович С. Препозитивні елементи іншомовного походження: критерії визначення їх статусу. URL: <http://kspu.edu.ua/downloads/chairukr/kll/doc>. (дата звернення: 12.05.2016)
104. Ключко М. Джерела походження та способи творення юридичних термінів в Україні. *На початку творчого шляху. Вісник академії правових наук України*. № 4. [59]. Харків: Академія правових наук України, 2008. С. 223–231.
105. Кобів Ю. Творці українського природознавства Іван Верхратський та Микола Мельник. *Аксіоми для нащадків: Українські імена у світовій науці*. Львів: Меморіал, 1992. С. 495–511.
106. Ковалик І. Вступ. Дериватологія (словотвір) як самостійна лінгвістична дисципліна та її місце у системі науки про мову. *Словотвір сучасної української літературної мови*. Київ: Наукова думка, 1979. С. 5–57.
107. Ковалик І. Вчення про словотвір. Львів: Вид-во Львівського університету, 1961. Вип. 2. 84 с.
108. Ковалик І. Вчення про словотвір. Вибрані праці. Івано-Франківськ Львів: Місто НВ, 2007. 404 с.
109. Ковалик І. Питання словотворчої синонімії і омонімії в сфері іменників слов'янських мов. *Питання слов'янознавства*. Матеріали Першої славістичної конференції. Львів: Вид-во Львівського держ. ун-ту, 1962. С.5–25.

110. Ковалик І. Семантична функція кореня в словотвірному гнізді. *Словотвірна семантика східнослов'янських мов*. Київ: Наукова думка, 1983. С. 17–35.

111. Ковалик І. Синонімія і омонімія в межах словотворення. *Доповіді та повідомлення ЛДУ* / відп. ред. С. Гребінський. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1957. Вип. 7. Ч. I. С. 56–58.

112. Коваль А. Науковий стиль сучасної української літературної мови: структура наукового тексту. Київ: Вид-во Київського університету, 1970. 307 с.

113. Коваль А. Синоніміка в термінології. *Дослідження з лексикології й лексикографії*. Київ, 1965. С. 157–168.

114. Коваль М., Багдасар'ян Г. До проблеми формування української технічної термінології. *Науково-технічне слово*. Львів, 1993. 1(93). С. 75–78.

115. Король С. Термінознавчий компонент у викладанні української мови як іноземної. URL: <http://kmp.fl.kpi.ua/uk/node/47> (дата звернення: 15.09.2016).

116. Коротке справоздання про діяльність Сільсько-Господарського Наукового Комітету України за 1923–1924 операційний рік. *Вісн. с.-г. науки*. Харків, 1924. Ч. 7–9. С. 1–31.

117. Костадинова И. Ономаσιологический аспект словообразования и вопросы обучения лексике русского языка. *Проблемы когнитивного и функционального описания русского и болгарского языков*. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски”, 2003. Вып. 2. С. 66–72.

118. Костенко Л. Лексико-семантична та словотвірна структура української термінології садівництва: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 / Л. Костенко. Запоріжжя, 2005. 22 с.

119. Кочан І. Варіанти і синоніми термінів з міжнародними компонентами. *Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”*. Проблеми української термінології. Львів, 2008. № 620. С. 14–19.

120. Кочан І. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові: монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. 519 с.

121. Кочан І. Іншомовні слова: кальки чи національні відповідники? *Українська наукова термінологія: збірник матеріалів науково-практичної конференції „Українська наукова термінологія. Проблеми перекладу”*. Київ, 2009. № 2. С. 9–26.

122. Кочан І. Проблема національного і запозиченого в термінології . *Вісник Запорізького національного університету*. № 1. 2012. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vznu_fi_2012_1_56.pdf (дата звернення: 14.12.2015).

123. Кочан І. Синонімія у термінології. *Мовознавство*. Київ, 1992. № 3. С. 32–34.

124. Кочан І. Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології: навч. посібник / наук. ред. А. Загнітко. Київ: Знання, 2013. 294 с.

125. Кочерган М. Загальне мовознавство. Київ: Видавничий центр „Академія”, 1999. 288 с.

126. Краснопольська Н. Полісемія в українській термінології менеджменту. *Наукові записки. Серія „Філологічна”*. Острого, 2010. С. 362–369.

127. Крижанівська А., Симоненко Л, Панько Т. Склад і структура термінологічної лексики української мови. Київ: Наукова думка, 1984. 196 с.

128. Кримець О. Метафора й метонімія як чинники творення й розвитку української технічної термінології. *Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”*. *Проблеми української термінології*. Львів, 2010. № 675. С. 23–27.

129. Крыжановская А. Сопоставительное исследование терминологии современных русского и украинского языков. Київ: Наукова думка, 1985. 204 с.

130. Кубрякова Е. Возвращаясь к определению знака. Памяти Р. Якобсона. *Вопросы языкознания*. 1993. № 4. С. 18–28.

131. Кубрякова Е. Номинативный аспект речевой деятельности. Москва: Наука, 1986. 156 с.

132. Кубрякова Е. Роль словообразования в формировании языковой картины мира. *Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира*. Москва: Наука, 1988. С. 141–173.

133. Кузьма І. Теоретичні питання словотвірної синонімії та словотвірної варіантності (на матеріалі українського прикметника). *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Дніпропетровськ, 2013. Вип. 14. С. 38–48.

134. Кузьма І. Словотвірна синонімія і словотвірна варіантність прикметників в українській мові. Львів: Літопис, 2006. 306 с.

135. Куньч З. Українська риторична термінологія: історія і сучасність: монографія. Львів: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2006. 216 с.

136. Левицький А., Сингаївська А., Славова Л. Вступ до мовознавства: посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 104 с.

137. Левицький В. Типи вибірок і типи шкал у лінгвістичних дослідженнях. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці, 2004. Вип. 206–207: Германська філологія. С. 43–54.

138. Лейчик В. Люди и слова. Москва: Наука, 1982. 177 с.

139. Лейчик В. Термины-синонимы, дублеты, эквиваленты, варианты. *Актуальные проблемы лексикологии и словообразования: темат. сб.* Новосибирского гос. ун-та. Новосибирск: НГУ, 1973. Вып. 2. С. 103–107.

140. Лепченко Я. За якими правилами укладає Інститут Української Наукової Мови українську природничу номенклатуру. *Вісник Інституту української наукової мови*. Київ, 1928. Вип. 1. С. 25–29.

141. Локайчук С. Терміни-словосполучення в сучасній українській археологічній науці. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство*. 2011. № 1. С. 71–76.

142. Лотте Д. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. Москва: Наука, 1982. 142 с.
143. Лотте Д. Основы построения научно-технической терминологии. Вопросы теории методики. Москва: Наука, 1961. 158 с.
144. Лысякова М. Гипонимия в русском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.01. Москва, 1986. 17 с.
145. Мазепа М. Проблеми відповідності термінів англомовної літератури лісотехнічного профілю в контексті перекладу на українську мову. URL: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2013/23_4/402_Maz.pdf (дата звернення: 27.05.2014).
146. МакГі Г. Лісовий екосистемний менеджмент: Нова парадигма збереження лісового біорізноманіття. URL: https://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/16_toolkit_for_universities_on_forest_ecosystem_management.pdf (дата звернення: 23.07.2016).
147. Малевич Л. Терміни-синоніми в гідромеліоративних текстах. *Культура слова*. Київ, 1998. Вип. 51. С. 88–92.
148. Малевич Л. Термінологічна омонімія (на матеріалі гідромеліоративної лексики). *Культура слова*. Київ, 1999. Вип. 52. С. 65–70.
149. Мандрикова Г. Учебное компьютерное лексикографирование в теоретическом и прикладном рассмотрении: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.01. Москва, 1994. 194 с.
150. Мартиняк О. Гетероосновні словотвірні синоніми в українській науково-технічній термінології. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки*. 2013. Кн. 3. С. 81–85.
151. Мартиняк О. Явище синонімії у термінологічній лексиці. *Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”*. Проблеми української термінології. Львів, 2008. № 620. С. 100–103.
152. Марченко В. Основні способи термінотворення. *Культура слова*. Київ, 1980. Вип. 18. С. 36–40.

153. Марчук Л., Косовський А. Терміни та номінації людини в лісівничій галузі: лінгвокультурологічний аспект. *Проблеми української термінології: міжнар. наук. конф.*, 29 верес. 1 жовт. 2016 р. Львів, 2016. С. 77–80.

154. Мацюк З. Вивчення термінолексики в курсі української мови за професійним спрямуванням. *Наукова термінологія на початку нового століття: теоретичні і прикладні виміри*. Рівне, 2016. С. 285–289.

155. Мацюк З. Словотвірні синоніми української мови як об'єкт вивчення в іншомовній аудиторії. *TeKa Komisji polsko-ukraińskich związków kulturowych*. T. V. Lublin, 2010. S. 193–201.

156. Мелехов И. Лесоведение. Москва: Лесная промышленность, 1980. 408 с.

157. Мелехов И. Лесоводство: учебник для вузов. Москва: Агропромиздат, 1989. 302 с.

158. Методологія та методи наукового дослідження в соціальній роботі. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/327/7.pdf> (дата звернення: 18.01.2015).

159. Миклаш Л. До питання вивчення сучасної лісівничої термінології. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 7–8 червня 2013 р. / за заг. Ред. А. Гудманяна, О. Шостак. Київ: Університет „Україна”, 2013. С. 85–88.*

160. Миклаш Л. Особливості полісемічних та омонімічних лексем в термінології лісового господарства. *Іноземна філологія: український науковий збірник*. Львів, 2015. Вип. 128. С. 14–24.

161. Миклаш Л. Періодизація розвитку англomовної термінології лісового господарства. *Іноземна філологія*. 2011. Вип. 123. С. 100–108.

162. Миклаш Л. Семантична характеристика синонімічних рядів ключових англomовних термінів лісового господарства. *Іноземна філологія: український науковий збірник*. Львів, 2014. Вип. 127. С. 30–38.

163. Михайлишин Б. Парадигматические связи и функциональные особенности украинской терминологии изобразительного искусства (антонимические и синонимические отношения): автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.02. Київ, 1990. 17 с.

164. Михайлова Т. Гіпонімія як лексико-семантична категорія. Лінгвістичні дослідження. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2016_41_10 (дата звернення: 15.12.2015).

165. Михайлова Т. Семантика терміна. *Вісник Луганського державного педагогічного університету ім. Т. Шевченка: Філологічні науки*. 2003. №10 (66). С. 96–103.

166. Михайлова Т. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01. Харків, 2002. 20 с.

167. Михалевич О. Інтерпретація понять „термін”, „економічний термін”, „економічна терміносистема” в сучасному мовознавстві. *Наук. вісник Волин. Нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство*. 2010. № 2. С. 86–89.

168. Могильник Л. Лісник – лісівник – лісівництво. URL: <http://kulturamovyu.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine18-20.pdf> (дата звернення: 20.12.2013).

169. Мойко В. Вплив позамовних чинників на формування української фінансово-економічної термінології. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1271> (дата звернення: 07.02.2016).

170. Молодец В. Некоторые проблемы терминологической синонимии. *Термин и слово*. Горький, 1983. С. 11–21.

171. Морозов Г. Учение о лесе. 7-е изд. Москва; Ленинград: Гослесбумиздат, 1949. 456 с.

172. Морозова Л. Дифференциальные признаки термина: структурные и статистические свойства английского языка. *Структурное истатистическое*

свойство английского языка: ученые записки Калининского государственного пед.института им. М. И. Калинина. Калинин, 1969. Т. 64. Вып. 2. С. 223–249.

173. Москаленко А. Нарис історії української лексикографії. Київ: Рад. школа, 1961. 162 с.

174. Муқан Г. Багатозначність і омонімія. *Українська мова і література в школі*. 1970. № 8. С. 30–36.

175. Наша громада. Подєбради, 1926. травень–червень.

176. Никитин М. Курс лингвистической семантики: учебное пособие. Санкт-Петербург: Научный центр проблем диалога, 1997. 760 с.

177. Никитин М. Основы лингвистической теории значения: учебное пособие. Москва: Высш. школа, 1988. 168 с.

178. Новиков Л. Семантика русского языка: учебное пособие. Москва: Высш. школа, 1982. 272 с.

179. Овсейчик С. Метафора в українській екологічній термінології. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ, 2005. Вип. 16. Кн. 2. С. 3–6.

180. Овсейчик С. Формування української екологічної термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01. Київ, 2006. 19 с.

181. Олійник В., Вітер Р. Лісознавство: курс лекцій. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. 264 с.

182. Основи лісівництва (навчальні матеріали онлайн). URL: http://pidruchniki.com/69013/ekologiya/osnovi_lisivnitstva (дата звернення: 30.11.2013).

183. Основы научных исследований / под ред. В. Крутова, В. Попова. Москва: Высшая школа, 1989. 400 с.

184. Паніна О., Хижняк Н. Особливості англomовної термінології лісового господарства. URL: http://www.rusnauka.com/23_DSN_2014/Philologia/5_174590.doc.htm (дата звернення: 23.01.2014).

185. Панько Т., Кочан І. Вироблення українських термінологічних стандартів. *Вісник Академії наук України*. Київ, 1991. № XII. С. 15–22.

186. Панько Т. Від терміна до системи. Львів: Вища школа, 1979. 147 с.
187. Панько Т. Системний статус синонімії у суспільствознавчій термінології східнослов'янських мов. *Мовознавство*. Київ, 1986. № 4. С. 7–16.
188. Панько Т., Кочан І., Мацюк Г. Українське термінознавство: підручник. Львів: Світ, 1994. 216 с.
189. Петрова Т. Фітомеліоративна термінологія сучасної української мови та її відображення в термінологічному словнику комбінованого типу: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01. Харків, 2016. 229 с.
190. Підгайна Т. Науково-редакційна діяльність К. І. Осьмака (1890–1960) з розвитку сільськогосподарської термінології в Інституті української наукової мови ВУАН. *Часопис української історії*. Київ, 2014. Вип. 28. С. 89–95.
191. Пілецький В. Функціонування віддієслівних термінів з суфіксом -ка в українській фізичній термінології. *Проблеми української науково-технічної термінології*: тези 3-ї Міжнародної наукової конференції. Львів, 1994. С. 82–83.
192. Полюга Л. Ієрархія значень і укладання термінологічних словників. *Теорія та прагматика термінологічної лексики*: тези доповідей Республ. наук.-метод. конф. Київ: УМК ВО, 1991. С. 79–80.
193. Полюга Л. Словник антонімів української мови. Київ: Довіра, 2004. 275 с.
194. Порадник карпатського лісівника / М. Чернявський, В. Парпан, Р. Бродович та ін.; за ред. М. Чернявського. Івано-Франківськ: Фоліант, 2008. 368 с.
195. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 р. № 724. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-%D0%BF> (дата звернення: 16.11.2016).
196. Потєбня А. Из записок по русской грамматике, т. IV, вып. 2. Москва; Ленинград: Учпедгиз, 1941. 320 с.

197. Приблуда Л. Метонімія як різновид вторинної номінації (на матеріалі творчості українських письменників-постмодерністів). *Гуманітарна освіта в технічних навчальних закладах*. Київ, 2012. Вип. 25. С. 138–145.

198. Привалова М. Сложные слова или словосочетания? *Уч. зап. ЛГУ. Серия филол. наук*. 1958. Вып. 42. № 243. С. 53–68.

199. Пристайко Т. Лексико-номинативная организация специального текста. Дніпропетровськ: Вид-во УкО ІМА Прес, 1996. 199 с.

200. Прокопович Б., Яремчук Л. Автентична українська мова та іншомовні запозичення в сучасній термінології деревооброблення. *Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”*. Проблеми української термінології. Львів, 2000. № 402. С. 235–238.

201. Прокопович М. Роздуми з приводу запозичених слів. *Український правопис і наукова термінологія: Проблеми норми і сучасність*. Праці сесій, конференцій, симпозіумів, круглих столів НТШ ім. Т. Шевченка. Філологічна секція. Т. 9. Львів, 1997. С. 145–149.

202. Процик М. Антонімічні відношення в українській видавничій термінології. *Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”*. Проблеми української термінології. Львів, 2006. № 559. С. 293–295.

203. Радченко О. Мовна норма і варіантність в українській науковій термінології: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01. Харків, 2000. 203 с.

204. Ребезнюк І. Похідники від термінів тріади: ліс – дерево – деревина. *Проблеми української термінології: зб. наук. пр. XIV Міжн. наук. конф. „Проблеми української термінології СловоСвіт 2016”* (Львів, 29 вересня – 1 жовтня 2016 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. С. 66–72.

205. Реформатский А. Термин как член лексической системы языка. *Проблемы структурной лингвистики*. Москва, 1967. С. 103–125.

206. Реформатский А. Что такое термин и терминология. *Вопросы терминологии*. Москва, 1961. С. 46–55.

207. Рибак Т., Рибак Н., Рибак Я. Джерела збагачення національної наукової термінології. *Проблеми української науково-технічної термінології*: тези 4-ої Міжнародної наукової конференції. Львів, 1996. С. 14–15.

208. Ридаш В. Актуальні проблеми систематизації лісотехнічної термінології в концепції перекладу. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. Львів, 2012. Вип. 22.15. С. 398–405.

209. Рогач Л. Семантична основа лінгвістичних термінів в українській та англійській мовах: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01. Київ, 1999. 20 с.

210. Рожанківський Р. Зведення правил унормування української фахової мови. *Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”*. *Проблеми української термінології*. Львів, 2002. № 453. С. 203–209.

211. Рожанківський Р. Українська термінологія як наслідок „зближення мов”. *Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”*. *Проблеми української термінології*. Львів, 2003. № 490. С. 25–35.

212. Рудницький С. Причинки до географічної термінології. Вступ. *Збірник математично-природописно-лікарської секції НТШ*. 1913. Т. 15. Вип. 2. 16 с.

213. Рузавин Г. Методы научного исследования. М.: Мысль, 1974. 237 с.

214. Свириденко В. Витоки та становлення лісової науки в Україні. *Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість*. Львів, 2006. Вип. 30. С. 151–159.

215. Свириденко В., Бабіч О., Киричок С. Лісівництво: підручник / за ред. В. Свириденко. 2-ге вид. Київ: Арістей, 2006. 544 с.

216. Секунда Т. Про принципи складання української технічної термінології. *Вісник Інституту української наукової мови*. Київ, 1930. Вип. 2. С. 11–21.

217. Селіванова О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава; Київ: Довкілля, 2011. 844 с.

218. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава; Київ: Довкілля, 2006. 716 с.
219. Сербиновская Н. Формирование и развитие терминологического поля „маркетинг” в русском языке: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.01. Новочеркасск, 2009. 234 с.
220. Сивакова Н. Лексикографическое описание английских и русских фитонимов в электронном глоссарии: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.01. Тюмень, 2004. 162 с.
221. Симоненко Л. Антоніми в біологічній термінології. *Культура слова*. Київ, 1982. Вип. 23. С. 29–31.
222. Симоненко Л. Біологічна термінологія: формування та функціонування: навч. посібник. Умань: РВЦ „Софія”, 2006. 104 с.
223. Симоненко Л. Термін. *Українська мова: енциклопедія* / редкол.: Русанівський В., Тараненко О., Зяблюк М. та ін. Київ: Видавництво “Енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. С. 629–630.
224. Симоненко Л. Термінологічні студії в Україні. *Opera Slavica. Slavistické irozhledy jazykovědnýsešit*. Брно, 2011. С. 41–49.
225. Симоненко Л. Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку. *Українська термінологія і сучасність*. Київ, 2001. Вип. IV. С. 3–8.
226. Симоненко Л. Формування української біологічної термінології: монографія. Київ: Наукова думка, 1991. 152 с.
227. Синьо В. Антрополінгвістичні аспекти формування німецької терміносистеми лісівництва. *Іноземна філологія. Український науковий збірник*. Львів, 2011. Вип. 123. С. 52–57.
228. Синьо В. Лінгвістичний аналіз німецької фахової мови лісівництва: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Ужгород, 2008. 20 с.
229. Ситдигов П. Кореляція та диференціація лінгвістичних понять „термінологія” та „терміносистема”. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. Київ, 2009. Вип. 15. С. 443–440.

230. Скороходько Е. Термін у науковому тексті. Київ: Логос, 2006. 99 с.
231. Словник скорочень в українській мові / уклад.: Н. Гула, В. Жайворонок. Л. Жарова та ін.; за ред. Л. Паламарчука. Київ: Вища школа, 1988. 512 с.
232. Словотвір сучасної української літературної мови: монографія / відп. ред. М. Жовтобрюх. Київ: Наукова думка, 1979. 408 с.
233. Смирницкий А. Лексикология английского языка. Москва: Изд-во литературы на иностранных языках, 1956. 260 с.
234. Соссюр Ф. Курс загальної лінгвістики. Київ: Основи, 1998. 324 с.
235. Спиркин А. Метод. *Большая советская энциклопедия* / гл. ред. А. Прохоров. 3-е изд. Москва: Советская энциклопедия, 1974. Т. 16. С. 472.
236. Степанов Ю. Основы общего языкознания: учеб. пособ. Москва: Просвещение, 1975. 271 с.
237. Степанова М. Вопросы компонентного анализа в лексике. *Иностранные языки в школе*. Москва, 1966. № 5. С. 34–40.
238. Степанова О. Метафора у сфері сучасної терміносистеми. Актуальні проблеми сучасної філології: мовознавчі студії. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apsf/2008_16/articles/article18.pdf (дата звернення: 15.12.2016).
239. Стишов О. Глобалізаційні вияви в словотворенні української і російської мови кінця ХХ початку ХХІ ст. *Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Серія Філологія*. Івано-Франківськ, 2007. Вип. XV–XVIII. С. 204–208.
240. Стишов О. Нові аббревіатури в мові мас-медіа кінця ХХ століття. *Мовознавство*. Київ, 2001. № 1. С. 33–40.
241. Стишов О. Українська лексика кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації): монографія. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2003. 388 с.

242. Стройков С. Лингвопрагматические характеристики англоязычного лексикографического гипертекста (на материале словаря-энциклопедии „The Free Dictionary”): дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.01. Самара, 2008. 220 с.

243. Суперанская А., Подольская Н., Васильева Н. Общая терминология: вопросы теории. Москва: Наука, 1989. 246 с.

244. Тараненко О. Антоніми. *Українська мова: енциклопедія* / редкол.: В. Русанівський (співголова), О. Тараненко (співголова), М. Зяблюк та ін. 2-ге видання, виправлено і доповнено. Київ: Вид-во „Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. С. 12–23.

245. Тараненко О. Номінація. *Українська мова: енциклопедія* / редкол.: В. Русанівський (співголова), О. Тараненко (співголова), М. Зяблюк та ін. 2-ге видання, виправлено і доповнено. Київ: Вид-во „Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. С. 417–419.

246. Татаринев В. Лексико-семантическое варьирование терминологических единиц и проблемы терминографии: автореф. дис. ... канд. филолог. наук: спец. 10.02.19. Москва, 1988. 16 с.

247. Теглівець Ю. Особливості полісемії та омонімії складених термінів з семою „вода”. *Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”. Проблеми української термінології*. Львів, 2007. № 593. С. 12–14.

248. Термена Б. Лісознавство з основами лісівництва: навч. посіб. Чернівці: Книги ХХІ, 2004. 160 с.

249. Толикина Е. Некоторые лингвистические проблемы изучения термина. *Лингвистические проблемы научно-технической терминологии*. Москва: Наука, 1970. С. 53–67.

250. Тур О. Польова структура сучасної української терміносистеми землеустрою та кадастру. *Наукові праці: науково-методичний журнал. Серія: Філологія*. Миколаїв, 2008. Т. 92. Вип. 79. С. 68–72.

251. Тур О. Явище омонімії в українській термінології землеустрою та кадастру. *Українська термінологія і сучасність*. Київ, 2007. Вип. VII. С. 204–208.

252. Туровська Л. До проблеми періодизації розвитку української військової термінології. *Українська термінологія і сучасність*. Київ, 2003. Вип. V. С. 83–90.

253. Туровська Л. Сучасні аспекти дослідження української термінологічної лексики / Відділ наукової термінології Інституту української мови НАН України. URL: http://termin.org/index.php?option=com_content&view=article&id=69&Itemid=19&lang=uk. (дата звернення: 01.04.2015).

254. Ульман С. Семантические универсалии. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва: Прогресс, 1970. Вып. V. С. 217–299.

255. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: в 4 т. 2-е изд., стереотип. Москва: Прогресс, 1986. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/vasmer/49619/%D1%83%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%BD> (дата звернення: 11.02.2016).

256. Фецько І. Гіперо-гіпонімні відношення в музейній терміносистемі. *Рідний край*. 2014. № 1. С. 89–93.

257. Фурдичко О., Дребот О., Бобко А. Агроекологія лісівництва: терміни та їх визначення. *Вісник аграрної науки*. 2015. № 10. С. 54–58.

258. Халіновська Л. Особливості аббревіації в українській авіаційній термінології. *Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”*. Проблеми української термінології. Львів, 2010. № 675. С. 50–53.

259. Холодний Г. До історії організації термінологічної справи на Україні. *Вісник Інституту української наукової мови*. Київ, 1928. Вип. I. С. 9–20.

260. Худаш М. І. Верхратський (до 125-річчя з дня народження). *Мовознавство*. Київ, 1971. № 4. С. 63–69.

261. Худолєєва С. Про природу термінів-синонімів. *Мовознавство*. Київ, 1978. № 4. С. 49–52.

262. Худолєєва С. Термін та його лінгвістична сутність. *Мовознавство*. Київ, 1979. № 5. С. 60–69.

263. Цвілюк С. Українізація України: Тернистий шлях національно-культурного відродження за доби сталінізму. Одеса: Маяк, 2004. 200 с.

264. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 166: Народний комісаріат освіти. Оп. 6. Спр 611а: Звіт з діяльності Інституту української наукової мови УАН за 1926 р. Арк. 3–30.

265. Цехмістрова Г. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім „Слово”, 2004. 240 с.

266. Цимбал Н. Проблема полісемії в українській термінології органічної хімії. *Записки з українського мовознавства*. Одеса, 2003. Вип. 13. С. 29–35.

267. Циткіна Ф. Термінознавство на Україні й аспекти зіставних досліджень. *Мовознавство*. Київ, 1993. № 2. С. 67–71.

268. Цісар Н. Метонімічні транспозиції у медичній терміносистемі. *Вісник Національного університету „Львівська політехніка”*. Серія: *Проблеми української термінології*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2007. № 593. С. 53–56.

269. Чередніченко Г., Ковальчук О. Електронний словник та його особливості у сучасній лексикографії. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5447/1/Kov4a.pdf> (дата звернення: 15.06.2017).

270. Чикаленко Є. Про українську літературну мову. *Українська літературна мова й правопис*. Берлін, 1922. 52 с.

271. Чкалова О. Основы научных исследований. Київ: Вища школа, 1978. 120 с.

272. Чорна О. Генетична характеристика української податкової термінології. *Теоретична і дидактична філологія*. Вип. 12. Переяслав-Хмельницький, 2012. С. 239–243.

273. Чумак О. Структурно-компонентна організація фінансово-бухгалтерських терміносполучень в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01. Київ, 1998. 24 с.

274. Шафиков С. Теория семантического поля и компонентной семантики его единиц: учебное пособие. Уфа: Башк. ун-т, 1999. 88 с.
275. Швиденко А. Лісівництво: підручник. Чернівці: Рута, 2004. 304 с.
276. Швиденко А, Остапенко Б. Лісознавство: підручник. Чернівці: Зелена Буковина, 2001. 354 с.
277. Шелов С. Термин. Терминологичность. Терминологические определения. Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбУ, 2003. 280 с.
278. Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови. Мюнхен: Молоде життя, 1951. 402 с.
279. Шетле Т. К вопросу о системности терминологии банковского дела. *Язык, сознание, коммуникация*. Москва, 2007. Вып. 35. С. 87–103.
280. Шило Н. Семантико-словообразовательная структура лесной и деревообрабатывающей терминологии: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.02. Київ, 1981. 22 с.
281. Шило Н. Структурні типи українських технічних термінів (на матеріалі лісової та деревообробної термінології). *Питання словотвору* / за ред. І. Ковалика. Київ: Вища школа, 1979. С. 28–42.
282. Шило Н. Терміни-словосполучення в лісовій та деревообробній термінології. *Дослідження з словотвору та лексикології*. Київ: Вища школа, 1985. С. 87–90.
283. Шмелев Д. Введение. *Способы номинации в современном русском языке*. Москва: Наука, 1982. С. 3–44.
284. Щерба Д. Парадигматична організація термінологічних субполів (на прикладі термінополя „Комп’ютерна безпека”). URL: <http://eprints.zu.edu.ua/15117/1.pdf> (дата звернення: 07.10.2015).
285. Щерба Л. Опыт общей теории лексикографии: Избранные работы по языкознанию и фонетике. Ленинград: ЛГУ, 1958. Т. 1. С. 54–91.
286. Ющук І. Українська мова: посібник. Київ: Либідь, 2008. 640 с.

287. Яната О. За яким принципом треба укласти українську природничу номенклатуру. *Вісник Інституту української наукової мови*. Київ, 1928. Вип. 1. С. 21–24.

288. Яценко Н. Формування назв військового одягу в українській мові: монографія. Київ, Інститут української мови: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. 179 с.

289. Gajda S. Wprowadzenie do teorii terminu. Opole: WSP, 1990. 145 s.

290. Grucza F. Terminologia jej przedmiot, status i znaczenie / F. Grucza (red.) *Teoretyczne podstawy terminologii*. Wrocław, 1991. S. 11–43.

291. Крежа В. Еволюція systemu słowotwórczego i jej przyczyny (na materiale polskim). In: Swetlana Mengel (Hrsg.). *Slavische Wortbildung: Semantik und Kombinatorik*. Münster-London-Hamburg, 2002. S.305–317.

ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ

292. Ботанічний термінологічний бюлетень. Київ: Вид-во УАН, 1935. 23 с.

293. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і голов. ред. В. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2001. 1440 с.

294. Вереха П. Опыт лесоводственного терминологического словаря. Москва: Книга по Требованию, 2011. 603 с.

295. Верхратський І. Ботаніка на висші кляси шкіл середніх: Після учебника О. Ростафинського. Львів: НТШ, 1896. 150 с.

296. Верхратский І. Ботаніка на низші кляси шкіл середних. Львів: Печатня Уділова, 1905. 238 с.

297. Верхратський І. Нові знадоби номенклятури і термінології природописної, народної, збирані між людом. Львів, 1908. 84 с.

298. Верхратський І. Початки до уложення номенклятури й термінології природописної, народної. Львів, 1864. Вип. I. 18 с.

299. Вітенко В. Короткий словник дендрологічної і лісівничої термінології / Уманський державний аграрний університет. Умань: Алмі, 2008. 76 с.

300. Гавришкевич І. Початок до уложення термінології ботанічної руської. *Перемишлянин на рік 1852*. Перемишль, 1852. С. 133–147.

301. Горбач О. Перший рукописний українсько-латинський словник Арсенія Корецького-Сатановського та Єпіфанія Славинецького: Праці філос.-гуманіст. фак. Укр. католического університету ім. св. Климента Папи. Рим: Укр. католический університет ім. св. Климента, Т. 3. 1968. 355 с.

302. Горбач О. Рукописний українсько-латинський словник Арсенія Корецького-Сатановського й Єпіфанія Славинецького за списком Празької національної бібліотеки. *Перший рукописний українсько-латинський словник Арсенія Корецького-Сатановського та Єпіфанія Славинецького: Праці філос.-гуманіст. фак. Укр. католического університету ім. св. Климента Папи. Рим: Укр. католический університет ім. св. Климента, Т. 3. 1968. С. 299–355.*

303. ДСТУ 3404-96 Лісівництво. Терміни та визначення. [Чинний від 1997–08–01]. Вид. оф. Київ: Держстандарт України, 1997. 43 с.

304. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / Редкол. О. Мельничук (головний ред.) та ін. Київ: Наукова думка, 1982–2006. Т. I–V.

305. Короткий тлумачний словник-довідник понять і термінів лісівництва / укл. Р. Вінтонів, О. Гриджук. Львів: НЛТУ України, 2009. 87с.

306. Лісівництво. Термінологічний словник / В. Бондаренко, С. Землинський, Л. Копій та ін. / за ред. Г. Криницького. Львів: Вид-во НЛТУ України, 2013. 70 с.

307. Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість: респ. міжвід. наук.-техн. збірник. Київ, 1970. Вип. 2.

308. Лісотехнічний словник. Німецько-український / Лісова термінологічна комісія при Агрономічно-лісовому факультеті УГА в ЧСР та Спільки техніків с. г. в ЧСР; укл. Є. Чикаленко та ін. Подєбради, 1928. 137 с.

309. Лісотехнічний термінологічний словник: український, російський, англійський / за ред. Ю. Туниці, В. Богуслаєва. Львів: Піраміда, 2014. 967 с.
310. Мельник М. Українська номенклатура висших рослин. *Збірник математ.-природ.-лікар. Секції НТШ*. 1922. Т. 22. 356 с.
311. Миклаш Л., Магура Б. Англо-український словник лісотехнічних термінів. Львів: Каменяр. 2013. 124 с.
312. Повість врем'яних літ: літопис (за Іпатським списком) / пер. з давньоруської, післяслово, комент. В. Яременка. URL: <http://litopys.org.ua/pvlyar/yar.htm> (дата звернення: 15.11.2014).
313. Поучення Володимира Мономаха: слов'янським шрифтом. *Ізборник*. URL: <http://litopys.org.ua/oldukr/pouch.htm>. (дата звернення: 17.11.2014).
314. Рогович А. Опыт словаря народных названий растений Юго-Западной России с некоторыми поверьями и рассказами о них. Киев, 1874. 40 с.
315. Російсько-англо-український тлумачний лісотехнічний словник: Близько 3500 слів / Технічний комітет України зі стандартизації лісових ресурсів; укл. В. Гордієнко та ін.; ред. М. Власенко. Київ: [б.в.], 1995. 280 с.
316. Російсько-український сільськогосподарський словник / Інститут мовознавства ім. О. Потебні АН УРСР; Уклад. А. Білоштан, М. Бойко, К. Дорошенко, ін. Київ: Видавництво АН УРСР, 1963. 438 с.
317. Російсько-український словник ботанічної термінології і номенклатури / Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР; Уклад. Д. Афанасьєв, А. Барбарич, Д. Зеров. Київ: Видавництво АН УРСР, 1962. 340 с.
318. Російсько-український словник термінів лісівництва / за ред. П. Погребняка, С. Стойка. Київ: Наукова думка, 1980. 160 с.
319. Словник іншомовних слів / за ред. О. Мельничука. URL: <http://slovo.org.ua/42/53392-0.html> (дата звернення: 18.08.2016).
320. Словник українських термінів лісівництва / упор. О. Бурковська. URL: <https://slovník.frb.io/>

321. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 1–11.

322. Українська енциклопедія лісівництва: у 2 т. / за ред. С. Генсірука. Львів: НВФ „Українські технології”, 1999. Т. 1. 464 с. ; 2007. Т. 2. 470 с.

323. Sylwan: Zbiór Nauk Leśnych i Łowieckich. Warszawa, 1829. Т. 6. № 1.

324. Sylwan: Zbiór Nauk Leśnych i Łowieckich. Lwow, 1883. № 1.

ДОДАТКИ

Додаток А

**СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ
ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ****СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ СТАТЕЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ****Статті в наукових фахових виданнях**

1. Бурковська О. Б. Лексикографічні джерела як засіб унормування української термінології лісівництва. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Вип. 63. Львів, 2016. С. 307–316.

2. Бурковська О. Б. Роль Івана Верхратського та Миколи Мельника у формуванні української термінології лісівництва. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Випуск дев'ятий. Хмельницький, 2015. С. 17–22.

3. Бурковська О. Б. Роль Української господарської академії в Подєбрадах (Чехія) для розвитку української термінології лісівництва. *Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія „Проблеми української термінології”*. Львів, 2016. № 842. С. 40–44.

4. Бурковська О. Б. Системні явища в українській термінології лісівництва. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство*. Тернопіль, 2016. Вип. II (26). С. 24–30.

5. Бурковська О. Б. Стандартизація та кодифікація української термінології лісівництва. *Термінологічний вісник*. Київ, 2015. Вип. 3(2). С. 125–132.

6. Бурковська О. Б. Структурні типи аналітичних українських термінів лісівництва. *Слов'янський збірник*. Чернівці, 2017. Вип. 21. С. 57–66.

7. Бурковська О. Б. Термінологія та номенклатура лісівництва в курсі української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів, 2014. Вип. 10. С. 113–120.

8. Бурковська О. Б. Українська термінологія лісівництва як об'єкт вивчення на заняттях з української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів, 2015. Вип. 11. С. 97–104.

Публікації в іноземних виданнях

9. Burkovska O. Ukrainian Forestry Terminology in Terminological System of Forestry Sciences. *Spheres of Culture*. Lublin, 2016. Vol. XIV. P. 314–322.

Додаткові публікації

10. Бурковська О. Б. Синонімія та варіантність у системі української термінології лісівництва. *Вісник Національного університету „Львівська політехніка”*. Серія „Проблеми української термінології”. Львів, 2015. № 817. С. 47–54.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Таблиця А

Відомості про апробацію результатів дисертації

Назва конференції, конгресу, семінару	Місце проведення	Дата проведення	Форма участі
<i>Міжнародні</i>			
Міжнародна наукова конференція „Теорія і практика викладання української мови як іноземної”	м. Львів	24–25 квітня 2014 року	Очна
Міжнародна наукова конференція „Українська термінологія і сучасність”	м. Київ	22–24 квітня 2015 року	Очна
Міжнародна наукова конференція „Теорія і практика викладання української мови як іноземної”	м. Львів	14–15 травня 2015 року	Очна
III Міжнародна наукова конференція „Українська мова і культура: здобутки та перспективи”	м. Київ	25–26 лютого 2016 року	Заочна
Міжнародна наукова конференція „Теорія і практика викладання української мови як іноземної”	м. Львів	14–15 квітня 2016 року	Очна
Міжнародна наукова конференція „Наукова термінологія початку нового століття: теоретичні і прикладні виміри”	м. Рівне	15–16 вересня 2016 року	Заочна
XIV Міжнародна наукова конференція „Проблеми української термінології СловоСвіт 2016”	м. Львів	29 вересня – 1 жовтня 2016 року	Заочна
Міжнародна науково-практична конференція „Сучасний стан та гармонізація назв культурних рослин у системі UPOV”	м. Львів	13 жовтня 2017 року	Заочна
<i>Регіональні</i>			
Звітна конференція викладачів Львівського національного університету імені Івана Франка	м. Київ	4 лютого 2016 року	Очна

РЕЄСТР УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМІНІВ ЛІСІВНИЦТВА

(2602 терміни)

абіотичні фактори

аборигенні деревні породи

абрис

абрис таксаційний

абсолютна повнота деревостану

абсолютний збіг

абсолютно суха деревина

аварійна охорона лісу

аварійне дерево

автомобіль-тягач

автомобіль-тягач лісовозний

автопотяг лісовозний

автохтонні деревні породи

автоцистерна пожежна лісова

агрегат лісопожежний

агролісомеліорація

агротехнічна підготовка території

агротехнічні заходи

аерація ґрунту

аеровисівання лісу

аеросівба

аерокосмічне зондування лісових ресурсів

аеротаксація

аеротаксація лісова

азональна рослинність
акти лісові
активність ґрунту біологічна
актуалізація лісового фонду
акустичні властивості деревини
альтернативний розподіл
аналіз деревного стовбура
анізотропія деревини
антипірен для деревини
антипірени
антисептик для деревини
антропогенні фактори
ареал
ареал висотний
ареал мозаїчний
ареал острівний
ареал природний
ареал суцільний
асоціація рослинна
аспект фітоценозу
атестація лісових культур
ауксібласт, видовжений пагін
аутекологічний підхід
ацидофіли
ацидофільні рослини
багатовікові деревні породи
багатоплановість
багатоцільове лісове господарство
багатоцільове лісокористування
багатоярусний деревостан

багатоярусність
багатство ґрунту
база лісонасінна
база лісонасінна постійна
база лісосировинна
базисна щільність деревини
байрак
байрачні ліси
баланс деревини та відходів
баланс поживних речовин у ґрунті
баланси
балансова деревина
балансовий метод розрахунку лісокористування
балка
балкові ліси
барабан корувальний
барас
бджільництво
безвершинне господарство
безперервне лісовпорядкування
безперервне невиснажливе лісокористування
безпосереднє прилягання лісосік
берегові захисні ліси
берегозахисні ліси
березняки
березові ліси
бирка
біогоризонт узлісся деревний
біогоризонт узлісся низькочагарниковий
біогоризонт узлісся трав'яний

біогоризонт узлісся чагарниковий
біоіндикатори
біологічна меліорація лісів
біологічна стійкість деревини
біологічне різноманіття
біологічний кругообіг
біологічний потенціал екосистеми
біологічні індикатори
біологічні основи рубок догляду
біологічні ресурси в лісовому господарстві
біологія деревних порід
біолого-лісівничі властивості деревних порід
біом
біомаса дерева
біомаса лісостану
біоморфа
біостійкість деревини
біосферні заповідники
біота
біоценоз
біоценотичні фактори
бір
бір крейдяний
блиск деревини
болотні ліси
болотні та заболочені ліси
болотні форми деревних порід
болото лісове
бонітет деревостану
бонітет лісу

бори

бори мокрі

бори сирі

бори широколистяно-соснові

борона корчувальна

боронування ґрунту

борошно вітамінне

брахібласт

брикетування

бріка

брунька

брунька адвентивна

брунька аксиллярна

брунька вегетативна

брунька верхівкова

брунька генеративна

брунька додаткова

брунька квіткова

брунька листкова

брунька мішана

брунька пазушна

брунька додаткова

брунька спляча

брунька термінальна

будова деревостану

будова насадження

букетні посадки

букняк

буковий груд

букові ліси

буково-соснові ліси
бункер дозувальний
бурав віковий
бурі лісові ґрунти
буферність ґрунту
бучина
бучина свіжа
бучняки
в'язовики
в'язові ліси
вагон-зчеп лісовозний
вади деревини
вади деревини біологічного походження
вади деревини штучного походження
важіль звалювальний
валова продуктивність угідь
валова продукція лісового господарства
вантажобіг лісового складу
вантажобіг лісової дороги
вапнування ґрунту
вар садовий
варіанти едагонів
варіанти заплавної місцезростань
вегетативне відновлення лісу
вегетативне поновлення
вегетативний деревостан
вегетаційний період
вербові ліси
вертикальна зональність лісів
вертикальні кутові проби

верхівка дерева
верхній лісовий склад
верхня частина стовбура
верхова пожежа
верховий метод рубок догляду
верховіття
вершина
весняна деревина річного шару
вибагливі деревні породи
вибіркова таксація
вибіркове господарство
вибіркове рубання
вибіркове рубання найцінніших дерев
вибіркові рубки
вибіркові рубки пошукові
вибірково-лісосічні рубання
вибірково-лісосічні рубки Ляйбундгута
вибірково-поступові рубки Орлова
вивезення деревини
вивезення деревини пряме
вивезення лісу
вид ендемічний
вид зникаючий
вид інтродуктивний
вид лісових культур
вид небажаний
вид реліктовий
вид рідкісний
вид шкідливий
видаляння гнилизни

види користування лісом

виділ таксаційний

видове різноманіття

видове число

видове число абсолютне

видове число істинне

видове число нормальне

видове число старе

визначення кількості відходів вагове

визначення об'єму відходів геометричне

визначення об'єму лісоматеріалів

визначення об'єму лісоматеріалів вагове

визначення об'єму лісоматеріалів геометричне

визначення об'єму лісоматеріалів групове

визначення об'єму лісоматеріалів електронно-оптичне

визначення об'єму лісоматеріалів ксилометричне

визначення об'єму лісоматеріалів поштучне

визначення об'єму лісоматеріалів фотографічне

визначення типів лісу в натурі

викиди тварин

викопування та сортування садивного матеріалу

використання деревини комплексне

використання деревини раціональне

використання угідь

вимерзання сіянців

вимірювальна вилка

вимірювання

вимірювання опосередковані

вимірювання прямі

вимірювання сукупні

вимушено вибіркова рубка

випрівання лісових сіянців

виробництво виробів з деревини

виробництво колотих балансів

виробництво лісопильне

виробництво тарне

виробництво тріски

виращування безсучкової деревини

вирубка

висівання вузькорядкове в лісовому розсаднику

висівання вузькорядкове стрічкове в лісовому розсаднику

висівання грядкове в лісовому розсаднику

висівання з технологічною колією в лісовому розсаднику

висівання лісового насіння

висівання лісу

висівання пунктирне в лісовому розсаднику

висівання рядкове в лісовому розсаднику

висівання скупне в лісовому розсаднику

висівання стрічкове в лісовому розсаднику

висівання точкове в лісовому розсаднику

висівання широкорядкове в лісовому розсаднику

висівання широкорядкове стрічкове в лісовому розсаднику

висіювання лісу

виснаження ґрунту

високоповнотний деревостан

високостовбурний ліс

високоякісне дерево висота дерева

висота дерева

висота деревостану

висота деревостану середня

висота деревостану середня
висотна зональність
витиснення саджанців
витиснення сіянців
витоптування
витривалість
вихід насіння
вихід пиломатеріалів вичісування коріння
вишняк
відбір дерев у рубання
відведення лісосік
відводок
відділення лісового розсадника маточне
відділення лісового розсадника посівне
відділення лісового розсадника шкільне
відземок відрізаний
відкол стовбура
відновлення лісу
відновлення лісу комбіноване
відновлення лісу наступне
відновлення лісу попереднє
відновлення лісу природне
відновлення лісу природне вегетативне
відновлення лісу природне насіннєве
відновлення лісу супутнє
відновлення лісу штучне
відновлення рослинного покриву
відновна вартість зелених насаджень
відносний збіг
відокремлювач деревної зелені

відпад

відпад відмираючих дерев

відпад дерев

відсадки

відсікач колод

відтворення лісових ресурсів

відходи деревини

відходи деревини вторинні

відходи деревини ділові

відходи деревини крупномірні

відходи деревини ліквідні

відходи деревини лісотильних виробництв

відходи деревини лісосічні

відходи деревини невикористовні (неутилізовані)

відходи деревини неліквідні

відходи деревини технологічні

відходи деревини шпалопиляння

відходи лісогосподарського виробництва

відходи лісозаготівель

відщеплення стовбура

візир таксаційний

візок рамний

візуальне визначення врожаю

вік деревостану

вік лісових культур

вік лісових культур біологічний

вік лісового садивного матеріалу

вік рубання

вік рубки

вік стиглості деревостану

вікова структура деревостану

вікова структура лісу

вільхові ліси

вільшина

вітка лісовозної дороги

вітровал

вітрозапилення

вітростійкість деревостану

вітростійкість лісостану

вічко

вічнозелені ліси

включення сторонні

внутрішні напруження в деревині

внутрішня заболонь водна ерозія

вогнезахист деревини

водний режим ґрунту

водний режим лісу

водно-болотні угіддя

водоохоронна роль лісу водоохоронні ліси

водоохоронні функції лісу

водопоглинання деревини

водопроникнення

водорегулююча роль лісу

водорегулюючі лісові смуги (захисні лісові насадження);

водорегулюючі лісосмуги

водорегулюючі функції лісу

вологість абсолютна

вологість відносна

вологість ґрунту

вологість деревини

вологість деревини вільна
вологість деревини зв'язана (гігроскопічна)
вологоємність ґрунту
вологоємність ґрунту адсорбційна
вологоємність ґрунту гранична
вологоємність ґрунту загальна
вологоємність ґрунту капілярна
вологоємність ґрунту максимальна молекулярна
вологоємність ґрунту молекулярна
вологоємність ґрунту найменша
вологоємність ґрунту повна
вологоємність ґрунту польова
вологозабезпеченість рослин
вологолюб
вологолюбність деревних порід
вологомір для деревини
вологопоглинання деревини
вологопровідність
волок трелювальний
волок трелювальний магістральний
волок трелювальний пасічний
волокно деревне
вощина
врожайність лісового насіння
всохле дерево без листя
сухостійне дерево без листя
вставка зі шпону
вторинна ксилема
вторинне переробляння
вуглевипалювання деревини

вуглецеве живлення лісу
вужькосмугові поступові рубки
вужькострічкова рубка Каутца
вус лісовозний
вчення про зміну порід вчення про лісв'язкість деревини
в'язові ліси
габітус
газопроникність деревини
газостійкість рослин
гай
галерейний ліс
галявина
галявина крупна
галявина мала
галявина середня
географія лісів
гігrogenний ряд
гігроскопічність деревини
гігротоп
гігрофіти
гідрокліматична роль лісів
гідроліз деревини
гідрофобність
гіпсування ґрунтів
гірська поясність лісів
гірські ґрунти
гірські ліси
гістerezис сорбції
глеєві процеси
глибина згортання насіння

глибина лісу

гнилизна

гнилизна біла волокниста

гнилизна бура тріщинувата

гнилизна зовнішня порохнява

гнилизна м'яка заболонна

гнилизна строката ситова

гнилизна ядрова

гнильні хвороби дерев

гнуття деревини

головна деревна порода

головна порода

головне користування

головне користування лісом

горбиль

горизонт ґрунту

горючий матеріал лісовий

горючий матеріал лісовий надземний

горючий матеріал лісовий наземний

горючий матеріал лісовий підземний

горючий матеріал лісовий, що затримує поширення горіння

господарська секція

господарська частина

господарська частина лісогосподарська

господарська частина лісогосподарська приміська

господарська частина лісогосподарська санітарно-захисна

господарська частина лісопаркова

грабняки

грабові ліси

градієнт вологості

громадське ведення лісового господарства

груд

груды ґрунту родючість

група віку

група лісугрупи лісів

групово-вибіркові рубки

групово-поступові рубки

гуміфікація

гумус

гумус густина деревостану

густина деревостану

густина лісових культур

густина мережі лісових доріг

густина стояння рослин

густина сходів лісового насіння

гутація

гущавина

ґрунт

ґрунт постійного лісового розсадника закритий

ґрунтовий запас насіння

ґрунтовиснаження

ґрунтовтома

ґрунтозахисні ліси

ґрунтозахисні лісові смуги

ґрунтозахисні лісосмуги

ґрунтомет лісопожежний

ґрунтопокривні рослини

ґрунтування деревини

двоциклові шестизаходові поступові рубки для листяно-смерекових лісів

двоярусний деревостан

деградація лісів
декоративна деревина
декоративні деревні розсадники
декоративні якості рослин
демутація
дерева небезпечні
дерева-пам'ятки
деревина
деревина абсолютно-суха
деревина вітряно-суха
деревина гнукоткесна
деревина ділова
деревина дров'яна
деревина кімнатно-суха
деревина клесна шарувата
деревина листяних порід
деревина металізована
деревина механічного модифікування
деревина модифікована
деревина модифікована важкозаймиста
деревина модифікована радіаційно-хімічним способом
деревина модифікована самозмазувальна
деревина модифікована термохімічним способом
деревина модифікована хімічним способом
деревина модифікована хімічно-механічним способом
деревина мокра
деревина неділова
деревина неналежної якості, низькотоварна
деревина низькоякісна
деревина пізня (літня)

деревина пнева
деревина подрібнена
деревина подрібнена
деревина пресована
деревина пресована металізована
деревина пресована модифікована
деревина пресована самозмазувальна
деревина радіаційно-хімічного модифікування
деревина рання (весняна)
деревина свіжозрубана
деревина стовбурова
деревина термічного модифікування
деревина термомеханічного модифікування
деревина термохімічного модифікування
деревина тонкомірна
деревина тягова
деревина хіміко-механічного модифікування
деревина хімічного модифікування
деревина, оброблена консервантами під тиском
деревина, яку використовують для отримання теплової або інших видів енергії
деревна порода
деревна порода другорядна
деревна стружка
деревна тріска, яку використовують для енергетичних потреб
деревне борошно
деревне вугілля
деревний стовбур
деревні матеріали
деревні матеріали клеєні
деревні матеріали пластикові

деревні матеріали плитоподібні
деревні матеріали пресовані
деревні матеріали просочені
деревні матеріали шаруваті
дерево
дерево елітне
дерево мінусове
дерево нормальне
дерево плюсове
дерево товарне
дерево, яке не має експлуатаційної цінності
деревозвалювач-викорчовувач
деревооброблення
дереворуйнівні гриби
деревостан
деревостан вегетативного походження
деревостан з надмірною повнотою
деревостан корінний
деревостан на корені
деревостан насіннєвого походження
деревостан насінного походження
деревостан паростевий
деревостан перестійний
деревостан похідний
деревостан пристигаючий
деревостан середньовіковий
деревостан стиглий
деревостружкові плити
дерезняки
державна лісова інспекція

державна лісова охорона
державний лісовий кадастр
державний лісовий фонд
державний облік лісів
держлісгосп
дернина
дерново-карбонатні ґрунти
дерново-підзолисті ґрунти
дернування
дефект виправний
дефект виробів з деревини
дефект невиправний
дефекти форм стовбура
дефектоскопія деревини
дефляція
дефоліація
деформація деревини
дешифрування лісове
дешифрування лісотаксаційне
дешифрування лісотаксаційне контурне
джерела засіювання
дигресія
дискування ґрунту
диференціація дерев
дихання рослин
діаметр дерева
діброва
діброва свіжа грабова
діалектичні властивості деревини
ділова деревина

ділове дерево
діловий лісоматеріал
ділові сортименти ділянка
ділянка
ділянка лісова
ділянка лісового розсадника господарська
ділянка лісового розсадника дендрологічна
ділянка лісонасінна
ділянка лісонасінна постійна
ділянка лісосічна
ділянковий метод
добровільно-вибіркова рубка
добровільно-вибіркове рубання
доброякісність насіння
довговічність деревини
довготривалі деревні породи
довжина деревинної частинки
довжина лісосіки
догляд за лісовими культурами
догляд за лісовими культурами
догляд за лісом
догляд за лісостаном лісівничий
догляд за насадженнями
доглядова рубка
доглядове рубання
дозування деревинних частинок
домінуюча деревна порода
домкрат звалювальний гідравлічний
доповнення лісових культур
допоміжні дерева

дорога лісова автомобільна
дорога лісова автомобільна I типу
дорога лісова автомобільна II типу
дорога лісова автомобільна III типу
дощування крон
дренаж
дренаж в меліорації
дрібнолистяний деревний вид
дрібнолистяний ліс
дрібнотоварне господарство
дрова
другорядна деревна порода
другорядна порода
дубильні речовини
дубняк
дубовий груд
дубово-соснові ліси
едатоп
едафічна сітка
едафічні умови
екологічна мережа
екологічна система,
екологічна фігура
екологічний ефект лісокористування
екологічні витрати лісокористування
екологічні збитки лісокористування
екологічні фактори
екологічно доступні лісові ресурси
еколого-економічна ефективність лісокористування
еколого-економічний ефект лісокористування

еколого-економічні протиріччя лісокористування

економіка лісового господарства

економіка лісокористування

економічна стиглість насадження

економічне стимулювання сталого лісокористування

економічно доступні лісові ресурси

експертиза екологічна

експертний метод визначення плати за спеціальне використання лісових ресурсів

експлуатаційна продуктивність угідь

експлуатаційний лісовий фонд

експлуатація лісових ресурсів

екстенсивно-вибіркове господарство

естетична оцінка лісопаркового фітоценозу

естетична оцінка паркового фітоценозу

екстразональна рослинність

екстракт хвойно-соляний

електрична міцність деревини

електричні властивості деревини

електропилка лісова

електропровідність деревини

елемент лісу

енергія росту дерева

ерозія ґрунтів

естетична оцінка паркового, лісопаркового фітоценозу

еталонне насадження

ефективність лісовпорядкувального проектування

ефективність лісовпорядкувального проектування жердина

жердина

жердняк

живий ґрунтовий покрив

живий надґрунтовий покрив
живильник колод
живиця
живоплоти
життєва форма
життєздатність лісу
життєздатність насіння
жолоблення деревини
журнали лісові забезпеченість лісом
заболонна деревина
заболонь
заболонь внутрішня
заболочені ліси
заболочування ґрунтів
заболочування зрубів
зависання дерева
завиток
завод лісопильний
загальна продуктивність угідь
загибле насадження
заготівля вторинної деревинної сировини
заготівля деревини
заготівля деревної зелені
заготівля живиці
заготівля рослинної сировини
задушення сіянців у деревних порід
закладання пробної площі
законодавство лісове (сукупність правових актів)
закономірності лісотипологічні
залісення

заліснення

запас деревостану

запас насадження

запас стовбурів

запаси деревини

запаси недеревної сировини

запилення рослин

заплавний ліс, заплавина

заплавні ліси

заповідна справа

заповідне урочище

заповідний режим

заповідник біосферний

заповідник природний заповідник природний

заповідні території

заповідно-лісомисливські господарства

заповідно-мисливські господарства

заріст

заріст відкритий

заріст закритий

заріст зрощений

заріст наскрізний

заріст світлий

заріст темний

зародок насінини

заруб засолення ґрунтів

засіб для деревини захисний

затінення лісових сіянців

затінення лісових сіянців

затратна концепція економічної оцінки лісових ресурсів

захисна зона в лісових культурах
захисний вплив намету лісу
захисні лісові насадження
захисні лісонасадження
захисні функції лісу
захист деревини
захист деревини фізичний
захист деревини хімічний
захист лісу
зачаток насінний
зачищення гілок та сучків
збережуваність лісових культур
зберігання деревини
зберігання круглих лісоматеріалів вологе
зберігання круглих лісоматеріалів сухе
зберігання лісових відходів
зберігання лісового насіння
зберігання лісового садивного матеріалу
збіг стовбура
збіг стовбура абсолютний
збіг стовбура відносний
збіжистість
збіжистість стовбура
звалена деревина
звалювання дерева
звалювання дерева з коренем
звичайний деревостан
звукові властивості деревини
згарище
здатність деревини до розколювання

здатність деревини колотися
здатність до стирання деревини
здатність комбінаційна
здатність утримувати металеві кріплення
здереж'яніння
здимка
здрібнення відходів деревини
зеленовільхові ліси
зеленовільшаники
землі держлісфонду
землі еродовані
землі лісового фонду
землі лісогосподарського призначення
зимово-зелений ліс
зімкнений деревостан
зімкнений намет лісу
зімкнутість
зімкнутість деревостану
зімкнутість лісового намету
зімкнутість намету
зімкнутість намету деревостану
зімкнутість трав'яного покриву
зміна головних лісоутворювальних порід
зміна головних лісоутворюючих порід
змішані ліси
змішування порід у лісових культурах
знаки лісовпорядкувальні
знаки лісовпорядкувальні
знешкодження деревних відходів та кори
зносостійкість деревини

зона спокою

зональність лісів

зонтик, окружок

зонування лісопарку

зрідження

зрідження деревостану природне

зрідження деревостану природне

зрізування гілок і сучків

зрізування сучків у деревостані

зрошення

зруб

зрубана деревина

зсув ґрунту

I вікова лісосіка

ізотрофність

II вікова лісосіка

інвентаризація зелених насаджень

інвентаризація земель лісогосподарського призначення

інвентаризація лісів селекційна

інвентаризація лісових культур

інвентаризація лісового садивного матеріалу

інвентаризація лісового фонду

інвентаризація лісу

інвентаризація садивного матеріалу

індекс типів лісу

індекси типів лісу літерні

індекси типів лісу літерно-цифрові

індекси типів лісу цифрові

індивідуальна подеревна сортиментація лісу

індикатори зволоження

індикатори сталого лісового господарства

індикатори типів лісу

індикатори трофності

індикатори трофності

інструкція лісовпорядкувальна

інструменти лісової політики

інтенсивність доглядових рубань

інтенсивність рубання

інтенсивність рубки

інтенсивність рубок догляду

інтенсивно-вибіркове господарство

інтенсифікація лісового господарства

інтервал групування

інтразональність

інфільтрація

кадастр лісовий

кадастр лісових ресурсів

кадастр природних ресурсів

календар збирання лікарських рослин

калібрування деревини

калькуляція собівартості продукції

кам'янисті ґрунти

камбій

камера сушіння

кантування колод

кап

кара

каронідовка

карта пробної площі

карта розроблення лісосіки технологічна

картка пробної площі
карточка таксації
категорії дерев
категорії змін порід
категорії лісів
категорія захисності лісів
категорія інтенсивності рубок догляду
категорія інтенсивності рубок догляду надто сильна
категорія інтенсивності рубок догляду помірна
категорія інтенсивності рубок догляду сильна
категорія інтенсивності рубок догляду слабка
категорія лісокультурних площ
категорія підсоочки
категорія таксономічна
каштанові ґрунти
квартал
квартальні просіки
квиток лісорубний
кислотність ґрунту
кілок садивний
кількісна стиглість лісу кількісна
кільце річне
кільцювання дерев
клас бонітету
клас віку деревостану
клас товарності клас форми
клас форми стовбура
класифікація відходів деревини
класифікація еродованих ґрунтів
класифікація лісової продукції

класифікація лісотипологічна
класифікація рубок
клин звалювальний гідравлічний
клинподібна рубка Еберггарда
клинподібні поступові рубки
клинподібні рубки
кліматоутворюючі функції лісу
коефіцієнт введення молодняків у категорію насаджень
коефіцієнт ефективності лісовідновлення
коефіцієнт наповнення
коефіцієнт повнодеревності стосу дров
коефіцієнт складу деревостану
коефіцієнт теплопровідності
коефіцієнт форми
коефіцієнт якості деревини
козирок колода
колода
колода будівельна
колода гідробудівельна
колода для стовпів
колода фанерна
колода щоглова
колодостискач
кольматуючі насадження
комбінований метод рубок догляду
комбіновані рубки
комплекс лісопромисловий
комплекс природний
комплекс селекційно-насінний деревних порід
комплексне використання деревини

комплексне лісогосподарське районування

комплексне лісогосподарське районування

комплексні рубки

компоненти

компоненти ландшафту

компоненти лісових ресурсів

компоненти лісостану

конвеєр для лісоматеріалів

конвеєр сортувальний

кондиціонування

кондиціонування деревини

конкурентоспроможність

конкурнеція дерев

консервування деревини

конструювання виробів з деревини

контроль лісовпорядних робіт

контрольована FSC деревина

концентровані рубки

концепція економічної оцінки лісових ресурсів на основі чистого доходу споживача

кора

корабельний ліс

коренева плата

коренева поросль

кореневий шар ґрунту

кореневище

кореневі відприски

коренезаселеність ґрунту

корисні властивості лісу

користування лісом побічне

корінна рослинність
корінний деревостан
корінний ліс
кормова галявина
кормове поле
короткострокові поступові рубки
короткочасні деревні породи
корування
корування грубе
корування деревини
корування чисте
корчування пеньків
котловинне рубання
котловинні рубки
кошторис
кращі дерева
кривизна стовбура
криволісся
критерії еколого-економічної ефективності лісокористування
критерії сталого лісового господарства
крок висівання лісових культур крок садіння лісових культур
крона
крономір лісовий
кронування саджанців
кротовина
круглі лісоматеріали
кругообіг вологи в лісі
кряж
кряж клеpkовий
кряж лижний

кряж маточинний
кряж оліцевий
кряж палубний
кряж рушничний
кряж суднобудівний
кряж тарний
кряж шпальний
кряжування деревини
кряжування стовбурів
кряжування стовбурів групове
кряжування стовбурів індивідуальне
ксеромезофіти
ксерофільні ліси
ксерофіти
ксилема
куліса
кулісне прилягання лісосік
кулісні рубки
культивація
культивація ґрунту
культури бука
культури дуба
культури лісові
культури лісові чисті
культури лісові географічні
культури лісові ландшафтні
культури лісові мішані
культури лісові наступні
культури лісові піднаметові
культури лісові плантаційні

культури лісові попередні
культури лісові суцільні
культури лісові часкові
культури модрини
культури смереки
курортні ліси
куртина
кущ
кущик
лаврові ліси
ландшафт
ландшафт антропічний
ландшафт антропогенний
ландшафт архітектурний
ландшафт гідроморфні
ландшафт девастрований
ландшафт деградований
ландшафт заповідний
ландшафт індустріальний
ландшафт комунікаційно-стрічковий
ландшафт культурний
ландшафт лісогосподарські
ландшафт міський
ландшафт оптимальний
ландшафт природний
ландшафт промисловий
ландшафт рекреаційний
ландшафт сільськогосподарський
ландшафт урбанізований
ландшафтна таксація

ландшафтне рубання
ландшафтний виділ
ландшафтні рубання
ландшафтні рубки
ландшафтні рубки
ланцюг постачання продукції
лебідка трелювальна
липняк
липові ліси
липово-дубово-соснові ліси
листопадні ліси
листяна деревна порода
листяні ліси
листяні породи
лігнамон
лігнін
лігніфікація
лікарські рослини
ліквідна деревина
лімітуючі фактори
лінія для сортування колод
лінія перероблення низькоякісної деревини
ліс
ліс державного підпорядкування
ліси аридні
ліси в голоцені
ліси високопродуктивні
ліси водорегулюючі
ліси державного значення
ліси другої групи

ліси другої групи
ліси експлуатаційні
ліси захисні
ліси зеленої зони міста
ліси змішані
ліси I групи
ліси II групи
ліси листопадні
ліси лісопаркових частин зелених зон
ліси мішані
ліси округів санітарної охорони курортів
ліси особливого призначення
ліси острівні ліси перестійні
ліси першої групи
ліси приписні
ліси приполонинні
ліси природні
ліси промислового значення
ліси протиерозійні
ліси рекреаційні
ліси світу
ліси, ті, що ростуть по вододілах
лісистість
лісистість оптимальна
лісівництво
лісівничі властивості деревних порід
лісівничі заходи
лісівничі та екологічні властивості деревних порід
лісництво
лісова асоціація

лісова ділянка
лісова дорога
лісова інспекція
лісова ламань
лісова охорона
лісова партіненція
лісова підстилка
лісова політика
лісова продукція гідролізної промисловості
лісова продукція деревообробної промисловості
лісова продукція з стовбура
лісова продукція землеробства
лісова продукція лісозаготівельної промисловості
лісова продукція лісопильної промисловості
лісова продукція нерудних копалин
лісова продукція фанерної промисловості
лісова продукція хімічної промисловості
лісова продукція целюлозно-паперової промисловості
лісова продукція, отримана з дерев
лісова рента
лісова сертифікація
лісова система оподаткування
лісова стратегія
лісова таксація
лісова фауна
лісове господарство
лісове насадження лісове насадження
лісове право
лісове середовище
лісове угруповання

лісовий дохід
лісовий кадастр
лісовий квиток
лісовий кодекс України
лісовий комплекс
лісовий кордон
лісовий масив
лісовий насінневий матеріал
лісовий режим
лісовий саджанець
лісовий сектор
лісовий фонд
лісовиробничий комплекс
лісові землі
лісові культури
лісові культури змішані
лісові культури на осушених землях
лісові культури наступні
лісові культури наступні суцільні
лісові культури наступні часткові
лісові культури під наметом лісу
лісові культури попередні
лісові культури прості
лісові культури прості одноярусні
лісові культури складні
лісові культури складні багатоярусні
лісові культури цільового призначення
лісові культури чисті
лісові меліорації
лісові меліорації вітроломні

лісові меліорації водорегулюючі
лісові меліорації полезахисні
лісові меліорації прибалкові
лісові меліорації прияружні
лісові меліорації стокорегулюючі
лісові мисливські угіддя
лісові продукти
лісові ресурси
лісові смуги
лісові такси
лісовідновлення
лісовідновлення штучне
лісовідновлювальна рубка
лісовідновлювана рубка
лісовідновне рубання
лісовідновні рубки
лісовозна дорога
лісовозний автопотяг
лісовпорядкувальна партія
лісовпорядкувальне проектування
лісовпорядкування
лісогосподарські заходи
лісогосподарські методи захисту лісу
лісоексплуатація
лісоексплуатація
лісозабезпеченість
лісозаготівля
лісознавство
лісок
лісокористування

лісокористувачі
лісокористувачі на умовах довгострокового користування
лісокористувачі постійні
лісокористувачі тимчасові
лісокористувачі тимчасові на умовах короткострокового користування
лісокультурний фонд
лісоматеріали
лісоматеріали колоті
лісоматеріали круглі
лісоматеріали різної довжини
лісоматеріали тонкомірні
лісомеліоративна станція
лісомеліоративний фонд
лісомеліорація
лісонавантажувальний майданчик
лісонавантажувач
лісонагромаджувач
лісонасадження
лісопарк
лісопаталогічне обстеження
лісопиляння
лісопиляння лісопоновлення
лісопорушення
лісорозведення
лісорозведення захисне
лісорослинне районування
лісорослинні умови
лісорубний квиток
лісосировинна база
лісосировинна база заготівельна

лісосировинна база споживча
лісосіка
лісосіка за віком
лісосіка за приростом
лісосіка за станом
лісосіка за стиглістю
лісосіка нормальна
лісосіка раціональна
лісосіка розрахункова
лісосіка, ділянка для лісозаготівлі
лісосічний фонд
лісосічний фонд
лісосічні роботи
лісосплав
лісостан
лісотаксовий
лісотранспортер
лісоутворююча порода
ліспаркгосп
літня деревина річного шару
літньо-зелений ліс
ловильні дерева
лужність ґрунту
лучні ґрунти
лучно-болотні ґрунти
лущення ґрунту
лущення фанерного чурбака
люмінесценція деревини
люсовідновлююча рубка
льодолом

магістраль лісовозної дороги
макроскопічна будова деревини
макроструктура деревини
максимальне використання деревини
максимальне водопоглинання
маловибагливі деревні породи
маломірна деревина
мар
маркування круглих лісоматеріалів
маса деревинна
маса деревинного волокна грубого помелу
масив матеріал лісовий садивний
математичне моделювання в лісовому господарстві
матеріал лісовий садивний з відкритою кореневою системою
матеріал лісовий садивний із закритою кореневою системою
матеріал лісовий садивний стандартний
матеріал лісовий садивний щеплений
матеріали деревинні
матеріали деревинні композиційні
матеріально-грошове оцінювання лісосіки
машина гілкорізна
машина гілкорізно-кряжувальна
машина гілкорізно-кряжувально-пакетувальна
машина гілкорізно-пакетувальна
машина дровокольна
машина звалювальна
машина звалювально-гілкорізна
машина звалювально-гілкорізно-кряжувально-пакетувальна
машина звалювально-гілкорізно-кряжувально-транспортувальна
машина звалювально-гілкорізно-пакетувальна

машина звалювально-пакетувальна
машина звалювально-рубильна
машина звалювально-транспортувальна
машина звалювально-трелювальна
машина корувальна
машина кряжувальна
машина кряжувально-пакетувальна
машина навантажувально-транспортувальна
машина рубильна
машина рубильна барабанна
машина рубильна дискова
машина сортувальна ситова
машина трелювальна
машина трелювальна безчокерна
машина трелювальна із захоплювачем
машина трелювальна чокерна
межа фітоценозів
межове дерево
меліоративна роль лісових насаджень
меліорація
меліорація гідродехнічна
меліорація ґрунтів
меліорація лісова
менеджмент сталого лісового господарства
мережа лісових доріг
меристема апікальна
меристема бічна
меристема верхівкова
меристема латеральна
мертва деревина

металізація деревини
метод безперервного впорядкування лісів
метод ділянкового господарства
метод досліджень картографічний
метод класів віку
метод рубання
метод створення лісових культур
методи визначення запасу насаджень
методи визначення світлолюбності деревних порід
методи вирощування лісових культур
методи вирощування лісових культур
методи лісовпорядкування
методи обліку лісоматеріалів
методи обліку самосіву та підросту
методи обрахунку лісосік
методи розрахунку лісосік
механізм позадурамний
механізм попередурамний
механізм симультанний
механізм трансформації
механізоване звалювання лісу
механізовані котловинні рубки ЛЛТІ
механізовані улоговинні рубки Львівського лісотехнічного інституту
механічні властивості деревини
міжнародна лісова політика
міжнародний лісовий режим
міжнародні лісові конгреси
міжряддя
мікроасоціація
мікроасоціація дигресивно-демутаційна

мікроасоціація доповнювальна
мікроасоціація корінна
мікроасоціація похідна
мікроасоціація стійка
мікроасоціація фоновіа
мікроклімат
мікроорганізми в ґрунті
мікроскопічна будова деревини
мікрошпон
мінералізована смуга
мінливість
мінусове дерево
мірна вилка
місткість лісового складу
місце лісокультурне висівне
місце лісокультурне садивне
місцевість лісиста
міські ліси
міцність
міцність деревини
мішаний деревостан
мішані ліси
модельне дерево
модельний ліс
модер
модифікування деревини
модифікування деревини механічне
модифікування деревини радіаційно-хімічне
модифікування деревини термічне
модифікування деревини термомеханічне

модифікування деревини термохімічне
модифікування деревини хіміко-механічне
модифікування деревини хімічне
модулі пружності деревини
молодий деревостан
молодняк
моніторинг зелених насаджень
моніторинг лісів
монокультури лісові
морозобійна тріщина
морозостійкість
мотопомпа лісова пожежна
мульчування
мульчування посівів
м'яколистяні породи
навантаження деревини
навантаження лісоматеріалів "з шапкою"
надґрунтовий покрив
намет деревостану
нанесення підновок
напівпричіп лісовозний
наповнення деревини
напруження в деревині внутрішнє
напря́м лісокористування
напря́м лісосіки
напря́м рубань
напря́мок лісосіки
нарости стовбура
насадження
насадження еталонне
насадження загального користування

насадження захисне
насадження мінусове
насадження нормальне
насадження обмеженого користування
насадження плюсове
насадження спеціального призначення
насінина
насіннева куртина
насінневе поновлення деревостану
насінневе поновлення лісу
насінневе розмноження
насінневі дерева
насінник
насінництво лісове
насінно-лісосічна рубканасіння
насіння лісове
насіння лісове гібридне
насіння лісове елітне
насіння лісове нормальне
насіння лісове покращене
насіння лісове сортове
насіння у стані спокою
нахил волокон
небажана деревна порода
небажані дерева
невкриті лісом площі
недеревна продукція лісу
недопил
недопил дерева
недоруб

незаконні рубання

некомерційні лісові ділянки

неліквідна деревина

нелісова площа

нелісові землі

нелісові землі

нелісові площі службового призначення

нелісові площі спеціального призначення

неморальна рослинність

неперервне лісовпорядкування

непокриті лісом площі

нестійкі деревні породи

низовий метод рубок догляду

низькоповнотне насадження

низькостовбурне господарство

низькостовбурний деревостан

низькостовбурний ліс

ніша екологічна

норма висівання лісового насіння

норма висіву насіння

норма витрати відходів деревини

нормативи рубок догляду

нормативи точності лісовпорядкування

нормативний ліс

норми плати за спеціальне використання лісових ресурсів

обаніл

обаніл дощатий

обанол

обдирання кори

оберт рубання

об'єкт лісовий селекційно-насінний
об'єм деревини
об'ємна пористість деревини
обзел
обіг рубки
обкорована деревина
обламування гілок і сучків
облік лікарських видів сировини
облік ресурсів чагарникових порід
облікове дерево
обліковий майданик
облямівка капілярна
оборот рубання
оборот рубки
обрізування відновлювальне
обрізування дерев
обрізування кущів
обрізування омолоджувальне
обрізування санітарне
обрізування формувальне
обрізувач гілок
обробіток ґрунту в лісових розсадниках
обробіток ґрунту під лісові культури
обробка деревини гідротермічна
обробка деревини механічна
обрубування гілок і сучків
обсмол
обсяги вивезення деревини
овальність торця
огляд місця рубання огляд місця рубань

одновіковий деревостан
однорусний деревостан
озеленення
ознаки типів лісу
окоренкуватість стовбура
окоренок відрізаний
окорювання деревини
окружок
окультурення
олія всихаюча
олія ефірна
олія мінеральна
омолодження підліску
омолоджування підліску
омолоджування чагарників
опад
опілля
опір деревини
опорядження деревини
опромінення деревини
оптимальні умови
оптимізація екологічна
оптимізація лісистості
оранка
організація охорони і захисту лісів
організація території лісового розсадника
організовані насадження
органічні речовини ґрунту
освітлення
освітлення в деревостані

освітлення деревостану

осикові ліси

осичняки

осмол

осмол колодковий

осмол пеньковий

осмол пневий

осмол стовбурний

осмол стовбуровий

осмол сухостійний

осмолопідсочка

осушення лісових земель

осьова система

осьова система визначено-галузиста

осьова система невизначено-галузиста

охорона ґрунтів

охорона лісів від лісопорушень

охорона лісів від пожеж

оцвітина

оциліндрування колоди

оцінка стійкості насаджень

оцінювання якості лісових культур і лісових насаджень

оцупок

очищення від сучків

очищення дерев від сучків

очищення лісосік

очищення місця рубання

очищення місця рубки

пагін

пакет

пакет лісоматеріалів

пакет сортиментів

пакет стовбурів

пакетне навантажування лісоматеріалів

панівна деревна порода

панівна порода параметри режиму сушіння

паростеве поновлення

паростки

паростки кореневі

паросткове поновлення лісу

парцела

парцела антропогенна

парцела природна

пасіка

пасовища лісові

пасовище

паспортизація відходів деревини

педотрубація

первинне оброблення деревини

переважаюча деревна порода

переважаючий вік

переважаючі породи

переведення лісових культур у вкриті лісовою рослинністю ділянки

переведення лісових культур у лісовкрити площу

перегній

перегущений деревостан

передсадивна підготовка сіянців і саджанців

перелік вибірковий

перелік стрічковий

перелік суцільний

перелікова таксація лісу
перелісок
перероблення відходів лісозаготівлі
перероблення деревної сировини первинне
перестиглий деревостан
перестійний деревостан
перестійний ліс
перестійні деревостани
перестоялий деревостан
період поновлення лісу
період рубання
періодичність освітлення
п'єзоелектричні властивості деревини
пилка балансирна
пилка бензиномоторна ланцюгова
пилка електромоторна ланцюгова
пилка маятникова
пилка поперечна
пилка рамна
пилка ручна столярна
пилка стрічкова
пилка штангова
пиловник
пиломатеріал
пиломатеріал загального призначення
пиломатеріал калібрований
пиломатеріал конструкційний
пиломатеріал необрізний
пиломатеріал обрізний
пиломатеріал струганий

пилопродукція

пилопродукція з тангентальним нахилом волокон

пиляння

пиляння повздожне

пиляння поперечне

питома теплоємність

підбирач порубкових решток

підвищення продуктивності лісів

підвісне трелювання

підгін

підготовка насіння до сівби

підготовка площі до відновлення лісу

підготування лісового насіння до висівання

підготування лісового насіння до сівби

підживлювання

підкладне дерево

підліскова порода

підлісок

підновка

підновки пауза

підпил

підпилювання дерева

підрізування коренів лісових сіянців

підріст

підрум'янювання

підсочка лісу

підстилка лісова

підтоварник

підтрелювання

підтримуючі горіння

пізня деревина річного шару
підірування
підірування сходів рослин
піонери лісу
пірени
піроліз деревини
піскозакріплювальні ліси
піхта
піхтовий груд
піщаний ґрунт
план лісового розсадника організаційно-господарський
план лісонасаджень
план протипожежних заходів
план рубань
план фінансування
планово-облікова документація
плантація
плантація архівно-маточна
плантація вищого класу
плантація елітна насінна
плантація клонова насінна
плантація лісонасінна
плантація родинна
плантація родинно-клонова
плантація щеплена гібридна
планування і розміщення доглядових рубань
планування лісовпорядкування
планишет
пластина
пластифікатор деревини

пластифікування деревини

пласть пиломатеріалу

площа лісового розсадника продукувальна

площа лісокультурна

площа поперечного перерізу стовбура

площа постійного лісового розсадника загальна

плюсове дерево

побічне користування лісом

побічне користування побічне користування лісом

побічне лісове користування

поверхнева пористість

повнодеревність стовбура

повнота деревостану

повнота деревостану абсолютна

повнота деревостану відносна

повнота лісових культур

повторність доглядових рубань

повторність рубання

повторюваність доглядових рубань

повторюваність рубок догляду

подаліше поновлення лісу

подрібнення деревини

подрібнення деревинних частинок

пожежа лісова

позаярусна рослинність

показник макроструктури деревини

показники таксаційні

покоробленість

покрита лісом площа

покриті лісом землі непродуктивні

покриті лісом землі продуктивні
покриття для деревини вогнезахисне
покриття для деревини захисне
поле парове в лісовому розсаднику
поле сівозміни в лісовому розсаднику
полезахисні лісосмуги
полезахисні та ґрунтозахисні насадження
поліно
поліпшення санітарного стану лісів
полотно земляне
пониження пеньків
поновлення лісу
поновлення лісу паросткове
поновлення лісу поновлення лісу насіннєве
поновлення лісу попереднє
поновлення лісу природне
поновлення лісу супутнє
попереднє лісовідновлення
попереднє поновлення лісу
попнева плата
порода
порода головна
порода деревна панівна
порода деревна переважаюча
порода лісова
порода лісокультурна
порода підгінна
порода супутня
породний склад лісів
породний склад насаджень

порослеве поновлення
порослевий деревостан
посадка на пенъ
посадкове креслення
посів лісу
послуги лісових екосистем
постав
постав брусівий
постав оптимальний
постав розвальний
поступове рубання
поступово-клиновидні рубки
потенційні лісові ресурси
потік лісопильний
потік лісопильний круглопилковий
потік лісопильний рамний
потік лісопильний стрічково-пилковий
потік лісопильний фразерно-брусувальний
потік лісопильний фразерно-пиляльний
поточний ремонт
потужність ґрунту
похідний деревостан
походження деревостану
походження деревостану насінне
походження деревостану паросткове
походження деревостану природне
походження деревостану штучне
пошкодження сіянців та саджанців
пошукова рубка
пояс лісотаксовий

пояс рослинності
пояслісотвірна порода
поясність лісів
праліс
праліси
пресування деревини
придатність лісового насіння посівна
приживання лісових культур
приживлюваність лісових культур
приймання лісових культур технічне
прикол
прикопування лісових саджанців
прикопування лісових сіянців
прикопування садивного матеріалу
прикочування ґрунту, коткування ґрунту
прилягання лісосіки
примикання лісосік
примикання лісосік безпосереднє
примикання лісосік кулісне
примикання лісосік черезсмугове
примикання лісосік шахове
примусово вибіркова рубка
принципи економічної оцінки лісових ресурсів
принципи лісокористування
приріст живих дерев
приріст поточний
приріст річний
приріст середній
природне відновлення деревостану і роль підросту у ньому
природне відновлення корінних лісостанів

природне зрідження деревостану
природне насіннєве відновлення бука під наметом лісостанів
природне насіннєве відновлення дуба під наметом лісостанів
природне насіннєве відновлення смереки під наметом лісостанів
природне насіннєве відновлення ялини під наметом лісостанів
природне поновлення лісу
природний ряд
природно-заповідний фонд (ПЗФ)
природоохоронна територія
прируслові ліси
пристигаючий деревостан
пристигаючий деревостан
пристиглий деревостан
причіп лісовозний
пробна площа
проварювання деревини
провідники горіння
прогалина
прогнозування лісогосподарське
продуктивність деревостану
продуктивність лісів
продуктивність лісів біологічна
продуктивність лісів деревна
продуктивність лісів екологічна
продуктивність лісів комплексна
продуктивність лісів потенційна
продуктивність лісів фактична
продуктивність насаджень
продуктивність угідь
продукція із кори

продукція із коріння

продукція із крони

продукція лісовирощування

продукція лісових водоймищ

продукція лісозаготівельного виробництва

продукція мисливського господарства

продукція прижиттєвого використання дерев

проект лісових культур

проект організації та розвитку лісового господарства

пролистка

промислова територія

промислово-вибіркова рубка проміжне користування

проміжне користування лісом

проникненість деревини рідинами

проникність деревини пропарювання деревини

проріджений ліс

прорідження

проріджування

проріджування деревостану

проростання лісового насіння

проруб

просіка

просіка квартална

просочуваність деревини

просочування деревини

просочування деревини автоклавне

просочування деревини бандажним способом

просочування деревини дифузійне

просочування деревини капілярне

просочування деревини наскрізне

просочування деревини під тиском
просочування деревини під тиском крізь торець
просочування деревини способом вакуум – атмосферний тиск – вакуум
просочування деревини способом вакуум – тиск – вакуум
просочування деревини способом вимочування
просочування деревини способом прогрівання – холодна ванна
просочування деревини способом тиск-вакуум
просочування деревини способом тиск-тиск-вакуум
простий деревостан
протиерозійні ліси
протиерозійні функції лісу
протипожежне узлісся
протяжність крони
прохідна рубка
прохідне рубання
прочистка
прочищення
прочищення деревостану
пружність деревини
пункт лісонавантажувальний
радіальний розріз стовбура
радіобіологія лісова
район лісонасінний
районування лісокультурне
районування лісонасінне
рама лісопильна
рама лісопильна вертикальна
рама лісопильна горизонтальна
рама лісопильна другого ряду
рама лісопильна оцупкова

рама лісопильна першого ряду

рама лісопильна тарна

рамень

ранг дерева

рання деревина

рання деревина річного шару

реактивна деревина

ребро пиломатеріалу

реградовані ґрунти

редини

редукційне число

резерват лісовий генетичний

реконструктивне рубання

реконструктивні рубки

реконструкція лісових культур

реконструкція насаджень

реконструкція рослинного покриву

рекреаційне лісокористування

рекреаційні ліси

рекреаційні функції лісу

рекреаційно-оздоровчі ліси

рекультивація

рекультивація лісова

реліктова рослинність

рентна концепція економічної оцінки лісових ресурсів

рентно-затратна концепція економічної оцінки лісових ресурсів

ресурси деревні

ресурси лісові

ризосфера

рівень комплексного використання деревної сировини

рівень якості деревини
рівноважна вологість
рівномірні поступові рубання
рівномірно-поступова головна рубка
рівномірно-поступова насіннево-лісосічна рубка
рідина
рідкий ліс
рідколісся
різання деревини
різання деревини в торець
різання деревини вздовж волокон
різання деревини впоперек волокон
різновіковий деревостан
різьблення по дереву
ріст деревостану
річний шар
роботи лісосікові
роботи лісосікові допоміжні
роботи лісосікові основні
роботи лісосікові підготовчі
родина типів лісу
родючість ґрунту
родючість ґрунту ефективна
родючість ґрунту можлива
родючість ґрунту потенціальна
родючість ґрунту справжня
розбухання деревини
розвертання колоди
розвиток деревостану
розколювання деревини

розкрій деревини поштучний
розкрій пиломатеріалу
розкряжування
розмір колоди
розмір лісосіки
розмічування стовбурів
розосереджувач пакета лісоматеріалів
розтилювання колод групове
розтилювання колоди радіальне
розтилювання колоди тангенціальне
розподіл за класами віку
розпуск лісовозний
розпушувач лісовий
розрахункова лісосіка
розрахункова лісосіка головного користування
розріз деревини радіальний
розріз деревини тангенціальний
розряд лісових такс
розсадник індивідуальний
розсадник лісовий
розсадник піднаметовий
розсадник постійний
розсадник тимчасовий
розсіяно-судинна порода
розчин просочувальний
розчищення лісокультурної площі
рослина вища
рослина жіноча, маточкова
рослина комахоїдна
рослина мікотрофна

рослина монокарпічна
рослина нижча
рослина ювенільна
рослини аборигенні
рослини автохтонні
рослини вищі спорові
рослини дводольні
рослини дводомні
рослини квіткові,
рослини покритонасінні
рослинні ресурси
рослинність
рослинність азональна
рослинність дібровна
рослинність екстразональна
рослинність зональна
рослинність корінна
рослинність неморальна
рослинність піонерна
рубання головного користування
рубання для підготовки лісосіки
рубання лісу
рубка вузьколісосічна
рубка головного користування
рубка групово-вибіркова
рубка Дауервальд
рубка добровільно-вибіркова
рубка комплексна
рубка концентрована
рубка лісу

рубка прохідна

рубка реконструктивна

рубка рівномірно-поступова

рубка санітарна

рубка санітарна вибіркова

рубка суцільна

рубка суцільнолісосічна

рубка формування ландшафту

рубки вибіркові

рубки добровільно-вибіркові

рубки догляду

рубки догляду в букових лісах

рубки догляду в дубових насадженнях

рубки догляду в насадженнях м'яколистяних порід

рубки догляду в соснових насадженнях

рубки догляду за лісом

рубки догляду у смерекових лісах

рубки Ебергарда

рубки Каутца

рубки Корнаковського

рубки Кравчинського

рубки ЛитНДЛГ

рубки лісу рубки примусово-вибіркові

рубки простору

рубки реконструктивні

рубки реконструктивні догляду-формування

рубки реконструктивні планувальні

рубки реконструктивні санітарно-оздоровчі

рубки спеціальних сортиментів

рубки Філіпа

рубки формування ландшафтів
рубок догляду черговість
руда стійка
рядкові посадки
рясність
саджанець живцевий
саджанець з оголеною кореневою системою
саджанець лісовий
саджанці
садіння лісу
садіння рослин лісових порід самосів
самосів деревних рослин
санітарна рубка
санітарне рубання
санітарний стан насадження
санітарно-гігієнічні властивості лісу
санітарно-гігієнічні функції лісу
свердління деревини
світлохвойний ліс
сезон рубання
сезони проведення доглядових рубок
селекція деревних порід
селекція лісова
сепаратор
сепаратор інерційно-повітряний
середній вік
середній діаметр
середній збіг
середньовибагливі деревні породи
середньовіковий деревостан

середньолісосічні рубки

середньостійкі деревні породи

серцевина

серцевина в пилопродукції

серцевина зміщена

серцевина подвійна

сидерація лісових культур

система коренева

система лісомеліоративних насаджень

система обробітку ґрунту в лісовому розсаднику

система рубок

система рубок головного користування

система сівозмін у лісовому розсаднику

сівба

сівба вузькорядкова в лісовому розсаднику

сівба вузькорядкова стрічкова в лісовому розсаднику

сівба грядкова в лісовому розсаднику

сівба з технологічною колією в лісовому розсаднику

сівба лісового насіння

сівба лісу

сівба пунктирна в лісовому розсаднику

сівба рядкова в лісовому розсаднику

сівба скупна в лісовому розсаднику

сівба стрічкова в лісовому розсаднику

сівба точкова в лісовому розсаднику

сівба широкорядкова в лісовому розсаднику

сівба широкорядкова стрічкова в лісовому розсаднику

сівозміна в лісовому розсаднику

сім'янка

сіножаті лісові

сіножаті лісові заплавні
сіножаті лісові меліоративного фонду
сіножаті лісові постійні
сіножаті лісові суходільні
сіножаті лісові тимчасові
сірий бір
сіровільхові ліси
сіровільшаники
сіянець лісовий
скарифікація лісового насіння
скелетність ґрунту
скидач щелепний самохідний
склад береговий
склад деревостану
склад лісовий проміжний
склад лісопромисловий
склад прирейковий
складний деревостан
складний субір
скоба викопна
сколювання
скорковіння
слабостійкі деревні породи
смерекові ліси
смеречина
смоловиділення
смолопродуктивність
смолоутворення
смоляний канал
смуга лісова

смуга лісова об'єктозахисна

смуга лісова полезахисна

смуга лісова прибалкова

смуга лісова придорожна

смуга лісова садозахисна

сніговал

снігорегулюючі смуги

снігування лісового насіння

сокопродуктивність

солітер

сортимент

сортимент великомірний

сортимент довгомірний

сортимент колотий

сортимент короткомірний

сортимент круглий

сортимент середньої довжини

сортимент середньомірний

сортимент середньотовщинний

сортимент тонкомірний

сортиментація лісу

сортименти

сортименти ділові

сортименти ділові для виробництва деревних плит

сортименти ділові для виробництва дубильних екстрактів

сортименти ділові для піролізу

сортименти лісові

сортименти лісові необроблені

сортименти лісові оброблені

сортиментний план

сортиментний склад лісосічного фонду
сортиментні таблиці
сортсорт продукції
сортування деревини
сортування деревинних відходів
сортування деревинної сировини
сортування круглих лісоматеріалів
сортування лісового насіння
сортування лісового садивного матеріалу
сортування пиломатеріалів
соснові культури
соснові ліси
соснові ліси чисті
соснові ліси чисті вологі
соснові ліси чисті свіжі
соснові ліси чисті сухі
сосняки довгомохові
сосняки сфагнові
сосняки чорницеві
спектр освітлення в лісі
спеціальне використання запасу деревини
спіла деревина
сплав лісу
спокій лісового насіння
спосіб змішування рослин у лісових культурах
спосіб змішування рослин у лісових культурах кулісами
спосіб змішування рослин у лісових культурах ланками в рядку
спосіб змішування рослин у лісових культурах почергово в рядку
спосіб змішування рослин у лісових культурах рядками
спосіб змішування рослин у лісових культурах шаховий

спосіб лісозаготівлі

спосіб лісозаготівлі без утворення тимчасових запасів в лісі або на відвантажувальних майданчиках

спосіб підсочки листяних дерев

спосіб підсочки хвойних дерев

спосіб підсочки хвойних дерев висхідний

спосіб підсочки хвойних дерев двоярусний

спосіб підсочки хвойних дерев низхідний

спосіб підсочки хвойних дерев тріярусний

спосіб провадження лісозаготівлі

спосіб реконструкції коридорний

спосіб реконструкції кулісний

спосіб реконструкції куртинно-груповий

спосіб реконструкції суцільний сприяння природному поновленню спускання

стан лісу

стандартизація лісоматеріалів

старіння модифікованої деревини

старовіковий ліс

стигла деревина

стиглий деревостан

стиглий ліс

стиглість деревостану відновлювальна

стиглість деревостану захисна

стиглість деревостану кількісна

стиглість деревостану природна

стиглість деревостану технічна

стиглість лісу

стиглість лісу відновлювальна

стиглість лісу природна

стиглість лісу технічна
стиглодеревинна порода
стирання деревини
стійкі деревні породи
стійкість деревини
стійкість деревини проти стирання
стійкість проти стирання
стікі деревні породи
стокорегулюючі смуги додаткові
стокорегулюючі смуги основні
столярна деревина
стратифікація лісового насіння
стратифікація насіння
стрижневий корінь
стрічкові бори
струпконтейнер для круглих лісоматеріалів
стружка деревна
структура деревини
структура деревостану
структура лісів за віком
структура лісостану
структура насаджень світлова
структура рослинного угруповання
ступені товщини
ступінь ущільнення м'яких відходів деревини
субальпійська рослинність
субальпійські ліси
субір
субори
субучина

сугруд

сугрудок

судіброва

суміжність лісосік

супліддя

супровідні породи

супутнє поновлення лісу

супутні породи

супутня деревна порода

супутня порода

суховерхість

суходіл

сухостій

суцвіття

суцвіття моноподіальне

суцвіття симподіальне

суцільна рубка

суцільне рубання суцільні

суцільнолісосічна рубка

сучки

сучки відкриті

сучки зарослі

сучок відкритий

сучок гнилий

сучок довгастий

сучок загнилий

сучок здоровий

сучок зрослий

сучок зшивний

сучок крайковий

сучок круглий
сучок незростлий
сучок овальний
сучок пластовий
сучок порохнявий
сучок ребровий
сучок торцевий
сушарка
сушарка аерофонтанна
сушарка барабанна
сушарка вихрова
сушарка вібраційна
сушарка камерна
сушарка конвеєрна
сушарка лоткова
сушарка пневмобарабанна
сушарка роликова
сушарка роликова радіаційно-соплова
сушарка соплова
сушарка стрічкова для деревинних частинок
сушарка стрічкова для шпону
сушарка тарілчаста
сушіння деревини
сушіння деревини газопарове
сушіння деревини комбіноване
сушіння деревини конвективне
сушіння лісового насіння
сушняк
схема висівання в лісовому розсаднику
схема змішування рослин у лісових культурах

схема сівозміни у лісовому розсаднику
схема транспортного освоєння
сходи лісового насіння
таблиці класів віку, бонітету, повноти, товарності й запасу насаджень
таблиці ходу росту деревостанів
таблиця ходу росту
тайга
таксаційна характеристика дерева
таксаційна характеристика деревостану
таксаційне районування лісів
таксаційний опис
таксаційно-дешифрувальна пробна площа
таксація лісосік
таксація лісу
таксація лісу вибіркова
таксація лісу вимірювальна
таксація лісу за ходовими лініями
таксація лісу окомірна
таксація лісу перелікова
тангентальний переріз стовбура
твердість деревини
твердолистяні породи
текстура деревини
темнохвойна тайга
темнохвойний ліс темнохвойні ліси
температурний коефіцієнт лінійного розширення
температуропровідність
температуропровідність деревини
теплове розширення деревини
тепловий баланс лісу тепловий режим ґрунту

теплові властивості деревини

теплоємність

теплоємність деревини

теплопровідність деревини

теплота згорання деревини

теплота згорання деревних відходів

теплота згорання відходів

теплота згорання деревних відходів

теплотворна властивість деревини

теплотворна здатність деревини

термін прилягання лісосік

термообробка деревини під час модифікування

термопрокат

техніко-організаційні показники доглядових рубань

технічне приймання лісових культур

технологічна карта підсочки

технологічна карта розробки лісосіки

технологічна схема підсочки

технологічний коридор

технологічний режим підсочки

технологічні властивості деревини

технологічні схеми створення лісових культур

технологія вирощування лісового садивного матеріалу

технологія головної рубки

технологія доглядових рубань

технологія механізованих освітлень та прочисток в дубових молодняках

технологія підсочки технологія рубок догляду

технологія створення лісових культур

тип виду

тип вирубки

тип деревостану
тип змішування у лісових культурах
тип зрубу
тип лісових культур
тип лісової ділянки
тип лісорослинних умов
тип лісу
тип роду
тип рослинності
тип росту деревостану
тип сівозмін у лісовому розсаднику
тип умов зростання типи лісових культур
типологія лісу типологія рубок
тирса деревна
тиснення деревини
товарність деревостану
товарність лісу
тонкомір
тополеві культури
торфово-болотні ґрунти
точіння деревини
точіння деревини копіювальне
трактор лісогосподарський
трактор трелювальний
транспірація деревостану
транспорт пневматичний
транспорт пневматичний для відходів деревини
транспортабельність відходів деревини
транспортер для лісоматеріалів
транспортер сортувальний

транспортер формувальний
транспортування деревини повітряне
трелювальна лебідка
трелювальний волок
трелювання
трелювання безчокерне
трелювання в навантаженому положенні
трелювання в напівнавантаженому положенні
трелювання волочінням
трелювання лісоматеріалів
трелювання напівпідвісне
трелювання підвісне
трелювання чокерне
тріярусний деревостан праліси
тріска
тріска зелена
тріска паливна
тріска технологічна
трісковоз
тріщина в деревині
тріщина метикова
тріщина морозобійна
тріщина наскрізна
тріщина ненаскрізна
тріщина усихання
тріщини відлупні
тріщини метикові
тріщини морозні
тріщини усихання
тріщини усушкові

тропічний ліс
трофотопи
трухлявість
тягова деревина
ударна в'язкість деревини
узлісся
узлісся багатокomпонентне
узлісся відкриті (напіввідкриті)
узлісся елементарне
узлісся завітрянні
узлісся закриті
узлісся навітрянні
узлісся напівзакриті
узлісся несправжнє
узлісся просте
узлісся прямолінійні
узлісся складне
узлісся хвилясті
укорочений пагін
улоговина
улоговинні рубання
улоговинні рубки
ультраксерофіти
умовно-одновіковий деревостан праліси
умовно-різновіковий деревостан
умовно-різновіковий деревостан праліси
упил
урман
урочище
усихання деревини

устаткування гілкорізне
устаткування гілкорізно-кряжувальне
устаткування канатне трелювальне
устаткування канатне трелювальне зі щоглою
устаткування кряжувальне
устаткування кряжувально-сортувальне
устаткування розвантажувально-розтягувальне
устаткування розосереджувальне)
устаткування технологічне
устаткування тріскосортувальне
утилізація
ущільнення деревини
ущільнення здрібненої деревини
фаунтні деревафізичні властивості деревини
фінансова стиглість насадження
фітомеліорація
фітонцидність деревно-чагарникових порід
фітопедотурбація
флора
фонд генетичний
форма господарювання лісівничо-технічна
форма лісосіки
формація
формування лісових саджанців
формування пакета дерев
формування пакета сортиментів
формування пакета стовбурів
фотостатистичний метод інвентаризації лісу
фрезерування
фрезерування деревини в торець

фрезерування деревини вздовж волокон

фрезерування деревини конічне

фрезерування деревини циліндричне

функція лісу забезпечувальна

функція лісу культурна

функція лісу підтримувальна

функція лісу регулівна

харвардер

харвестер

хвилястість

хвоїнка

хвойна деревна порода

хвоя

хід росту еталонних насаджень

хід росту насадження хід росту насаджень

хід росту насаджень зімкнутих деревостанів

хід росту насаджень змішаних

хід росту насаджень модальних деревостанів

хід росту насаджень нормальних деревостанів

хід росту насаджень повних деревостанів

хід росту насаджень чистих

хід росту оптимальних насаджень

хід росту програмних насаджень

хід росту цільових насаджень

хімічні методи захисту лісу

хлист

ходи тварин

ценоз

цїле дерево

цїльове дерево

цінність лісового насіння лісівника

чагарник

чагарникові породи

частина постійного лісового розсадника виробнича

частина постійного лісового розсадника господарська

частина постійного лісового розсадника допоміжна

частина постійного лісового розсадника продукувальна

частина постійного лісового розсадника службова

частинки деревинні

часткові культури

черговість доглядових рубань

черговість рубань

черговість рубок догляду

черезсмугова рубка

черезсмугове прилягання лісосік

черезсмугові рубки з розрахунком на природне поновлення

черезсмужне прилягання лісосік

чинники ґрунотворення

чинники лісовідродження

чистий деревостан

чистий деревостан

чистий лісовий дохід

чокер трелювальний

чокерування

чорновільхові ліси

чорновільшаники

чурбак

шахове прилягання лісосік

ширина лісосіки

широколистяний ліс

широкосудинна деревина
шкала вибагливості до ґрунту деревних порід
шкала вітростійкості деревних порід
шкала вологолюбності деревних порід
шкала газо- та димостійкості деревних порід
шкала довговічності деревних порід
шкала Крафта
шкала оцінки природного поновлення лісу
шкала розподілу дерев за становищем у деревостані
шкала рясності
школа живцевих саджанців лісового розсадника
школа плодкових саджанців лісового розсадника
шлейфування ґрунту
шпаклювання деревини
шпон
шпон лущений
шпон просочений
шпон струганий
шпон струганий напіврадіальний
шпон струганий радіальний
шпон струганий тангентальний
шпон струганий тангентально-торцевий
шпон форматний шпон-розривина
штабелювання лісоматеріалів
штабель
штабель лісоматеріалів
штабель пакетний
штабель стовбурів
штабель щільний
штампування деревини

штучне відновлення бука
штучне відновлення дуба
штучне відновлення модрина
штучне відновлення смереки
штучне відновлення сосни
штучне відновлення тополі
штучне лісовідновлення
штучні насадження
щап для приймача
щільний метр кубічний
щільність деревини
щільність деревинної речовини ядро деревини
щільність деревостану
ядро несправжнє
якість деревини
якість лісового насіння посівна
ялинники
ялинова сірка
ялиновий груд
ялинові ліси
ялицевий бальзам
ялицеві ліси
яличники
ямокопач
ярус
ярус деревостану
ярусність
ярусність деревостану
ярусність лісостану
ярусність надземна

ярусність підземна

МАТЕРІАЛИ ДО СЛОВНИКА УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМІНІВ ЛІСІВНИЦТВА

Актуальність, мета та засади укладання словника

Стрімкий розвиток лісівництва як науки, оновлення її термінології, неуніфікованість термінів (функціонування синонімів, омонімів, полісемних термінів, кальок з російської мови, непослідовне вживання термінів у наукових працях, використання описових конструкцій в УТЛ) зумовлює необхідність укладання тлумачного словника термінів лісівництва. Він сприятиме упорядкуванню системи термінів УТЛ на сучасному етапі та стане важливим кроком в унормуванні цієї терміносистеми. Такого типу словники відповідають потребам студентів вищих навчальних закладів, які вивчають різні дисципліни лісогосподарського напрямку, та професійну діяльність лісівників забезпечити надійним джерелом наукової спеціальної інформації.

Для лексикографічного опису терміна у словнику запропоновано прийом прямого цитування. Джерельною базою для формулювання значення термінів послужили дефініції, відібрані із лексикографічних термінологічних праць, передусім словника „Лісотехнічний термінологічний словник: український, російський, англійський” (2014 р.) та Державного стандарту України з лісівництва (1997 р.).

Структура словникової статті побудована за такими принципами: а) реєстрові терміни розміщено за алфавітом; б) терміни-іменники наведено в називному відмінку однини (*лісівництво, деревостан, лісосіка*); в) терміни-іменники, які не мають однини, виражені формою називного відмінка множини (*акустичні властивості деревини*); г) терміносполучення „прикметник + іменник” (Adj + N) подано в прямому порядку одиниць у називному відмінку однини (*лісові культури*).

У словнику враховано функціонування в терміносистемі лісівництва термінів-синонімів, кожен із яких подано окремою словниковою статтею (синонім-дублет представлено формулами «те саме, що...»; «Див. ...», напр.: **висіювання лісу** – те саме, що сівба лісу; Див. **сівба лісу**).

Після кожної дефініції вказано в квадратних дужках покликання на джерело, напр.: [УТЛ, т. 1, с. 209; ЛТС, с. 100]. Якщо в дефініцію внесено зміни (найчастіше стилістичні), то використовуємо прийменник **за**, напр.: [за ЛТС, с. 107]. Авторські дефініції у словнику позначено скороченням [Авт.].

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ПРАЦЬ

ДСТУ – ДСТУ 3404-96 Лісівництво. Терміни та визначення. [Чинний від 1997–08–01]. Вид. оф. Київ: Держстандарт України, 1997. 43 с.

КТС – Короткий тлумачний словник-довідник понять і термінів лісівництва / укл. Р. Вінтонів, О. Гриджук. Львів: НЛТУ України, 2009. 87 с.

ЛТС – Лісотехнічний термінологічний словник : український, російський, англійський / за ред. Ю. Туниці, В. Богуслаєва. – Львів: Піраміда, 2014. 967 с.

ЛТС* – Лісівництво. Термінологічний словник / В. Бондаренко, С. Землинський, Л. Копій та ін.; за ред. Г. Криницького. Львів: Вид-во НЛТУ України, 2013. 70 с.

УЕЛ – Українська енциклопедія лісівництва: у 2 т. / за ред. С. Генсірука. Львів: НВФ „Українські технології”, 1999. Т. 1. 464 с.; 2007. Т. 2. 470 с.

А

Акустичні властивості деревини – властивості деревини, що виявляються під час механічних коливань хвиль [ЛТС, с. 17].

Б

Багатоцільове лісокористування – процес відтворення, охорони і раціонального використання всіх компонентів лісових ресурсів (деревної й недеревної рослинності, лісової фауни, рекреаційних, захисних, охоронних та ін. корисних властивостей лісу) [ЛТС, с. 27].

Багатоярусний деревостан – те саме, що складний деревостан. Див. **складний деревостан**.

Безперервне лісовпорядкування – один із видів лісовпорядкування, який полягає в неперервному збиранні й опрацюванні інформації щодо стану лісового фонду лісогосподарського підприємства та виконаних обсягів і якості господарських заходів [ЛТС, с. 32].

Безперервне невиснажливе лісокористування – постійне впродовж тривалого часу користування лісовими ресурсами, що не призводить до подальшого їхнього зменшення чи погіршення якості [за ЛТС, с. 32].

Біомаса лісостану – сукупна маса живих організмів лісового насадження, кількість живої речовини лісостану; характеризується певною вагою на одиницю площі або об'єму [ЛТС, с. 34].

Бір – сосновий ліс на піщаних та кам'янистих ґрунтах [за ЛТС, с. 198; ДСТУ, с. 13].

Бонітет деревостану – показник продуктивності лісорослинних умов, який визначається середньою висотою дерев домінуючої породи верхнього ярусу в певному віці [ЛТС, с. 38].

В

Вади деревини – дефекти форми стовбура, природні неоднорідності будови деревини, порушення цілісності тканин з різних причин, забарвлення

біологічного та хімічного походження, сторонні вкраплення, механічні пошкодження та дефекти оброблення, що знижують якість деревини та обмежують її використання [ЛТС, с. 44].

Вибіркова рубка – система рубок головного користування, яка характеризується періодичним вирубуванням на ділянці дерев певної якості, розміру і віку, відсутністю зрубів та постійним функціонуванням лісу [ЛТС, с. 50].

Вибіркова таксація – комплекс методів таксації насаджень, лісових масивів та їх однорідних сукупностей на великій території за їх частинами (відібраними за певним принципом), що репрезентують усі ознаки цілого за законами варіаційної статистики [ЛТС, с. 50].

Вивезення деревини – переміщення транспортним засобом сортиментів, стовбурів або частин дерев від верхнього складу або навантажувального пункту до місця тимчасового зберігання або оброблення [ЛТС, с. 51].

Виділ таксаційний – обмежена частина лісової або не лісової ділянки лісового фонду, яка є однорідною за таксаційною характеристикою, відрізняється від сусідніх, за окремими показниками, на величини, передбачені інструкцією з упорядкування лісів, і потребує однакових лісогосподарських заходів на всій своїй площі [ЛТС, с. 52].

Висіювання лісу – те саме, що сівба лісу. Див. **сівба лісу**.

Відходи деревини – невикористані залишки сировини, матеріалів, напівфабрикатів, бракованої продукції, амортизаційного лому, створені внаслідок основного виробництва або споживання продукції, й такі, що повністю або частково втратили вихідні споживчі властивості [ЛТС, с. 63].

Вік деревостану – середній вік основного елемента деревостану (панівної породи) [ЛТС, с. 65].

Вік стиглості деревостану – вік, в якому деревостан досягає стану, максимально відповідного функціональному призначенню лісу [ЛТС, с. 65].

Г

Головна деревна порода – порода, яка за конкретних економічних і лісорослинних умов має найбільше господарське значення і відповідає меті господарства [ЛТС, с. 288].

Головне користування лісом – один із видів користування сировинними ресурсами лісу, тобто одержання сировини такого розміру й якостей, які найбільше відповідають потребам народного господарства [ЛТС, 21].

Груд – ліс в найкращих лісорослинних умовах, які визначають за переважною деревною породою [ДСТУ, с. 14].

Густота деревостану – щільність стояння дерев; визначається їхньою кількістю на одиницю площі, зазвичай 1 га [за ЛТС, с. 90].

Гущавина – молодий, дуже густий, важкопрохідний деревостан [ЛТС, с. 91].

Г

Грунтовтома – зниження родючості ґрунтів унаслідок їх одноманітного використання чи хімічного забруднення [ЛТС, с. 92; ЛТС*, с. 21].

Д

Деревина – складна провідна структура, частина провідного пучка, що забезпечує транспорт води і розчинених у ній мінеральних речовин знизу вгору (від коренів до листків), а також виконує механічну функцію [ЛТС, с. 97].

Деревинний матеріал – матеріали, що одержують попереднім поділом деревини і наступним її склеюванням [ЛТС, с. 213].

Деревна порода – різновид деревних рослин, що відрізняються певними ознаками від рослин того самого виду [ДСТУ, с. 14].

Деревна сировина – круглі та колоті лісоматеріали, пнева та здрібнена сировина, відходи лісозаготівель, лісопиляння та деревооброблення [ЛТС, с. 339].

Дерево – життєва форма рослин, має чітко виражений стовбур, крону та добре розвинену кореневу систему [УТЛ, т. 1, с. 209].

Деревостан – сукупність дерев на певній ділянці лісу, яка є основним компонентом лісостану [ЛТС, с. 100].

Деревостан вегетативного походження – деревостан, сформований на основі вегетативного поновлення [ЛТС, с. 100].

Деревостан насінного походження – деревостан, сформований на основі насінного поновлення [ЛТС, с. 100].

Деревостан паростковий – деревостан, сформований з пневих або кореневих паростків [за ЛТС, с. 100].

Державний лісовий кадастр – систематизовані матеріали щодо якісного та кількісного складу лісового фонду [ЛТС, с. 101].

Державний облік лісів – передбачає збирання та узагальнення даних за матеріалами лісовпорядкування, які характеризують кожну лісову ділянку за площею, кількісними та якісними показниками [ЛТС, с. 101].

Джерела засіювання – дерева, їх групи чи стіна лісу, які виконують функції засіювання [ДСТУ, с. 22].

Диференціація дерев – процес формування відмінностей між деревами одновікового деревостану за їхніми розмірами та розвитком; зумовлений генетичною мінливістю (спадковими ознаками), боротьбою за існування та впливом умов довкілля [за ЛТС, с. 57].

Діброва – група типів лісу, в яких головною породою є один із видів дуба [за ЛТС, с. 107].

Ділова деревина – усі круглі й колоті лісоматеріали (окрім дров для опалення), напівфабрикати для обробки, а також технічна тріска [ЛТС, с. 96].

Довжина лісосіки – довжина вирубуваної ділянки лісу в межах одного кварталу [ДСТУ, с. 18].

Догляд за лісовими культурами – система агротехнічних і лісівничих заходів, що застосовують для поліпшення умов приживлюваності та росту деревних порід у лісових культурах [за ЛТС, с. 109].

Догляд за лісом – система лісогосподарських заходів, спрямованих на вирощування стійких, високопродуктивних, господарсько цінних дерев та посилення корисних функцій лісу [ДСТУ, с. 7].

Доглядова рубка – рубка, пов’язана з веденням лісового господарства, в процесі яких періодично вирубуються із лісостану дерева, які відстали в рості або заважають зростанню дерев головних порід [за ЛТС, с. 329].

Дрібнолистяний ліс – ліс, у складі якого переважають дрібнолисті породи дерев [ДСТУ, с. 13].

Другорядна деревна порода – деревна порода, що має меншу господарську та економічну цінність, порівняно з головною породою [ЛТС, с. 99].

Е

Експлуатація лісових ресурсів – один із основних елементів лісокористування, що передбачає отримання або використання ресурсів лісу з метою соціально-економічного розвитку суспільства [ЛТС, с. 122].

Електронний облік деревини – контроль обліку деревини з допомогою новітніх електронних технологій [Авт.].

Ж

Жердняк – період у розвитку деревостану, який характеризується швидким зростанням дерев у висоту, інтенсивним наростанням фітомаси, природним очищенням їх від нижніх гілок і сучків, різкою диференціацією дерев за розмірами стовбура і кронами, інтенсивним відпадом дерев [ЛТС, с. 128].

З

Заболонь – зовнішній, молодший шар стовбура, розташований між камбієм та ядром [УЕЛ, т. 1, 263].

Заліснення – створення лісових насаджень на землях, де раніше лісу ніколи або довший час не було [ЛТС, с. 204].

Захист деревини – сукупність заходів щодо збереження та (або) поліпшення експлуатаційних властивостей деревини [ЛТС, с. 137].

Зберігання деревини – сукупність заходів щодо забезпечення збереження деревини впродовж певного часу залежно від сортименту, способу та терміну зберігання [ЛТС, с. 138].

Землі лісового фонду – лісові та нелісові землі, що їх використовують для потреб лісового господарства [ДСТУ, с. 4].

Зімкнутість намету деревостану – відношення суми площ горизонтальних проєкцій крон дерев до загальної площі відповідної ділянки лісу [ДСТУ, с. 11].

Зруб – ділянка лісу, на якій проведено суцільні рубки або завершальний прийом поступових рубок головного користування, а молоде покоління лісу ще не утворило зімкнутого намету [ЛТС, с. 100].

I

Інтенсивність доглядових рубок – показник зрідження деревостану під час доглядових рубок за один прийом [ЛТС, с. 152].

K

Калібрування деревини – технологічна операція оброблення деревини фрезеруванням або шліфуванням з метою отримання визначених розмірів за товщиною [за ЛТС, с. 157].

Кара – підготована для підсочки ділянка поверхні стовбура дерева, на частини якого нанесені спеціальні зрізи для одержання живиці [КТС, с. 37].

Клас віку деревостану – віковий інтервал, яким характеризують вікову структуру деревостанів залежно від порід [ДСТУ, с. 10].

Комбінована рубка – рубка, що проводиться на одній і тій самій ділянці, з використанням способів різних систем рубок головного користування [ЛТС, с. 173].

Комплексне використання деревини – всебічно економічно виправдане використання всіх корисних компонентів деревини: круглих лісоматеріалів, пилопродукції, виробництва різноманітних плит і фанери [ЛТС, с. 174].

Компоненти лісостану – біологічно однорідні складові частини лісостану: деревостан, підріст, підлісок, живий надґрунтовий покрив, лісова підстилка, позаярусна рослинність [ЛТС, с. 174].

Корінний деревостан – деревостан, сформований в умовах природнього непорушеного типу лісу, який за складом відповідає деревостану корінної асоціації [ЛТС, с. 179].

Корування – видалення кори зі стовбурів і сортиментів [ЛТС, с. 180].

Ксилема – те саме, що деревина. Див. **деревина**.

Куліси – вузька смуга лісу між суцільними зрубамі [ЛТС, с. 185].

Куртина – група дерев та чагарників однієї породи в змішаному лісі або група дерев, залишених після рубки лісу для засіювання зрубу [ДСТУ, с. 20–21].

Л

Ландшафтна рубка – те саме, що рубка формування ландшафту. Див. **рубка формування ландшафту**.

Листяна деревна порода – дерева та чагарники звичайно з пластинчастими черешковими листками, що мають виразне розгалужене жилкування [ДСТУ, с. 15].

Ліс – елемент географічного ландшафту, який складається із сукупності деревних, чагарникових, трав'янистих рослин, надґрунтового покриву, тварин і мікроорганізмів, які в своєму розвитку взаємопов'язані, впливають одне на одного і на довкілля [за ДСТУ, 14; ЛТС, с. 196].

Ліси другої групи – ліси, що мають екологічне та експлуатаційне значення [ДСТУ, с. 5].

Ліси першої групи – ліси, які виконують переважно природоохоронні (водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні та оздоровчі) функції [ДСТУ, с. 5].

Лісистість – ступінь заліснення території, що визначається відношенням площі вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок до загальної площі території (підприємства, району, області, держави), виражена у відсотках [ЛТС, с. 198].

Лісівництво – наука, яка досліджує процеси вирощування, формування і поновлення лісу; типи, складники та характеристики лісу, види деревостану; етапи використання, заготівлі й оброблення лісових ресурсів і продукції та процеси рубання лісу в теоретичному та практичному аспектах [Авт.].

Лісівничий догляд за лісостаном – періодичне проріджування деревостану з метою поліпшення його зростання, збільшення приросту, формування складу [ЛТС, с. 109].

Лісівничі властивості деревних порід – сукупність біологічних особливостей деревних порід (швидкість і тривалість зростання; здатність до різних способів відновлення; маса та способи розповсюдження плодів і насіння; схожість насіння та енергія його проростання; стійкість виду до хворіб і шкідників; опірність вітровалам, буревіям, навалам снігу; форма і величина крони, стовбура і кореневої системи та розміри стовбура у зрілому віці; якість деревини, продуктивність і товарність насаджень; особливість алелопатичних та механічних взаємовідносин з іншими видами), які визначають народногосподарське значення деревних порід та обумовлюють біорізноманітність лісів [ЛТС, с. 198].

Лісництво – виробничо-територіальна одиниця у виробничій структурі лісогосподарських чи лісомисливських господарств [ЛТС, с. 198].

Лісова асоціація – сукупність ділянок деревної рослинності з однорідним флористичним складом, наявністю домінантних видів, певним кількісним відношенням між окремими видами, ярусністю, послідовністю фенологічного розвитку рослин упродовж вегетаційного періоду та продуктивністю [ЛТС, с. 198].

Лісова ламань – відмерлі стовбури дерев, що повалилися на землю [ЛТС, с. 199; ЛТС*, с. 36].

Лісова меліорація – пом'якшення негативного впливу окремих несприятливих природних чинників та покращення умов навколишнього середовища під дією існуючих (гаї, переліски) та штучно створених лісових насаджень [ЛТС, с. 201].

Лісова підстилка – те саме, що лісовий настил. Див. **лісовий настил**.

Лісова таксація – наука про методи вимірювання об'ємів дерев, об'ємів заготовленої лісової продукції, запасів окремих насаджень та цілих лісових масивів, приросту окремих дерев і насаджень (деревостанів) [ЛТС, с. 200].

Лісове господарство – галузь виробництва, яка займається вирощуванням, відновленням і охороною лісів, підвищенням їхньої продуктивності й якості, забезпеченням раціонального використання земель держлісфонду та безперервного і невиснажливого лісокористування [ЛТС, с. 200].

Лісове насадження – сукупність дерев, у яких виявляється не тільки взаємний вплив одне на одного, але і на займаний ними ґрунт та атмосферу [ДСТУ, с. 16].

Лісове насінництво – сукупність селекційних і організаційно-технічних заходів, спрямованих на одержання в промислових обсягах насіння лісових порід із цінними спадковими ознаками [ЛТС, с. 237].

Лісове насіння – насіння, плоди, супліддя дерев і кущів, які призначені для використання у лісокультурному виробництві [ЛТС, с. 237].

Лісовий кордон – пост лісової сторожі та охорони заповідників [УЕЛ, т. 1, с. 426].

Лісовий настил – шар мертвого рослинного опаду на поверхні ґрунту (опале листя, хвоя, дрібні гілки, плодоніжки, насіння), який перебуває на різних стадіях розкладання [ЛТС, с. 275].

Лісовий садивний матеріал – деревні та кущові рослини насінного чи вегетативного походження, призначені для висаджування на лісокультурній площі, в лісовому розсаднику чи для озеленення [ЛТС, с. 213].

Лісовий фонд – сукупність різних категорій лісових і нелісових земель у межах господарства або певного району [ЛТС, с. 386].

Лісові акти – офіційні документи встановленої форми, які складають державні органи лісового господарства або посадові особи у межах їх компетенцій [УЕЛ, т. 1, 22].

Лісові землі – частина державного земельного фонду, призначена для ведення лісового господарства [ЛТС, с. 201].

Лісові культури – штучні лісові насадження, створені висаджуванням сіянців, саджанців, живців дерев та кущів чи висіванням їхнього насіння [ЛТС, с. 186].

Лісові ресурси – деревні, технічні, лікарські та інші продукти лісу, що використовуються або можуть бути використані для задоволення потреб суспільства у деревині й інших продуктах і корисних властивостях лісу [ЛТС, с. 201].

Лісовідновлення – процес відтворення в природний чи штучний спосіб лісу на землях, де він з певних причин втратив ценотичні позиції (зник унаслідок катастрофічних явищ або антропогенного впливу) [ЛТС, с. 61; ЛТС*, с. 16].

Лісовідновна рубка – рубка, спрямована на відновлення корінного лісового деревостану і покращення його корисних властивостей [ЛТС, с. 201].

Лісовпорядкування – комплекс знімальних, лісоінвентаризаційних та проектних робіт, спрямованих на забезпечення раціонального використання продукції лісу, підвищення комплексної продуктивності деревостану, відтворення лісових ресурсів, охорону лісів та їх захист, а також підвищення культури ведення лісового господарства, що фіксується в проекті організації й розвитку лісогосподарського підприємства на ревізійний період [ЛТС, с. 202].

Лісобезпеченість – рівень забезпечення лісовими ресурсами країни або окремої території [ЛТС, с. 202].

Лісобаготівля – заготівля деревної сировини, що передбачає лісосічні заходи, вивезення деревини та роботи на лісопромисловому складі [ЛТС, с. 202].

Лісознавство – науково-теоретична частина лісівництва, галузь знань про природу лісу [ЛТС, с. 203].

Лісокористування – регламентований законом (насамперед Лісовим кодексом України) порядок користування лісами, що забезпечує найповніше використання лісових ресурсів для задоволення потреб економіки держави і потреб населення [ЛТС, с. 203].

Лісокультурний фонд – сукупність лісокультурних площ певного господарства, групи господарств, регіону, галузі, призначених для створення штучних лісових насаджень [ЛТС, с. 386].

Лісоматеріал – матеріал із деревини, який зберігають її природну фізичну структуру і хімічний склад, отриманий з повалених дерев або поздовжнього поділу (пиляння, розколювання, стругання, лушення, фрезерування й подрібнення) [ЛТС, с. 348].

Лісопоновлення – те саме, що лісовідновлення. Див. **лісовідновлення**.

Лісорозведення – те саме, що заліснення. Див. **заліснення**.

Лісорослинні умови – сукупність екологічних (абіотичних і біотичних) та антропогенних факторів, під впливом яких формується ліс [ЛТС, с. 204].

Лісосіка – ділянка лісу, відведена для вирубування дерев головного користування, доглядових, лісовідновних та санітарних рубок, обмежена візирами, стовпами, позначками чи природними межами [ЛТС, с. 203].

Лісосічний фонд – запаси деревини у стиглих деревостанах, призначених для її заготівлі під час рубок головного користування [ЛТС, с. 386].

Лісосплав – транспортування деревини річками за рахунок її власної плавучості, без навантаження на транспортні засоби [ЛТС, с. 206].

Лісостан – ділянка лісу, однорідна за переважаючою породою, віком та ін. таксаційними показниками і різко відмінна від сусідніх [УЕЛ, т. 1, с. 211].

Лісотвірна деревна порода – деревна порода, яка здатна в межах свого ареалу утворювати верхній ярус деревостану [ДСТУ, с. 14].

Лісотипологічні закономірності – виокремлення типів лісу залежно від едафічних та кліматичних умов; характеризує динамічні взаємозв'язки між лісовою рослинністю і середовищем [ЛТС, с. 134].

М

Мішаний деревостан – деревостан, у складі якого є дві або більше деревних породи [ЛТС, с. 226].

Модельне дерево – дерево, середнє за своїми показниками для деревостану, обране як типовий зразок (одиниця типової вибірки) для характеристики решти дерев, які зростають у цьому деревостані [ЛТС, с. 227].

Модифікована деревина – деревина з покращеними фізико–механічними, теплофізичними або біохімічними властивостями, набутими у процесі її модифікування [ЛТС, с. 96].

Модифікування деревини – процес спрямованої зміни фізико–механічних, теплофізичних, триботехнічних або біохімічних властивостей деревини стосовно умов експлуатації виробів з неї [ЛТС, с. 228].

Молодий деревостан – деревостан у віці початку змикання до кінця другого чи четвертого класів віку [ДСТУ, с. 101].

Н

Намет деревостану – зімкнута сукупність крон дерев, розташованих в одному або декількох ярусах, яка затіняє поверхню землі [ЛТС, с. 324].

Напрямок лісосіки – напрям довшої сторони лісосіки відносно сторін світу [за ЛТС, с. 275].

Насіннєва куртина – частина деревостану, що її залишають на зрубі для самозасіювання [ДСТУ, с. 21].

Насіннєве лісовідновлення – утворення нового покоління лісу висіванням насіння природним способом (самосівом) або штучно [ЛТС, с. 287].

Насіннєві дерева – плодоносні, вітростійкі, гарного росту та якості дерева, що їх залишають на зрубі для засіювання [ДСТУ, с. 16].

Насінник – поодинокі дерева, які залишають на зрубі для його обнасінення [за ЛТС, с. 237].

Недопил – смужка переважно однакової ширини поперечного перерізу стовбура у площині відокремлювання надземної частини дерева від його кореневої системи [ЛТС, с. 238].

Недоруб – окремі дерева або ділянки лісу, які були призначені в рубання, але не вирубані у встановлений термін [ЛТС, с. 238].

Нелісові землі – землі, непридатні для вирощування лісу або можуть бути придатні після проведення спеціальних заходів; угіддя і землі спеціального господарського призначення [ЛТС, с. 239].

Неперервне лісовпорядкування – один із видів лісовпорядкування, який полягає в зборі та опрацюванні інформації про стан лісового фонду лісогосподарських підприємств та виконані в них обсяги і якість господарських заходів [УЕЛ, т. 2, с. 74].

О

Огляд місця рубання – перевірка органами лісового господарства місця рубань з метою оцінки дотримання лісозаготівельними організаціями правил рубок та відпуску лісу [за ЛТС, с. 242].

Одновіковий деревостан – деревостан, у якому всі дерева, що входять до його складу, мають однаковий вік або різняться за віком у межах тривалості класу віку [ЛТС, с. 248].

Омолодження підліску – вирубування підліску з метою забезпечення наступного паросткового відновлення [ДСТУ, с. 24].

Освітлення – рубки догляду в зімкнутому молодому насадженні з метою покращення зростання дерев головної породи і регулювання складу [ЛТС, с. 255].

Очищення місця рубання – видалення порубкових після рубки решток (вершин дерев, сучків, гілок) за межі лісосіки або приведення їх до стану, що забезпечує умови для поновлення і росту деревних порід, попереджає виникнення лісових пожеж і ерозійних процесів [за ЛТС, с. 259].

П

Пагін – молода гілка, що складається із стебла рослини, від якого відходять листя і бруньки [ДСТУ, с. 40].

Панівна деревна порода – деревна порода, яка переважає за запасом або обіймає більшу частину площі насадження [ЛТС, с. 288].

Паростки – молоді пагони, що з'являються із сплячих або додаткових бруньок, на пнях чи коренях дерев і чагарників [ДСТУ, с. 40].

Паросткове лісовідновлення – відновлення лісу природним шляхом в пневих або кореневих паростків [ЛТС, с. 287].

Пасіка – частина лісосіки, з якої звалені дерева або стовбури трелюють по одному трелювальному волоку [ЛТС, с. 266; КТС, с. 53].

Перелісок – невелика, здебільшого вузька, витягнута ділянка лісу, яка межує або чергується з окремими полянами, полями, або лугами [ЛТС, с. 269].

Перестійний деревостан – деревостан, що за віком перевищує вік рубань на два і більше класи [ЛТС, с. 269].

Період лісовідновлення – період формування нового покоління лісу під наметом деревостану, на зрубках або інших площах, раніше зайнятих лісом [ЛТС, с. 270].

Пиломатеріал – пиляна продукція, одержана під час розкроювання колод, розсортована за розмірами та якістю і призначена для виготовлення із неї деталей і заготовок [ЛТС, с. 271–272].

Підгін – деревні породи (інколи чагарники), які сприяють прискоренню росту у висоту, покращення форми стовбура головної породи, а також очищенню стовбурів від сучків [ЛТС, с. 272].

Підлісок – чагарники, іноді деревні породи, що не досягли висоти верхніх ярусів, не належать до основного деревного ярусу і не здатні за таких умов сформувати деревостан [ЛТС, с. 273].

Підріст – молоде, природного походження, піднаметове чи на зрубках покоління деревних порід висотою $\frac{1}{4}$ висоти деревостану, здатний замінити старий материнський деревостан [ЛТС, с. 274].

Підтрелювання – переміщення дерев, стовбурів чи сортиментів до місця спускання чи трелювання [ЛТС, с. 275].

Побічне користування лісом – використання недеревної продукції лісу шляхом сінокосіння, випасання худоби, підсочування хвойних і листяних дерев, розведення бджіл, заготівлі й збирання ягід, горіхів, грибів, плодів, лікарських рослин та технічної сировини [ЛТС, с. 174].

Повнота деревостану – ступінь щільності розміщення дерев у деревостані [ДСТУ, с. 12].

Повторюваність доглядових рубок – період часу, через який у насадженні проводиться черговий прийом такого самого виду доглядових рубок [за ЛТС, с. 283].

Попереднє лісовідновлення – відновлення нового покоління лісу під наметом деревостану до його рубки [ЛТС, с. 287].

Посів лісу – те саме, що сівба лісу. Див. **сівба лісу**.

Послуги лісових екосистем – сукупність різноманітних корисних функцій лісу (забезпечувальних, регулівних, культурних і підтимувальних), від яких люди отримують вигоду [ЛТС, с. 289].

Поступова рубка – система рубок головного користування, коли весь стиглий деревостан вирубують на лісосіці за декілька заходів у межах одного або двох класів віку [за ДСТУ, с. 17].

Похідний деревостан – деревостан, склад якого за певних лісорослинних умов не відповідає складу природних (корінних) деревостанів [ЛТС, с. 100].

Прилягання лісосік – послідовність розміщення лісосік на ділянці стиглого лісу або в лісовому кварталі [за ДСТУ, с. 19; ЛТС, с. 294].

Примикання лісосік – те саме, що прилягання лісосік. Див. **прилягання лісосік**.

Природне зрідження деревостану – зменшення кількості дерев у деревостані зі збільшенням його віку внаслідок природного їх відмирання [ДСТУ, с. 21].

Природне лісовідновлення – відновлення лісу природнім шляхом, тобто самосівом або кореневими і пневними паростками, рідко укоріненням гілок [ЛТС, с. 287].

Продуктивність деревостану – запас стовбурової деревини (m^3), сучків, гілок, листя і коренів у віці стиглості на одиницю площі (1 га) [ЛТС, с. 298].

Продукція лісовирощування – сукупність компонентів лісових ресурсів, які вирощені культурним способом або без втручання людської праці й використовуються (або придатні для використання) для потреб національної економіки та населення [ЛТС, с. 298].

Проміжне користування лісом – заготівля сировини у процесі вирощування насаджень шляхом здійснення рубань догляду за лісом, санітарних рубань, пов'язаних з реконструкцією малоцінних деревостанів [ЛТС, с. 60].

Проріджування – доглядове рубання у середньовіковому деревостані, метою якого є створення сприятливих умов для правильного формування стовбура і крони кращих дерев [за ЛТС, с. 301].

Простий деревостан – деревостан, в якому дерева формують лише один ярус [ЛТС, с. 302].

Прохідна рубка – рубка догляду, котра проводиться у пристигаючому деревостані з метою створення сприятливих умов для збільшення приросту кращих дерев за діаметром і поліпшення товарної структури деревостану [ЛТС, с. 328].

Прочищення – вид рубки догляду в молодому деревостані з метою покращення умов росту, регулювання складу і розміщення дерев головної породи [ЛТС, с. 303].

Р

Раціональне використання деревини – безвідходний технологічний процес перероблення деревини та деревних матеріалів, під час якого вся сировина, яка надходить на виробництво, перетворюється на один або декілька видів кінцевих продуктів чи напівфабрикатів [ЛТС, с. 308].

Реконструктивна рубка – рубка, пов'язана з реконструкцією малоцінних молодняків і похідних деревостанів [за ЛТС, с. 310].

Реконструкція насаджень – докорінна зміна складу, схеми змішування та характеристик лісостану [ЛТС, с. 310].

Рівень якості деревини – відносна характеристика якості деревини, яка ґрунтується на порівнянні значень оцінюваних показників якості деревини з базовими значеннями [ЛТС, с. 315].

Рідина – лісова площа з деревостаном повнотою 0, 3 і менше (низькоповнотне насадження) [ЛТС, с. 316].

Рідколісся – рідкостійний ліс, що не утворює замкнутого намету і формується через недостатню зволоженість, високу кислотність ґрунту, внаслідок дії катастрофічних природних явищ або нераціональної діяльності людини, чи з інших причин [ЛТС, с. 316].

Ріст деревостану – постійне збільшення розмірів і маси дерев, обумовлене новоутворенням елементів їхньої структури [за ЛТС, с. 317].

Родючість ґрунту – властивість ґрунту безперервно задовольняти потреби рослин протягом усього їхнього життя одночасно у воді, елементах зольної поживи і зв'язаному азоті [ЛТС, с. 318].

Розвиток деревостану – закономірні й генетично зумовлені зміни структури і функцій дерев, що відбуваються в процесі онтогенезу [ЛТС, с. 319].

Рубка головного користування – рубка стиглих і перестійних дерев для заготівлі лісоматеріалів, а в деяких випадках – для посилення водоохоронних, захисних і санітарно-гігієнічних функцій лісу та забезпечення його природного відновлення [за ЛТС, с. 259].

Рубка догляду – те саме, що доглядова рубка. Див. **доглядова рубка**.

Рубка лісу – процес рубання, зрізування або спилювання дерев та їх вивезення з лісу [ЛТС, с. 328].

Рубка формування ландшафту – система рубок для рекреаційних лісів, що передбачає вирубування окремих дерев і чагарників для формування цінних

художньо-естетичних та санітарно-гігієнічних властивостей насаджень і створення несприятливих умов для відпочинку людей [ЛТС, с. 328–329].

С

Садіння лісу – метод створення лісових культур, який полягає у висаджуванні лісового садивного матеріалу однієї чи кількох порід дерев і кущів ручним чи механізованим способом [ЛТС, с. 333].

Самосів – природне поновлення деревних і чагарникових рослин віком до двох років, зростає під наметом лісу, а також на зрубках, згарищах тощо [ЛТС, с. 334].

Санітарна рубка – рубка, пов'язана з веденням лісового господарства, яка виконується в деревостанах незадовільного санітарного стану для оздоровлення лісових насаджень та отримання деревини [ЛТС, с. 328].

Середньовіковий деревостан – віковий період деревостану після жердняка, що характер сповільненою диференціацією порід, зниженням приросту в висоту світлолюбних дерев і досягненням кульмінації росту за висотою у тіньовитривалих; розпочинається стан насінне– та плодоношення [ЛТС, с. 100–101].

Система рубок головного користування – сукупність способів рубок, близьких за організаційно-технічними показниками та особливостями їхнього впливу на відновлення лісу [за ЛТС, с. 341].

Сівба лісу – метод створення лісових культур, який полягає у висіванні насіння лісових порід на лісокультурній площі для створення лісових культур [ЛТС, с. 57].

Склад деревостану – перелік деревних порід, які утворюють деревостан, із зазначенням частки участі кожної породи в загальному запасі [ЛТС, с. 344].

Складний деревостан – деревостан, утворений двома і більше окремими ярусами [ЛТС, с. 345].

Складний субір – те саме, що сугруд. Див. сугруд.

Сортимент – лісоматеріал певного призначення, що відповідає вимогам стандартів чи технічним умовам [ЛТС, с. 348].

Сортиментація лісу – технічні розрахунки щодо розчленування запасів деревини на корені на групи з метою отримання однорідних за виробничою ознакою сортиментів, призначених для різних потреб [ЛТС, с. 349].

Структура деревостану – вертикальний і горизонтальний розподіл дерев у лісі, який залежить від віку, складу, густоти, висоти, ярусності деревостану, способу змішання дерев у ньому [ЛТС, с. 42].

Структура лісостану – розмежування лісостану у вертикальній і горизонтальній площинах. У вертикальній вирізняють такі компоненти: деревостан, підріст, підлісок, живий надґрунтовий покрив, у другому – біогрупи, парцели [ЛТС, с. 357].

Субір – відносно бідні за багатством ґрунту лісорослинні умови [ЛТС, с. 358].

Сугруд – відносно багаті за трофністю ґрунту лісорослинні умови на супісках, інколи на пісках із прошарками суглинків і супісків [ЛТС, с. 358].

Сугрудок – те саме, що сугруд. Див. **сугруд**.

Супутнє лісовідновлення – відновлення нового покоління лісу в процесі проведення вибіркових і поступових рубок [ЛТС, с. 287].

Супутня деревна порода – деревна порода, яка сприятливо впливає на головну і в конкретних умовах не поступається їй у своєму господарському значенні [ДСТУ, с. 14].

Суховерхість – відмирання вершини і верхніх гілок крони дерев унаслідок їх ушкодження окремими абіотичними, біотичними та антропогенними чинниками [ЛТС, с. 359].

Сухостій – дерева на корені, що засохли і припинили життєдіяльність [ДСТУ, с. 40].

Суцільна рубка – система рубок головного користування, за якої деревостан на лісосіці вирубують за один раз [за ЛТС, с. 328].

Суцільнолісосічна рубка – те саме, що суцільна рубка. Див. **суцільна рубка**.

Сучок – частина гілки, яка розташована в деревині стовбура [КТС, с. 70].

Т

Таксаційна характеристика дерева – система таксаційних показників ростучих та повалених дерев, що передбачають визначення діаметра, висоти (довжини), форми стовбурів, об'єму, віку тощо [ЛТС, с. 363].

Таксаційна характеристика деревостану – система таксаційних показників насаджень або деревостанів, що відображають особливості будови лісу, його господарську та екологічну цінність [ЛТС, с. 363].

Таксаційні показники – сукупність біометричних показників і характеристик лісових ресурсів у статиці й динаміці [ЛТС, с. 284].

Таксація лісосік – визначення запасу, виходу промислових сортиментів та таксової вартості деревини в деревостанах, відведених для рубок головного та проміжного користування [ЛТС, с. 364].

Таксація лісу – з'ясування кількісних та якісних характеристик ділянок лісового фонду [ЛТС, с. 364].

Термін прилягання лісосік – встановлений проміжок часу, після закінчення якого починають вирубувати деревостан на черговій лісосіці, що прилягає до зрубу [ДСТУ, с. 19].

Технологічний коридор у лісі – просіка, призначена для розміщення та переміщення технічних засобів під час проведення рубок лісу [за ДСТУ, с. 25].

Технологія доглядових рубок – сукупність робочих операцій, що послідовно здійснюють у процесі циклу рубок, починаючи з підготовчих і завершуючи вивезенням заготовлених матеріалів та очищенням ділянки від порубкових решток [ЛТС, с. 369].

Технологія рубки головного користування – технологічний процес розробки лісосіки, що передбачає сукупність і послідовність певних операцій, за

допомогою яких заготовляють деревину і забезпечують умови для збереження лісового середовища та найбільш успішного поновлення лісу [за ЛТС, с. 369].

Тип деревостану – сукупність ділянок лісу, подібних за панівною породою деревного ярусу в ідентичних ґрунтово–гідрологічних і кліматичних умовах [ДСТУ, с. 7].

Тип зрубу – лісівнича класифікаційна категорія, що характеризується однорідним комплексом лісорослинних умов, живого надґрунтового покриву та однаковим напрямом лісовідновного процесу [ДСТУ, с. 6].

Тип лісових культур – лісові культури, що характеризуються спільними особливостями: видом штучних насаджень; методом і способом створення; типом, способом і схемою змішування; асортиментом порід; густотою і розміщенням садивних (посівних) місць [ЛТС, с. 370].

Тип лісорослинних умов – ділянка, однорідна за ґрунтовими і гідрологічними умовами [ЛТС, с. 370].

Тип лісу – сукупність лісових ділянок, однорідних за ґрунтово–гідрологічними і кліматичними умовами, що виявляється в потенціально подібному лісорослинному ефекті [ЛТС, с. 370].

Типологія лісу – розділ лісознавства, що вивчає різноманітність лісів, умови їх місцезростання, зміни у часі; досліджує проблеми діагностики і класифікації типів лісу як природної основи лісового господарства [ЛТС, с. 370].

Трелювання – процес переміщення дерев, хлестів або сортиментів від місця звалювання до пункту погрузки (верхнього складу) трелювальними тракторами, лебідками, звалювально-трелювальними машинами, кіньми та іншими способами [ЛТС, с. 375].

У

Узлісся – смуга лісу на межі з безлісним простором [ЛТС, с. 377].

Улоговина – лісовідновна ділянка площею від 300 м² до 1 га, яку формують на лісосіках під час нерівномірних поступових рубок [за ЛТС, с. 377; ЛТС*, 56].

Ф

Фізичні властивості деревини – властивості, що виявляються під час взаємодії деревини із зовнішнім середовищем без зміни структури та хімічного складу деревини. Основні фізичні властивості деревини поділяють на такі групи: зовнішній вигляд, вода в деревині, щільність, усихання та розбухання, теплофізичні властивості, проникність деревини рідинами та газами, електричні властивості, дія випромінювань на деревину та її акустичні властивості [ЛТС, с. 384].

Х

Хвойні дерева – те саме, що шпилькові дерева. Див. **шпилькові дерева**.

Ч

Чагарник – тип рослинності, сукупність фітоценозів, де панують види, що ростуть кущем [ЛТС, с. 295].

Черговість доглядових рубок – розподіл ділянок певного виду рубок догляду за роками виконання [ЛТС, с. 396].

Чинники ґрунотворення – зовнішні щодо ґрунту компоненти природного середовища, під дією і за участі яких формується ґрунтовий покрив земної поверхні [УЕЛ, т. 2, с. 333].

Чистий деревостан – деревостан, склад якого формують дерева одного деревного виду [ЛТС, с. 396].

Ш

Ширина лісосіки – протяжність лісосіки за найкоротшою стороною периметра [ЛТС, с. 399].

Широколистяний ліс – ліс, у складі якого переважають широколисті породи дерев [ДСТУ, с. 13].

Шпилькові дерева – дерева та чагарники із шпилькоподібним, лінійним чи лускоподібним листям: сосна, ялина (смерека), ялиця, модрина тощо [за ДСТУ, с. 15].

Я

Ядро деревини – деревина центральної зони стовбура, забарвлена в темніший колір [ЛТС, с. 406].

Якість деревини – сукупність її характеристик, які стосуються здатності деревини задовольняти установлені й передбачені потреби [ЛТС, с. 406].

Ярус – елемент вертикального розчленування лісостану, що виокремлюють з метою диференціації основних таксаційних показників [ЛТС, с. 407].

Ярусність – розчленування деревостану на яруси [ЛТС, с. 407].

ЕЛЕКТРОННА ВЕРСІЯ „СЛОВНИКА УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМІНІВ ЛІСІВНИЦТВА”

Сучасний розвиток технологій дає змогу створювати лексикографічні праці нового покоління із застосуванням електронного формату. Порівняно із традиційним електронний словник має низку переваг, зокрема відзначається гнучкістю, динамічністю, швидкістю, інтегрованістю, компактністю, доступністю.

Електронна версія „Словника українських термінів лісівництва” створить можливості для редагування термінів та постійного їх поповнення. Такий словник допоможе уніфікувати терміни, дасть змогу уникнути неточностей у назвах понять лісівництва та дефініціях термінів, засвідчених у різних джерелах.

Опис терміна у словнику подано у вигляді прямого цитування. Джерельною базою дефініції термінів лісівництва послужили спеціальні термінологічні словники, передусім „Лісотехнічний термінологічний словник: український, російський, англійський” / за ред. Ю. Туниці, В. Богуслаєва. Львів: Піраміда, 2014; Державний стандарт України з лісівництва „Лісівництво. Терміни та визначення” [Чинний від 1997–08–01]. Вид. оф. Київ: Держстандарт України, 1997.

Після кожної дефініції в квадратних дужках вказано джерело, напр.: **акустичні властивості деревини** – властивості деревини, що виявляються під час механічних коливань хвиль [ЛТС, 17]. Якщо в дефініцію внесено зміни (найчастіше стилістичні), то перед назвою джерела використано прийменник **за**, напр.: [за ЛТС, 107]. Авторські дефініції у словнику позначено скороченням [Авт.].

Структура словникової статті. Терміни у словнику подано за такими принципами: а) реєстрові терміни розміщено за алфавітом; б) терміносполучення „прикметник + іменник” (Adj + N) подано в прямому порядку розташування компонентів; в) терміни-іменники наведено у формі називного відмінка однини;

г) терміни-іменники, які не мають однини, виражені формою називного відмінка множини. Наприклад, **акустичні властивості деревини** – властивості деревини, що виявляються під час механічних коливань хвиль [ЛТС, 17].

У словнику враховано наявність термінів-синонімів, кожен із яких подано окремою словниковою статтею. Терміни-дублети представлено формулами „*те саме, що...*”; „*Див. ...*”, напр.: **висіювання лісу** – те саме, що сівба лісу; Див. **сівба лісу**.

В електронній версії „Словника українських термінів лісівництва” подано терміни лісівництва, пошук яких можливий як за найменуванням, так і за дефініцією, що прискорює процес знаходження введеного терміна.

Електронний словник з лісівництва сприятиме унормуванню української термінології лісівництва, полегшить пошук потрібної інформації студентам вищих навчальних закладів, які слухають цикли дисциплін лісогосподарського напрямку, допоможе науковцям та викладачам, лісівникам у професійній діяльності, покращить їхню мовленнєву компетентність.

Електронну версію „Словника українських термінів лісівництва” вміщено на сайті <https://slovník.frb.io/>

МАТЕРІАЛИ ДО ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ УКРАЇНИ „ЛІСІВНИЦТВО: ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ”

Питання стандартизації термінології належить до пріоритетних напрямів українського термінознавства, оскільки „підхід до стандартизації українських термінологічних систем передбачений усією історією термінологічної справи на Україні” [185, с. 15].

На сучасному етапі назріла потреба створення оновленого варіанту Державного стандарту України з лісівництва. Створений Українським державним лісогосподарським науково-виробничим технологічним центром „УкрНВЦліс” Державний стандарт України „Лісівництво: терміни та визначення” (1997 р.) став важливим кроком у розробленні стандарту термінології лісівництва. Його автори (А. Миронюк, О. Похитон, М. Задависьвічка, М. Сукноваленко) уклали реєстр термінів лісівництва та визначили зміст понять, які вони позначають – 125 основних термінів та 33 довідкових терміни [ДСТУ, с. 33]. Терміни, зафіксовані у Стандарті, є „обов’язковими для використання в усіх видах нормативної документації, науково-технічній, довідковій та навчально-методичній літературі, що належить до лісівництва” [ДСТУ, с. 1].

Безперечно, чинний Державний стандарт України сприяє стандартизації української терміносистеми лісівництва. Однак для Держстандарту „передбачене періодичне, не рідше одного разу на 10 років, оновлення” [ЛТС*, с. 7]. Минуло вже 20 років з часу прийняття Стандарту, тому створення нового сучасного документа, в якому були б ураховані нові джерела термінології лісівництва, є надзвичайно актуальним.

Сучасний етап розвитку термінології лісівництва позначений появою великої кількості спеціальних наукових праць, словників та енциклопедій з лісівництва. З огляду на це значно розширилася джерельна база терміноодиниць лісівництва та з’явилася можливість для конкретизації змісту понять та упорядкування української термінології лісівництва.

Джерелом наукової інформації, яка сприяє уточненню змісту понять термінології лісівництва, є „Українська енциклопедія лісівництва” (1999–2007 рр.). Вона містить близько 4 тисяч термінів, серед яких більшість позначає поняття лісівництва, напр.: *ліс, лісівництво, лісознавство, лісорослинні умови, лісистість, лісові землі, лісові ресурси, лісова біржа, лісосічний фонд, лісосіка, зруб, деревостан, державний облік лісів, догляд за лісовими культурами* [УЕЛ, т. 1, с. 400, 423, 437, 445, 415, 429, 433, 423, 445, 445, 298, 211, 214, 224]; *недоруб, рубки лісу, тип деревостану, побічне користування* [УЕЛ, т. 2, с. 73, 223, 282, 144] та ін.

Важливими для розв’язання проблем стандартизації термінології лісівництва сьогодні є лексикографічні праці „Лісівництво” (2006 р.; 2013 р.), „Короткий тлумачний словник-довідник понять і термінів лісівництва” (2009 р.), „Короткий словник дендрологічної і лісівничої термінології” (2008 р.), а також перекладні словники, зокрема „Російсько-англо-український тлумачний лісотехнічний словник” (1995 р.), „Англо-український словник лісотехнічних термінів” (2013 р.), „Лісотехнічний термінологічний словник: український, російський, англійський” (2014 р.).

Найновішим словником, який фіксує терміни лісівництва, є „Лісотехнічний термінологічний словник: український, російський, англійський” (2014 р.), у якому подано близько 4 тисяч термінів. При укладанні цього словника автори використовували матеріал, зібраний із підручників, довідкових видань, державних стандартів, а також спеціальних галузевих термінологічних видань [ЛТС, с. 6]. В словнику описано основні поняття науки *лісівництво*, напр.: *ліс, лісівництво, лісознавство, лісорослинні умови, лісистість, лісистість оптимальна, лісові землі, лісові ресурси, лісова асоціація, лісовий фонд, лісосічний фонд, лісосіка, зруб, тип зрубу, недоруб, деревостан, тип деревостану, користування лісом побічне, державний облік лісів, державний лісовий кадастр, догляд за лісовими культурами, догляд за лісостаном лісівничий* [ЛТС, с. 196–197, 198, 203, 204, 195, 198, 201, 201, 198, 201, 206, 205, 147, 370, 238, 100, 369, 179 101, 101, 109, 109] та ін.

Детальний аналіз змісту наукових понять, способів та засобів їх позначення у сучасних наукових працях, лексикографічних джерелах показав необхідність внести зміни та доповнення до чинного Державного стандарту України з лісівництва. Вони стосуються багатьох аспектів, зокрема назв тематичних груп та їхнього структурування, назв понять та уточнення змісту термінів. Запропоновано ввести до Держстандарту терміни, які з'явилися в останні роки і не були зафіксовані у спеціальних словниках.

Зміни у назвах тематичних груп

У чинному Державному стандарті України “Лісівництво: терміни та визначення” (1997 р.) виділено шість тематичних груп термінів на позначення понять лісівництва: 1) загальні поняття; 2) види і характеристики деревостану; 3) типи, складники та характеристики лісу; 4) спеціальне використання запасу деревини; 5) вирощування, формування та поновлення лісу; 6) рубання (рубки), пов'язані з веденням лісового господарства [ДСТУ].

Провівши комплексний лінгвістичний аналіз термінів лісівництва, вміщених у спеціальних термінологічних словниках, підручниках та монографіях з лісівництва, працях лісознавців та лінгвістів, які описували термінологію лісівництва, пропонуємо виокремити таких шість тематичних груп термінів лісівництва: 1) назви родових, класифікаційних та загальних понять лісівництва; 2) назви типів, складників та характеристик лісу; 3) назви видів, властивостей, характеристик деревини та деревостану; 4) назви процесів вирощування, формування та поновлення лісу; 5) назви етапів використання, заготівлі та оброблення лісових ресурсів та продукції лісу; 6) назви процесів рубанок лісу.

Більшість назв тематичних груп термінів співвідносяться із назвами тематичних груп, виділених у Державному стандарті України „Лісівництво: терміни та визначення” (1997 р.), однак через їх розширення та наповнення термінами, що утворюють підгрупи та мікрогрупи, змінено, конкретизовано назви деяких тематичних груп або виокремлено нові тематичні групи (див. таблиця Д).

Тематичні групи Державного стандарту України „Лісівництво: терміни та визначення”

Тематичні групи Державного стандарту України „Лісівництво: терміни та визначення” (1997 р.)	Тематичні групи для оновленого Державного стандарту України „Лісівництво: терміни та визначення”
1) загальні поняття	1) назви родових, класифікаційних та загальних понять лісівництва
2) види і характеристики деревостану	3) назви видів, властивостей, характеристик деревини та деревостану
3) типи, складники та характеристики лісу	2) назви типів, складників та характеристик лісу
4) спеціальне використання запасу деревини	5) назви етапів використання, заготівлі та оброблення лісових ресурсів та продукції лісу
5) вирощування, формування та поновлення лісу	4) назви процесів вирощування, формування та поновлення лісу
6) рубання (рубки), пов’язані з веденням лісового господарства	6) назви видів та процесів рубанок лісу

Вважаємо за доцільне змінити послідовність подання тематичних груп термінів у Держстандарті, яка залежить від кількісного наповнення кожної групи термінами, за винятком першої тематичної групи „Назви родових, класифікаційних та загальних понять лісівництва”. З огляду на потребу розмежування родових та видових найменувань, виокремлення та називання підгруп та мікрогруп у межах тематичних груп термінів, для яких власне родові назви стають вихідними, необхідно подавати її першою.

У новому Державному стандарті України „Лісівництво: терміни та визначення” пропонуємо подати терміни, які пов’язані з рубанням деревини

(суцільне рубання, поступове рубання, вибіркове рубання, оборот рубання, очищення місця рубання, огляд місця рубання, оборот господарства), а також складниками лісу, лісосіки (довжина лісосіки, ширина лісосіки, напрям лісосіки, прилягання лісосік, термін прилягання лісосік), в інших тематичних групах та підгрупах УТЛ, зокрема „Назви видів та процесів рубанок лісу”, „Назви типів, складників та характеристик лісу”. У чинному Державному стандарті України терміни на позначення вирубування стиглих та перестиглих деревостанів з метою заготівлі деревини (суцільне рубання, поступове рубання, вибіркове рубання, оборот рубання, оборот господарства, очищення місця рубання, огляд місця рубання, довжина лісосіки, ширина лісосіки, напрям лісосіки, прилягання лісосік, термін прилягання лісосік) включено до тематичної групи „Спеціальне використання запасу деревини” [ДСТУ, с. 17–19].

В новому Державному стандарті України „Лісівництво: терміни та визначення” доцільно виокремити тематичну групу „Назви етапів використання, заготівлі та оброблення лісових ресурсів та продукції лісу”. Терміни, які стосуються лісових ресурсів, лісопродукції, лісозаготівлі, зберігання, транспортування, оброблення, перероблення та модифікування деревини, належать до однієї понятійної бази УТЛ, тому об’єднання їх в окрему тематичну групу є закономірним.

В оновленому варіанті Державного стандарту України з лісівництва пропонуємо змінити термін *рубка* терміном *рубанка* і внести цю зміну в усі терміни та дефініції, у яких функціонує назва *рубка*. Термін *рубання* доцільно вживати в єдиному значенні “дія за значенням *рубати*”.

Лісознавці послуговуються терміном *рубання* для називання двох видів рубання лісу: *рубання головного користування* та *доглядове рубання*. У науковій літературі з лісівництва (ДСТУ, УЕЛ, ЛТС, ЛТС*, ММ, КТС та ін.) для їх позначення найчастіше функціонує термін *рубка*: *рубки головного користування* [ЛТС, с. 341], (інколи – *рубки (рубання) спеціального використання запасу деревини* [ДСТУ, с. 17]) та *рубки догляду* [ЛТС, с. 152; ЛТС*, с. 32; УЕЛ, т. 1, с. 322, 385]. Деякі науковці [УЕЛ, т. 1, 348] *доглядіві рубання* відокремлюють від

найменувань *санітарні рубання* (суцільні, вибіркові), *спеціальні рубання* (реконструктивні, ландшафтні, полезахисні) та *інші рубання* (рубання кварталних просік, біотехнічні рубання та ін.).

У сучасних нормативно-правових документах, на відміну від словників та наукової літератури, використано інші назви на позначення процесів рубання лісу, пор.: *рубки формування і оздоровлення лісів, рубки переформування* [195].

У спеціальній літературі зафіксовано два значення терміна *рубання*: „1) дія за значенням рубати; 2) технологічний процес, який завершується видаленням дерев з лісу” [ЛТС*, с. 5]. Термін *рубання* є компонентом більш ніж 200 терміносполучень. Термін *рубання* в значенні „дія за значенням рубати” може бути вжитий у терміносполученнях *метод рубання, рубання дерева* та ін. Для позначення „технологічного процесу, який завершується видаленням дерев з лісу”, доцільно використати термін *рубанка* (замість калькованого з російської мови терміна *рубка*, який подано в усіх словниках з лісівництва після 1928 року [ТБ, РУС, ЛТС, УЕЛ та ін.], нормативно-правових документах [195], навчальній літературі [181; 248; 275; 276]), а не *рубання*. Чітко розрізняли значення термінів *рубання* та *рубанка* автори праці „Лісотехнічний словник. Німецько-український” (Подебради, 1928 р.), напр.: *рубання лісу; рубання модельних дерев* [ЛСНУ, с. 54, 58, 87]; але *остаточна рубанка; рубанка суцільна; суцільна, остаточна рубанка; обсівна рубанка; гніздова рубанка; консерваційна рубанка; кулісова, черезсмугова рубанка; остаточна, очистна рубанка; світлова, ясна рубанка; проосвітлююча рубанка; рубанка простору; гніздова, круглякова рубанка; рубанка (с)пробної площі, (с)пробна рубанка; крайова рубанка; рубанка остаточна, очистна; рубанка в період руху соків* та ін. [ЛСНУ, с. 5, 9, 9, 24, 62, 66, 69, 72, 72, 73, 73, 73, 77, 89, 91]. Як бачимо, термін *рубання* є компонентом терміносполучень *рубання лісу; рубання модельних дерев* і виражає значення „дія за значенням рубати”, а термін *рубанка* послідовно вжито зі значенням „Технологічний процес, який завершується видаленням дерев з лісу” і є стрижневим словом терміносполучень, компонентами яких є прикметники (дієприкметники): *кулісова, черезсмугова,*

остаточна, очистна, світлова, ясна, проосвітлююча, гніздова, круглякова (рубанка простору) та ін.

В оновлений Держстандарт пропонуємо включити підгрупу 4.4. „Назви властивостей ґрунту”. Про важливість термінів цієї підгрупи свідчать дослідження лісознавців. Наприклад, у сучасному посібнику Грегорі МакГі „Лісовий екосистемний менеджмент: Нова парадигма збереження лісового біорізноманіття” (2015 р.), який висвітлює найновіші напрями та завдання лісівництва, зазначено: „Лісівництво можна охарактеризувати трьома складовими: відтворення лісонасаджень, рубки догляду і ґрунт (підкресл. – О. Б.). Усі три діють разом, що забезпечує отримання лісоматеріалів найвищої якості у найбільшій кількості і, відповідно, досягнення максимальних фінансових доходів...” [Цит. за: 146, с. 4–5].

Зміни у структурі тематичних груп

Пропонуємо змінити в структуру тематичних груп, виокремлювати мікрогрупи, застосовувати для них нумерацію, напр.:

1. Назви родових, класифікаційних та загальних понять лісівництва:
 - 1.1. Назви родових понять лісівництва.
 - 1.2. Назви класифікаційних понять лісівництва.
 - 1.3. Назви загальних понять лісівництва.

У межах мікрогруп терміни розташовувати за алфавітом, але без нумерації, напр.: *деревина, деревна порода, дерево, деревостан, зруб, лісівництво* і т. д.

У чинному Державному стандарті України терміни подано в межах шести тематичних груп за гніздовим принципом та без дотримання алфавітного порядку, напр.: *5.1. тип лісу; 5.2. широколистяний ліс; 5.3. дрібнолистяний ліс* [ДСТУ, с. 12–13]; *7.1. лісопоновлення; 7.2. природне поновлення лісу; 7.3. попереднє поновлення лісу* [ДСТУ, с. 19–20].

Зміни у назвах понять та визначенні змісту термінів

У новому Державному стандарті України з лісівництва необхідно врахувати зміни, які відбулися в змісті понять та їхньому формальному позначенні.

Найперше це стосується термінів, які науковці перестали кваліфікувати як синоніми через суттєву відмінність у поняттєвому плані. Наприклад, „Лісотехнічний термінологічний словник” (2014 р.) розкриває зміст терміна *деревостан* через включення в дефініцію видового поняття, позначеного терміном *лісостан* – „сукупність дерев на певній ділянці лісу, яка є основним компонентом лісостану” [ЛТС, с. 100]. Як бачимо, на сучасному етапі розвитку лісівничої науки терміни *деревостан* і *лісостан* перебувають у видо-родових, а не синонімних відношеннях. Відомо, що „Українська енциклопедія лісівництва” (1999 р.) подавала терміни *деревостан* і *лісостан* як абсолютні синоніми, що реалізують значення „ділянка лісу, однорідна за переважаючою породою, віком та ін. таксаційними показниками і різко відмінна від сусідніх” [УЕЛ, т. 1, с. 211]. Чинний Держстандарт України з лісівництва описує лише поняття, позначене терміном *деревостан* – „сукупність дерев, що є основним складником лісу” [ДСТУ, с. 7].

У науковій літературі та спеціалізованих словниках немає розрізнення термінів *лісопоновлення* (*поновлення лісу*) та *лісовідновлення* (*відновлення лісу*), пор.: *вегетативне поновлення* [ЛТС, с. 45; ЛТС*, с. 14], *вегетативне відновлення лісу* [КТС, с. 12], *природне поновлення лісу* [ДСТУ, с. 19; ЛТС, с. 296], *відновлення лісу природне вегетативне* [УЕЛ, т. 1, с. 123] *лісопоновлення* [ДСТУ, с. 20], *лісовідновлення* [ЛТС, с. 201; ЛТС*, с. 37; КТС, с. 44] та ін. У Держстандарті України з лісівництва в Підрозділі 7 „Вирощування, формування та поновлення лісу” подано тільки терміни *поновлення лісу* та *лісопоновлення* у значенні „активна форма природного, штучного і комбінованого поновлення лісу на територіях, де раніше був ліс” [ДСТУ, с. 20], напр.: *лісопоновлення*, *природне поновлення лісу*, *попереднє поновлення лісу* [ДСТУ, с. 20, 20, 21] та ін. В УЕЛ, навпаки, описано лише терміни *відновлення лісу* та рідше *лісовідновлення* у значенні „процес утворення нового покоління лісу під наметом деревостану, на зрубках, згарищах та ін. ділянках, де раніше він ріс. В. л. буває природне, штучне та комбіноване” [УЕЛ, т. 1, с. 123], напр.: *відновлення лісу*, *відновлення лісу природне насіннєве* [УЕЛ, т. 1, с. 123, 123], *чинники лісовідновлення* [УЕЛ, т. 2, с. 333] та ін.

З аналізу дефініції термінів робимо висновок, що упорядники Держстандарту та УЕЛ використовують терміни *відновлення лісу* та *поновлення лісу* на позначення того самого поняття.

Обидва терміни фіксують „Лісотехнічний термінологічний словник” (2014 р.), термінологічний словник „Лісівництво” (2007 р.; 2013 р.) та „Англо-український словник лісотехнічних термінів” (2013 р.) з таким значенням: *поновлення лісу* „процес утворення нового покоління лісу під наметом деревостану, на зрубках, згарищах або інших площах, раніше зайнятих лісом” [ЛТС, с. 287; ЛТС*, с. 45] та *відновлення лісу* „процес відтворення в природний чи штучний спосіб лісу на землях, де він з певних причин втратив ценотичні позиції (зник унаслідок катастрофічних явищ або антропогенного впливу)” [ЛТС, с. 61; ЛТС*, с. 16], напр.: *вегетативне поновлення* [ЛТС, с. 45; ЛТС*, с. 14], *паростеве (порослеве) поновлення* [ММ, с. 53], *сприяння природному поновленню* [ЛТС, с. 353; ЛТС*, с. 53], *відновлення лісу* [ЛТС, с. 61; ЛТС*, с. 16], *лісовідновлення штучне* [ЛТС, с. 201; ЛТС*, с. 37]. Як бачимо, автори словників вживають терміни *поновлення лісу (лісопоновлення)* та *відновлення лісу (лісовідновлення)* як синоніми.

Попри те, що більшість спеціальних словників з лісівництва та тлумачні словники української мови подають лексеми *поновлення* та *відновлення* як синоніми, у термінології лісівництва потрібно розрізняти ці терміни і використовувати лише один з них відповідно до загальноприйнятого положення: одне поняття позначає один термін. На нашу думку, задля уніфікації УТЛ потрібно використовувати термін *лісовідновлення (відновлення)*, який фіксує „Лісотехнічний словник. Німецько-український” (Подебради, 1928 р.), напр.: *натуральне відновлення лісу, наступне (після рубанки) відновлення, рубанка відновлення, лісовідновлення* та ін. [ЛСНУ, с. 6, 79, 120, 122]. В оновленому Державному стандарті з лісівництва термін *лісопоновлення* пропонуємо подавати в круглих дужках після стандартизованого терміна *лісовідновлення* з позначкою „Нд.” як недозволений до вживання термін-синонім.

В оновленому Держстандарті необхідно зафіксувати запозичені терміни та подати їх як довідкові в круглих дужках після українського стандартизованого

терміна, напр.: *деревина (ксилема)*. Запозичені терміни вважаємо дозволеними до використання, однак з-поміж двох синонімів перевагу варто надавати українському відповіднику.

Необхідно стандартизувати також словотвірні синоніми. В оновленому Державному стандарті з лісівництва пропонуємо як основний подавати непохідний термін, а похідний наводити в круглих дужках як довідковий, напр.: *сугруд (сугрудок, Нд. складний субір)*.

Чинний Держстандарт України з лісівництва позначений, на жаль, помітним впливом російської мови на процес стандартизації українських термінів лісівництва. Ілюстрацією цього впливу слугує опис терміна *пагін* „(лісогосподарське) / Молода гілка, що складається із стебла рослини, від якого відходять листя і бруньки” [ДСТУ, с. 40]. Як бачимо, після терміна в круглих дужках зазначено *лісогосподарське*. Очевидно, автори Держстандарту намагалися застерегти користувачів від сплутування омонімів російської мови, у якій слово *побег* має декілька значень, серед яких термінне значення „(лесохозяйственное) Молодая ветка, состоящая из стебля растения, от которого отходят листья и почки” [ДСТУ, с. 41]. В українській мові термін *пагін* не має омонімів, тому помітка *лісогосподарське* після цього терміна в Державному стандарті України є зайвою.

Терміни, кальковані з російської мови, треба подавати в дужках із позначкою „Нд.”, напр. : *сугруд (сугрудок, Нд. складний субір)*, *лісовий настил* (Нд. лісова підстилка), *прилягання лісосік* (Нд. примикання лісосік), *складний деревостан* (Нд. багатоярусний деревостан), *доглядова рубанка* (Нд. рубка догляду).

Стандартизація термінів-неологізмів

На сучасному етапі розвитку лісівництва з’явилися нові поняття і терміни, що їх позначають, зокрема ті, які пов’язані із розвитком електронних технологій, напр.: *електронний облік деревини, бирка*.

Функціонування нових термінів в електронних видіннях, наукових статтях, фаховій мові лісівників зумовлює необхідність їхньої стандартизації. Терміни

електроний облік деревини та *бирка* відповідають вимогам, які ставлять до термінів, тому їх потрібно стандартизувати зі значеннями **бирка** (*нове*) – „спеціальний засіб маркування деревини, виготовлений зі стійкого пластику з нанесеним захищеним від підробки номером та відповідним йому штрих-кодом, що надійно кріпиться до торця колоди чи хлиста за допомогою спеціального молотка” [за ТІ], **електронний облік деревини** (*нове*) – контроль обліку деревини з допомогою новітніх електронних технологій [Авт.]. Після стандартизованого терміна в круглих дужках подано позначку (*нове*).

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДСТУ – ДСТУ 3404-96 Лісівництво. Терміни та визначення. [Чинний від 1997–08–01]. Вид. оф. Київ: Держстандарт України, 1997. 43 с.

КТС – Короткий тлумачний словник-довідник понять і термінів лісівництва / укл.: Р. Вінтонів, О. Гриджук. Львів: НЛТУ України, 2009. 87с.

ЛТС – Лісотехнічний термінологічний словник : український, російський, англійський / за ред. Ю. Туниці, В. Богуслаєва. Львів: Піраміда, 2014. 967 с.

ЛТС* – Лісівництво. Термінологічний словник / В. Бондаренко, С. Землинський, Л. Копій та ін.; за ред. Г. Криницького. Львів: Вид-во НЛТУ України, 2013. 70 с.

ТІ – Тимчасова інструкція з електронного обліку продукції лісозаготівель, лісопиляння й деревообробки на підприємствах Державного агентства лісових ресурсів України. URL: <http://elobderev.blogspot.com/2013/03/1.html> (дата звернення 26.10.17).

УЕЛ – Українська енциклопедія лісівництва : у 2 т. / за ред. С. Генсірука. Львів : НВФ „Українські технології”, 1999. Т. 1. 464 с. ; 2007. Т. 2. 470 с.

1. НАЗВИ РОДОВИХ, КЛАСИФІКАЦІЙНИХ ТА ЗАГАЛЬНИХ ПОНЯТЬ ЛІСІВНИЦТВА

1.1. Назви родових понять лісівництва

Деревина (ксилема) – складна провідна структура, частина провідного пучка, що забезпечує транспорт води і розчинених у ній мінеральних речовин знизу вгору (від коренів до листків), а також виконує механічну функцію [ЛТС, с. 97].

Деревна порода – різновид деревних рослин, що відрізняються певними ознаками від рослин того самого виду [ДСТУ, с. 14].

Дерево – життєва форма рослин, має чітко виражений стовбур, крону та добре розвинену кореневу систему [УТЛ, т. 1, с. 209].

Деревостан – сукупність дерев на певній ділянці лісу, яка є основним компонентом лісостану [ЛТС, с. 100].

Зруб – ділянка лісу, на якій проведено суцільні рубанки або завершальний прийом поступових рубанок головного користування, а молоде покоління лісу ще не утворило зімкнутого намету [за ЛТС, с. 100].

Ліс – елемент географічного ландшафту, який складається із сукупності деревних, чагарникових, трав'янистих рослин, надґрунтового покриву, тварин і мікроорганізмів, які в своєму розвитку взаємопов'язані, впливають одне на одного і на довкілля [за ДСТУ, с. 14; ЛТС, с. 196].

Лісівництво – наука, яка досліджує процеси вирощування, формування і поновлення лісу; типи, складники та характеристики лісу, види деревостану; етапи використання, заготівлі й оброблення лісових ресурсів і продукції та процеси рубання лісу в теоретичному та практичному аспектах [Авт.].

Лісові культури – штучні лісові насадження, створені висаджуванням сіянців, саджанців, живців дерев та кущів чи висіванням їхнього насіння [ЛТС, с. 186].

Лісові ресурси – деревні, технічні, лікарські та інші продукти лісу, що використовуються або можуть бути використані для задоволення потреб

суспільства у деревині й інших продуктах і корисних властивостях лісу [ЛТС, с. 201].

Лісовідновлення (Нд. лісопоновлення) – процес відтворення в природний чи штучний спосіб лісу на землях, де він з певних причин втратив ценотичні позиції (зник унаслідок катастрофічних явищ або антропогенного впливу) [ЛТС, с. 61; ЛТС*, с. 16].

Лісовпорядкування – комплекс знімальних, лісоінвентаризаційних та проектних робіт, спрямованих на забезпечення раціонального використання продукції лісу, підвищення комплексної продуктивності деревостану, відтворення лісових ресурсів, охорону лісів та їх захист, а також підвищення культури ведення лісового господарства, що фіксується в проекті організації й розвитку лісогосподарського підприємства на ревізійний період [ЛТС, с. 202].

Лісознавство – науково-теоретична частина лісівництва, галузь знань про природу лісу [ЛТС, с. 203].

Лісокористування – регламентований законом (насамперед Лісовим кодексом України) порядок користування лісами, що забезпечує найповніше використання лісових ресурсів для задоволення потреб економіки держави і потреб населення [ЛТС, с. 203].

Лісосіка – ділянка лісу, відведена для вирубування дерев головного користування, доглядових, лісовідновних та санітарних рубанок, обмежена візирами, стовпами, позначками чи природними межами [за ЛТС, с. 203].

Лісостан – ділянка лісу, однорідна за переважаючою породою, віком та ін. таксаційними показниками і різко відмінна від сусідніх [УЕЛ, т. 1, с. 211].

Недоруб – окремі дерева або ділянки лісу, які були призначені в рубання, але не вирубані у встановлений термін [ЛТС, с. 238].

Рубанка лісу (Нд. рубка лісу) – процес рубання, зрізування або спилювання дерев та їх вивезення з лісу [за ЛТС, с. 328].

1.2. Назви класифікаційних понять лісівництва

Ліси другої групи – ліси, що мають екологічне та експлуатаційне значення [ДСТУ, с. 5].

Ліси першої групи – ліси, які виконують переважно природоохоронні (водоохоронні, захисні, санітарно–гігієнічні та оздоровчі) функції [ДСТУ, с. 5].

Лісорослинні умови – сукупність екологічних (абіотичних і біотичних) та антропогенних факторів, під впливом яких формується ліс [ЛТС, с. 204].

Лісотипологічні закономірності – виокремлення типів лісу залежно від едафічних та кліматичних умов; характеризує динамічні взаємозв'язки між лісовою рослинністю і середовищем [ЛТС, с. 134].

Сортиментація лісу – технічні розрахунки щодо розчленування запасів деревини на корені на групи з метою отримання однорідних за виробничою ознакою сортиментів, призначених для різних потреб [ЛТС, с. 349].

Тип деревостану – сукупність ділянок лісу, подібних за панівною породою деревного ярусу в ідентичних ґрунтово–гідрологічних і кліматичних умовах [ДСТУ, с. 7].

Тип зрубу – лісівнича класифікаційна категорія, що характеризується однорідним комплексом лісорослинних умов, живого надґрунтового покриву та однаковим напрямом лісовідновного процесу [ДСТУ, с. 6].

Тип лісових культур – лісові культури, що характеризуються спільними особливостями: видом штучних насаджень; методом і способом створення; типом, способом і схемою змішування; асортиментом порід; густотою і розміщенням садивних (посівних) місць [ЛТС, с. 370].

Тип лісорослинних умов – ділянка, однорідна за ґрунтовими і гідрологічними умовами [ЛТС, с. 370].

Тип лісу – сукупність лісових ділянок, однорідних за ґрунтово–гідрологічними і кліматичними умовами, що виявляється в потенціально подібному лісорослинному ефекті [ЛТС, с. 370].

Типологія лісу – розділ лісознавства, що вивчає різноманітність лісів, умови їх місцезростання, зміни у часі; досліджує проблеми діагностики і класифікації типів лісу як природної основи лісового господарства [ЛТС, с. 370].

1.3. Назви загальних понять лісівництва

Бирка (*нове*) – спеціальний засіб маркування деревини, виготовлений зі стійкого пластику з нанесеним захищеним від підробки номером та відповідним йому штрих-кодом, що надійно кріпиться до торця колоди чи хлиста за допомогою спеціального молотка [за ТП].

Державний лісовий кадастр – систематизовані матеріали щодо якісного та кількісного складу лісового фонду [ЛТС, с. 101].

Державний облік лісів – передбачає збирання та узагальнення даних за матеріалами лісовпорядкування, які характеризують кожну лісову ділянку за площею, кількісними та якісними показниками [ЛТС, с. 101].

Догляд за лісом – система лісогосподарських заходів, спрямованих на вирощування стійких, високопродуктивних, господарсько цінних дерев та посилення корисних функцій лісу [ДСТУ, с. 7].

Землі лісового фонду – лісові та нелісові землі, що їх використовують для потреб лісового господарства [ДСТУ, с. 4].

Лісівництво – виробничо-територіальна одиниця у виробничій структурі лісогосподарських чи лісомисливських господарств [ЛТС, с. 198].

Лісова асоціація – сукупність ділянок деревної рослинності з однорідним флористичним складом, наявністю домінантних видів, певним кількісним відношенням між окремими видами, ярусністю, послідовністю фенологічного розвитку рослин упродовж вегетаційного періоду та продуктивністю [ЛТС, с. 198].

Лісове господарство – галузь виробництва, яка займається вирощуванням, відновленням і охороною лісів, підвищенням їхньої продуктивності й якості, забезпеченням раціонального використання земель держлісфонду та безперервного і невиснажливого лісокористування [ЛТС, с. 200].

Лісовий кордон – пост лісової сторожі та охорони заповідників [УЕЛ, т. 1, с. 426].

Лісовий фонд – сукупність різних категорій лісових і нелісових земель у межах господарства або певного району [ЛТС, с. 386].

Лісові акти – офіційні документи встановленої форми, які складають державні органи лісового господарства або посадові особи у межах їх компетенцій [УЕЛ, т. 1, с. 22].

Лісові землі – частина державного земельного фонду, призначена для ведення лісового господарства [ЛТС, с. 201].

Лісокультурний фонд – сукупність лісокультурних площ певного господарства, групи господарств, регіону, галузі, призначених для створення штучних лісових насаджень [ЛТС, с. 386].

Лісосічний фонд – запаси деревини у стиглих деревостанах, призначених для її заготівлі під час рубок головного користування [ЛТС, с. 386].

Нелісові землі – землі, непридатні для вирощування лісу або можуть бути придатні після проведення спеціальних заходів; угіддя і землі спеціального господарського призначення [ЛТС, с. 239].

2. НАЗВИ ТИПІВ, СКЛАДНИКІВ ТА ХАРАКТЕРИСТИК ЛІСУ

2.1. Назви типів лісу

Бір – сосновий ліс на піщаних та кам'янистих ґрунтах [за ЛТС, с. 198; ДСТУ, с. 13].

Груд – ліс в найкращих лісорослинних умовах, які визначають за переважною деревною породою [ДСТУ, с. 14].

Гущавина – молодий, дуже густий, важкопрохідний деревостан [ЛТС, с. 91].

Діброва – група типів лісу, в яких головною породою є один із видів дуба [за ЛТС, с. 107].

Дрібнолистяний ліс – ліс, у складі якого переважають дрібнолисті породи дерев [ДСТУ, с. 13].

Лісове насадження – сукупність дерев, у яких виявляється не тільки взаємний вплив одне на одного, але і на займаний ними ґрунт та атмосферу [ДСТУ, с. 16].

Рідина – лісова площа з деревостаном повнотою 0, 3 і менше (низькоповнотне насадження) [ЛТС, с. 316].

Рідколісся – рідкостійний ліс, що не утворює замкнутого намету і формується через недостатню зволоженість, високу кислотність ґрунту, внаслідок дії катастрофічних природних явищ або нераціональної діяльності людини, чи з інших причин [ЛТС, с. 316].

Субір – відносно бідні за багатством ґрунту лісорослинні умови [ЛТС, с. 358].

Сугруд (сугрунок, Нд. складний субір) – відносно багаті за трофністю ґрунту лісорослинні умови на супісках, інколи на пісках із прошарками суглинків і супісків [ЛТС, с. 358].

Широколистяний ліс – ліс, у складі якого переважають широколисті породи дерев [ДСТУ, с. 13].

2.2. Назви складників та ознак лісу

Довжина лісосіки – довжина вирубованої ділянки лісу в межах одного кварталу [ДСТУ, с. 18].

Компоненти лісостану – біологічно однорідні складові частини лісостану: деревостан, підріст, підлісок, живий надґрунтовий покрив, лісова підстилка, позаярусна рослинність [ЛТС, с. 174].

Куліси – вузька смуга лісу між суцільними зрубамі [ЛТС, с. 185].

Куртина – група дерев та чагарників однієї породи в змішаному лісі або група дерев, залишених після рубанки лісу для засіювання зрубу [за ДСТУ, с. 20–21].

Лісовий настил (Нд. лісова підстилка) – шар мертвого рослинного опадку на поверхні ґрунту (опале листя, хвоя, дрібні гілки, плодоніжки, насіння), який перебуває на різних стадіях розкладання [ЛТС, с. 275].

Напря́м лісо́сіки (напрямок лісо́сіки) – напрям довшої сторони лісо́сіки відносно сторін світу [за ЛТС, с. 275].

Насіннєва куртина – частина деревостану, що її залишають на зрубі для самозасіювання [ДСТУ, с. 21].

Пасі́ка – частина лісо́сіки, з якої звалені дерева або стовбури трелюють по одному трелювальному волоку [ЛТС, с. 266; КТС, с. 53].

Перелісо́к – невелика, здебільшого вузька, витягнута ділянка лісу, яка межує або чергується з окремими полянами, полями, або луками [ЛТС, с. 269].

Приля́гання лісо́сік (Нд. примикання лісо́сік) – послідовність розміщення лісо́сік на ділянці стиглого лісу або в лісовому кварталі [за ДСТУ, с. 19, ЛТС, с. 294].

Термін приля́гання лісо́сік – встановлений проміжок часу, після закінчення якого починають вирубувати деревостан на черговій лісо́сіці, що прилягає до зрубу [ДСТУ, с. 19].

Узлі́сся – смуга лісу на межі з безлісним простором [ЛТС, с. 377].

Улого́вина – лісовідновна ділянка площею від 300 м² до 1 га, яку формують на лісо́сіках під час нерівномірних поступових рубок [за ЛТС, с. 377; ЛТС*, с. 56].

Ширина лісо́сіки – протяжність лісо́сіки за найкоротшою стороною периметра [ЛТС, с. 399].

2.3. Назви характерних ознак та функцій лісу

Біомаса лісо́стану – сукупна маса живих організмів лісового насадження, кількість живої речовини лісо́стану; характеризується певною вагою на одиницю площі або об'єму [ЛТС, с. 34].

Лісистість – ступінь заліснення території, що визначається відношенням площі вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок до загальної площі території (підприємства, району, області, держави), виражена у відсотках [ЛТС, с. 198].

Послуги лісових екосистем – сукупність різноманітних корисних функцій лісу (забезпечувальних, регулівних, культурних і підтимувальних), від яких люди отримують вигоду [ЛТС, с. 289].

Структура лісостану – розмежування лісостану у вертикальній і горизонтальній площинах. У вертикальній вирізняють такі компоненти: деревостан, підріст, підлісок, живий надґрунтовий покрив, у другому – біогрупи, парцели [ЛТС, с. 357].

2.4. Назви понять лісової таксації

Вибіркова таксація – комплекс методів таксації насаджень, лісових масивів та їх однорідних сукупностей на великій території за їх частинами (відібраними за певним принципом), що репрезентують усі ознаки цілого за законами варіаційної статистики [ЛТС, с. 50].

Виділ таксаційний – обмежена частина лісової або не лісової ділянки лісового фонду, яка є однорідною за таксаційною характеристикою, відрізняється від сусідніх, за окремими показниками, на величини, передбачені інструкцією з упорядкування лісів, і потребує однакових лісогосподарських заходів на всій своїй площі [ЛТС, с. 52].

Лісова таксація – наука про методи вимірювання об'ємів дерев, об'ємів заготовленої лісової продукції, запасів окремих насаджень та цілих лісових масивів, приросту окремих дерев і насаджень (деревостанів) [ЛТС, с. 200].

Таксаційна характеристика дерева – система таксаційних показників ростучих та повалених дерев, що передбачають визначення діаметра, висоти (довжини), форми стовбурів, об'єму, віку тощо [ЛТС, с. 363].

Таксаційна характеристика деревостану – система таксаційних показників насаджень або деревостанів, що відображають особливості будови лісу, його господарську та екологічну цінність [ЛТС, с. 363].

Таксаційні показники – сукупність біометричних показників і характеристик лісових ресурсів у статиці й динаміці [ЛТС, с. 284].

Таксація лісосік – визначення запасу, виходу промислових сортиментів та таксової вартості деревини в деревостанах, відведених для рубанок головного та проміжного користування [ЛТС, с. 364].

Таксація лісу – з'ясування кількісних та якісних характеристик ділянок лісового фонду [ЛТС, с. 364].

3. НАЗВИ ВИДІВ, ВЛАСТИВОСТЕЙ, ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕРЕВИНИ, ДЕРЕВОСТАНУ ТА ДЕРЕВНИХ ПОРІД

3.1. Назви видів дерев, деревини та деревних порід

Головна деревна порода – порода, яка за конкретних економічних і лісорослинних умов має найбільше господарське значення і відповідає меті господарства [ЛТС, с. 288].

Ділова деревина – усі круглі й колоті лісоматеріали (окрім дров для опалення), напівфабрикати для обробки, а також технічна тріска [ЛТС, с. 96].

Другорядна деревна порода – деревна порода, що має меншу господарську та економічну цінність, порівняно з головною породою [ЛТС, с. 99].

Листяна деревна порода – дерева та чагарники звичайно з пластинчастими черешковими листками, що мають виразне розгалужене жилкування [ДСТУ, с. 15].

Лісотвірна деревна порода – деревна порода, яка здатна в межах свого ареалу утворювати верхній ярус деревостану [ДСТУ, с. 14].

Модельне дерево – дерево, середнє за своїми показниками для деревостану, обране як типовий зразок (одиниця типової вибірки) для характеристики решти дерев, які зростають у цьому деревостані [ЛТС, с. 227].

Модифікована деревина – деревина з покращеними фізико–механічними, теплофізичними або біохімічними властивостями, набутими у процесі її модифікування [ЛТС, с. 96].

Насіннєві дерева – плодоносні, вітростійкі, гарного росту та якості дерева, що їх залишають на зрубі для засіювання [ДСТУ, с. 16].

Панівна деревна порода – деревна порода, яка переважає за запасом або обіймає більшу частину площі насадження [ЛТС, с. 288].

Підгін – деревні породи (інколи чагарники), які сприяють прискоренню росту у висоту, покращення форми стовбура головної породи, а також очищенню стовбурів від сучків [ЛТС, с. 272].

Підлісок – чагарники, іноді деревні породи, що не досягли висоти верхніх ярусів, не належать до основного деревного ярусу і не здатні за таких умов сформувати деревостан [ЛТС, с. 273].

Підріст – молоде, природного походження, піднаметове чи на зрубках покоління деревних порід висотою $\frac{1}{4}$ висоти деревостану, здатний замінити старий материнський деревостан [ЛТС, с. 274].

Супутня деревна порода – деревна порода, яка сприятливо впливає на головну і в конкретних умовах не поступається їй у своєму господарському значенні [ДСТУ, с. 14].

Сухостій – дерева на корені, що засохли і припинили життєдіяльність [ДСТУ, с. 40].

Чагарник – тип рослинності, сукупність фітоценозів, де панують види, що ростуть кущем [ЛТС, с. 295].

Шпилькові дерева (Нд. хвойні дерева) – дерева та чагарники із шпилькоподібним, лінійним чи лускоподібним листям: сосна, ялина (смерека), ялиця, модрина тощо [за ДСТУ, с. 15].

3.2. Назви властивостей, ознак та вад деревини

Акустичні властивості деревини – властивості деревини, що виявляються під час механічних коливань хвиль [ЛТС, с. 17].

Вади деревини – дефекти форми стовбура, природні неоднорідності будови деревини, порушення цілісності тканин з різних причин, забарвлення біологічного та хімічного походження, сторонні вкраплення, механічні

пошкодження та дефекти оброблення, що знижують якість деревини та обмежують її використання [ЛТС, с. 44].

Заболонь – зовнішній, молодший шар стовбура, розташований між камбієм та ядром [УЕЛ, т. 1, с. 263].

Кара – підготована для підсочки ділянка поверхні стовбура дерева, на частини якого нанесені спеціальні зрізи для одержання живиці [КТС, с. 37].

Лісівничі властивості деревних порід – сукупність біологічних особливостей деревних порід (швидкість і тривалість зростання; здатність до різних способів відновлення; маса та способи розповсюдження плодів і насіння; схожість насіння та енергія його проростання; стійкість виду до хворіб і шкідників; опірність вітровалам, буревіям, навалам снігу; форма і величина крони, стовбура і кореневої системи та розміри стовбура у зрілому віці; якість деревини, продуктивність і товарність насаджень; особливість алелопатичних та механічних взаємовідносин з іншими видами), які визначають народногосподарське значення деревних порід та обумовлюють біорізноманітність лісів [ЛТС, с. 198].

Лісова ламань – відмерлі стовбури дерев, що повалилися на землю [ЛТС, с. 199; ЛТС*, 36].

Недопил – смужка переважно однакової ширини поперечного перерізу стовбура у площині відокремлювання надземної частини дерева від його кореневої системи [ЛТС, с. 238].

Пагін – молода гілка, що складається із стебла рослини, від якого відходять листя і бруньки [ДСТУ, с. 40].

Паростки – молоді пагони, що з'являються із сплячих або додаткових бруньок, на пнях чи коренях дерев і чагарників [ДСТУ, с. 40].

Рівень якості деревини – відносна характеристика якості деревини, яка ґрунтується на порівнянні значень оцінюваних показників якості деревини з базовими значеннями [ЛТС, с. 315].

Суховерхість – відмирання вершини і верхніх гілок крони дерев унаслідок їх ушкодження окремими абіотичними, біотичними та антропогенними чинниками [ЛТС, с. 359].

Сучок – частина гілки, яка розташована в деревині стовбура [КТС, с. 70].

Фізичні властивості деревини – властивості, що виявляються під час взаємодії деревини із зовнішнім середовищем без зміни структури та хімічного складу деревини. Основні фізичні властивості деревини поділяють на такі групи: зовнішній вигляд, вода в деревині, щільність, усихання та розбухання, теплофізичні властивості, проникність деревини рідинами та газами, електричні властивості, дія випромінювань на деревину та її акустичні властивості [ЛТС, с. 384].

Ядро деревини – деревина центральної зони стовбура, забарвлена в темніший колір [ЛТС, с. 406].

Якість деревини – сукупність її характеристик, які стосуються здатності деревини задовольняти установлені й передбачені потреби [ЛТС, с. 406].

3.3. Назви видів деревостану

Деревостан вегетативного походження – деревостан, сформований на основі вегетативного поновлення [ЛТС, с. 100].

Деревостан насінного походження (Нд. насінневого) – деревостан, сформований на основі насінного поновлення [ЛТС, с. 100].

Деревостан паростковий – деревостан, сформований з пневих або кореневих паростків [за ЛТС, 100].

Жердняк – період у розвитку деревостану, який характеризується швидким зростанням дерев у висоту, інтенсивним наростанням фітомаси, природним очищенням їх від нижніх гілок і сучків, різкою диференціацією дерев за розмірами стовбура і кронами, інтенсивним відпадом дерев [ЛТС, с. 128].

Корінний деревостан – деревостан, сформований в умовах природнього непорушеного типу лісу, який за складом відповідає деревостану корінної асоціації [ЛТС, с. 179].

Мішаний деревостан – деревостан, у складі якого є дві або більше деревних породи [ЛТС, с. 226].

Молодий деревостан – деревостан у віці початку змикання до кінця другого чи четвертого класів віку [ДСТУ, с. 101].

Одновіковий деревостан – деревостан, у якому всі дерева, що входять до його складу, мають однаковий вік або різняться за віком у межах тривалості класу віку [ЛТС, с. 248].

Перестійний деревостан – деревостан, що за віком перевищує вік рубань на два і більше класи [ЛТС, с. 269].

Похідний деревостан – деревостан, склад якого за певних лісорослинних умов не відповідає складу природних (корінних) деревостанів [ЛТС, с. 100].

Простий деревостан – деревостан, в якому дерева формують лише один ярус [ЛТС, с. 302].

Середньовіковий деревостан – віковий період деревостану після жердняка, що характер сповільненою диференціацією порід, зниженням приросту в висоту світлолюбних дерев і досягненням кульмінації росту за висотою у тіншовитривалих; розпочинається стан насінне– та плодоношення [ЛТС, с. 100–101].

Складний деревостан (Нд. багатоярусний) – деревостан, утворений двома і більше окремими ярусами [ЛТС, с. 345].

Чистий деревостан – деревостан, склад якого формують дерева одного деревного виду [ЛТС, с. 396].

3.4. Назви характерних ознак деревостану

Бонітет деревостану – показник продуктивності лісорослинних умов, який визначається середньою висотою дерев домінуючої породи верхнього ярусу в певному віці [ЛТС, с. 38].

Вік деревостану – середній вік основного елемента деревостану (панівної породи) [ЛТС, с. 65].

Вік стиглості деревостану – вік, в якому деревостан досягає стану, максимально відповідного функціональному призначенню лісу [ЛТС, с. 65].

Густота деревостану – щільність стояння дерев; визначається їхньою кількістю на одиницю площі, зазвичай 1 га [за ЛТС, с. 90].

Зімкнутість намету деревостану – відношення суми площ горизонтальних проєкцій крон дерев до загальної площі відповідної ділянки лісу [ДСТУ, с. 11].

Клас віку деревостану – віковий інтервал, яким характеризують вікову структуру деревостанів залежно від порід [ДСТУ, с. 10].

Намет деревостану – зімкнута сукупність крон дерев, розташованих в одному або декількох ярусах, яка затіняє поверхню землі [ЛТС, с. 324].

Повнота деревостану – ступінь щільності розміщення дерев у деревостані [ДСТУ, с. 12].

Продуктивність деревостану – запас стовбурової деревини (m^3), сучків, гілок, листя і коренів у віці стиглості на одиницю площі (1 га) [за ЛТС, с. 298].

Ріст деревостану – постійне збільшення розмірів і маси дерев, обумовлене новоутворенням елементів їхньої структури [за ЛТС, с. 317].

Розвиток деревостану – закономірні й генетично зумовлені зміни структури і функцій дерев, що відбуваються в процесі онтогенезу [за ЛТС, с. 319].

Склад деревостану – перелік деревних порід, які утворюють деревостан, із зазначенням частки участі кожної породи в загальному запасі [ЛТС, с. 344].

Структура деревостану – вертикальний і горизонтальний розподіл дерев у лісі, який залежить від віку, складу, густоти, висоти, ярусності деревостану, способу змішання дерев у ньому [ЛТС, с. 42].

Ярус – елемент вертикального розчленування лісостану, що виокремлюють з метою диференціації основних таксаційних показників [ЛТС, с. 407].

Ярусність – розчленування деревостану на яруси [ЛТС, с. 407].

4. НАЗВИ ВЛАСТИВОСТЕЙ І ПРОЦЕСІВ ВИРОЩУВАННЯ, ФОРМУВАННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЛІСУ

4.1. Назви властивостей і процесів вирощування лісу

Джерела засіювання – дерева, їх групи чи стіна лісу, які виконують функції засіювання [ДСТУ, с. 22].

Заліснення (Нд. лісорозведення) – створення лісових насаджень на землях, де раніше лісу ніколи або довший час не було [ЛТС, с. 204].

Лісове насінництво – сукупність селекційних і організаційно-технічних заходів, спрямованих на одержання в промислових обсягах насіння лісових порід із цінними спадковими ознаками [ЛТС, с. 237].

Лісове насіння – насіння, плоди, супліддя дерев і кущів, які призначені для використання у лісокультурному виробництві [ЛТС, с. 237].

Лісовий садивний матеріал – деревні та кущові рослини насінного чи вегетативного походження, призначені для висаджування на лісокультурній площі, в лісовому розсаднику чи для озеленення [ЛТС, с. 213].

Насінник – поодинокі дерева, які залишають на зрубі для його обнасінення [за ЛТС, с. 237].

Садіння лісу – метод створення лісових культур, який полягає у висаджуванні лісового садивного матеріалу однієї чи кількох порід дерев і кущів ручним чи механізованим способом [ЛТС, с. 333].

Самосів – природне поновлення деревних і чагарникових рослин віком до двох років, зросло під наметом лісу, а також на зрубках, згарищах тощо [ЛТС, с. 334].

Сівба лісу (висіювання лісу, висівання лісу, посів лісу) – метод створення лісових культур, який полягає у висіванні насіння лісових порід на лісокультурній площі для створення лісових культур [ЛТС, с. 57].

4.2. Назви властивостей і процесів формування лісу

Диференціація дерев – процес формування відмінностей між деревами одноговікового деревостану за їхніми розмірами та розвитком; зумовлений

генетичною мінливістю (спадковими ознаками), боротьбою за існування та впливом умов довкілля [за ЛТС, с. 57].

Догляд за лісовими культурами – система агротехнічних і лісівничих заходів, що застосовують для поліпшення умов приживлюваності та росту деревних порід у лісових культурах [за ЛТС, с. 109].

Лісівничий догляд за лісостаном – періодичне проріджування деревостану з метою поліпшення його зростання, збільшення приросту, формування складу [ЛТС, с. 109].

Лісова меліорація – пом'якшення негативного впливу окремих несприятливих природних чинників та покращення умов навколишнього середовища під дією існуючих (гаї, переліски) та штучно створених лісових насаджень [ЛТС, с. 201].

Природне зрідження деревостану – зменшення кількості дерев у деревостані зі збільшенням його віку внаслідок природного їх відмирання [ДСТУ, с. 21].

Реконструкція насаджень – докорінна зміна складу, схеми змішування та характеристик лісостану [за ЛТС, с. 310].

4.3. Назви властивостей, процесів поновлення та відновлення лісу

Насіннєве лісовідновлення – утворення нового покоління лісу висіванням насіння природним способом (самосівом) або штучно [ЛТС, с. 287].

Паросткове лісовідновлення – відновлення лісу природним шляхом в пневих або кореневих паростків [ЛТС, с. 287].

Період лісовідновлення – період формування нового покоління лісу під наметом деревостану, на зрубках або інших площах, раніше зайнятих лісом [ЛТС, с. 270].

Попереднє лісовідновлення – відновлення нового покоління лісу під наметом деревостану до його рубанки [ЛТС, с. 287].

Природне лісовідновлення – відновлення лісу природнім шляхом, тобто самосівом або кореневими і пневними паростками, рідко укоріненням гілок [ЛТС, с. 287].

Супутнє лісовідновлення – відновлення нового покоління лісу в процесі проведення вибіркових і поступових рубанок [ЛТС, с. 287].

4.4. Назви властивостей ґрунту

Ґрунтовтома – зниження родючості ґрунтів унаслідок їх одноманітного використання чи хімічного забруднення [ЛТС, с. 92; ЛТС*, с. 21].

Родючість ґрунту – властивість ґрунту безперервно задовольняти потреби рослин протягом усього їхнього життя одночасно у воді, елементах зольної поживи і зв'язаному азоті [ЛТС, с. 318].

Чинники ґрунтоутворення – зовнішні щодо ґрунту компоненти природного середовища, під дією і за участі яких формується ґрунтовий покрив земної поверхні [УЕЛ, т. 2, с. 333].

5. НАЗВИ ПРОЦЕСІВ ВИКОРИСТАННЯ, ЗАГОТІВЛІ ТА ОБРОБЛЕННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ І ПРОДУКЦІЇ

5.1. Назви властивостей та процесів лісовпорядкування і лісокористування

Багатоцільове лісокористування – процес відтворення, охорони і раціонального використання всіх компонентів лісових ресурсів (деревної й недеревної рослинності, лісової фауни, рекреаційних, захисних, охоронних та ін. корисних властивостей лісу) [ЛТС, с. 27].

Безперервне лісовпорядкування – один із видів лісовпорядкування, який полягає в неперервному збиранні й опрацюванні інформації щодо стану лісового фонду лісгосподарського підприємства та виконаних обсягів і якості господарських заходів [ЛТС, с. 32].

Безперервне невиснажливе лісокористування – постійне впродовж тривалого часу користування лісовими ресурсами, що не призводить до подальшого їхнього зменшення чи погіршення якості [за ЛТС, с. 32].

Головне користування лісом – один із видів користування сировинними ресурсами лісу, тобто одержання сировини такого розміру й якостей, які найбільше відповідають потребам народного господарства [КТС, с. 21].

Експлуатація лісових ресурсів – один із основних елементів лісокористування, що передбачає отримання або використання ресурсів лісу з метою соціально-економічного розвитку суспільства [ЛТС, с. 122].

Електронний облік деревини (нове) – контроль обліку деревини з допомогою новітніх електронних технологій [Авт.].

Комплексне використання деревини – всебічно економічно виправдане використання всіх корисних компонентів деревини: круглих лісоматеріалів, пилопродукції, виробництва різноманітних плит і фанери [ЛТС, с. 174].

Лісозабезпеченість – рівень забезпечення лісовими ресурсами країни або окремої території [ЛТС, с. 202].

Неперервне лісовпорядкування – один із видів лісовпорядкування, який полягає в зборі та опрацюванні інформації про стан лісового фонду лісогосподарських підприємств та виконанні в них обсяги і якість господарських заходів [УЕЛ, т. 2, с. 74].

Побічне користування лісом – використання недеревної продукції лісу шляхом сінокосіння, випасання худоби, підсочування хвойних і листяних дерев, розведення бджіл, заготівлі й збирання ягід, горіхів, грибів, плодів, лікарських рослин та технічної сировини [ЛТС, с. 174].

Проміжне користування лісом – заготівля сировини у процесі вирощування насаджень шляхом здійснення рубань догляду за лісом, санітарних рубань, пов'язаних з реконструкцією малоцінних деревостанів [КТС, с. 60].

Раціональне використання деревини – безвідходний технологічний процес перероблення деревини та деревних матеріалів, під час якого вся

сировина, яка надходить на виробництво, перетворюється на один або декілька видів кінцевих продуктів чи напівфабрикатів [ЛТС, с. 308].

5.2. Назви видів лісопродукції

Відходи деревини – невикористані залишки сировини, матеріалів, напівфабрикатів, бракованої продукції, амортизаційного лому, створені внаслідок основного виробництва або споживання продукції, й такі, що повністю або частково втратили вихідні споживчі властивості [ЛТС, с. 63].

Деревинний матеріал – лісопродукція, яку одержують попереднім поділом деревини і наступним її склеюванням [за ЛТС, с. 213].

Деревна сировина – круглі та колоті лісоматеріали, пнева та здрібнена сировина, відходи лісозаготівель, лісопиляння та деревооброблення [ЛТС, с. 339].

Лісоматеріал – матеріал із деревини, який зберігають її природну фізичну структуру і хімічний склад, отриманий з повалених дерев або поздовжнього поділу (пиляння, розколювання, стругання, луцення, фрезерування й подрібнення) [ЛТС, с. 348].

Пиломатеріал – пиляна продукція, одержана під час розкроювання колод, розсортована за розмірами та якістю і призначена для виготовлення із неї деталей і заготовок [ЛТС, с. 271–272].

Продукція лісовирощування – сукупність компонентів лісових ресурсів, які вирощені культурним способом або без втручання людської праці й використовуються (або придатні для використання) для потреб національної економіки та населення [ЛТС, с. 298].

Сортимент – лісоматеріал певного призначення, що відповідає вимогам стандартів чи технічним умовам [ЛТС, с. 348].

5.3. Назви етапів лісозаготівлі, зберігання та транспортування деревини

Вивезення деревини – переміщення транспортним засобом сортиментів, стовбурів або частин дерев від верхнього складу або

навантажувального пункту до місця тимчасового зберігання або оброблення [ЛТС, с. 51].

Зберігання деревини – сукупність заходів щодо забезпечення збереження деревини впродовж певного часу залежно від сортименту, способу та терміну зберігання [ЛТС, с. 138].

Лісозаготівля – заготівля деревної сировини, що передбачає лісосічні заходи, вивезення деревини та роботи на лісопромисловому складі [ЛТС, с. 202].

Лісосплав – транспортування деревини річками за рахунок її власної плавучості, без навантаження на транспортні засоби [ЛТС, с. 206].

Підтрелювання – переміщення дерев, стовбурів чи сортиментів до місця спускання чи трелювання [ЛТС, с. 275].

Трелювання – процес переміщення дерев, хлестів або сортиментів від місця звалювання до пункту погрузки (верхнього складу) трелювальними тракторами, лебідками, звалювально-трелювальними машинами, кіньми та іншими способами [ЛТС, с. 375].

5.4. Назви етапів оброблення, модифікування та перероблення деревини

Захист деревини – сукупність заходів щодо збереження та (або) поліпшення експлуатаційних властивостей деревини [ЛТС, с. 137].

Калібрування деревини – технологічна операція оброблення деревини фрезеруванням або шліфуванням з метою отримання визначених розмірів за товщиною [за ЛТС, с. 157].

Корування – видалення кори зі стовбурів і сортиментів [ЛТС, с. 180].

Модифікування деревини – процес спрямованої зміни фізико-механічних, теплофізичних, триботехнічних або біохімічних властивостей деревини стосовно умов експлуатації виробів з неї [ЛТС, с. 228].

6. НАЗВИ ВИДІВ ТА ПРОЦЕСІВ РУБАНОК ЛІСУ

6.1. Назви для характеристики рубанок лісу

Оборот рубанки – період часу, в межах якого рубанкою проходять всі ділянки лісу господарської секції, а на місці першої вирубані ділянки знову отримують стиглий ліс [за ЛТС, с. 245].

Огляд місця рубанки – перевірка органами лісового господарства місця рубань з метою оцінки дотримання лісозаготівельними організаціями правил рубанок та відпуску лісу [за ЛТС, с. 248].

Очищення місця рубанки – видалення порубанкових після рубанки решток (вершин дерев, сучків, гілок) за межі лісосіки або приведення їх до стану, що забезпечує умови для поновлення і росту деревних порід, попереджає виникнення лісових пожеж і ерозійних процесів [за ЛТС, с. 259].

6.2. Назви видів, способів та процесів рубанки головного користування

Вибіркова рубанка – система рубанок головного користування, яка характеризується періодичним вирубуванням на ділянці дерев певної якості, розміру і віку, відсутністю зрубів та постійним функціонуванням лісу [за ЛТС, с. 50].

Комбінована рубанка – рубанка, що проводиться на одній і тій самій ділянці, з використанням способів різних систем рубанок головного користування [за ЛТС, с. 173].

Поступова рубанка – система рубанок головного користування, коли весь стиглий деревостан вирубують на лісосіці за декілька заходів у межах одного або двох класів віку [за ДСТУ, с. 17].

Рубанка головного користування – рубанка стиглих і перестійних дерев для заготівлі лісоматеріалів, а в деяких випадках – для посилення водоохоронних, захисних і санітарно-гігієнічних функцій лісу та забезпечення його природного відновлення [за ЛТС, с. 259].

Система рубанок головного користування – сукупність способів рубанок, близьких за організаційно-технічними показниками та особливостями їхнього впливу на відновлення лісу [за ЛТС, с. 341].

Суцільна рубанка (суцільнолісосічна) – система рубанок головного користування, за якої деревостан на лісосіці вирубують за один раз [за ЛТС, с. 328].

Технологія рубанки головного користування – технологічний процес розробки лісосіки, що передбачає сукупність і послідовність певних операцій, за допомогою яких заготовляють деревину і забезпечують умови для збереження лісового середовища та найбільш успішного поновлення лісу [за ЛТС, с. 369].

6.3. Назви характерних ознак, видів та способів доглядових рубанок

Доглядова рубанка (Нд. рубка догляду) – рубанка, пов'язана з веденням лісового господарства, в процесі яких періодично вирубуються із лісостану дерева, які відстали в рості або заважають зростанню дерев головних порід [за ЛТС, с. 329].

Інтенсивність доглядових рубанок (Нд. інтенсивність рубок догляду) – показник зрідження деревостану під час доглядових рубанок за один прийом [за ЛТС, с. 152].

Лісовідновна рубанка (Нд. лісовідновлювана рубка) – рубанка, спрямована на відновлення корінного лісового деревостану і покращення його корисних властивостей [за ЛТС, с. 201].

Омолодження підліску – вирубування підліску з метою забезпечення наступного паросткового відновлення [ДСТУ, с. 24].

Освітлення – рубанки догляду в зімкнутому молодому насадженні з метою покращення зростання дерев головної породи і регулювання складу [за ЛТС, с. 255].

Повторюваність доглядових рубанок (Нд. повторюваність рубок догляду) – період часу, через який у насадженні проводиться черговий прийом такого самого виду рубанок догляду [за ЛТС, с. 283].

Проріджування – доглядове рубання у середньовіковому деревостані, метою якого є створення сприятливих умов для правильного формування стовбура і крони кращих дерев [за ЛТС, с. 301].

Прохідна рубанка (Нд. прохідна рубка) – рубанка догляду, котра проводиться у пристигаючому деревостані з метою створення сприятливих умов для збільшення приросту кращих дерев за діаметром і поліпшення товарної структури деревостану [за ЛТС, с. 328].

Прочищення – вид рубанки догляду в молодому деревостані з метою покращення умов росту, регулювання складу і розміщення дерев головної породи [за ЛТС, с. 303].

Реконструктивна рубанка (Нд. реконструктивна рубка) – рубанка, пов'язана з реконструкцією малоцінних молодняків і похідних деревостанів [за ЛТС, с. 310].

Рубанка формування ландшафту (Нд. ландшафтні рубки) – система рубанок для рекреаційних лісів, що передбачає вирубування окремих дерев і чагарників для формування цінних художньо-естетичних та санітарно-гігієнічних властивостей насаджень і створення несприятливих умов для відпочинку людей [за ЛТС, с. 328–329].

Санітарна рубанка (Нд. санітарна рубка) – рубанка, пов'язана з веденням лісового господарства, яка виконується в деревостанах незадовільного санітарного стану для оздоровлення лісових насаджень та отримання деревини [за ЛТС, с. 328].

Технологічний коридор у лісі – просіка, призначена для розміщення та переміщення технічних засобів під час проведення рубанок лісу [за ДСТУ, с. 25].

Технологія доглядових рубанок (Нд. технологія рубок догляду) – сукупність робочих операцій, що послідовно здійснюють у процесі циклу рубанок, починаючи з підготовчих і завершуючи вивезенням заготовлених матеріалів та очищенням ділянки від порубкових решток [за ЛТС, с. 369].

Черговість доглядових рубанок (Нд. черговість рубок догляду) – розподіл ділянок певного виду рубанок догляду за роками виконання [за ЛТС, с. 396].